ସାମୟିକା

ସନାତନ ମହାନ୍ତି

ସାମୟିକା

[ଛୋଟ ଗପ]

ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ

୧୯୩୭

ସନାତନ ମହାନ୍ତି

ମୂଲ୍ୟ—୫।୦ ଅଣା

Published By

Mrs. E. MAHANTY, B. A., B. T.

Cuttack.

ଏଥିରେ ଦିଆ ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଗଳ୍ପ କୌଣସି କୌଣସି ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ବାହାରିଥିଲା । "ବିବାହ ରହସ୍ୟ" ଏବଂ "ମୁଁ ଅଛି ମୁଁ ନାହିଁ" ଇଂରାଜୀ ଗଳ୍ପର ଛାୟା ଅବଲମ୍ବନରେ ଲିଖିତ । "କ୍ଷିପିଲର ଦଣ୍ଡ" ଇଂରାଜୀରୁ ଅନୁଦିତ । ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକଟିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅବକାଶ ରଞ୍ଜନ । ଇତି ।

ପେଠୀନ ସାହୁ
କଟକ
୩ । ୧୧ । ୩୭

ଲେଖକ

ସୂଚୀ

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା

—ঃ*ঃ—

ସାମୟିକ

ଇଲାଦେବୀ

[ଏକ]

ଭାରତବର୍ଷର ପୂର୍ବପ୍ରାନ୍ତରେ ଓଡ଼ିଶା ବୋଲି ଯେଉଁ ମରୁଭୂମି ଖଣ୍ଡକ ଅଛି, ଶୁଣାଯାଏ, ତାହା ଦିନେ ଥିଲା ସୁଜଲା ସୁଫଲା ମଳୟଜଶୀତଳା । ତାହା ଥିଲା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରସୂ, ବୀରପ୍ରସୂ, ହିନ୍ଦୁ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଶେଷ ଆଶ୍ରୟ ଭୂମି । ସେଥିରେ ଥିଲା କାବ୍ୟ କବିତା କାହାଣୀର କେଳିକୁଞ୍ଜ । ତାର ନଦୀ-ପର୍ବତ ବନାନୀରେ ଥିଲା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ତାର ସମୁଦ୍ରତଟରେ ପ୍ରଶସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତରପଟ ଉପରେ ଫୁଟି ଉଠିଥିଲା ସ୍ଥପତିର ଯେଉଁ ସ୍ୱରୁଚିରଲେଖା, ତାହା ଯେପରି ବିସ୍ମୟ ସେହିପରି ସୁକୁମାର, ଯାହାର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଆଜି ମଧ୍ୟ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ବିସ୍ମୟ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ସେଦିନ ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ । ସମୟର ରଥଚକ୍ର ଆବର୍ତ୍ତନରେ ଗଲା ଚାଲିଯାଇ । ଦେଶ ଉପରକୁ ମାଡ଼ି ଆସିଲା ଅନାହାର, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ମହାମାରୀ, ମଡ଼କ, ଅତିବୃଷ୍ଟି, ଅନାବୃଷ୍ଟି, ବନ୍ୟାବିପତ୍ତି ଏବଂ ଅବିଦ୍ୟାର ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ଅନ୍ଧକାର । ତା ପରେ, ଯେତେବେଳେ ଭାରତ-ଆକାଶରେ ପଶ୍ଚିମରୁ ନୂତନ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରବଳ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ବୋହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା, ସେ ହେଉଛି ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାର ଏ ମରୁପ୍ରାନ୍ତରକୁ ସେ ପ୍ରଭ-ଞ୍ଜନର ଧକ୍କା ପହଞ୍ଚିବାକୁ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ କଟି ଗଲା; ତଥାପି ତାର ଅବିଦ୍ୟାର ଅମା ଅନ୍ଧକାର, ଯାହା ଶ୍ରାବଣ ଆକାଶର ମେଘ ପରି ତାର ଦିକ୍‌ଚକ୍ରବାଳ ଆଚ୍ଛାଦନ କରିଥିଲା, ତାହାର ଏକ

ସାମଗ୍ରିକ

ଦୂଷ୍ୟାଂଶ ସୁଦ୍ଧା ଅପସାରିତ ହେଲା ନାହିଁ । ତେବେ ଏହି ସଂଘର୍ଷ ଫଳରେ ବିଦ୍ୟାର ଯେ କେତୋଟି ଜ୍ୟୋତିଷ୍କ ଆକାଶକୋଣରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଧୂମକେତୁ ନ ଥିଲେ, ତାହା ନୁହେଁ । ଏଲିଶା ଉଇଲ୍‌କିନ୍‌ସନ ଓରଫେ ଇଲିଦେବୀ ବୋଧକରି ଓଡିଶାର ଏହି ଉଦୀୟମାନ ଧୂମକେତୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ।

ଏଲିଶା ଓରଫେ ଏଲିର ନାମକରଣରେ ବିଶେଷ ବାହାଦୁରି ଅଛି । ଏଲିର ସାବିକ ନାମ, ଅର୍ଥାତ୍ ବାପ ମା ଦେଇଥିବା ନାମ ଥିଲା, ଏଲିଶା ଏବଂ ଉପାଧି ବା ସାର୍ଗିଣୀ ଥିଲା ଉଇଲ୍‌କିନ୍‌ସନ୍ । ଏଲିଶା ଉଇଲ୍‌କିନ୍‌ସନ୍ ଏହି ନାମରୁ କେହି ଯେମନ୍ତ ନ ବୁଝନ୍ତି ଯେ, ସେ ସାହେବ ଅବା ଫିରିଙ୍ଗି ଘରର ଝିଅ । ପଖାଳଭାତଖିଆ ଖାଣ୍ଟି ଓଡିଆ ଘରର ଝିଅ ସେ । ବାପ ଗୁଣନିଧି ଉଇଲ୍‌କିନ୍‌ସନ୍ ବାଲେଶ୍ୱରର ମିଶନ ଅନାଥାଶ୍ରମରେ ବଢି ମଣିଷ ହୋଇଥିଲା ।

ଗୁଣନିଧି ଯେତେବେଳେ ଆସି ମିଶନ ଅନାଥାଶ୍ରମରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲା, ସେତେବେଳେ ସେ ଅଜ୍ଞାତକୁଳଶୀଳ ଏବଂ ଅଳ୍ପ ବୟସର । ପାଦ୍ରୀ ସାହେବ ଉଇଲ୍‌କିନ୍‌ସନ୍ ଯେତେବେଳେ ତାକୁ ନାମ ପଚାରିଲେ, ସେ କହିଲା 'ଗୁଣିଆ' ; ନାମଧାମ ବଂଶପରିଚୟ ଆଉ କିଛି ଦେଇପାରିଲା ନାହିଁ, ଅବା ଦେଲା ନାହିଁ ଇଚ୍ଛା କରି । ଶାସ୍ତ୍ରରେ କୁଆଡ଼େ ଲେଖାଅଛି, ମାନବ ମାନବ ମଧ୍ୟରେ ଜାତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭେଦାଭେଦ ବ୍ରହ୍ମା ନିଜେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ; ଯେହେତୁ ସେ ତାର ଔଚିତ୍ୟ ନିଜ ଶରୀରରେ ଥିବା ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗର ଭେଦାଭେଦରୁ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ପାଦ୍ରୀ ସାହେବ ତ ସହଜେ ଏଭଳି ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ମାନୁ ନ ଥିଲେ, ବରଂ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଏହି ଷଡଯନ୍ତ୍ରକୁ ପଣ୍ଡ କରିବା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଗୋଟାଏ ମସ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୋଇ-ପଡିଥିଲା । ଅତଏବ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ସୁଯୋଗ ପାଇଗଲେ ଏ ଭଳି ଶାସ୍ତ୍ରର ମିଥ୍ୟା ପ୍ରତିପାଦନ କରିବାକୁ; ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ଗୁଣିଆ ଓରଫେ ଗୁଣନିଧିକୁ ; ନିଜ କଲମ ଜୋରରେ ଏକାବେଳେକେ କରଣ

ଅବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଦବୀରେ ଉପନୀତ କରିବାକୁ । କିନ୍ତୁ ସେ ସୌଭାଗ୍ୟରେ ଅନ୍ତରାୟ ହେଲା ଗୁଣନିଧି ନିଜେ । ସାହେବ ଯେତେବେଳେ ରେଜେଷ୍ଟ୍ରାରରେ, ତାର ନାମ ଗୁଣନିଧି ଲେଖିଲେ, ଆଉ ତାକୁ ପଚାରିଲେ—ସେ ମିଶ୍ର, କି ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, କି ତିହାଡ଼ି ଅବା ମାହାନ୍ତି, କେଉଁ ପଦବୀ ନେବ, ଗୁଣନିଧି କିଛିକ୍ଷଣ ଭାବି ଉତ୍ତର ଦେଲା, ସେ ସାହେବଙ୍କର ନିଜ ପଦବୀ ନେବ । ଏହା ଶୁଣି ସାହେବ କଲମ କାମୁଡ଼ି କିଛିକ୍ଷଣ ଚୁପ୍ କରି ରହିଲେ । ତା ପରେ ହୋ ହୋ କରି ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ, ଗୁଣନିଧିର ମୁହଁ ସେ ହସର ଧାସରେ ଝାଉଁଳି ପଡ଼ିଲା, ସାହେବଙ୍କର ଦୟା ହେଲା । କହିଲେ, "ହଉ ହଉ, ଆଜିଠାରୁ ତୁମର ନାମ ଗୁଣନିଧି ଉଇଲ୍‌କିନ୍‌ସନ୍ ହେଲା । ଚେଷ୍ଟାକର ଏ ନାମର ଉପଯୁକ୍ତ ହେବାକୁ ।"

ଗୁଣନିଧି ଚେଷ୍ଟା କରୁ ବା ନ କରୁ, ସାହେବ କିନ୍ତୁ ଗୁଣନିଧିକୁ ଅନାଥାଶ୍ରମରେ ଲେଖାପଢ଼ା ଶିଖାଇ ଉପଯୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାର ତ୍ରୁଟି କରି ନ ଥିଲେ । ଗୁଣନିଧିର ଭାଗ୍ୟ ମନ୍ଦ; କାରଣ ପାଦ୍ରୀ ସାହେବଙ୍କର ଆନୁକୂଲ୍ୟ ଲାଭ କରି ସୁଦ୍ଧା ଏଣ୍ଟ୍ରାନ୍‌ସ କ୍ଲାସକୁ ଯାଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ସାହେବଙ୍କର ବିଲାତ ଯିବାର ସମୟ ହେବାରୁ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ନିଜ ସୁପାରିସ ଜୋରରେ ତାକୁ ପୁଲିସ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟରର କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇଦେଲେ, ଏବଂ ବାଳିକା ଅନାଥାଶ୍ରମରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ସାନ୍ତାଳୀ ପିଲା ସହିତ ବାହା କରାଇଦେଇ ସାହେବ ଗଲେ ବିଲାତ ।

ଏହି ବିବାହର ଫଳ ହେଲା ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା ଏଲା । ସାତବରଷ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଲା ବାଲେଶ୍ୱରରେ ରହି ପାଠ ପଢ଼ିଲା । ଘରେ ପଇସା ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାପମାର ନଜର ବି ବଢ଼ିଲା । ବାଲେଶ୍ୱର ପାଠ ମନକୁ ଆସିଲା ନାହିଁ । ସ୍ଥିର କଲେ, ଝିଅକୁ କଲିକତାରେ ପଢ଼ାଇବେ କୌଣସି ମିଶନ ବାଳିକା ସ୍କୁଲରେ ରଖି । କଟକର ରେଭେନ୍‌ସା ବାଳିକା ସ୍କୁଲକୁ ସେ ପଠାଇ ପାରି

ନ ଥାନ୍ତେ, ତାହା ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ବାଲେଶ୍ବରର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସାଧାରଣଙ୍କ ମତ ଯେ, କଟକବାଲାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା କଲିକତା ଉପରେ ବାଲେଶ୍ବରବାସୀଙ୍କ ଅଧିକାର ବେଶି, ଯେହେତୁ କଲିକତା ରେଲରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ କଟକ ଅପେକ୍ଷା ବାଲେଶ୍ବରଠାରୁ ଦୁଇଘଣ୍ଟା କମ୍ ଲାଗେ । ଏହି କାରଣରୁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ବାଲେଶ୍ବରବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଘରେ ଆପଣା ଭିତରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଓଡ଼ିଆରେ ନ କରି ବଙ୍ଗଳାରେ କରିବାର ଔଚିତ୍ୟ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ଅତଏବ ଏହି ସବୁ କାରଣରୁ ସାତବରଷ ବୟସରୁ ଏଲି ହେଲା କଲିକତାବାସୀ ।

ସୁତରାଂ ଏଲିର ଗୋଟାଏ ମସ୍ତବଡ଼ ଗର୍ବ ଯେ, ସେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଝିଅଙ୍କ ପରି କୂପମଣ୍ଡୂକ ନୁହେଁ—ଅର୍ଥାତ୍ କଟକରେ ରହି ପାଠ-ପଢି ନାହିଁ;ମୂଳରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ କଲିକତାରେ ରହି ପଢିଚି । ଅବଶ୍ୟ ଛୁଟି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ, ଅର୍ଥାତ୍ ବାଲେଶ୍ବରକୁ ଆସେ ଅନେକଟା ବାଧ-ବାଧକତାରେ । କାରଣ କରିବ, ବାପ ମା ଅଛନ୍ତି; ତାହା ନ ହେଲେ ବାଲେଶ୍ବର ପରି ଗାଉଁଲି ଗାଁରେ ବାରବରଷରେ ଥରେ ତା ପାଦ ପଡିବା ଦୁଷ୍କର ହୋଇଥାନ୍ତା । ସେଥିପାଇଁ ହେମ, ସ୍ନୀଗ୍ଧ, ଆଉ କୁସୁମ ଯେତେବେଳେ କଟକ ରେଭେନ୍‌ସା ବାଳିକା-ସ୍କୁଲରୁ ଆଇ. ଏ. ପାଶ କରି ବି. ଏ. ପଢିବା ସକାଶେ କଲିକତାର ଇଉନିୟନ୍ ହଷ୍ଟେଲରେ ଏଲିର ସହବାସୀ ହେଲେ, ସେମାନେ ଯେ ତାଠୁ ତେର ନିକୃଷ୍ଟତର ହାଉଆରୁ ଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଦେହ ମନ ଓ ଚାଲିଚଳନରୁ ଯେ ଗଣ୍ଡଗାଁର ଗନ୍ଧ ଯାଇ ନାହିଁ, ଏ କଥା ସମୟରେ ଅସମୟରେ, କାରଣରେ ଅକାରଣରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରାଇବାରେ ଏଲି କୌଣସି କୃପଣତା କରୁ ନ ଥିଲା । ବରଂ ତାର ମନେ ହେଲା, କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଜାନୁଆରଙ୍କୁ ସଭ୍ୟ ଭବ୍ୟ କରିବାର ଗୁରୁଭାର ଭଗବାନ ତା ଉପରେ ଲଦି ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ତା ମୁରବିଆନାକୁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ନିର୍ବି-ବାଦରେ ସ୍ବୀକାର କରୁଥିଲେ । ତାର ପ୍ରଥମ କାରଣ ହେଉଛି, ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାର କଲିକତାର ଅଭିଜ୍ଞତା ଅଗାଧ,ଦ୍ବିତୀୟ ସେ ସେମାନଙ୍କଠୁଁ ବର୍ଷେ

ଇନ୍ଦ୍ରଦେବୀ

ଉପରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଫୋର୍ଥ ଇୟର କ୍ଲାସରେ, ଯଦିବା ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବେଥୁନ କଲେଜରେ ନ ପଢି ସେ ସ୍କଟିସ୍‌ରେ ପଢୁଥିଲା ।

ଦିନେ କୁସୁମ ପଚାରିଲା, "ଏଲି ଅପା, ଅଚ୍ଛା, ଟୋକାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କଲେଜରେ ପଢିବାକୁ ତତେ ଲାଜମାଡ଼େ ନାହିଁ ? ତମେ ତ ଦୁଇଜଣ ଟୋକୀ ତିନି ଚାରିଶ ଟୋକାଙ୍କ ମେଳରେ କେମିତି ପଢ ? ତୋର ଭାରି ସାହସ !" ଏଲି କହିଲା, "ମୋର ସାହସ ଅଛି କି ନାହିଁ, ଜାଣେ ନାହିଁ, ବୋଧହୁଏ ଅଛି ; କିନ୍ତୁ ଲାଜ-ଯେ ମାଡ଼େ ନାହିଁ, ଏ କଥା ସତ । ଲାଜମାଡ଼େ ବୋଧହୁଏ ବେଶିକରି ଟୋକାମାନଙ୍କୁ । ସେମାନଙ୍କର ଫୁର୍ତ୍ତି ବାହାରେ ଆମ ଆଖପାଖରେ ମେଲା ମେଲା ହୋଇ ବୁଲିବାବେଳେ; କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଦରକାର ପଡ଼େ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ କଥା କହିବାକୁ, ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରେ ନାହିଁ, ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ମଧ ଲାଜରେ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ କଥା କହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।" ହେମ ପଚାରିଲା, "ତୁ କଣ କଲେଜରେ ବି ବଙ୍ଗାଳୀ ଟୋକୀଙ୍କ ପରି ମୁଣ୍ଡରୁ ଲୁଗା କାଢି ବସୁ ?" ଏଲି କହିଲା, "ମୁଣ୍ଡରୁ ଲୁଗା କାଢିଲେ କଣ ପାପ ହେଲା ? ତୁ ବେକୁପ୍, ସେଥିପାଇଁ ତୋର ଏ କୁଣ୍ଡକୁଣ୍ଡିଆ ଗହିବା ବାଳକୁ ଲୁଗାକାନରେ ଘୋଡ଼ାଉଥାଉ । ଆଲୋ, ବତୀ ଜଳାଇ ଦୀପରୁଖା ଉପରେ ରଖନ୍ତି, ମାଣତଳେ ଘୋଡ଼ାନ୍ତି ନାହିଁ ।" ହାସି କହିଲା—"ମୁଣ୍ଡ ଖୋଲିବାଯୁ, ଟୋକାମାନେ କ୍ଲାସରେ ମାଷ୍ଟର ନ ଥିଲାବେଳେ ପଛାଡୁ ତୋ ଚୁଟି ଟାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।" ଏଲି ଉତ୍ତର କଲା, "ଏତେ ବଡ଼ ହିମ୍ମତ, ମୋର ବିନା ହୁକୁମରେ ମୋ ଦିହରେ ହାତ ଦେବେ ?" ହାସି ପଚାରିଲା, "ତୁ କଣ ତୋ ଦିହରେ ହାତ ଦେବାକୁ ତାଙ୍କୁ ବେଳେ ବେଳେ ଅନୁମତି ଦେଉ କି ?" ଉତ୍ତରରେ ଏଲି କହିଲା, "କାହିଁକି ? ହାତ ଦେଲେ କଣ ମୋ ଦିହ ଛିଣ୍ଡିଯିବ କି ? ତୁ ତ ମୋ କାନ୍ଧରେ ହାତ ଦେଇଛୁ, ମୋର କଣ ଦିହ ଛିଣ୍ଡି ଯାଉଛି ?" ହାସି କହିଲା "କଣ କହିଲୁ ? ମୁଁ ଝିଅଟା, ଆଉ ପରପୁଅ ତୋ ଦିହରେ ହାତ ଦେଲେ ମୁଁ ହାତ ଦେଲା ପରି ହେଲା ? ତୁ ବଡ଼ ବେହିଆ !" ଏଲି କହିଲା, "ଅନ୍ଧାର ମୁଲକରୁ ଆସିଛୁ, ମାନ୍ଧାତା ଅମଳର କଥା

ସାମୟିକ

କହିବୁ ନାହିଁ ତ କଣ କହିବୁ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଗତର ଗତି ବୁଝୁଛୁ ? ପୁରୁଷଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସହଯୋଦ୍ଧା ହୋଇ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଦି ପାଠରେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷର ପ୍ରଭେଦ ରଖିବ ନାହିଁ, କାମଦାମରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖିବ ନାହିଁ, ତେବେ କାମ କଲା ବେଳେ, କି ବସିଲା ବେଳେ, କି ଉଠିଲା ବେଳେ ଟିକେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଦେହ ଘଷି ହୋଇଗଲେ କାହିଁକି ମହାଭାରତ ଅଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଯିବ ?" ହାସ ପଚାରିଲା, "ତୁ କଣ ମହାଭାରତ ଶୁଦ୍ଧ ରଖିବାକୁ ଆମକୁ ଛାଡ଼ି ଟୋକାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଆଉଟିଂରେ ଯିବାକୁ ଏଇଥିପାଇଁ ଭଲ ପାଉ ?" ଏଲି କହିଲା, "ମୂର୍ଖ ତୁ, ମୁଁ ଦେଖୁଛି ମୁଁ ନ କହିଲେ, ମୋର ମନର ଭାବ ବୁଝିବା ତୋ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ ହେବ । ଆଲୋ ଦେଖିଛୁ ବିଲେଇ କେମିତି ମୂଷାକୁ ଖେଳାଏ । ଏ ଟୋକାଗୁଡ଼ା ହେଉଛନ୍ତି ମୋର ଶିକାର, ଆଉ ମୁଁ ହେଉଛି ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଇବା ପାଇଁ ବାଘୁଣୀ । ମୁଁ ହେଉଛି ମରୀଚିକା, ଯାହା ଉତ୍ତପ୍ତ ମରୁପ୍ରାନ୍ତରରେ ତୃଷାର୍ତ୍ତ ପଥିକକୁ ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ କରେ, ଧରା ଦେଇ ଧରା ଦିଏ ନାହିଁ । ଆଗ୍ନେୟଗିରି କଥା ପଢ଼ିଥିବୁ । ମୁଁ ପୁରୁଷଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଭିସୁଭିୟସ୍ । ମୋର ଉପରଟା ଦେଖିବାକୁ ମନୋହରକାନ୍ତି, ନବଦୂର୍ବାଦଳ-ଶ୍ୟାମ, ହୁଏ ତ କଣ୍ଠରେ ପକ୍ଷୀର କଳକୂଜନ ଅଛି, ଅଙ୍ଗକୁ ମଳୟର ଗନ୍ଧ ଘେରି ରହିଛି; କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ଦଗ୍‌ଧକଙ୍କରବାହୀ ତରଳ ଧାତୁନିଃସ୍ରାବ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶର ଛିଦ୍ର ଅନ୍ୱେଷଣ କରୁଛି । ଇଚ୍ଛା, ଏହି ଯେ ପୁରୁଷଗୁଡ଼ା ପର୍ବତ ଉପରେ ଚରୁଥିବା ମେଣ୍ଢାପଲ ପରି ମୋ ସଂସ୍ରବରେ ଆସିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଉତ୍‌କ୍ଷିପ୍ତ ଲୋଷ୍ଟ୍ରବତ୍ ଯଥାଶକ୍ତି ଇତସ୍ତତଃ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ କରି ପକାଏ ।"

କୁସୁମ ଏଲିର କ୍ରୋଧର ଏହି ଭୀଷଣ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖି ଶଙ୍କିଯାଇ ପଚାରିଲା, "ଏଲି ଅପା, ତୋର କାହିଁକି ପୁରୁଷଙ୍କ ଉପରେ ଏଡ଼େ ରାଗ ?"

ଏଲି କୁସୁମ ଆଡକୁ ଅନାଇଲା , ବ୍ୟାଘ୍ରୀ ଶିକାର ଉପରକୁ ଝାମ୍ପିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେପରି ତା ଆଡ଼କୁ ଅନାଏ । କୁସୁମର ଦୃଷ୍ଟିରେ ବାଳିକା-ସୁଲଭ

ଇନ୍ଦ୍ରଦେବୀ

ସରଳତା ନିଜର ଅନର୍ଗଳ ପ୍ରଗଳ୍‌ଭତାରେ ଆତଙ୍କିତ ହେବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ଦୁରଭିସନ୍ଧି ଦେଖିଲା ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜର ଅତୀତ ଇତିହାସ କୁସୁମ ଯେ ଜାଣେ, ତାର ଚିହ୍ନ କୁସୁମର ଦୃଷ୍ଟିରେ ନ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ କିଛିକ୍ଷଣ ସ୍ତବ୍ଧ ରହି ଏଇ ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ପୁରୁଷଙ୍କ ପରି ଠକ ଏବଂ ପର ଘରବୁଡ଼ା ଜୀବ ଜଗତରେ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି ଆମେ ତାଙ୍କର ଖେଳର ସାମଗ୍ରୀ । ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଖେଳିବେ, ଆଉ ଆମର ସର୍ବନାଶ କରିବେ, ତା ପରେ ମୁହଁ ପୋଛିଦେଇ ବସିବେ । ସମାଜକୁ ଫେରିଯାଇ ପୁଣି ସୁନାପୁଅ ହୋଇଯି-ସିବେ, କାହିଁକି ନା ସେମାନେ ସମାଜର ପିଠିଲଗା, ମାଜିଦେଲେ ସଫା ହୋଇଯିବେ । ଆଉ ଆମେ ହେଉଛୁ ମାଟିହାଣ୍ଡି, ଏ ହାଣ୍ଡିରେ ଥରେ ଭାତ ରାନ୍ଧିଲେ ଏ ହାଣ୍ଡି ହେବ ସମାଜ ଆଖିରେ କଳା ଖପରା, ପୁନର୍ବ୍ୟବହାରର ଅଯୋଗ୍ୟ ।"

ଏହି ସମୟରେ ହଷ୍ଟେଲର ଦାସୀ ଆସି ଏଇ ହାତରେ ଗୋଟାଏ ଭିଜିଟିଂ କାର୍ଡ଼ ଦେଲା । କାର୍ଡ଼ ପାଇ ଏଇ କହିଲା, "ଏଇ ଯା, ମୁଁ ତୁମ ସାଙ୍ଗରେ ଗପରେ ମାତି ବିପିନ୍ ବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୋର ଏନ୍‌ଗେଜମେଣ୍ଟର କଥା ଏକାବେଳକେ ଭୁଲିଯାଇଛି । କାଲି ତାଙ୍କୁ କଥା ଦେଇଥିଲି ଆଜି ମେଟ୍ରୋର ମାଟିନିକୁ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବି ବୋଲି ।"

ହୀରା ପଚାରିଲା, "ଏଇ ବିପିନ ବାବୁଟି କିଏ ?" ଏଇ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବାକୁ ଚାଲି ଯାଉଥିଲା, ଫେରିପଡ଼ି ହସି ହସି କହିଲା, 'ମୋର ବନ୍ଧୁ । ଏଇକ୍ଷଣି ବେଳ ନାହିଁ । ଫେରି ଆସିଲେ କାହିଁକିର ପରିଚୟ ଦେବି ।' କୁସୁମ, ହେମ ଆଉ ହୀରା ଦୋତା-ଲାର ଝରକାରୁ ଦେଖିଲେ, ଗୋଟାଏ ଖୋଲା ଟାକ୍‌ସିରେ ଏଇ ହସି ହସି ଗଳ୍ପ କରି ଯାଉଛି ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଯୁବକ ସହିତ । ଯୁବକର ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗାପଟା, ରୁଚି ଆଉ ସୌଖୀନର ପରିଚୟ ଦେଉଛି । ଚେହେରାଟି ମନ୍ଦ ନୁହେଁ ।

ସାମୟିକ

[ଦୁଇ]

ମୁହଁସଞ୍ଜ ହୋଇ ଅସିଲାରୁ ତିନ ବନ୍ଧୁ ଅର୍ଥାତ୍ କୁସୁମ, ହେମ, ଆଉ ସ୍ୱାସ ଗଲେ ହଷ୍ଟେଲର ଛାତ ଉପରକୁ ପବନ ଖାଇବାକୁ । ହେମ କହିଲା, "ଏଲି ଗଲାଣି ଦିନ ତିନଟା ବେଳୁ । ମେଟ୍ରୋର ମ୍ୟାଟିନି ତ ପାଞ୍ଚଟା ବେଳକୁ ଭାଙ୍ଗେ । ଆସି ସଞ୍ଜ ହେଲାଣି; କାହିଁ ଫେରିଲା ତ ନାହିଁ ?"

ସ୍ୱାସ ଉତ୍ତର ଦେଲା, "କଣ ଖାଲି ମ୍ୟାଟିନିକି ଯାଇଛି ? ସାତେଯାତ ନ ହେଲେ ସେ ଫେରିବ ? ଆଲୋ, ତୁ ଆଉ ମୁଁ ଯେମିତି ଏଠି ପବନ ଖାଉଛୁ, ସେ ବି ଅବ ତା ବନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗରେ ରେଡ଼୍‌ରୋଡ଼୍ କି ଇଡ଼େନ୍ ଗାର୍ଡ଼େନ୍‌ରେ ପବନ ଖାଉଥିବ ।"

ହେମ କହିଲା, "ମୋର ମନେ ହୁଏ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏଲିର କଥାକୁ ଯେତେଟା ଦୋଷଜନକ ମନେ କର, ତାହା ସେତେଟା ଦୋଷଜନକ ନୁହେଁ । ତୁମେ ଯାହା କୁହ, ମୁଁ ବିଶେଷ କରି ତାର ଗୋଟିଏ କଥାକୁ ପସନ୍ଦ ନ କରି ରହିପାରେ ନାହିଁ । ପୁରୁଷଙ୍କ ସହିତ ସମାନ ଅଧିକାର ଦାବୀ କରିବାରେ ତାର ଯୋଉ ସାହସ ଏବଂ ତଦନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତାକୁ ମୋତେ ବାଧ ହୋଇ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ହୁଏ । ଦେଖ, ସେ ଆମ ପରି ମୁହଁଚୋରି ନୁହେଁ ।"

ସ୍ୱାସ ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି, ମୋର ଏଇଟା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଯେ, ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖିପାରୁ ନାହିଁ, ପୁରୁଷଙ୍କ ସହିତ ଆମର କଳି କରିବାର କାରଣ କେଉଁଠି । କଣ ଅମେ ପୁରୁଷ ନୋହୁଁ, ଏହି ଯୋଉ ? ତୁଳନା-ଯୋଗ୍ୟ ସମତା ଯଦି ଥାଆନ୍ତା, ତାହା ହେଲେ ପ୍ରଭେଦର ତାରତମ୍ୟକୁ ହ୍ରାସ ବୃଦ୍ଧି କରିବାର ପ୍ରୟାସରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରୁ ଔଚିତ୍ୟ କହିତ ପରି-ମାଣରେ ବୁଝି ହୁଅନ୍ତା । ଆଜକାଲି ନାରୀ, ବିଶେଷତଃ ବର୍ତ୍ତମାନର ଶିକ୍ଷିତା

ନାରୀ, ପୁରୁଷ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ ମୂଳଗତ ଯେଉଁ ପାର୍ଥକ୍ୟ ତାକୁ ଭୁଲିଯାଏ; ସେଥିପାଇଁ ଉଭୟ ପକ୍ଷର କେବଳ ଭୋଗର ନୁହେଁ, ମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅଧିକାର ଯେ ଏହି ମୂଳଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସକାଶୁ ଅସମାନ ରହିବ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଭୁଲିଯାଏ । ଆଉ ଭୁଲ କରୁଥାଏ ପୁରୁଷ କାହିଁକି ଏହା କରିବ, ମୁଁ କରିବ ନାହିଁ, ପୁରୁଷ କାହିଁକି ଏହା ଭୋଗିବ, ମୁଁ ଭୋଗିବି ନାହିଁ ।"

ହେମ କହିଲା, "ହାସି, ତୋ କଥାରୁ ମୁଁ ବୁଝୁଛି, ଯେହେତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଆଉ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ ଶରୀରର ଗଠନଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅଛି, ଅତଏବ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବେ । ଏ କଥା ଭୁଲିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ଯେ, ଏହି biological difference ଟା ସମୟ ଅନୁକ୍ରମରେ ଘଟିଥିବା ଗୋଟାଏ ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣା । ଅନ୍ତତଃ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରମାଣ କରୁଛି ଯେ, ଜଗତର ଇତିହାସରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ସମୟ ଥିଲା, ଯେତେବେଳେ, ଯାହା କିଛି ଜୈବ, ନିଜ ଦେହରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଆଉ ପୁରୁଷ ଉଭୟଙ୍କର ସମାବେଶ ଧାରଣ କରୁଥିଲା । ଅତଏବ ଯଦିବା କାଳକ୍ରମେ ଏହି ଦୁଇ ଅଂଶ ଦୁଇ ପୃଥକ୍ ଦେହ ଧାରଣ କଲେ, ଏ ଦୁହେଁ ଯେ ମାନବିକତାର ସମତଳ ଭୂମି ଉପରେ ସମାନ ଭାବରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ, ଏ କଥା ଅସ୍ୱୀକାର କରି ହେବ ନାହିଁ ଏବଂ ଯାହା କିଛି ଏହି ମାନବତାକୁ ସଫଳତା ପ୍ରଦାନ କରେ, ସେ ସବୁଥିରେ ଏ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ଅଧିକାର ଯେ ସମାନ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ହେବ ନାହିଁ ।"

ଉତ୍ତରରେ ହାସି କହିଲା, "ପ୍ରଭେଦଟା କଣ କେବଳ biological ? ଆଉ ଅଧିକ କିଛି ନୁହେଁ ? ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟ ସମାଜରେ ଅଧିକାର ନେଇ ଯେଉଁ କଳହ ବଢି ଉଠିଛି ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ, ମୋର ମନେ ହୁଏ, ତା ମୂଳରେ ଅଛି ହୀନ ମନୋଭାବ; କେବଳ ଅଧିକାରର ଅସମାନତା ନୁହେଁ । ପୁରୁଷ ଆଉ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ଭୋଗର ଅଧିକାର ଅସମାନ ବୋଲି ପୁରୁଷର ଅଧିକାରଟା ଫଳତଃ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀର ନିକୃଷ୍ଟ, ଏହି ମନୋଭାବ ହେଉଛି ଏହି କଳହର

ମୁଖ୍ୟ କାରଣ । ଯଦି ସ୍ତ୍ରୀର ଅଧିକାରରେ ଯାହା ଅଛି, ତାକୁ ନିକୃଷ୍ଟ ବୋଲି ମନେକର, ତାକୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କର । ସେଥିପାଇଁ କେହି ଦୋଷ ଦେବ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଯେଉଁଟି ସ୍ତ୍ରୀ ସବୁ ବିଷୟରେ କୁହେ, ପୁରୁଷ ଏହା କରୁଛି, ମୁଁ କରିବି, ସେଟି ମୋର ମନେ ହୁଏ, ସ୍ତ୍ରୀର ଅଧିକାରର ଉନ୍ନତି କରିବାକୁ ସେ ଚେଷ୍ଟା କରୁ ନାହିଁ, ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ପୁରୁଷ ହେବାକୁ । ଏଲିକୁ ଏହି ରୋଗ ଧରିଛି । ସେ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ, ପୁରୁଷର ଏହି ଅବାରିତ ଅନୁକରଣରେ ଆଉ କିଛି ଲାଭ ହେଉ ନ ହେଉ, ଅନ୍ତତଃ ସ୍ତ୍ରୀତ୍ୱର ଅବମାନନା ହେଉଛି ।"

ହେମ କହିଲା, "ସାର୍, ଏଇକ୍ଷଣି ପରି ଶୁଣିଲୁ, ତାର ଜୀବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୁରୁଷଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଖ୍ୱେବେଇବା ?"

ସାର୍ କହିଲେ, "ଏଲିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମୁଁ ସନ୍ଦେହ କରୁ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରୁଛି, ତାରି କଥା କହୁଛି। ଅବଶ୍ୟ ଯେଉଁ କାରଣରୁ ପୁରୁଷଙ୍କ ଉପରେ ତାର ଏତେ ରାଗ, ସେଥିରେ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହେବା କିଛି ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ ।"

କୁସୁମ କହିଲା, "କହନା ସାର୍, କଣପାଇଁ ପୁରୁଷଙ୍କ ଉପରେ ତାର ଏତେ ରାଗ ? ଦେଖିଲୁ ନା, ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ତାର ରାଗର କାରଣ ପଚାରିଲି, ସେ କେମିତି କଟମଟ କରି ମୋ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା ।"

ସାର୍ କହିଲେ, "କୁସୁମ, ତତେ ଆଗେ ମୁଁ ଯେଉଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛି, ମନରେ ରଖ । ଦେଖ,ପ୍ରଭାତବାବୁଙ୍କ ସହିତ ତୋର ଯେ ବାହା ହେବାର କଥା-ବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିଛି, ସେ କଥା ଯେମିତି ଏଲି କାନରେ ନ ପଡେ । ଏଲିକୁ ଚିହ୍ନି-ବାକୁ ତୁମ ଦୁଇ ଜଣକୁ ଡେର ସମୟ ଲାଗିବ । ସେ ହେଉଛି ଲାଙ୍ଗୁଡ଼କଟା କୋକି । ତା ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଯେତେବେଳେ କଟିଯାଇଛି, ଅନ୍ୟ ବିଲୁଆଙ୍କର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ କେମିତି କଟା ହେବ, ସେହି ଚିନ୍ତା ବର୍ତ୍ତମାନ ତାକୁ ବ୍ୟସ୍ତ କରୁଛି ।"

ହେମ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲା, "କହନା ତାର କଳଙ୍କିତ କଥା ହୋଇଛି ? ଉପଦେଶ ପଛେ ଦେବୁ ।"

ସ୍ମୃତି କହିଲା—"ମୋର ବଡ଼ବୋହୂଙ୍କର ଘର ବାଲେଶ୍ୱରରେ । ସେ ମୋତେ ଏଲି କଥା କହୁଥିଲେ । ବରମପୁରର ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ସର୍ଜନ ରଙ୍ଗୀନ ବାବୁଙ୍କୁ ଜାଣୁ ? ରଙ୍ଗୀନବାବୁ ପ୍ରଥମେ ଏଲିକୁ ବାହା ହେବାକୁ ବସିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ପରେ ତାର ମାଉସୀଝିଅ ସାନ ଭଉଣୀକୁ ବାହା ହେଲେ । ରଙ୍ଗୀନ୍‌ବାବୁ ଯେତେବେଳେ କଲିକତା ମେଡିକଲ କଲେଜର ଶେଷ ବର୍ଷରେ, ସେତେ-ବେଳେ ଏଲି ଆସିଲା ସ୍କଟିଷ୍‌ରେ ଆଇ. ଏ. ପଢ଼ିବାକୁ । ରଙ୍ଗୀନ୍‌ବାବୁ ସ୍କଟିଷର ଓଲ୍‌ଡ଼ ବଏ । Old Boys' Day ରେ ପ୍ରଥମେ ଦୁଇଜଣ ଚିହ୍ନାପରିଚ ହେଲେ । ନିଜେ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ୍ ଓ୍ୟାଟ୍‌ସାହେବ ଦୁଇ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦେଲେ । ତା ପରେ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠତା ବଢ଼ିଲା, ଚିଠିପତ୍ର ଚାଲିଲା, ସିନେମା ବାୟସ୍କୋପ, ଇଡେନ୍ ଗାର୍ଡେନ, ବଟାନିକ୍ସରେ ଆଉଟିଂ ଚାଲିଲା । ଦୁଇଜଣ ପରସ୍ପର ନିକଟରେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହେଲେ ବାହା କରିବେ ବୋଲି । ଉଭୟ ପକ୍ଷର ବାପ ମା ମଧ୍ୟ ଏ ବିବାହରେ ସମ୍ମତି ଦେଲେ । କଥା ଥିଲା, ରଙ୍ଗୀନ୍‌ବାବୁ ଡାକ୍ତରି ପାସ୍ କରିବା ପରେ ବାହାଘର ହେବ । ଗଲାବର୍ଷ ରଙ୍ଗୀନ୍‌ବାବୁ ପାସ୍ କରି ଚାକିରି ପାଇଲେ ବରମପୁରରେ । ବାହାଘର ତାରିଖ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ଗୁଣନିଧିବାବୁ ଜନ୍ମପତ୍ର ତ କିଣିଥିଲେ, ନିମନ୍ତ୍ରଣପତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛପାଇଥିଲେ, କେବଳ ବାଣ୍ଟିବା ବାକି ଥିଲା । ବାହାଘର ହପ୍ତାକ ପୂର୍ବରୁ ହଠାତ୍ ଶୁଣାଗଲା, ରଙ୍ଗୀନବାବୁ ଏଲିକୁ ବାହାହେବାକୁ ନାରାଜ । ବାହାଘର ଭାଙ୍ଗିଗଲା ।"

କୁସୁମ ପଚାରିଲା, "କାହିଁକି ଭାଙ୍ଗିଗଲା ? କାହିଁକି ରଙ୍ଗୀନ୍‌ବାବୁ ଏଲିକୁ ବାହାହେବାକୁ ମଙ୍ଗିଲେ ନାହିଁ ?"

ସ୍ମୃତି କହିଲା, "କାରଣଟା ରହସ୍ୟମୟ,ଅନ୍ତତଃ ବାହାରକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣା-ପଡ଼ ନାହିଁ । ମୁଁ ବଡ଼ବୋହୂଙ୍କ ପାଖରୁ ଯାହା ଶୁଣିଛି, ତା' ତମକୁ କହୁଛି । ତା' କେତେ ସତ, କେତେ ଅତିରଞ୍ଜିତ, ମୁଁ କହିପାରିବି ନାହିଁ ।"

ସାମୟିକ

ଏଲିର ମାଉସୀ ଝିଅ ଶାନ୍ତିର ଘର ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ । ସେ ଏଲିଠୁଁ ବର୍ଷ ଦୁଇ ସାନ; କିନ୍ତୁ ଦେଖିବାକୁ ଏଲିଠୁଁ ତେର ବଡ଼ । ଏଲି ଅବଶ୍ୟ ଶରୀର ପ୍ରସାଧନରେ ଆଉ 'ଲୁଗାପଟା ପିନ୍ଧିବାର ହାଲି ଫ୍ୟାଶନରେ ଶାନ୍ତିଠୁଁ ଅଧିକ ଧୁରନ୍ଧର । ସେଥିପାଇଁ ତାର ଚ୍ଛକଚକ୍ୟଟା ଆଖିକୁ ଝଲସାଇ ଦିଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଶାନ୍ତି ସ୍ୱଭାବତଃ ସୁନ୍ଦରୀ; ଏଲିକୁ ସାଜିବାକୁ ହୁଏ । ରଙ୍ଗୀନ ବାବୁର ଘର ବି ବରମପୁରରେ । ଶାନ୍ତି ଆଉ ତାଙ୍କର ଘର ମଧ୍ୟରେ ଘନିଷ୍ଠତା ଥିବାରୁ ସେ ଶାନ୍ତି ସହିତ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ମିଳାମିଶା କରୁଥିଲେ । ରଙ୍ଗୀନବାବୁ ଯେତେବେଳେ ପାସ୍ କରି ବରମପୁରରେ ଚାକିରି ପାଇଲେ, ସେତେବେଳେ ଶାନ୍ତି ରେଭେନ୍‌ସା ବାଳିକା ସ୍କୁଲରେ ମ୍ୟାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଆସି ଘରେ ବସିଥାଏ । ଏଲିର ବାହାଘର ପନ୍ଦର ଦିନ ସରିକି ଅଛି, ଦିନେ ଶାନ୍ତି ଏଲିଠୁଁ ତାର ବାହାଘର ବିଷୟରେ ଚିଠି ପାଇଲା । ରଙ୍ଗୀନବାବୁ ଯେ ଏଲିକୁ ବାହା ହେବ, ଏ ଖବର ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଜାଣି ନ ଥିଲା; କଟକରେ ପଢ଼ାଶୁଣାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା । ସେ ଖବର ତା ପକ୍ଷରେ ଏଡ଼େ ହଠାତ୍ ହେଲା ଯେ, ସେ ଚିଠି ପଢ଼ିବାମାତ୍ରେ 'ମାଲୋ' କହି ମୂର୍ଚ୍ଛା ଗଲା । ରଙ୍ଗୀନ୍ ବାବୁଙ୍କୁ ଡ଼ାକ ପଡ଼ିଲା । ଶେଷ ମାସେ ଦୁଇମାସ ହେବ ରଙ୍ଗୀନ୍‌ବାବୁ ଶାନ୍ତି ଘରକୁ ଯାଉ ନ ଥିଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଏଲି ସହିତ ବାହା ସ୍ଥିର ହେଲା ଦିନଠାରୁ ଅପରାଧୀ ପରି କରିଛଡ଼ା ଦେଉଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ଶାନ୍ତି ସହିତ ତାଙ୍କର ଭାଇ ଭଉଣୀର ସମ୍ପର୍କ ଛଡ଼ା ଯେ ଅଧିକ କିଛି ଥିଲା, ଏହା ସେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାନ୍ତିର ମା ବାପ ସୁଦ୍ଧା ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଶାନ୍ତିର ଏହି ଆକସ୍ମିକ ଦୁର୍ଘଟଣା ଶୁଣି ଯେତେବେଳେ ରଙ୍ଗୀନ ବାବୁ ଅଙ୍ଗୁ ଆଙ୍ଗୁ ହୋଇ ଆସିଲେ, ତାଙ୍କର ଏହି ଭାବାନ୍ତର ସେମାନେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ନ କଲା ପରି ରହିଲେ । ଭାବିଲେ, ବିପଦରେ ଏପରି ଉଦାସୀନତା ଦେଖାଇବା ଡାକ୍ତରର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଅବଶ୍ୟ ରଙ୍ଗୀନ ବାବୁଙ୍କ ଶୁଶ୍ରୂଷାରେ ଶାନ୍ତିର ମୂର୍ଚ୍ଛାଭଙ୍ଗ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଭୀଷଣ ଜ୍ୱର ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଦେଖାଦେଲା ଏବଂ ଫଳରେ ଆଖି ନ ଫିଟାଇ ଶାନ୍ତି ପ୍ରଳାପ ବକିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । କେତେବେଳେ ବା ରଙ୍ଗୀନ 'ବାବୁଙ୍କୁ ଅନୁନୟ ବିନୟ କଲା—

ଯେମିତ ସେ ତାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ ନ କରେ; କେତେବେଳେ ବା ଏଲି ପାଖରେ ନିବେଦନ କଲା—ରଙ୍ଗୀନବାବୁକୁ ଛାଡିଦେବାକୁ । ଶାନ୍ତିର ବାବା ଏ ସବୁ ପ୍ରଳାପ ଉକ୍ତି ଶୁଣି ରଙ୍ଗୀନ ବାବୁକୁ ଅନ୍ୟ ଘରକୁ ଡ଼ାକି ନେଇ ଏହାର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ବୁଝିଲେ । ବୁଝିଲେ, ଶାନ୍ତି ରଙ୍ଗୀନବାବୁର ପ୍ରଣୟାସକ୍ତ, ଯଦି ବା ବିଭା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ମୌଖିକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ନାହିଁ । ତା ପରେ ରଙ୍ଗୀନବାବୁ ବାଲେଶ୍ୱର ଯାଇ ଏଲି ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖାକଲେ । ଶୁଣାଯାଏ, ଏଲି କୁଆଡେ ତାଙ୍କୁ ଛାଡିବାକୁ ଏକାବେଳକେ ନାରାଜ ହେଲା । ଯେତେବେଳେ ରଙ୍ଗୀନ ବାବୁ କହିଲେ, "ଏଲି, ତୁମକୁ ବିଭା ହେବାକୁ ମୁଁ ଯେ କଥା ଦେଇଥିଲି , ନିଶା ଖାଇଥିବା ଲୋକର କଥାରେ ଯେପରି କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ, ସେହିପରି ମୋର ସେ କଥାର କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବୁଝୁଛି, ତୁମ ପ୍ରତି ମୋର ଯେଉଁ ଆସକ୍ତି ତାହା ପ୍ରେମ ନୁହେଁ, ତାହା କେବଳ ସାମୟିକ ମୋହ । ମୋତେ କ୍ଷମା ଦେବାକୁ ହେବ ।" ଉତ୍ତରରେ ଏଲି କୁଆଡ଼େ କହିଲା, "ମୁଁ ମୋର ସମସ୍ତ ତୁମକୁ ଦେଇସାରିଛି, କର୍ମତଃ ମୁଁ ତୁମର ସ୍ତ୍ରୀ । ଅତଏବ ମୋତେ ଧର୍ମତଃ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ତୁମେ ବାଧ୍ୟ ।" ରଙ୍ଗୀନ ବାବୁ କହିଲେ, "ଅନ୍ତତଃ ମୋ ପକ୍ଷରୁ ମୁଁ ଏ ବାଧ୍ୟତାର କୌଣସି ଅର୍ଥ ଦେଖୁ ନାହିଁ । ଏହି ସର୍ବସ୍ୱ ସମର୍ପଣର ଦାବୀଟା କେବଳ ତୁମର ଏକୁଟିଆ ନୁହେଁ, ଶାନ୍ତି ମଧ୍ୟ ଏପରି ଦାବୀ କରିପାରେ, ଯଦି ବା ସେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଦାବୀର କଥା କହି ନାହିଁ , କେବଳ ବିକୃତ ମସ୍ତିଷ୍କ ତାର ଅନ୍ତରର ଆବେଦନ ଜଣାଇଛି । ତୁମ କଥାରୁ ମୋର ଅନ୍ତତଃ ଏହି ଧାରଣା ଜନ୍ମିଛି ଯେ, ଆଧୁନିକ ପ୍ରଗତିର ପକ୍ଷପାତୀ ତୁମର ବିଳାସ୍ପୃହା ଚରିତ୍ରର ବଡ଼ ବେଶି ବିକ୍ଷେପ ଘଟିବ ନାହିଁ, ଯଦି ସାମୟିକ ଉତ୍ତେଜନାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଯେଉଁ ସମର୍ପଣ କରିଥିଲି, ତାର ବିନିମୟରେ ମୋ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରତିଦାନ ଚିରନ୍ତନ ନ ହୋଇ କେବଳ ସାମୟିକ ହୁଏ । ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା, ସମର୍ପଣର ଦାବୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ଆଇନ ତୁମେ ଦେଖାଇଲ, ତୁମ ପକ୍ଷରୁ ସେ ଦାବୀ ଅବା

ମୋ ପକ୍ଷରୁ ସେ ଅଙ୍ଗୀକାର ସେତିକି ସମଯ୍ରରେ କଣ୍‌ହୋଇ ନ ଥିଲା ।” ଏଲି ପଚାରିଲା, “ହଉ, ମୁଁ ମାନି ନେଉଛି, ମୋ ପ୍ରତି ତୁମର ଯେ ଆସକ୍ତି, ତାହା ତୁମର ମୋହ; ତେବେ ତୁମେ କଣ ଶାନ୍ତାକୁ ପ୍ରେମ କରୁନ ? ଯେବେ ତାହାହିଁ ହେଲା, ତେବେ ତୁମକୁ ଖେଳିବାକୁ କଣ ଅନ୍ୟ ଜାଗା ମିଳିଲା ନାହିଁ ?” ରଙ୍ଗୀନ ବାବୁ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ଶାନ୍ତାକୁ ମୁଁ ପ୍ରେମ କରୁଛି କି ନାହିଁ, ଜାଣେ ନାହିଁ । ତେବେ, ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ବାଛିକରି ନ ପାରେ, ମୋର ମନ କହୁଛି, ଦୁର୍ବଳଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଏବଂ ବଳିଷ୍ଠକୁ ଜଗତର ହିତ ସକାଶେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ।” ଏ କଥା ଶୁଣି ଏଲିର ସର୍ବଶରୀର ଜଳି-ଗଲା, ମୁହଁରୁ ଆଉ କିଛି ବାହାରିଲା ନାହିଁ, କେବଳ ରୁଦ୍ଧଶ୍ୱାସ ସର୍ପ ପରି ଫଁ ଫଁ ହୋଇ କହିଲା “ଶଯ୍ରତାନ !” ତା ପରେ ରଙ୍ଗୀନ୍ ବାବୁ କୁଆଡ଼େ ବରମପୁର ଆସି କାଳବିଳମ୍ବ ନ କରି ଶାନ୍ତାକୁ ବାହାହେଲେ ।”

ହେମ ଆଉ କୁସୁମ ସବୁ ଶୁଣି ସାରି କହିଲେ, “ଏଲି ଯେ ପୁରୁଷଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଘୁରାଇବାକୁ ବୁଝିବ, ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କଣ ଅଛି ? ଖାଇବାବେଳ ହେଲାଣି, ଚାଲ ତଳକୁ ଯିବା ।”

[ତିନି]

ଚାରି ପାଞ୍ଚ ବରଷ ପରର କଥା । ଏଲି, କୁସୁମ ପ୍ରଭୃତିର ଜୀବନରେ ଅନେକ ଘଟଣା ଘଟିଯାଇଛି, ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି । କୁସୁମ ଇତିମଧ୍ୟରେ ବେଥୁନରୁ ବି, ଏ, ପାସକରି ପୂର୍ବ ନିରୂପଣ ଅନୁସାରେ ପ୍ରଭାତକୁ ବାହା ହୋଇଛି । ପ୍ରଭାତ କଲିକତାରେ ସେଣ୍ଟପଲ୍‌ସ୍ ମିଶନ କଲେଜରେ ପ୍ରଫେସରି ଚାକିରି କରେ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ପିଲାପିଲି ନେଇ ସାଧାରଣ ଗୃହସ୍ଥପରି ନିରୁଦ୍‌ବେଗରେ ଜୀବନ କଟାନ୍ତି । ଏଲିସ୍ ଆଉ ହେମ ମଧ୍ୟ ବେଥୁନରୁ ପାସ୍ କରି ଗୋରଖପୁରରେ ମିଶନ ବାଳିକା ସ୍କୁଲରେ ଚାକିରି କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଛାତ୍ରାବସ୍ଥାର ବନ୍ଧୁତ୍ୱର କ୍ଷୀଣ ସୂତ୍ର ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଭଣା

ଅଧିକେ ଜାଗରୂକ ରହିଛି କ୍ୱଚିତ୍ କଦାଚିତ୍ ଚିଠିପତ୍ରର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ଦ୍ୱାରା ।

ଏଲି ବି. ଏ., ବି. ଟି. ପାସ କରି ପ୍ରଥମେ ମେଦିନୀପୁରର ମିଶନ ବାଳିକା ସ୍କୁଲରେ ବର୍ଷେ ଚାକିରୀ କରିଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ମନେ କରିଥିଲା ଲେଡି ପ୍ରିନ୍‌ସି-ପାଲ୍‌ର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହୋଇଛି । ଚାକିରୀ କରିବାର କିଛିଦିନ ପରେ ପୁରୁଷଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ତାର ମିଶାମିଶିଟା ଯେ ଅତିରିକ୍ତ ରକମର ହେଉଛି, ଏ କଥା ଦିନେ ଲେଡି ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ୍ ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ତାକୁ କହିଲେ । ଏ କଥା ଶୁଣି ସେ ଯେ କେବଳ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲା, ତାହା ନୁହେଁ, ଦୁଇ ଚାରି କଥା ମଧ୍ୟ ଶୁଣାଇଦେଲା । ଇତିମଧ୍ୟରେ ତାର ଉପରିସ୍ଥ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀର ସ୍ଥାନ ଖାଲି ହେଲା । ସେ ଦରଖାସ୍ତ କରିଥିଲା; କିନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଯେ କି ତାଠାରୁ ଅଧିକ ପୁରାତନ କର୍ମଚାରୀ ଏପରି ଜଣକୁ ସେ କାମ ଦେଲେ । ସେଥିରେ ସେ ରାଗ କରି ଚାକିରୀରେ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ଆସି କଲିକତାରେ ଏମ୍. ଏ. ପଢିଲା । ଏମ୍. ଏ, ପଢିବା ସମୟରେ ଦିନେ ସେ ପୁରୁଷ ଛାତ୍ରଙ୍କର Common Roomକୁ କଣ ପାଇଁ ଯାଇଥିଲା । ସେଠି ସେମାନେ ସମସାମୟିକ ଭାରତୀୟ ରାଜନୀତିର ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁ କରୁ ଆସି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ନୂତନ ଆମଦାନୀ କରାହୋଇଥିବା ଶିଷ୍ୟା ମିସ୍ ସ୍ଲେଡ଼ଙ୍କର ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ଏଲିକୁ ଦେଖି ସେମାନେ କହିଲେ, "ମିସ୍ ଉଇଲ୍‌କିନ୍‌ସନ, ଆପଣ ଯଦି କିଛି ମନେ ନ କରନ୍ତି, ଗୋଟିଏ କଥା ଆପଣଙ୍କୁ କହନ୍ତୁ ।"

ଏଲି କହିଲା, "କଣ ?"

ସେମାନେ କହିଲେ, "ଆପଣ ବଙ୍ଗାଳୀ ଘରର ଝିଅ ହୋଇ ଏଣୁ ବିଦେଶୀ ନାମଟା କାହିଁକି ରଖିଛନ୍ତି ? ଦେଖନ୍ତୁ, ଯେଉଁ ବିଦେଶୀୟ ନାରୀମାନେ ଭାରତକୁ ଆସିଛନ୍ତି ଭାରତର ସେବା କରିବାକୁ, ସେମାନେ ପୁଣି ନିଜର ପୋଷାକପତ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜର ନାମର ପରିବର୍ତ୍ତନ

କରୁଛନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ନୀଳ ନାଗିନୀ, ମିସ୍‌ବେନ୍ ଓ ନିବେଦିତା ପ୍ରଭୃତି ଦେଖନ୍ତୁ । ଆପଣ ନାମଟା ବଦଳାଉନ୍ତୁ ।"

ଏଲି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମ କଥାର କ୍ଷୀଣ ପ୍ରତିବାଦ କରି କହିଲା ଯେ ସେ ବଙ୍ଗାଳୀ ନୁହେଁ । ଉତ୍ତରରେ ସେମାନେ କହିଲେ ସେ ବଙ୍ଗାଳୀ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ଅଂଶରେ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ ।

ଏଲି ତା ପରେ ପଚାରିଲା, "ମୋ ନାମ ସକାଶେ କଣ ମୁଁ ଦାୟୀ, ନା ମୋ ନାମକରଣ ହେଲାବେଳେ ମୋତେ ପଚରା ହୋଇଥିଲା ?"

ସେମାନେ କହିଲେ, "ପିଲାଦିନରେ ଯଦିବା ଆପଣ ନିଜ ନାମ ସକାଶେ ଦାୟୀ ନ ଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ ହେବାରୁ ଏବଂ ନିଜର ନାମ ପରି-ବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଆପଣଙ୍କର ଆଇନସଙ୍ଗତ କ୍ଷମତା ଥିବାରୁ, ଆପଣ ଯଦି ନ ବଦଳାନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ଆପଣ ଯେ ନିଜର ନାମ ସକାଶେ ଦାୟୀ, ଏ କଥା ଧରି ନିଆଯିବ ।"

ଏଲି କହିଲା, "ବାଃ ! ସେକ୍‌ସପିଅର କହୁଛନ୍ତି ଗୋଲାପକୁ ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ନାମ ଦେଇ, ଡ଼ାକ ତାହାର ଗୋଲାପତ୍ୱ ନଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ନାମରେ କଣ ଅଛି ?"

ସେମାନେ ଉତ୍ତରରେ କହିଲେ, "ଆମ୍ଭେମାନେ ବୁଝୁଁ, ଆପଣଙ୍କ ଗୋଲାପତ୍ୱର ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ତାକୁ ଗୋଲାପ ଡାକିବାଦ୍ୱାରା ।"

ସେଦିନ ଉପରଓଳି କଲେଜକୁ ଫେରି ଏଲି ଆଉ କୁଆଡେ ଗଲା ନାହିଁ । ଛାତ ଉପରେ ଯାଇ ଘଣ୍ଟାଏ ଖଣ୍ଡେ ବୁଲିଲା ଏବଂ ନିଜର ନାମକରଣ ଓ ତାହାର ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆବଶ୍ୟକତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାବିଲା । ଠିକ୍ କଲା, ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ତାର ଯଥେଷ୍ଟ ସୁବିଧା ଅଛି, ଅନ୍ତତଃ ଅକାରଣ କୈଫିୟତ୍ ଦେବା ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଅସୁବିଧାରୁ ସେ ରକ୍ଷା ପାଇବ । ଅନେକ ଭାବି ଚିନ୍ତି ସ୍ଥିର କଲା, ନିଜର ନାମକୁ ଏପରି କୌଶଳରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବ, ଯେପରି ନୂତନ ନାମର ପୁରାତନ ସହିତ କିଛି ସାଦୃଶ୍ୟ ଥିବ । ଯେତେବେଳେ ନିଜେ

ଭାବି ଚିନ୍ତି ନାମଟା ନେବ, ଅନ୍ତତଃ ତା' ଯେପରି ଶୁଣିବାକୁ ସୁନ୍ଦର ହେବ, କବିତ୍ୱର ଅଭାବ ଯେପରି ସେଥିରେ ନ ଥିବ । ସ୍ଥିର କଲି,ଅନ୍ତତଃ ନାମଟା ଦୁଇ ତିନି ଅକ୍ଷରରୁ ବେଶି ଯେପରି ନ ହୁଏ; ନଇଲେ ନାମ ଭିତରେ ଅର୍ଥ ରହୁ ନ ରହୁ, ଅର୍ଥ ରହିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ପ୍ରଭାସନଳିନୀ, ପ୍ରଦୋଷକାମିନୀ ବିଦ୍ୟୁତ୍-ବରଣୀ ପ୍ରଭୃତି ପାଞ୍ଚହାତିଆ ନାଁ ସବୁ ସ୍ମରଣରେ ଆସିବା ମାତ୍ର ବିଦାୟ ଦେଲି । ନିର୍ମଳା, ପ୍ରମୀଳା, ସରଳା,ଊର୍ମିଳା ପ୍ରଭୃତି ନାମ ଯଦିବା ଚଳନ ସହ, ତଥାପି ତେତେ ଆଧୁନିକ ନୁହେଁ। ଭାବିଲି, ଦୁଇ ଅକ୍ଷରିଆ ବୋଲି ଆଉ ହାସି, ମାଲା, ମୋତି, ପେଟି ପ୍ରଭୃତି ନାମ ତ ନେଇପାରିବ ନାହିଁ । ତଳକୁ ଆସି ବତୀ ଜାଳି ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନ ଫିଟାଇ ଘଣ୍ଟାଖଣ୍ଡେ ପନ୍ନ ଓଲଟାଇ ଗଲି । ଶେଷକୁ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଅଭିଧାନ ବନ୍ଦକରି ଯାଇ ଖଟରେ ଶୋଇଲି । ଶେଷକୁ ନାମକରଣରେ ନୂତନତ୍ୱ ଉଦ୍ଭାବନର ଆଶା ନ ଦେଖି ଆଶ୍ରା ନେବାକୁ ବସିଥିଲି ଅନ୍ୟର ନାମ ଅନୁକରଣ କରିବାରେ । ଖଟରେ ପଡି ଭାବୁଛି,ଏହିପରି ସମୟରେ ଅତି ଅନପେକ୍ଷିତ ଭାବରେ ନିଜର ନୂଆ ନାମର ସନ୍ଧାନ ପାଇଲି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ମସ୍‌ଜିଦ୍‌ରୁ । ନମାଜର ସମୟ ହୋଇଥିବାରୁ ଏବଂ ରମଜାନ ମାସ ଥିବାରୁ ସେହି ସମୟରେ ମୁଏଜିନ୍ ମସଜିଦ୍‌ର ଗୁମ୍ବଜ ଉପରକୁ ଯାଇ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଉଚ୍ଚୈସ୍ୱରରେ ଆହ୍ୱାନ କଲା—ଇଲାହା ଇଲ୍ଲା × × । ଏଇ କାନରେ ଏହି ଆହ୍ୱାନର ପ୍ରଥମ ଅଂଶ ବାଜିବାମାତ୍ର ମନ ସେଇଟି ଅଟକି ଗଲା ଏବଂ ନିଜ ନାମକୁ ଏପରି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ପାଇବାରୁ ଚଞ୍ଚଳ ଉଠିଯାଇ ଫାଉଣ୍ଟେନ ପେନ ସାହାଯ୍ୟରେ ନିଜ ପଢିବା ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲେଖିଗଲି 'ଇଲି' 'ଇଲି' 'ଇଲି' ।

ନାମଟା ତ ଯଥାତଥା ମନମୁତାବକ ମିଳିଗଲା । ଦୈବଦୁର୍ବିପାକରୁ ଯେପରି ପ୍ରଥମ ନାମଟା କଟମଟିଆ ହୋଇଥିଲା, ଭାବିଲି, ସେହିପରି ଦୈବାତ୍ ନୂଆ ନାମଟା ବି ମିଳିଲା; କିନ୍ତୁ ବିପଦ ତଥାପି କଟିଲା ନାହିଁ । ପଦବୀ ନେଇ ପୁଣି ଗୋଳମାଳରେ ପଡିଲି । ଏଲିଶା ଉଇଲ୍‌କିନ୍‌ସନ୍ ଯାହା, ଇଲି ଉଇଲ୍‌କିନ୍‌ସନ୍ ତାହା । ଏପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ କେବଳ ମହରଗରୁ ଯାଇ କାନ୍ଥାରରେ ପଡିବା

କଥା ! ପଦବୀକୁ ଦାସ ଫାସ କିଛି ଗୋଟାଏ କରିଦେବାକୁ ସେ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ହୋଇ ନ ଥିଲା, ତାହା ନୁହେଁ; କେବଳ ଲୋକେ ହସିବେ, ଆଉ ସଙ୍ଗୀମାନେ କାଳେ ବାପ ମା ବଦଳେଇବାକୁ ଠାଟ୍ଟା କରିବେ, ଏହି ଭୟରେ ସେ ଚେଷ୍ଟାରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହେଲା । ତା ପରେ ମନେ ପଡିଲା, ହିନ୍ଦୁଘରର ଝିଅ, କରଣ ହେଉ ବାହ୍ମଣ ହେଉ, ବାଲ୍ୟହେଲେ ଦାସୀ ପଦବୀ ଏବଂ ଅବିବାହିତା ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଈ ପଦବୀ ନଅନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ଓଡିଶାର 'ଦେଈ' ପଦବୀଠାରେ ଅନ୍ତତଃ ତା ଦୃଷ୍ଟିରେ କିଛି କବିତ୍ୱ ଥିଲା ପରି ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ହିନ୍ଦୁ ବଙ୍ଗାଳୀ ଘରର ଝିଅଙ୍କ ପରି ଦେବୀ ପଦବୀ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସ୍ଥିରକଲା, ଯେହେତୁ ତାର ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷା ଚାଲି-ଚଳନ ଖାଇବା ପିନ୍ଧିବାରେ ଅନ୍ତତଃ କଲିକତାସ୍ଥିତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ବଙ୍ଗାଳୀ ଘରର ଝିଅଠୁଁ ସେ ସେ ଊଣା ନୁହେଁ, ଏହି ଚିନ୍ତା ବଙ୍ଗଳା 'ଦେବୀ' ପଦବୀ ନେବାରେ ତାର ଯେ ଅଧିକାର ଅଛି, ସେ ବିଷୟରେ ତାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ଏହିପରି ଏଲିଶା ଉଇଲ୍‌କିନ୍‌ସନ୍ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା 'ଇଲା ଦେବୀ'ରେ ।

ବାପମାଙ୍କୁ ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ଜଣାଇଦେଲା ଯେ, ସେ ଆଇନର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ତାର ନୂଆ ନାମ, ଅର୍ଥାତ୍ 'ଇଲା ଦେବୀ'କୁ ଚିରକାଳପାଇଁ ଗ୍ରହଣ କରିଛି ଏବଂ ତାର ଏ ପ୍ରକାର ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ସେମାନେ ଯେପରି ମନେ ନ କରନ୍ତି ଯେ, ସେ ତାର ପିତାମାତାର ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରତି ତାଚ୍ଛିଲ୍ୟ ଦେଖାଉଛି; ବରଂ ସେମାନେ ଯେପରି ବୁଝନ୍ତି, ତାର ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ତାକୁ ଏ ପ୍ରକାର କରାଇଛି ।

[ଗୁରୁ]

ଇଲା ଓରଫେ ଏଲି ଯଦିବା ମେଦିନୀପୁରରେ ବର୍ଷେ ଉପରେ ସ୍କୁଲରେ ଚାକିରି କରିଥିଲା, ତଥାପି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କଲିକତା ସହରରେ କୁସୁମ ଘରକୁ ଯାଇ

କେବେ କୁସୁମ ସହିତ ଦେଖାସାକ୍ଷାତ କରି ନ ଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ କଲିକତାକୁ ଯାଇଥିବା ସମୟରେ ପାର୍ଟିପାର୍ଟି ଅବା ଗୀର୍ଜାରେ ଯେ କୁସୁମ ସହିତ ଅକସ୍ମାତ୍ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇ ନ ଥିଲା, ତାହା ନୁହେଁ ; କିନ୍ତୁ ଏପରି ଆକସ୍ମିକ ଦେଖାସାକ୍ଷାତ ସମୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ କୁସୁମ ପକ୍ଷରୁ ସେପରି ସହୃଦୟତା ବା ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ ପାଉ ନ ଥିବାରୁ କୁସୁମର ଘରକୁ ଯାଇ ତାର ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରଭାତ ସହିତ ଯାଚି କରି ଭାବ ଆଳାପ କରିବାକୁ ଏଲିର ମନ ବଳି ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଭାବୁଥିଲା, ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରିବ କି ନାହିଁ, ମନେକଲା, ଥରେ କୁସୁମର ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରଭାତ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା । ଭାବିଲା, ସେ ବି ତ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ କାର୍ଯ୍ୟକରେ; ଅନ୍ତତଃ ତାର ପରାମର୍ଶ ନେବାଟା ମନ୍ଦ ହେବ ନାହିଁ । ଅତଏବ କଲିକତାକୁ ଆସିଥିବା ସମୟରେ ଦିନେ ସଞ୍ଜବେଳେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ପ୍ରଭାତର ବସିବା ଘରେ । କୁସୁମ ଅବଶ୍ୟ ତାକୁ ଆଦରର ସହିତ ବସାଇଲା; କିନ୍ତୁ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ଏ ବିପଦ ତ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ଘରେ ପାଦ ପକାଇ ନ ଥିଲା, ଆଜ କୋଉ ମତଲବରେ ଏ ଆଡ଼କୁ ମୁହାଁଇଲା ? ବାଜେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ଏଲି କହିଲା, "କୁସୁମ, ପ୍ରଭାତବାବୁ ଘରେ ଅଛନ୍ତି ନା ? ମୁଁ ଟିକେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପରାମର୍ଶ କରିବାକୁ ଆସିଛି । ତୁ ମୋତେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ introduce କରିଦେ ।"

କୁସୁମ କଣ କରିବ, ଅଗତ୍ୟା ଭଦ୍ରତା ଖାତିରରେ ଉଠିଯାଇ ଭିତରୁ ସ୍ୱାମୀକୁ ଡାକି ଆଣିଲା ଏବଂ ଏଲିର ତାଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟ କରାଇଦେଲା ।

ପ୍ରଭାତ କହିଲା, "ବାଃ, ଆପଣ କୁସୁମର ବନ୍ଧୁ, କଲିକତାର ଏତେ ନିକଟରେ ଅଛନ୍ତି, କାହିଁ ଏ କଥା ତ ମୁଁ ଏତେ ଦିନଯାଏ ଜାଣି ନାହିଁ ?"

ଏଲି—ସେ କୈଫିୟତ ମୁଁ ଦେବି, ନା କୁସୁମ ଦେବ ?

କୁସୁମ—ମୋର ଜଞ୍ଜାଳ କେତେ, ପିଲାପିଲି ଘର, ମୋତେ ମରିବାକୁ ଫୁରସତ ନାହିଁ । ଆଉ, ତୁ ମୁକୁଳିସ୍ ଲୋକ, ତୋର କୋଉ କାମ ଯେ, ଥରେ ଆସି କୁସୁମ କେମିତି ଅଛି, ଦେଖିଯିବାକୁ ତୋତେ ବେଳ ହେଲା ନାହିଁ ?

ସାମୟିକ

ଏଲି—କାହିଁକି, ତୁ କଣ ଜାଣି ନ ଥିଲୁ କି, ମୁଁ ମେଦିନୀପୁରରେ ଅଛି ? କଲିକତାରେ ବ ତ ମତେ କେତେ ଥର ଦେଖିଛୁ ? ସମୟ ନ ଥିଲା ତ ଥରେ ଚିଟି ଲେଖି ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିପାରିଲୁ ନାହିଁ ତୋ' ଘରକୁ ?

କୁସୁମ—ଷ୍ଟେଶନରେ ଯେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି ଏ କଥା ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଥରେ Formal visit ଦ୍ୱାରା ଅତିଥିର ଜଣାଇବା ଉଚିତ । ତା' ନ ହେଲେ ନିମନ୍ତ୍ରଣକାରୀ କେମିତି ଜାଣିବ, ତାର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ସମ୍ମାନିତ ହେବ ?

କଥାକୁ ଆଉ ବଢିବାକୁ ନ ଦେଇ ପ୍ରଶାନ୍ତ କହିଲା, "ଗତସ୍ୟ ଶୋଚନା ନାସ୍ତି ! ନାହିଁ ମାମୁଁଙ୍କ କଣାମାମୁ ଭଲ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବନ୍ଧୁ ମିଳନରେ ଆନନ୍ଦକୁ ବାଦ ଦେଇ ଅତୀତରେ ଯେ ବେଗାଫିଲ୍ ଘଟି ଯାଇଛି, ତାକୁ ବସି ମାଜିବା ବୁଦ୍ଧିମାନର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ।"

ତା ପରେ ସେ କାହିଁକି ଚାକିରି ଛାଡିବାକୁ ମନଃସ୍ଥ କରିଛି, ସେ କଥା ଏଲି ବିଶଦ ଭାବରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପ୍ରଶାନ୍ତ ଯେ ତା କଥାକୁ କେବଳ ଚୁପ କରି ଶୁଣୁଥିଲା, ତା ନୁହେଁ; ତାର ଅତ୍ୟଧିକ ଆଧୁନିକ ଢଙ୍ଗର ବେଶଭୂଷା ଏବଂ କଥା କହିବାର ଭଙ୍ଗୀ ଉପରେ ମଧ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ତାର ଚାକିରି ଛାଡିବାର ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଆଦୌ ସମର୍ଥନ କଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଏଲି କହିଲା ଯେ, ସେ ଏକପ୍ରକାର ସ୍ଥିର କରିଛି, ଏ ଚାକିରି ଛାଡିଦେବ, ପ୍ରଶାନ୍ତ ଉତ୍ତର ଦେଲା, 'ଆପଣ ଯଦି ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି, ତେବେ ମୋର ପରାମର୍ଶ ମାଗିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।"

ଏଲି କହିଲା, "ମୁଁ ବିଶେଷ କରି ଆପଣଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଭିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଆସିଛି । ମୁଁ ଆସୁଛି କଲିକତାକୁ ଏମ. ଏ. ପଢିବାକୁ । ବାବାଙ୍କୁ ଆଉ ଖର୍ଚ୍ଚାନ୍ତ କରାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ମୁଁ ଚାକିରି କରି ଯାହା ରୋଜଗାର କରିଛି, ସେଥିରେ ଏମ. ଏ. ଦୁଇ ବର୍ଷର ଖରଚ ଚଳାଇନେବି । କିନ୍ତୁ ତା ଏତେ ବେଶୀ ନୁହେଁ ଯେ, ଏମ. ଏ. ପାଇଁ ଯେତେ କିଛି ଦରକାର, ସେ

ସବୁ ବତାଣି ପାରିବ । ଅତଏବ ଆପଣଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାକୁ ଆସିଛି, ଆପଣଙ୍କର କଲେଜ ଲାଇବ୍ରେରୀରୁ ମୋତେ ସମୟକୁ ସମୟ କିଛି କିଛି ବହି ଯୋଗାଇବେ ।”
ପ୍ରସ୍ତାବ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା ଏବଂ ସାମାନ୍ୟ ଜଳଯୋଗ ପରେ ଏଲି ବିଦାୟ ନେଲା

ଏହାପରି ପ୍ରଶାନ୍ତ ସହିତ ଏଲିର ଆଳାପ ପରିଚୟ କହି ବା ବନ୍ଧୁତ୍ୱ କହ, ଅନ୍ତତଃ ମିଳାମିଶାର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ଏଲି ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୁସୁମ ଯେ ନିଜର ମତାମତ ସ୍ୱାମୀ ନିକଟରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ନ ଥିଲା, ତାହା ନୁହେଁ; ବରଂ ଯେଉଁ ଦିନ ପ୍ରଥମ କରି ଏଲି ସେମାନଙ୍କର ଘରକୁ ଆସିଥିଲା, ସେହି ଦିନ, ଏଲି ଯେ ଗୋଟିଏ ଏକ ନମ୍ବର flirt, ଏ କଥା ଠିକ୍ ତା ସିବା ପରେ ସ୍ୱାମୀକୁ ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲା ଏବଂ ତା ସହିତ ଯେପରି ବେଶି ମିଳାମିଶା ପ୍ରଶାନ୍ତ ନ କରେ, ସେ ବିଷୟରେ ସାବଧାନ କରିଦେଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏ ସତର୍କର ଫଳ ହେଲା ଓଲଟା । କେବଳ ସତର୍କ କରିଦେବାରୁ ଯେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ଇଚ୍ଛା ପ୍ରବଳ ହେଲା, ତାହା ନୁହେଁ; ଏ ଇଚ୍ଛାର ମୂଳରେ ଥିଲା ପ୍ରଶାନ୍ତର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା, ଯାହା ତାର ବିବାହିତ ଜୀବନର ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଫଳ । ସେ ଯେତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିବାହ କରି ନ ଥିଲା, ସେତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ-ଜାତି ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ପରିଚିତ ହେବା ତାହା ନିକଟରେ ପ୍ରଲୋଭନର ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀଚରିତ୍ର ତା ନିକଟରେ ଗୋଟାଏ କୁହେଳିକାମୟ ରହସ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ବିବାହ କରି ସେ ହେଲା ମଣିଷଖିଆ ବାଘ, ଅର୍ଥାତ୍ ଆସ୍ୱାଦନରେ ବାଘର ମଣିଷଢ଼ର କମିଲା । ତଫାତ୍ ଏତିକି ଯେ, ଶିକାର ସନ୍ଧାନରେ ସେ ବଣଜଙ୍ଗଲ ଗାଁଗଣ୍ଡା ବୁଲୁ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଶିକାର ହାତକୁ ପଡିଲେ ଅବା ଆପେ ଆସି ଧରାଦେଲେ ଯେ ତାକୁ ଛାଡିଦେବ,ସେ ବଦାନ୍ୟତା ପ୍ରଶାନ୍ତର ଲୋପ ପାଇଥିଲା ।

ଏଲି ସହିତ ପରିଚୟ ହେବା ପରେ ସେ ଯେତେବେଳେ କଲିକତାକୁ ଆସି ହଷ୍ଟେଲରେ ରହିଲା ଏମ୍ ଏ. ପଢିବାକୁ, ପ୍ରଶାନ୍ତ ବହିପତ୍ର ନେଇ ଏଲିକୁ ତା ହଷ୍ଟେଲରେ ନିଜେ ଯାଇ ଦେଇଆସେ ।

ସାମୟିକ

ଏଥିଉପରି କ୍ରମେ ଏଲି ସହିତ ପ୍ରଭାତର ଘନିଷ୍ଠତା ବଢିଲା, ଯେଉଁ ହେତୁରୁ ପ୍ରଭାତ ଉପରେ ଫରମାସ ଜାହିର କରିବାକୁ ଏଲିର ଅଧିକାର ମଧ୍ୟ ସହଜ ହୋଇ ଆସିଲା, ଅର୍ଥାତ୍ ଅପରିଚିତ ଅବା ଅଳ୍ପପରିଚିତ ନିକଟରୁ ଯାଚିତ ବା ଅଯାଚିତ ଭାବରେ କୌଣସି ବିଷୟ ଗ୍ରହଣ କରି ବାଧିତ ହେବା ସକାଶେ ଲୋକ ଯେଉଁ କୁଣ୍ଠା ଅନୁଭବ କରେ, ଏଲିର ପ୍ରଭାତ ନିକଟରେ ସେ କୁଣ୍ଠାର ମାତ୍ରା ଊଣା ପଡିଲା । ଏଣିକି ପ୍ରଭାତ କୌଣସି କୌଣସି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଫିଟନ୍ କମ୍ବା ଟାକ୍‌ସିରେ ଏଲି ସହିତ ଆଉଟିଂରେ ଯିବାକୁ ଲାଗିଲା । କେତେ-ବେଳେ ସେମାନେ ଫରପୋର ଟିଫିନ୍ ରୁମ୍‌ରେ ରସନାର ତୃପ୍ତି ସାଧନ କରି ଚିତ୍ତବିନୋଦନ ନିମନ୍ତେ ଯାଆନ୍ତି ଏଲ୍‌ଫିନ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍ ଅବା ମେଟ୍ରୋକୁ, କେତେ-ବେଳେ ଅବା ହ୍ୱାଇଟ୍‌ଆୱେରେ ଟିଫିନ୍ ସାରି ସନ୍ଧ୍ୟାର ପ୍ରାୟାନ୍ଧକାରରେ ପରସ୍ପରର ବାହୁଲୀନ ହୋଇ ବୁଲନ୍ତି ଇଡେନ୍ ଗାର୍ଡେନରେ—ଅବଶ୍ୟ ଯେଉଁ ଅଡ଼େ ବୃକ୍ଷଲତା ଘନପଲ୍ଲବିତ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାୟୁସେବୀଙ୍କର ପାଦଚାରଣା ବିରଳ । ଏମାନଙ୍କର ମତ୍ତ, ନାରୀକୁ ବାହୁର ଆଶ୍ରୟ ନିବେଦନ କରିବା ପୁରୁଷ ପକ୍ଷରେ ଭଦ୍ରତାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିଦର୍ଶନ ।

ପ୍ରୀତିର ରୀତି ହେଉଛି ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ । ପରକୀୟା ହେଲେ ତ କଥା ନାହିଁ । ପ୍ରଦାନ ଯେତେ ବେଶି ହୁଏ, ଆଦାୟର ପଥ ସେତେ ସୁଗମ ହୁଏ, ଅନ୍ତତଃ ପୁରୁଷ ନିମନ୍ତେ ।

ପ୍ରଭାତର ଏଲିକୁ ଦେବାର ଅଂଶଟା ବାୟସ୍କୋପ, ଟିଫିନ୍ ଏବଂ ଆଉଟିଂର ଖର୍ଚ୍ଚର ସୀମା ଛାଡି ଉପରକୁ ଉଠି ନ ଥିଲା । ପ୍ରଭାତ ତ ଆଉ ସଂସାର ଅନଭିଜ୍ଞ କଳ୍ପନାବିଳାସୀ ନବଯୁବକ ନୁହେଁ ଯେ, ବେପରୁଆ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହୋଇ ମୂଲ୍ୟର ଅତିରିକ୍ତ ଦେବ, ଅନ୍ତତଃ ଅପର ପକ୍ଷରୁ ପୀଡ଼ନ ନ ପାଇ ଆପଣା ଛାଏଁକୁ । ଅତଏବ ଗହଣା ପତ୍ରର ଅବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ବ୍ୟବହାରଯୋଗ୍ୟ କୌଣସି ସୌଖୀନ ଜିନିଷ ଏଲିକୁ ଉପହାର ଦେବା ଏଯାବତ୍ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଧ କରି ନ ଥିଲା । ଭାବିଲା, ଏତିକିରେ ଯଦି କାମ ହାସଲ ହୁଏ, ଅକାରଣେ

ବେଶି ଖରଚ କରିବ କାହିଁକି ? କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ବଢିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପ୍ରଶ୍ଚିତର ଏ ଆଡ଼ର ଖରଚଟା ବେଶି ଦିନ ମୂଳତୁବି ରହିଲା ନାହିଁ । ଯେଉଁଠି ପ୍ରୀତି ପରକୀୟା, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରୀତିର ପାତ୍ର ସ୍ୱକୀୟ ହେବାର କୌଣସି ସମ୍ଭାବନା ନ ଥାଏ, ସେଠି ଦେବାର ଚିନ୍ତା ଅପେକ୍ଷା ନେବାର ଚିନ୍ତାଟା ବେଶି କରି ଉଭୟ ପକ୍ଷକୁ ଆକ୍ରମଣ କରେ । ତାହାର କାରଣ ହେଉଛି, ଅବସ୍ଥା ନିତାନ୍ତ ଅନିଶ୍ଚିତ, ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଘଟନାରେ ଉଭୟର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଯୋଗସୂତ୍ର ଛିନ୍ନ ହେବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ଅତଏବ ସେତେବେଳର ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଉଛି ଖସି ଥାଉଁ ଥାଉଁ ନଡ଼ା ଶୁଖାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା । ସେଥିପାଇଁ ଏଲିର ଫରମାସ ଯେ କେବଳ ଆଉଟିଂ ଅବା ବାୟସ୍କୋପ ପ୍ରଭୃତିରେ ଅଧିକ ଦିନ ଆବଦ୍ଧ ରହିଲା ନାହିଁ, ସେଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଅଳ୍ପଦାମର ବ୍ରୋଚ,ସେଫ୍‌ଟିପିନ୍‌ରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଏସେନ୍‌ସ,ଏସେନ୍‌ସସ୍ପ୍ରେୟର, କଟକର ତାରକସି କାମକରା ଗୋଲାପବାସ୍, ଅତରଦାନ୍ ପ୍ରଭୃତି ଉପହାର ଏଲିର ହସ୍ତଗତ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଏ କଥା ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଏ ସବୁ ଫରମାସ କରିବାର କାୟଦା ଦୁରନ୍ତ ଥିବାରୁ ନେବାର ହୀନତାକୁ ପ୍ରଶ୍ଚିତକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଦେବାର ଭଦ୍ରତାରେ ଢାଙ୍କି ରଖିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଦେବାର ଗରଜଟା ଯେମିତି ପ୍ରଶ୍ଚିତର ବେଶି ।

ଏଲି ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ଏମ୍. ଏ. ପାସ୍ କରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭବାନୀ-ପୁରର କୌଣସି ବାଳିକା ସ୍କୁଲରେ ମାସିକ ଏକଶ ଟଙ୍କା ବେତନରେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀର କାର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କଲା । ସ୍କୁଲଟି ଯଦିବା ଛୋଟ, ତଥାପି ସେଥିରେ ପିଲାମାନଙ୍କ ରହିବା ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ଛାତ୍ରାବାସ ଥିଲା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ଯେପରି ରହିପାରିବେ, ତାହାର ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସମୟରେ ସ୍କୁଲ କମିଟିକୁ ଏଲି ଜଣାଇ ଦେଲା ଯେ, ସେ ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହିପାରିବ ନାହିଁ ;କାରଣ ଅନେକ ସମୟରେ ତା ଘରୁ ପୁରୁଷ ଲୋକ କଲିକତା ଆସିବେ ଏବଂ ସେମାନେ ସ୍କୁଲର ନିୟମ

ଅନୁସାରେ ତା ସହୃତ ରହିପାରିବେ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଭବାନୀପୁରରେ ଗୋଟାଏ ଫ୍ଲାଟ (Flat) ଭଡ଼ା ନେଲା । ଅସଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି, ଯେପରି ନିଜର ଚଳାଚଳର ସ୍ୱାଧୀନତା କୌଣସିରୂପେ ବାଧା ନ ପାଏ ବା ସ୍କୁଲ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ନଜରରେ ସିଧା ନ ପଡ଼େ । ଅତଏବ ଏଲି କାର୍ଯ୍ୟ କଲା ଦିନରୁ ପ୍ରଭାତ ଭବାନୀପୁର ଆଡ଼କୁ ବୁଲିଆସିଲେ ଏଲିର ଫ୍ଲାଟରେ ଘରର ସୁଖ-ସୁବିଧା ଭୋଗକରେ ।

ଦିନେ ବିଳାସୀ ସମାଜ କର୍ତ୍ତୃକ ଆଦୃତ କୌଣସି ଏକ ହୋଟେଲରେ ସ୍ୱଳ୍ପରେ ଭୋଜନ ସାରି ଟାକ୍ସି ଯୋଗେ ଦୁହେଁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଏଲିର ଫ୍ଲାଟରେ । ବସିବା କାମରାରେ ଦୁହେଁ କିଛିକ୍ଷଣ ବସିବା ପରେ ମୁଖରୋଚକ କବାବ କାଟଲେଟ୍ ପ୍ରଭୃତିର ଅତ୍ୟଧିକ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ହେତୁରୁ ଦେହରେ ଯେଉଁ ଅଳସତାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ତାରି ପ୍ରେରଣାରେ ହେଉ, ଅବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ଅବା ବିନା କାରଣରୁ ହେଉ, ଉଭୟଙ୍କର ଖୁସି ଗପ ସେଦିନ ଅମଡ଼ା ବାଟରେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏଲି କହିଲା, "ପ୍ରଭାତ ବାବୁ, କୁସୁମ ମୋର ସହପାଠୀ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଦୁଇଜଣ ଏକା ହଷ୍ଟେଲରେ ଥିଲୁ ।"

ପ୍ରଭାତ ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ସେ କଥା ମୁଁ ଜାଣେ ।"

ଏଲି—ଆଚ୍ଛା, କୁସୁମ ତ ଦେଖିବାକୁ ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ତେବେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ତୁମେ ମାତିଛ କାହିଁକି ?

ପ୍ରଭାତ—ସେ ଉତ୍ତର ତ ମୁଁ ଦେଇପାରିବି ନାହିଁ । ତେବେ ତୁମ ସାଙ୍ଗରେ ମୁଁ ମିଶୁଛି କାହିଁକି, ତାର ଉତ୍ତର ତୁମେ ନିଜେ ଭଲ କରି ଜାଣ । ଲୁହାକୁ କଣ କାରଣ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ହେବ, କାହିଁକି ସେ ଚୁମ୍ବକ ଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଏ ?

ଉପଦେଷ୍ଟା

ଏଲ୍‌—ତୁମ ସ୍ପଷ୍ଟବାକ୍ୟରେ ମୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅପ୍ୟାୟିତ ହେଲି । କହନ୍ତି, ସ୍ୱେଦ୍‌ କରି ପିଇଲେ ପାଣି ବି ମିଠା ଲାଗେ । ଆଉ ତୁମେ ହେଉଛ ରଜାର ହାତୀ, ବନସ୍ତରେ ବୁଲିଲେ ବି ରଜାର । ଘରର ମାଲ୍ ତ ଘରେ ଅଛି, ବାହାରେ ବୁଲି ଚରି ସ୍ୱେରେଇ ଲୁଚେଇ ଯଦି ଅନ୍ୟ ମାଲ ବସିବାଦ କରିଯାଇପାରେ, ତେବେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେଥିରେ ଲାଭ ବିନା କ୍ଷତି ନାହିଁ । କଣ କହୁଛ ପ୍ରଭୃତ ବାବୁ, ଏ ବି କଣ ଗୋଟାଏ କାରଣ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ? କଥାରେ କହନ୍ତି, ନେଇ ଆଣି ଥୋଇ ଜାଣିଲେ ସ୍ୱେରି ବିଦ୍ୟା ଭଲ । ଅଚ୍ଛା, ତୁମେ ଯେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ମିଶୁଛ, ଏ କଥା କଣ କୁସୁମ ଜାଣେ ?

ପ୍ରଭୃତ—ତା ଜାଣେ ।

ଏଲ୍‌—ମୋ କଥା ବୁଝିପାରିଲ ନାହିଁ । ମୋ ସହିତ ତୁମର ଏହି ସମ୍ପର୍କ ବିଷୟରେ କଣ ତୁମେ କେବେ କୁସୁମକୁ କହୁଛ ?

ପ୍ରଭୃତ—ନା ।

ଏଲ୍‌—କାହିଁକି କହୁ ନାହିଁ ?

ପ୍ରଭୃତ—ଲାଭ କଣ ?

ଏଲ୍‌—ଲାଭ ସତ୍ୟକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା ।

ପ୍ରଭୃତ ବୁଝିଲା, ଏଲ୍ ସହିତ ତାହାର ଏହି ସମ୍ପର୍କ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ସତ୍ୟଟିକୁ କୁସୁମ ନିକଟରେ ପ୍ରଭୃତ ପ୍ରକାଶ କରୁ ବୋଲି ଏଲ୍ ଚାହୁଁଛି, ତାହା ସତ୍ୟ ପ୍ରତି ତାର ଅତ୍ୟଧିକ ଆଗ୍ରହର ନିଦର୍ଶନ ନୁହେଁ ; ତାହା ହେଉଛି ଶତ୍ରୁ ଦଳର ବିଜୟ ଗର୍ବ, ଯାହା ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ସ୍ୱେରର କେବେ କେବେ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଘଟେ ନିଜର ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତିର ବାହାଦୁରୀରେ ଅସ୍ଫାଳନ କରିବାରେ, ବିଶେଷ କରି ଯାହାର ସ୍ୱେରି କରିଛି ତାରି ଆଗରେ । କିଛିକ୍ଷଣ ମୌନ ରହି ପ୍ରଭୃତ ଉତ୍ତର ଦେଲା—

"ସେପରି ସତ୍ୟ ପ୍ରକାଶରେ ବି ଲାଭ କଣ ? ବରଂ କ୍ଷତି ବେଶି ।"

ଏଲି—ଲଭ ଆଉ କିଛି ହେଉ ନ ହେଉ, ପ୍ରଣୟ ତ ପରୀକ୍ଷିତ ହେବ ?

ପ୍ରଦ୍ୟୁତ—ମୋର ପ୍ରଣୟ କଣ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନାହିଁ ? ମୁଁ ବିବାହିତ ଏବଂ ପିଲାଝିଲାର ବାପ, ସ୍ତ୍ରୀ ଏଯାବତ୍ ମୋର ଅନୁଗତ, ସ୍ୱାମିଗତ ପ୍ରାଣ । ଏ ଆକର୍ଷଣ ସବୁ ମୁଁ ଯେ ମାଡ଼ି ଚକଟି ଅଗ୍ରସର ହେଉଛି ତୁମକୁ ଲଭ କରିବାକୁ, ସେଥିରୁ କଣ ମୋର ପ୍ରଣୟର ଦୃଢ଼ତ୍ୱ ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ ? ମୋର ପ୍ରଣୟ କଣ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣିତ ହେବ, ଯଦି ମୁଁ ତୁମ ସହିତ ମୋର ସମ୍ପର୍କ ବିଷୟରେ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀକୁ କୁହେ ଏବଂ ତାରି ଫଳରେ ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂସାରରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଳୟର ଝଡ଼ ସୃଷ୍ଟି କରି ମୋତେ ଆଶ୍ରୟ କରି ଯେ କେତୋଟି ଜୀବନ ବଢ଼ି ଉଠିଛି, ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ପାଟିତ କରି ଇତସ୍ତତଃ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ କରିପକାଏ ?

ଏଲି—ପ୍ରଦ୍ୟୁତ ବାବୁ, ତୁମେ ମୋତେ ବିଭା ହେବ ?

ପ୍ରଦ୍ୟୁତ—ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ବାଇଗେମି ଦୋଷ ଘଟିବ ।

ଏଲି—ବିବାହ ଆଇନ୍‌ସଙ୍ଗତ ହେବ, ଯଦି ମୋ ସହିତ ତୁମର ସମ୍ପର୍କର କଥା କୁସୁମକୁ କହି ତାଠାରୁ ଛାଡ଼ପତ୍ର ଯୋଗାଡ଼ କରିପାର ।

ପ୍ରଦ୍ୟୁତ—ଏପରି ବିଭାରେ ଲଭ କଣ ବା ଏହାର ଦରକାର କଣ ?

ଏଲି—ତୁମ ଉପରେ ମୋର ଅଧିକାର ରହିବ ।

ପ୍ରଦ୍ୟୁତ—ତା କଣ ରହିବ ? କୁସୁମ ତ ମୋତେ ବିଭା ହୋଇଛି । ମୋର ମନ କଣ ତାର ଅଧିକାରକୁ ମାନୁଛି ?

ଏଲି—ତୁମେ କଣ ବାସ୍ତବିକ ମୋର ପ୍ରଣୟାସକ୍ତ ? ତୁମେ କଣ ମୋତେ ପ୍ରେମ କରୁଛ ?

ପ୍ରଦ୍ୟୁତ—ମୋତେ ଯଦି ସତ କହିବାକୁ ହୁଏ, ତାହା ହେଲେ ମୁଁ କହିବି, ମୁଁ ଏତେ ଭୋଳ ଯେ, ତୁମ ପ୍ରତି ଏ ଯେଉଁ ଆକର୍ଷଣ ମୁଁ ଭିତରେ ଅନୁଭବ କରୁଛି, ତାକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ତାର ନାମକରଣ କରିବା ଭଳି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ମୋର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଏଲି—ତା ମାନେ, ଏ ଗୋଟାଏ ନିଶାର ଝୁଙ୍କ, ସାମୟିକ ଉତ୍ତେଜନା; ଭାଙ୍ଗିବାର ବେଳ ଆସି ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ନିଶାର ଛାଡ଼ିଯିବ, ସେତେବେଳେ ସୁବୋଧ ବାଳକଟି ପରି ଆସି କହିବ, "ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବୁଝୁଛି, ତୁମ ପ୍ରତି ମୋର ଯେଉଁ ଆସକ୍ତି, ତାହା ପ୍ରେମ ନୁହେଁ, ତାହା କେବଳ ସାମୟିକ ମୋହ । ମୋତେ କ୍ଷମା ଦେବାକୁ ହେବ ।" ପ୍ରଭାତ ବାବୁ, ରଙ୍ଗିନ୍ ବାବୁଙ୍କୁ ଚିହ୍ନ ? ସେ ବା ଥରେ ଠିକ୍ ଏଇ କଥା ମୋତେ କହୁଥିଲେ ।

ପ୍ରଭାତ—ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ପୁରୁଷଙ୍କ ସହିତ କାରବାରରେ ତୁମର ଏ ଅଭିଜ୍ଞତା ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି ।

ଏଲି—ମୋତେ କଣ ପନ୍ଦର ବର୍ଷର ଟୋକୀଟିଏ ପାଇଛ ? ମୋର ବୟସ କେତେ ହେବ, ପ୍ରଭାତ ବାବୁ ?

ପ୍ରଭାତ—ଠିକ କହିପାରିବି ନାହିଁ; ତେବେ ବୋଧ ହୁଏ ପନ୍ଦରର ଡ଼ବଲର ଆଖପାଖ ।

ଏଲି—ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ହିସାବ କିତାପ କରିବାରେ ତୁମର ବଡ଼ ବେଶି ଭୁଲ ହୁଏ ନାହିଁ । କେବେ ହିସାବ କରି ଦେଖିଛ, ସଂସାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଭଳି ଅଭିଜ୍ଞତା ପନ୍ଦର ବର୍ଷର ସ୍ତ୍ରୀପିଲାର ବେଶି, ନା ପନ୍ଦର ବର୍ଷର ପୁରୁଷ ପିଲାର ବେଶୀ ?

ପ୍ରଭାତ—ମୁଁ ନିର୍ବିବାଦରେ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି, ତୁମେ ମୋଠାରୁ ବୟସରେ ସାନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏବଂ ଅବିବାହିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ସାଂସାରିକ ଅଭିଜ୍ଞତା ତୁମର ବେଶୀ ।

ଏଲି—ତୁମେ କଣ ମନେ କରୁଛ, ତୁମେ ବଡ଼ କରିଛ ବୋଲି ତୁମର ସାତଖୁଣ ମାଫ୍ ? ତୁମେ ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ବଡ଼ ହୋଇଛ ବୋଲି ସେଥିରୁ କାଏମ୍ ଅଧିକାର ଆଉ ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଖଟେଇପାର, ଆଉ ମୁଁ ବଡ଼ ହୋଇ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେଉଛି

କୌଣସି ପୁରୁଷ ସହିତ ମିଶିବ ନାହିଁ, ବନ୍ଧ ଜାଲ ଝରକା ଖୋଲି ବସି ରହିବ, ମୋର ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନର ଦୀର୍ଘ ବାଲୁଅ ସ୍ତୂପଗୋଟାକ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଅନିଶ୍ଚିତ ଜୀବନବନ୍ଧୁର ଅପେକ୍ଷାରେ, ତା ଉକ୍ତ ଜୀବନବନ୍ଧୁଟି ତୁମପରି ବିବାହିତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର କଠୋର ପ୍ରତୀକ୍ଷା ବ୍ରତର ତଳେ ମାଡ଼ ଏ ପାଖ ସେ ପାଖ ହେବ ନାହିଁ ।

ପ୍ରଭାତ—ମୁଁ ତ ଆଗରୁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ, ତୁମର ପୁରୁଷଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶା କରିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମର ଯୁକ୍ତି ଶୁଣି ମାନି ନେଉଛି, ଏପରି କରିବାରେ ସ୍ତ୍ରୀର ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ୱାଧୀନତା ଏବଂ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ଅଛି । ଦୈବାତ୍ ବିବାହିତ ହେବାରୁ ଯଦିବା ଯଥେଚ୍ଛା ଚରିବୁଲି ଖାଇବାର ଅଧିକାର ତୁମର ମତ ଅନୁସାରେ ମୋର ନାହିଁ, ତେବେ ତୁମେ ବା କାହିଁକି ତୁମର ବାଲୁଅ ଅବସ୍ଥାର ସମସ୍ତ ସୁବିଧାରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ବିବାହିତ ଜୀବନର ଯାବତୀୟ ବାଧାବନ୍ଧନ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଏପରି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ୁଛ ଯେ, ଅପର ପକ୍ଷଟି ବିବାହିତ କି ଅବିବାହିତ, ତା ମଧ୍ୟ ବାଛିବାକୁ ତୁମର ତର ନାହିଁ ? ଏଥିରୁ କଣ ବୁଝିବି ଯେ, ଏ ଅଧମ ବିବାହିତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ତା ସକାଶେ ତୁମର କରୁଣାର ସୀମା ନାହିଁ, ଅବା ବିବାହିତ ସହିତ ପୁନର୍ବିବାହ ତୁମର ସ୍ୱାଧୀନତାର ବ୍ୟବସାୟ ପକ୍ଷରେ ଅନୁକୂଳ ଅବା ଯଥେଷ୍ଟ ଆଡୁଆଳ ହେବ ?

ଇଲା—ତୁମର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା ବୁଝ, ଆଉ ବେଶି କଥା ବଢାଇବାର ଦରକାର ନାହିଁ ; କାରଣ ମୋର ସମୟ ନାହିଁ ।

ପ୍ରଭାତ—ସମୟ ନାହିଁ କାହିଁକି ?

ଏଲା—ମୁଁ ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କଥା ଦେଇଛି, ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଆଜି ରଙ୍ଗମହାଲରେ 'ମହାନିଶା'ର ଅଭିନୟ ଦେଖିବାକୁ ଯିବି । ତାଙ୍କର ଆସିବାର ପ୍ରାୟ ସମୟ ହେଲାଣି ।

ଏଲି ଏହିପରି କହୁବା ସମୟରେ ବାହାରେ ହର୍ଣ୍ଣର ଅବାଜ ହେଲା। ତାହା ଶୁଣି ଏଲି କହିଲା,—''ଏଇ 'କାର୍' ଆସିଲାଣି, ମୁଁ ଆଉ ଅପେକ୍ଷା କରିପାରିବି ନାହିଁ।'' ଏହା କହି କ୍ଷିପ୍ରଗତିରେ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲା।

ପ୍ରଭାତ ସୁପ୍ତୋତ୍ଥିତର ପରି ଉଠିଯାଇ ଉପର ବରଣ୍ଡାରୁ ଦେଖିଲା, 'କାର୍'ରେ ଉଠି ଏଲି ବସିଲା ଗୋଟିଏ ଫିଟ୍‌ଫାଟ୍ ବଙ୍ଗାଳୀ ଯୁବକ ପାଖରେ, ଆଉ ସୋଫର ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିଦେଲା। ପ୍ରଭାତର ଦମ୍ ଅଟକି ଯିବା ପରି ହେଲା। ତାର ମନେ ହେଲା, ଯେପରି ସେ କାମଡ଼ାର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ବିଷାକ୍ତ। କାଳ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ବାହାରି ପଡ଼ିଲା ରାସ୍ତା ଉପରକୁ। ନୈଶ ଆକାଶର ମୁକ୍ତବାୟୁ ତାକୁ ଯେପରି ହାତ ବଢ଼ାଇ ଟାଣି ନେଲା ନିଜ ଆଡ଼କୁ।

ଭୁଆଁବୁଲା

କଣ ପାଇଁ କେଜାଣି ସେଦିନ ସ୍କୁଲ୍ କଲେଜ ଦପ୍ତର ସବୁ ବନ୍ଦ ଥିଲା । ବେଳ ଅନ୍ଦାଜ ସକାଳ ସାତଟା । ରଚନା ବଡ଼ ପୋଖରୀ ନିମ୍ବଗଛମୂଳେ ଜିଆ ଖୋଳୁଥିଲା, ଇଚ୍ଛା—ଖରାବେଳେ ଏହି ଗଛ ଆଢୁଆଳରେ ବସି ବଡ଼ ପୋଖରୀରୁ ମାଛ ମାରିବ । ଏହିପରି ସମୟରେ ଗାଧୋଇବାପାଇଁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ଜଜ—ଅସଲ ନାମ ଜର୍ଜ ।

ଜର୍ଜ ପଚାରିଲା, "ରଚନା, ଜିଆ ଖୋଳୁଛୁ ? ଖୋଳ ଖୋଳ, ଥୋଡ଼ା ବେଶି କରି ଖୋଳ । କୋଉଠି ସ୍ପସ୍ କରିବୁ ?"

ରଚନା—ଆରେ ଦେଢ଼, ମୁଁ ମଣ୍ଡାପଡ଼ା ଯିବ ମାଛ ମାରି, ଏଠି କଣ ମାରିବ କି ?

ଜର୍ଜ—ଦାନ୍ତ ଆଗରେ ପେଟ ଲୁଚଉଛୁ ? ତୁ ହେଲୁ ଷ୍ଟେର, ଆଉ ଷ୍ଟେରଙ୍କ ଭାଇ ଗଣ୍ଡିକଣ୍ଠା ହେଲି ମୁଁ ।

ଏମାନଙ୍କର କଥା ନ ସରୁଣୁ କାନ୍ତ, ଆହ୍ଲାଦ, ଚନ୍ଦ୍ର, ବାଞ୍ଛା, ନନ୍ଦ, ସିବୁଲିନ୍ ପ୍ରଭୃତି ସାହିର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଟୋକାଏ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଗାଧୋଇବା ପାଇଁ । ମଣ୍ଡାପଡ଼ା କଥା ଶୁଣି ତାଙ୍କ ଭିତରୁ କିଏ କହିଲା, "ଚାଲନା, ଛୁଟି ତ ଅଛି, ମଣ୍ଡାପଡ଼ା ଯିବା ।" ସମସ୍ତେ କହିଲେ, "ହଁ, ହଁ, ଛୁଟିଟା ଅକାରଣେ ଯାଉଛି, ଚାଲ ଗାଧୋଇ ପାଧୋଇ ଖାଇପିଇ ମଣ୍ଡାପଡ଼ା ଯିବା ।" ଟୋକାଠାକଳିଆ, ଘଡ଼କେ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟେ; ସମସ୍ତେ ଯିବାକୁ

ସଜ ହେଲେ । ନନ୍ଦ ଏ ସବୁ ଶୁଣି କହିଲା, "ବାବା, ଆଗରୁ କହି ରଖୁଛି, ମାଲ୍ ନ ନେଲେ ଯିବ ନାହିଁ । କିଛି ମାଲ୍ କଟକରୁ ନେବା, କିଛି ସେଠି ପହଞ୍ଚି ଚଉଦୁଆରରୁ ମଗାଇବା । ଆଉ ରଚନା ଯାହା ମାରିବ, ତାହା ହେବ ସ୍ଲଟ୍ ।"

ନନ୍ଦ କଥାରେ ସମସ୍ତେ ସଜ ହେଲେ । ଘଣ୍ଟା ଦୁଇ ଭିତରେ ସବୁ ଆସି ସାହି ଛକ ଉପରେ ହାଜର । କାହା ହାତରେ ତାସ ବଣ୍ଡଲ, କାହା କାଖରେ ପଶାପାଲି, କିଏ କାନ୍ଧରେ ଡୋର ବନଶୀ ପକାଇଛି, କାହା ସ୍କନ୍ଦର ତଳେ କାଖରେ ବୋତଲ—ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ମାଲକଚ୍ଛା ମାରି ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ବାହାରିଲେ ମଣ୍ଡାପଡ଼ା ଅଭିମୁଖରେ ।

ନିଲୁକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଆସିବାର ଦେଖି ଚନ୍ଦ୍ର କହିଲା, "ଠାନେଇ ଛାପାଖାନା, ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ, ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି, ଡାକ୍ତରଖାନା, ଏ ସବୁର ପ୍ରତିନିଧି ଯାଉଛନ୍ତି, କଲେଜ କାହିଁକି ବାଦ ପଡିବ ? ଚାଲ ବାବା ନିଲୁ ଚାଲ, ସାଙ୍ଗରେ ଜଣେ ପଢାଶୁଣା ଲୋକ ଥିଲେ ଭଲ ।

ମଣ୍ଡାପଡ଼ାରେ କି ମୋହିନୀ ଅଛି କେଜାଣି, ମଣ୍ଡାପଡ଼ାର ଆକର୍ଷଣଟା ସମସ୍ତେ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି, ବିଶେଷତଃ ଅବସର ବାସରେ । 'ସନ୍ଦ୍ରେସ୍କୁଲ୍' ଭେଙ୍କି କରିବାକୁ ହେଲେ ଚାଲ ମଣ୍ଡାପଡ଼ାରେ କରିବା, ବଣଭୋଜି ପାଇଁ ଚାଲ ମଣ୍ଡାପଡ଼ା ବଡ଼ତୋଠାକୁ ଯିବା । ମଦୁଆ ମାଛୁଆ ସମସ୍ତଙ୍କର ମଉଜ ମଜଲିସ କରିବାକୁ ହେଲେ ମଣ୍ଡାପଡ଼ା ମନେ ପଡ଼େ ।

ଯାହାହେଉ, ସାହିରୁ ବାହାରି ବକ୍ସିବଜାର ନ ଟପୁଣୁ ନିଲୁକୁ ଛାଡି ସମସ୍ତେ ଖଟି ଭିତରକୁ ଯାଇ ଥୋଡ଼ା ବହୁତ ପକାଇ ଦେଇ ଭବିଷ୍ୟତର ଆୟୋଜନକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରି ଖୁସ୍ ମିଜାଜ୍‌ରେ ନଈ ଅଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ।

ସାମୟିକ

ଉପରେ ଲେଢ଼ୁଆ ଖରାରେ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଯାଉଛି, ତଳେ ନଈବାଲି ଏମିତି ତାତିଛି ଯେ, ଧାନ ପକାଇ ଦେଲେ ଖଇ ଫୁଟିଯିବ । ସହଜେ ପେଟରେ ତ ନିଆଁ ପଡୁଛି ; ନଈକୂଳରୁ ଘାଟ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚୁ ପହଞ୍ଚୁ ନିଶା ଅନେକଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଅଲଗା ବସ୍ତର ପହଞ୍ଚିଗଲା । ଏମାନଙ୍କର ଏ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ନିକୁ ଘାଟିଆକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଘାଟମୂଲ ଦେଇ ନାଉରିଆର ବକ୍‌ସିସ ନେଇ ତା ସାଙ୍ଗରେ ଦର ଦସ୍ତୁର କରୁଛି, ଏପରି ସମୟରେ ନନ୍ଦ ବାହାରି ପଡ଼ି କହିଲା, "କଥା କଣ ? ତୁ କେତେ ମାଗୁଛୁ ନାଉରିଆ ?"

ନାଉରି କହିଲା, "ବାବୁ ନଅ କହିବ ନା ଛଅ କହିବ, ବକ୍‌ସିସ ଟଙ୍କାଟିଏ ହୁକୁମ ହେଉ ।"

ନନ୍ଦ ଟଙ୍କାଟାର କଥା ଶୁଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ କହିଲା, "ବାବା, ଆମେ ବ ନଅ ଛଅ ଜାଣୁନା । ପଦେ ପଦେ କଥା ଆମ ପାଖରେ । ସେ ଟଙ୍କାଏ ଫଙ୍କାଏର କଥା ଛାଡ଼୍; ଖୁଦ୍ ଦେଢ଼ୋଟି ଟଙ୍କା ମିଳିବ । ନେବୁ ତ ନେ, ନଇତ ନିଜ ବାଟ ଦେଖ୍ ।" ଏ କଥା ଶୁଣି ତ ନାଉରୀ ଅବାକ୍ ! କାନ୍ତ ବାହାରି ପଡ଼ି କହିଲା, "ଆରେ ବୁଝୁଛ କଣ ? ବାବୁ କଣ ଅବଧା କହିଲେ ? ମରଦ୍‌କା ବାତ ନା ହାତୀକା ଦାନ୍ତ୍ । ଠିକ୍ ଟଙ୍କାଏ ଆମେ ଦେଇ ପାରିବା ନାହିଁ । ଛାଡ଼୍, ଡଙ୍ଗା ଛାଡ଼୍ ।"

ଏ ସବୁ ଶୁଣି ନାଉରୀର ଅକଲ ଗୁଡୁମ୍ । କଣ କରିବ କିଛି ଜାଣି ନ ପାରିବାରୁ ଡଙ୍ଗା ଛାଡ଼ି ଦେବାଟା ସବୁଠାରୁ ସହଜସାଧ୍ୟ ମନେ କରି ଡଙ୍ଗା ଫିଟାଇ ଦେଲା; କାରଣ ସେତେବେଳକୁ ସମସ୍ତେ ଯାଇ ଆରାମରେ ଡଙ୍ଗା ଭିତରେ ବସିଲେଣି ।

ଡଙ୍ଗା ମଝିନଈରେ ହେଲାରୁ ତିନି ଚାରି ଜଣ ମଦ ବୋତଲ କାଢ଼ି ଏକାଠି ଥୋଇଲେ । ନିକୁ ମଦର ନାମ ଶୁଣିଥିଲା, ମଦର ପ୍ରଭାବ ସମାଜରେ ଦେଖିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ତାହା ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍ ପରିଚୟ ଏଯାବତ୍

ଭୂଅଁ ବୁଲ

ତା' ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟି ନ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଏ ଅପରିଚିତ ଆଡ଼କୁ ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତର ସମସ୍ତ କୌତୂହଳ ସହିତ ଅନାଇଲା । ରଚନା କିନ୍ତୁ ସେ ଦୃଷ୍ଟିର ଅର୍ଥ ବୁଝି ନ ପାରି, ତାକୁ ପ୍ରାର୍ଥୀର ଲୋଲୁପ ଦୃଷ୍ଟି ମନେ କରି କହିଲା, "ମନ୍ଦାଏ ଦେବା କ'ରେ ନିଲୁ ?" ନିଲୁ ଘୃଣାରେ ନଇ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ ଆଣିଲା । ଦେଖିଲା, ସନ୍ତାପହାରିଣୀ ମହାନଦୀର ଅଜସ୍ର ବାରି ସମ୍ମୁଖରେ ଅକାତରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି । କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟର ରୁଚି ଏପରି ବିକୃତ ଯେ, ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରକୃତିର ଏହି ଅସୀମ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଆୟୋଜନ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ସେ ତରଳ ବିକ୍ରି ପିଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି ।

ଭାଦ୍ରମାସର ଭରା ନଈ, ବଢ଼ି ଏ କୂଳ ସେ କୂଳ ଖାଉଛି । ବାଲିଚର ଉପରକୁ ନେଇ ଡ଼ଙ୍ଗାକୁ ପ୍ରାୟ ଫାସିଢ଼ଆ ବର ପାଖରୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ହୋଇଛି । ନାଉରୀ ଚାବୁମାନଙ୍କର ନାନା ଉତ୍ପାତ ସହ୍ୟ କରି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଡଙ୍ଗା ଆଣି ଯେତେବେଳେ ମଣ୍ଡାପଡ଼ାର ଠାଙ୍ଗର ନାସୀ ତଳେ ଛଅଣ ଗଛପାଖରେ ଭିଡ଼ିଲା, ସେତେବେଳକୁ ଦିନର ଖରା ମଉଳିଲାଣି । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଫଙ୍କାଫଙ୍କ୍ ହୋଇଁ ପଡ଼ି ଯେ ଯେଉଁଆଡ଼େ ପାରିଲେ ସିଧା ସିଧା ମଣ୍ଡାପଡ଼ା ଆଡ଼କୁ ମୁହାଁଲେ । ନାଉରୀ ବାପୁଡ଼ା ପଛରୁ ଗୋଡ଼େଇ ଗୋଡ଼େଇ କହୁଛି, "ବାବୁ, ମୋତେ ପଇସା ଦିଅ, ମୁଁ ଯାଏଁ ?" ଶୁଣୁଛି କିଏ ? ସମସ୍ତଙ୍କର ଖାତିର ନଦାରଦ । ନିଲୁ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲା, କାହାରି ଦେବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ, ପକେଟରୁ ଦେଢ଼ୋଟି ସୁଉକା କାଢ଼ି ନାଉରୀ ହାତରେ ଦେଇ କହିଲା, "ଯା ବାବା, ଆଉ ମୋ ପାଖରେ ପଇସା ନାହିଁ ।" ପଇସା ହାତରେ ନେଇ ନାଉରୀ କହିଲା, "କାହିଁ ଦେଡ଼ ଠଙ୍କା, ଆଉ ଦେଡ଼ ଯୁଉକା ।" ନନ୍ଦ କହିଲା, "ଅରେ ଗମାର୍, ଦେଡ଼ ତ ଠିକ୍ ଅଛି ।" ଗତ୍ୟନ୍ତର ନ ଦେଖି ଯଥାଲବ୍ଧ ବିବେଚନା କରି କାନମୁଣ୍ଡା ଆଉଁଷି ନାଉରୀ ଘରକୁ ଫେରିଲା । ମଉଜଯାକ ମଣ୍ଡାପଡ଼ା ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ିଲେ ।

ସାମଗ୍ରିକ

ମଣ୍ଡାପଡାରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ବେଳ ରଡରଡ । ପଶ୍ଚିମ ଗଗନ ମୂଳରେ ଗଡାସ୍ତୁ, ଦିନର ଚିତାଗ୍ନି ମ୍ଳାନ ହୋଇଆସୁଛି । ତାର ଆଭା ଆସି ପଡୁଛି ମଣ୍ଡାପଡା ଓ ତାର ଦୂରଆଡ଼ର ଧାନକ୍ଷେତ ଓ ନିଳକଣ୍ଠବର୍ଣ୍ଣୀ ଝାଙ୍ଗର ଉପରେ । ମଣ୍ଡାପଡ଼ା ଦିଶୁଛି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ଦୃଶ୍ୟପଟ ପରି । କିଏ ଯେପରି ତା ଉପରକୁ ଗୋଲାପୀ ବଳକୁଳବଣି ଘୂରାଇ ଦେଇଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ଦେଖୁଛି କିଏ ?

ମଣ୍ଡାପଡ଼ାରେ ବି ଜଣେ ଦୁଇ ଜଣ ସାଙ୍ଗ ଜୁଟିଗଲେ । ସମସ୍ତେ ଆସି ଆଡା କଲେ ଝାଙ୍ଗରର ଚୁଲୀପଥର ତଳେ । ପ୍ରଥମରେ ସମସ୍ତେ ମସୁଧା କରୁଥିଲେ ଚୁଲୀପଥର ଉପରକୁ ଯାଇ ଆଡା ଜମାଇବାକୁ; କିନ୍ତୁ ତା ନିରାପଦଜନକ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ପଥର ତଳେ ଝାଙ୍ଗର ଉପରେ ଗୋଲ ହୋଇ ବସିଲେ । ମଝିରେ ରଖିଲେ ମଦରେ ଭରା ସ୍କୁରିଠା ବୋତଲ, ତା ପାଖରେ ମାଂସ ଓ ଚଉଦୁଆରରୁ ଅସୁଥିବା ଚାଟ ପାଇଁ ପତରରେ କିଛି ପିଚାଶୁଖୁଆ ଚଟଣୀ । ନିଲୁ ବସିଲା ଚୁଲୀପଥର ଉପରେ, ତଳେ ଏମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ବ୍ୟାପାର ଭଲ କରି ଦେଖିବ ବୋଲି ।

ସାମାଜିକତା ମନୁଷ୍ୟ ଚରିତ୍ରରେ ଏପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଯେ, ସେ ଯେତେ ସମାଜବିଗର୍ହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ ନା କାହିଁକି, ତାହା କରିବା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସାମାଜିକ ଭଦ୍ରତା ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଏ ମଦୁଆଙ୍କ ମେଳରେ ନିଲୁ ସେହି ଚେଷ୍ଟା ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । କାରଣ ପ୍ରଥମେ ଜଣେ ଆଉନ୍ସ ଗିଲାସରେ ମଦ ଢାଳି ନିଜେ ନ ଖାଇ ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ବନ୍ଧୁ ଆଡକୁ ବଢାଇ ଦେଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ସାମାଜିକ ଭଦ୍ରତା ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଏପରି ତୀବ୍ର ଭାବରେ ଜାଗି ଉଠିଥିଲା ଯେ, ଆଉନ୍ସ ଗିଲାସଟି ଜଣ ଜଣ କରି ସମସ୍ତଙ୍କ ହାତରେ ବୁଲିଆସି ପ୍ରଥମରେ ଯେଉଁଠୁ ବାହାରିଥିଲା, ପୁଣି ଅଭୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ସେଇଟି ପହଞ୍ଚିଲା । ଆଉ ଥରେ ଗିଲାସକୁ ସେ କଣ୍ଠରେ

ଭୁଆଁଚୁଲ

ଧୁସ୍ଇବାକୁ ନନ୍ଦର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ରହିଲା ନାହିଁ । ଚଟ୍ ଡାହାଣ ହାତରେ ଗିଲାସକୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ବାଁ ହାତରେ ନାକ ପୁଡାକୁ ଭଲ କରି ଚିପିଧରି ଏକା ଦମରେ ପିଇଦେଇ ମୁହଁ ପିତା କରି ବସିଗଲା । ସମସ୍ତଙ୍କର ପିଆପିଇ ସରିତମତ ଚାଲିଲା, କିନ୍ତୁ ଅଲକ୍ଷଣ ସକାଶେ । କାରଣ ଗୋଟିଏ ବୋତଲ ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ ଅଶାନ୍ତି ଆସି ପହଞ୍ଚୁଥିଲା । ଠେଣାଓଠେସାରେ ମାଂସହାଣ୍ଡି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । କିଏ ବୋତଲ ନ ଫିଟାଇ ବୋତଲ ମୁହଁକୁ ଚୁଲିପଥରରେ ଠେକିଦେଇ ଢକଢକ ପିଉଛି, କିଏ ହାଣ୍ଡି ଢେଲୁଆରେ ପିଉଛି । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ମଦ ସରିଗଲା । ପାଞ୍ଚ ଦିନର ଯେଉଁ ଅମ୍ବିଲ ତୋରାଣିକୁ ଗୋରୁଡମାରୁ ଛାଣି ମାଟିଆରେ ପୁରାଇ "କାଙ୍ଗିଆ" କଣ୍ଡ୍ରସ ଚଉଦୂଆରର ଡାଙ୍ଗ ବୋଲି ଦେଇଯାଇଥିଲା, ତାହାର ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ମାଟିଆରୁ ଢାଳିଲା ବେଳକୁ ପଚା ତୋରାଣିର ଗନ୍ଧ ନିଲୁର ନାକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠିଗଲା । ସେ କହି ପକାଇଲା, "ଏ କଣ ପଚାତୋରାଣି ପରି ଗନ୍ଧଉଛି ।" ଏହା ଶୁଣି ନନ୍ଦ କହିଲା, "କିଏ ସେ ସେ ଗମାର, କହିଲା ପଚାତୋରାଣି ? ଅରେ, ଏ ଏକଦମ ଖାଣ୍ଟି ଅସଲ ମାଲ ।" ଯାହା ହେଉ, ଏହି ଅସଲ ମାଲରୁ ଅର୍ଦ୍ଧକରୁ ବେଶି ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଠେଣାଓଠେସାରେ ମାଟିଆ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । କିଏ ମାଟିଆ ଭାଙ୍ଗିଲା ବୋଲି ମହା ଗୋଳମାଳ ଉଠିଲା । ହାତାହାତି ବାଧାଗୋଇଠା ମଧ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ କିଏ କହିଲା, "ଚାଲ ଗାଁକୁ ଯିବା, ପୁଣି ତାଡ଼ି ମଗାଇବା ।" ସମସ୍ତେ ହୁରା କରି ଉଠିଲେ । ମଣ୍ଡାପଡା ଗାଁକୁ ଯିବେ କଣ, ଚାଲିଲେ ଠାଙ୍ଗର ଭିତରକୁ । ଏହା ଦେଖି ନିଲୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି କହିଲା, "ଆରେ ଯାଉଛ କୁଆଡେ ? ଗାଁ ତୁମ ପଛଆଡେ ।" କିନ୍ତୁ ପରାମର୍ଶ ଶୁଣିବାର ଅବସ୍ଥାରେ ସେମାନେ ଥିଲେ ସିନା ଶୁଣିଥାନ୍ତେ । ସେତେବେଳକୁ ବୋଧକରି ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଲୋପ ପାଇଲାଣି । କାହିଁକି ନା, ନିଲୁ ଉତ୍ତର ଖାଣ୍ଟି ଓଡିଆରେ ନ ପାଇ ଦରଖଣ୍ଡି ହିନ୍ଦିରେ ପାଇଲା । କିଏ କହିଲା, "ତୁମ୍ କୁଛ୍ ନାହିଁ ଜାନତାରେ, ମଣ୍ଡାପଡା ଗାଁ ଆଗ୍ମେ ହେ,

ପିଛମେ ନାହିଁ ।” କିଏ କହିଲା, “ଜରୁର ଅଗମେ ହୋଗା ।” କିଏ କହିଲା, “ନାହିଁ ହୋଗା ତ ହାମ୍‌ଲୋକ୍‌କା ବାସ୍ତେ ହୋନେ ହୋଗା ।” କିଏ କହିଲା, “ତାଙ୍କ କିଆ ଖାଲି ମଣ୍ଡାପଡ଼ାମେ ହେ, କଟକ୍‌ମେ କଣ ନାହିଁ ହେ ? ଯବ୍‌ ସାମ୍‌ନାମେ ମଣ୍ଡାପଡ଼ା ନାହିଁ ପଡ଼େଗା, କଟକ୍ ତ ପଡ଼େଗା; ନଈ ପହଁରକେ ଯାଏଗା ।” ଏଭଳି ତର୍କ ଶୁଣି ତ ନିଳୁ ତଟସ୍ଥ । ସେମାନଙ୍କଠୁଁ କଡାମିଠା ଧମକ ଖାଇ ତେବେ ବି ଡାକି କହିଲା, “ଆରେ ସେ ଅଢ଼େ ଖାଲି ଖାତ, ଯାଅନା ସେ ଅଢ଼େ । ଥରେ ସେ ଖାତର ଗୋଲକଧନ୍ଦାରେ ପଶିଲେ ସହଜରେ ବାହାରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଖାଲି ହାତଗୋଡ଼ ଛୁଞ୍ଚାକୁ ଭାଙ୍ଗିବ ।” କିନ୍ତୁ ଶୁଣୁଛି କିଏ ? ଯେଝା ବାଟରେ ଯେଝା ଚାଲିଗଲେ । ଖାଲି ଦୂରରୁ ଥରେ ଥରେ ଶୁଭିଲା, “ଆରେ ଧର ଧର—ପଡିଲି ପଡିଲି—ହାତ ଗଲା—ବେକ ଗଲା—ଉଃ ଉଃ ।”

କ୍ରମେ ମଧୁଆଙ୍କର ସ୍ୱର କ୍ଷୀଣ ହୋଇଆସିଲା । ସେମାନେ ନିଳୁର ଦୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଶ୍ରବଣ ଉଭୟଙ୍କର ବହିର୍ଭୂତ ହୋଇଗଲେ । ରାତି ଯେ ହୋଇଗଲାଣି, ଜହ୍ନ ଯେ ଉଠିଲାଣି, ମଧୁଆଙ୍କର ମାତଲାମିରେ ପଡି ନିଳୁର ଏ ଖିଆଲ ନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖିଲା, ଶରତର ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ସ୍ନିଗ୍ଧ କରି ରଖିଛି; କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତିର ସେହି ସାନ୍ଧ୍ୟ ମାଧୁରୀ ଭୋଗ କରିବାକୁ ତାର ସମୟ ନ ଥିଲା । ମଧୁଆଙ୍କୁ କିପରି ଏହି ଉପସ୍ଥିତ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ସେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଏକୁଟିଆ ଠାଙ୍ଗର ଖାତକୁ ଯିବାକୁ ବିପଦଜନକ ମନେ କରି ଗାଁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଖବର ଦେବାକୁ ମଣ୍ଡାପଡା ଦଉଡିଲା ।

ମଣ୍ଡାପଡାର ଟୋକାବୁଢା ସମସ୍ତେ ଠେଙ୍ଗାବାଡି ଲଣ୍ଠନ ନେଇ ଠାଙ୍ଗରକୁ ବାହାରିଲେ । ସେ ଜହ୍ନ ଆଲୁଅରେ ଲଣ୍ଠନ ନେଇ ସୁଦ୍ଧା କେଉଁ ମଧୁଆ କେଉଁ ଖାତରେ ପଶିଛନ୍ତି ଠିକଣା କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ମଣ୍ଡାପଡ଼ା ଠାଙ୍ଗର ମହାନଦୀ କୂଳରୁ ମଣ୍ଡାପଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଗ-ମାଇଲ ନେଇ ବିସ୍ତୃତ । ଏହି ଠାଙ୍ଗରର ଗୋଡି ପଥରରେ କଟକ ସହର ଓ

ଭୁଆଁ ବୁଲା

ଜଲ୍ଲିର ସଡ଼କମାନ ତିଆରି । ଏହି ଗୋଡ଼ପଥର ଖୋଳିବା ମଣ୍ଡପଡ଼ାବାସୀ
ଚାଷୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଉପଜୀବିକା । ଚୂଲି ପଥର ଉପରୁ ଠାଙ୍ଗରକୁ ଅନାଇଲେ
ଗୋଟିଏ ମହୁଫେଣା ପରି ଦିଶେ । ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଅନାଅ ଖାଲି ଖାତ,ଢୋରଡ଼ା ।
ଏ ମଧୁଚକ୍ରରୁ ମତ୍ତ ମଧୁପଙ୍କୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବା ମଣ୍ଡାପଡିଆଙ୍କର ଦୁଃସାଧ
ହେଲା । ଶେଷକୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ବୃଦ୍ଧ କହିଲେ, "ଏ କଟକିଆ
ମଦୁଆଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଭୁଆଁ ବୁଲେଇଛି ହେ, ସ୍କୁଲ ପିଲାଏ ଗାଁକୁ ଫେରିଯିବା । ଆମେ
କାହିଁକି ଛୁଆଙ୍କୁ ସାରା ରାତି ବୁଲିବା ?"

ସେ ଯାହା ଘରକୁ ଗଲେ । କିନ୍ତୁ ନିଲୁ ଯାଇ ଚୂଲିପଥର ଉପରେ
ଶୋଇଲା । ସାଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନାନା ଚିନ୍ତା, ଭାବନା ଓ ଆଶଙ୍କାରେ ମନଟା
ଅବସନ୍ନ ହୋଇପଡିଥିଲା । ଉପରକୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲା, ନିର୍ମଳ ଆକାଶରେ
ଚନ୍ଦ୍ର ହସୁଛି । ତଳୁ କୁହୁଡ଼ି ପରି ଏକପ୍ରକାର ବାଷ୍ପ ଉଠି ଦିଗ୍‌ବଳୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ପୃଥିବୀ ମୁଖକୁ ମଳିନ କରି ରଖିଛି । ତାର ମନେହେଲା, ଯେପରି ଯେତେ
ଆବିଳତା ସବୁ ଏହି ପୃଥିବୀରେ । ଉପରେ ସମସ୍ତ ପରିଷ୍କାର, ସମସ୍ତ ନିର୍ମଳ ।
କମେ ଅଭିଭୂତ ପରି ଚନ୍ଦ୍ରଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲା । ବୋଧହୁଏ ସହରର
ଗଳିମାନଙ୍କରୁ ଚନ୍ଦ୍ରର ଏ ଦିଗନ୍ତବିସ୍ତାରୀ ଶୋଭା ଦେଖି ନ ଥିଲା । ସେତେ-
ବେଳକୁ ଦଶମୀର ଚନ୍ଦ୍ର ପଶ୍ଚିମରେ ମହାନଦୀ ଉପରକୁ ଢଳିପଡ଼ିଲାଣି ।
ଜୋଛ୍ନାର ରଜତଧାରା ନଦୀବକ୍ଷରେ ବକ୍ରଭାବରେ ପଡ଼ି ଚକଚକ କରୁଛି ।
ନିଲୁ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ଚନ୍ଦ୍ରର ଉତ୍ସମୁଖରୁ ଏହି ଯେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମଦିରା
ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ବେଗରେ ଝରିପଡ଼ି ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ପରିପ୍ଲୁତ କରି ରଖିଛି, ବିଭୋର
କରି ରଖିଛି, ମାନବ ଏ ମଧୁର ମାଦକତା ଉପେକ୍ଷା କରି କାହିଁକି ତରଳ-
ବହ୍ନି ଇଚ୍ଛା କରେ ? ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନଦୀ ଆରପଟେ ପଶ୍ଚିମରେ ବୁଡ଼ିଗଲା । ନିଲୁ
ଉଠି ଗାଁ ଭିତରକୁ ଗଲା ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳେ ଉଠୁ ଉଠୁ ଡେରିହେଲା । ଉଠି ଠାଙ୍ଗରକୁ
ସାଙ୍ଗୀମାନଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଗଲା । କାହାରିକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ । ଉପରଓଳି

ସାମସ୍ତିକ

ଯେତେବେଳେ ଘରକୁ କଟକକୁ ଫେରିଆସିଲା, ସାହିର ଲୋକେ ପଚାରିଲେ, "ଆରେ ନିଲୁ, ନନ୍ଦ ରଚନା ହେଉଥିବା ପରି ତୋ ସାଙ୍ଗରେ ମଣ୍ଡାପଡ଼ା ଯାଇଥିଲେ ? ସେଠି ସେମାନଙ୍କୁ ଭୂଆଁ ଏମିତି ବୁଲେଇଲା ଯେ, କାହା ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଯାଇଛି, କାହା ହାତ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି, କାହା ଗୋଡ ଛେଚି ହୋଇଯାଇଛି ! ସମସ୍ତେ ଖଣ୍ଡିଆଖାବରା ହୋଇ ଫେରିଛନ୍ତି ।"

ନିଲୁ କହିଲା, "ଭୂଆଁ ତାଙ୍କୁ ମଣ୍ଡାପଡ଼ାରେ ପହଞ୍ଚିବା ଆଗରୁ ବକସିବଜାର ମଦାଫଟିରୁ ବୁଲେଇଥିଲା ।"

ଚେହେରାର କରାମତି

'ଗୁଣ ଥିଲେ ଗୁଣ ଥାଏ' ବୋଲି ଲୋକେ ଯାହା କହନ୍ତି, ତାର ସତ୍ୟତା ବୋଧହୁଏ ଓଲଟା ରକମ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଥିଲା ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତଠି । କାହିଁକି ନା, ରୂପ ଯଦିବା ତାର ଥିଲା କାର୍ତ୍ତିକ ପରି, ବୁଦ୍ଧି ବୃତ୍ତି ସେହି ଅନୁପାତରେ ଥିଲା କମ, ଅର୍ଥାତ୍ ମୋଠା ରକମର । ତେବେ ଶୁଣାଯାଏ, ପୁରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ କାର୍ତ୍ତିକଙ୍କର ରୂପ ଥିଲା ବୀରଜନୋଚିତ ; ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତର ରୂପ କିନ୍ତୁ ଭିନ୍ନଜାତୀୟ—ନେସମା, ନରମ, ମାଈଆ ରକମର, ସାଧୁଭାଷାରେ କହିଲେ ସ୍ତ୍ରୀଜନସୁଲଭ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ପଢିବାବେଳେ ଯେତେବେଳେ ସେ ଅଳ୍ପବୟସର ବାଳକ ବା ଯୁବକ, କାରଣରେ ଅବା ଅକାରଣରେ ନିଜ ପ୍ରତି ଉଲ୍ଲେଖ ତାକୁ ଲଜ୍ଜାରେ ଅଭିଭୂତ କରେ, ଜଣାଏ ଭିତରେ ଦୃଢତାର ଅଭାବ, ନିଜ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ନାହିଁ । ଏହି ଗୋଲଗାଲ ଚେହେରା ଆଉ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁର ଜୋରରେ କି ସ୍କୁଲ, କି କଲେଜରେ କ୍ଲାସର ବର୍ଷିକିଆ ପରୀକ୍ଷାରେ ଯେ କେବେ କେବେ ଫେଲ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ସେ ପାର-ହୋଇଯାଉଥିଲା, ସେଥିରୁ ସେ ରୀତିମତ ପରିଶ୍ରମ କରୁ ନ ଥିଲା ବୋଲି କେହି ଯେମନ୍ତ ନ ବୁଝନ୍ତି । ବୁଦ୍ଧି ବୃତ୍ତି ଯଦିବା ଥିଲା କମ, ସେ କ୍ଷତି ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ତାର ରୂପର ଆଧିକ୍ୟ ପୂରଣ କରୁଥିଲା । କେବଳ ମାଟ୍ରିକ୍‌ରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବି. ଏ. ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରୀକ୍ଷାରେ ସେ ଯେ ଥରେ ଦୁଇ ଥର ଲେଖାଏ ଫେଲ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ଇଉନିଭର୍ସିଟି ନାମକ ବସ୍ତୁଟି ସ୍କୁଲ କଲେଜର ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ପରି ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ନ ଥିବାରୁ । ତାହା ନ ହୋଇ

ସାମୟିକ

ଥିଲେ ସେଟି ମଧ୍ୟ ତାର ରୂପ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଯାହା ହେଉ, କୌଣସି କ୍ରମେ ସପ୍ଲିମେଣ୍ଟାରୀ ପରୀକ୍ଷାରେ ବି. ଏ. ପାସ୍ କରି ଗଲା କଲିକତାକୁ ଲ ପଢିବାକୁ । ଯଦିଓ ପ୍ରିଲିମିନାରୀ ଲ ପରୀକ୍ଷାରେ ବର୍ଷେ କାଳ କଠିଣ ପରିଶ୍ରମ କରି ଫେଲ ହେଲା, ବୋଧହୁଏ ସେହି ରୂପ ଦେଖି ଭାଗ୍ୟଦେବୀ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ତାକୁ ଦେଲେ ଏକାବେଳେକେ ଡେପୋଟି ଚାକିରୀ ।

ଚାକିରୀ ହେଲା ଏହିପରି । ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତର ବାବା ଯୁଷଫ ବାବୁ ଥିଲେ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରକ, ପାଦ୍ରୀମାନଙ୍କର ନିତାନ୍ତ ଅନୁଗତ ଏବଂ ଅନୁଗୃହୀତ । ତାହାର କାରଣ ହେଉଛି, କେବଳ ଧର୍ମପ୍ରଚାରକ ନ ହୋଇ କେତେଗୁଡିଏ ଧର୍ମ ସେ ରୀତିମତ ପାଳନ କରୁଥିଲେ, ଯାହା ସକାଶୁ ପାଦ୍ରୀସାହେବମାନଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ-ଦାନ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଭୁପରାୟଣ ହେବା, ଅର୍ଥାତ୍ ପାଦ୍ରୀମାନଙ୍କର ମନ ଯୋଗାଇ ଚଳିବା, ! ତାଙ୍କର ଥିଲା ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ ଧର୍ମ ଅବା କର୍ମ, ଯଦିଓ କେହି କେହି ହିଂସୁକ ଲୋକ ତାଙ୍କର ଏହି ଉଚ୍ଚ ମନୋଭାବର ମର୍ମ ବୁଝି ନ ପାରି ଯାହାକୁ ଖୋସାମତି କହିବାଦ୍ୱାରା କେବଳ ନିଜର ନୀଚତା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ସେକାଳର ଅର୍ଥାତ୍ ପଚାଶ ବର୍ଷ ଆଗକାର ପାଦ୍ରୀସାହେବମାନେ ଆପଣାମାନଙ୍କୁ ଅଭିଭାବକଶୂନ୍ୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ମା ବାପ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ଯୁଷଫ ବାବୁ ଯେତେବେଳେ ପୁଅର ଡେପୋଟି ଚାକିରୀ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଏବଂ ପରୋକ୍ଷଭାବରେ କମିଶନର ସାହେବଙ୍କ ନିକଟରେ ସୁପାରିସ୍ କରିବାକୁ ପାଦ୍ରୀସାହେବମାନଙ୍କୁ ଧରିବସିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଏହି ପିତୃମାତୃ-ଭାବକୁ ଉତ୍କଟଭାବରେ ଉଦ୍ରେକ କରିଥିଲେ ।

ଯୁଷଫ ବାବୁ ଚତୁର ଲୋକ । ଜାଣିଥିଲେ, ଅନେକ ସମୟରେ ଦାରୁରେ ଯାହା ହୁଏ ନାହିଁ, ସାମାନ୍ୟ ଦୂବରେ ତାହା ହୋଇଯାଏ । ସେଥିପାଇଁ କାମ ହାସଲ କରିବାକୁ ଦାରୁ ଦୂବ କାହାକୁ ବାଦ ଦେଉ ନ ଥିଲେ, ସାନବଡ଼ର ତଫାତ୍ ରଖୁ ନ ଥିଲେ । ଯୁଷଫ ବାବୁଙ୍କର ଦୂରଦର୍ଶିତା କୁହ ଅବା ଧର୍ମପ୍ରଚାରକ ହେବାର ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଗୁଣ କୁହ, ସେ କାହାରଠାରୁ ଛିଣ୍ଡନ୍ତି ନାହିଁ, ଏପରି କି

ନିଜର କୁଟୁମ୍ବମାନଙ୍କଠାରୁଁ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ; ବରଂ କୁଟୁମ୍ବ ଯେତେ ଦୂର ସମ୍ପର୍କର ହୁଅନ୍ତି ବା ଯେତେ ଦୂରରେ ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶା ଓ କାରବାର ଯେତେ କମ ହୁଏ, ଛିଣ୍ଡିବାର ବା ବିବାଦ ବିସମ୍ବାଦ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମଧ୍ୟ ସେତିକି କମିଯାଏ । ୟୁସଫ ବାବୁଙ୍କର ମନେ ପଡ଼ିଲା ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀର ବହୁ ଦୂର ସମ୍ପର୍କୀୟ ଭଉଣୀ ଚନ୍ଦ୍ରମା କଥା । ଚନ୍ଦ୍ରମା ବିଧବା, ନର୍ସ କାମ କରେ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ । ଭଲ ନର୍ସ ବୋଲି ନାମଡ଼ାକ ଏବଂ ଡାକ୍ତରସାହେବଙ୍କ ନେକନଜର ତା ଉପରେ । ୟୁସଫ ବାବୁ ଶୁଣିଥିଲେ, ଥରେ କମିଶନର ସାହେବଙ୍କର ମେମସାହେବ ବେମାର ଥିବାବେଳେ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରମା ତାଙ୍କର ଶୁଶ୍ରୂଷାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀକୁ କହିଲେ, "ଥରେ ଯାଅନା ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ କହିବ, ଆମ କାମପାଇଁ କମିଶନର ସାହେବଙ୍କ ମେମଙ୍କୁ ଟିକେ ଧରିବ । ଯେତେ ହେଲେ ତ ସେ ତମ ଭଉଣୀ ।" ସ୍ତ୍ରୀ ମୁହଁ ବୁଲେଇ କହିଲା, "ମଲି ମୋର, ଇଏ ଅଲଣା ନେଖାରେ ବାଲିଆ ବନ୍ଧ । ମୁଁ ଯିବି ତା କତିକୁ ? ସେ ଛୋଟ ଲୋକଟା ମୋତେ ଯୋଉ ଯୋଉ କଥାମାନ ଶୁଣେଇଛି ? ଯେବେ ମା ପେଟର ଭଉଣୀ ହୋଇଥାନ୍ତା ତ ତା ମୁହଁ ଭାଙ୍ଗିଦେଇଥାନ୍ତି ।" ସ୍ୱାମୀ କହିଲେ, "ସେ କଜିଆ ତ ଆସି ଦଶ ବରଷର କଥା, କଣ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା ମନରେ ଅଛି ? ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଅନେକ ଥର ବାଟରେ ଦେଖା ହୁଏ, ହସି ହସି ପଚାରେ—ନନା, ଅପା ଭଲ ଅଛି ? ଆଉ ଦେଖ, ଦଶ ବରଷର କଜିଆକୁ କଣ ଗଣ୍ଠି କରି ମନରେ ରଖିବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନର ଉଚିତ ?" ସ୍ତ୍ରୀ ନାକ ଫୁଲେଇ ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ରଖ ରଖ ତମ ଧରମ ପୁଟୁଳା ବାନ୍ଧି ଶିକାରେ ଝୁଲେଇ; ମୋତେ ତମ ଧର୍ମ ଦେଖି ଦେଖି ବାନ୍ତି ମାଡ଼ିଲଣି । ତମ ଗରଜ ପଡ଼ିଛି ତ ନିଜେ ଯାଅ ।" ଅଗତ୍ୟା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ୟୁସଫ ବାବୁ ନିଜେ ଯାଇ ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ ଧରିଲେ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରମା ପୁଅକୁ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତକୁ ନେଇ ମେମ ସାହେବଙ୍କୁ ଦେଖା କରାଇ ଆଣିଲା ।

ସେତେବେଳେ ଉପୋଟି ଚାକିରିରେ ଲୋକ ନିଯୁକ୍ତି ବିଷୟରେ କମିଶନର ଏକରକମ ସର୍ବେସର୍ବା । ଉପରୁ ପାଦ୍ରୀଙ୍କର କୃପ ଏବଂ ତଳୁ

ଚନ୍ଦ୍ରମାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱପ୍ନ । ସାହେବ ଖୁସି ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତର ଅନନ୍ୟପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଚେହେରାଟି ଦେଖି ତା ଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲେ । ଫଳରେ, ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ହେଲା ଓଁପୋଷ୍ଟି ।

ଧର୍ମ ଆଖିରେ ସମସ୍ତେ ସମାନ; କିନ୍ତୁ ଏହା ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଗୋରା କଳାର ତଫାତ୍ ରହିବ ନାହିଁ, କି କର୍ତ୍ତା ଆଉ କର୍ମର ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିବ ନାହିଁ, ଏପରି କୌଣସି କଥା ନାହିଁ । ଏହି ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ ଫଳରୁ ମୁଷଫ ବାବୁ ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରଚାରକ, ସେମାନଙ୍କର ଦରମା ଚାଳିଶ ବା ପଚାଶ ଟଙ୍କାରୁ ବେଶି ନ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ସାମାନ୍ୟ ଆୟରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ଥିଲା । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କିଛି କାରଣ ନାହିଁ । ପ୍ରଚାରକର କାର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ, ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ତା ଉପରେ । ତେବେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମତିଗତି ଧର୍ମ ଆଡ଼କୁ ନାହିଁ, ଏପରି କେତେକ ଅର୍ବାଚୀନ କହନ୍ତି ଯେ, ଧର୍ମପ୍ରଚାରକମାନଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ବେଶି ପରିଶ୍ରମର କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ସକାଳେ ଆଉ ରାତିରେ ହାତ ଧୋଇ ଭାତ ଖାଇବା; କିନ୍ତୁ ଏ କଥାଟା ଯେ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ, ନିତାନ୍ତ ଅପବାଦର କଥା, ଏହା ଜୋର କରି କୁହାଯାଇପାରେ । ପ୍ରଚାରକମାନେ ଯେଉଁ ଦିନ ବେଶି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ସେହି ଦିନ, ଅର୍ଥାତ୍ ରବିବାର ଦିନ ଅନ୍ୟମାନେ ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତି ଏବଂ ହପ୍ତାର ଆଉ ଛଅ ଦିନ କୁକୁଡ଼ା ମେଣ୍ଢା ବତକ ଗୋରୁ ଗାଈଙ୍କର ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରିବା, ବାଡ଼ିଘରେ ଶାଗ ମୂଗ କରିବା ଏବଂ ଏ ନାଳ ସେ ଜୋରରୁ ବନଶୀ ଅଗରେ ମାଛ ଶିକାର କରି ତରକାରି ଖର୍ଚ୍ଚ କମାଇବା ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟ କମ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପରିଶ୍ରମର କଥା ନୁହେଁ । ମୁଷଫ ବାବୁଙ୍କର ଦରମା ଯଦିବା ଚାଳିଶ ପଚାଶରୁ ବେଶି ନ ଥିଲା, ଘରଦୁଆର କରି ପିଲାଟିକୁ ଲେଖାପଢ଼ି ଶିଖେଇ, ଏପରି କି ତେଜାରତି କାରବାରରେ ଖଟେଇବା ପାଇଁ କିଛି ସଞ୍ଚୟ ମଧ୍ୟ କରିପାରିଥିଲେ ।

ଅବସ୍ଥା ଏକରକମ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ଥିବାରୁ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ବାପମାର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ହେବାରୁ ଯେତେବେଳେ ସେ ବି. ଏ. ପାସ୍ କଲା ମୁଷଫ

ବାବୁ ମନେ କଲେ, ପୁଅ ବିଭା କରିବା ସକାଶେ ଯଥେଷ୍ଟ ଯୋଗ୍ୟତା ଅର୍ଜନ କରିଛି । ଜନ୍ମ ମରଣ ବିବାହ ବିଧାତାଙ୍କ ହାତରେ । ଅବଶ୍ୟ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରକ ହେବାରୁ ପୁଅକୁ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ରୀ ମିଳିବ, ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପାତ୍ରୀ ସନ୍ଧାନର ଭାର କୌଣସି ଏଲିଏଜର ହାତରେ ସମର୍ପଣ ନ କରି, ଏପରି କି ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀର ବିଚାରବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ମନୋନୟନ ଉପରେ ନିର୍ଭର ନ କରି ଆଦର୍ଶ ପିତା ପରି ପାତ୍ରୀ ବାଛିବାଠାରୁ ପକା ଜବାବ ଦେବା ନେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିବାହ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଯାବତ କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର, କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧରେ ନିଜ କାନ୍ଧ ଉପରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କ ନଜର ପଡ଼ିଲା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ତଥାକଥିତ ଖାନ-ଦାନ୍ ଦାସ ପରିବାର ଉପରେ । ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦାସ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଯେଉଁ ନିରସ୍ତପାଦପଦେଶ, ତହିଁରେ ଏରଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ, ଅର୍ଥାତ୍ ଜମିଭୂମିଲେଶଶୂନ୍ୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜମିଦାରର ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । କିଙ୍କତଳି ନରସିଂହପୁର, ଜୋନପୁର ଯେଉଁ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ମଉଜା ବାଞ୍ଛାରପୁର ଜମିଦାରୀର ତଉଜିଭୁକ୍ତ, ତାର ମକଦ୍ଦମ ଥିଲେ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦାସେ । ସଦର ଜମା ଜମିଦାରଙ୍କ କଚେରୀରେ ପଇଠ କରିବାକୁ ହୁଏ ସାଲିଆନା ଟ୭୦୦୯, ନିଜର ଆମଦାନୀ ଏଣୁ ତେଣୁ କରି ଛଅଶ ଟଙ୍କା, ଅର୍ଥାତ୍ ମାସକୁ ଟଙ୍କା ପଚାଶ । ତା ଛଡ଼ା ଧାନ ଜମି ଜମା ଏବଂ ସହରରେ ଥିବା କେତେକ ଭଡ଼ାଘରୁ ଯାହା ଆୟ ହୁଏ, ସେ ସବୁ ମିଶେଇଲେ ମାସକୁ ପ୍ରାୟ ଟଙ୍କା ଦୁଇ ଶ ପଡ଼େ । ସନ୍ତାନସନ୍ତତିଙ୍କ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଝିଅ । ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ କାରଣରୁ ଦାସଙ୍କ ଘରେ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧିବା ଯୁଷଫବାବୁଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଲୋଭନୀୟ ହୋଇଉଠିଲା । ଯୁଷଫବାବୁଙ୍କ ଆଶା କେଜାଣି ଅବା ଚରିତାର୍ଥ ହୋଇଥାନ୍ତା ଯଦି ସେ ପୁଅର ବି. ଏ ପାସ କରିବାର ଦୁଇ ତିନି ବର୍ଷ ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଡିପୋଟି ସବ୍‌କଲେକ୍ଟର ହେବା ପରେ ଆଉ ଥରେ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବଟା ଦାସଙ୍କ ନିକଟରେ କରିଥାନ୍ତେ । ଚତୁରତାରେ ଦାସେ ମଧ୍ୟ ଯୁଷଫବାବୁଙ୍କଠାରୁ କିଛି କମ ନ ଥିଲେ । ପ୍ରସ୍ତାବର ଉତ୍ତରରେ ହଁ।

କଲେ ନାହିଁ କି ନା କଲେ ନାହିଁ । କହିଲେ,"ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ତ ଏଇ ସେଦିନ ପାସ୍ କଲା, ପୁଣି ଓକାଲତି ପଢୁଛି । ସ୍ବକସ୍ବା ବାକସ୍ବା କରୁ, ତରତର କାହିଁକି ? ଆଉ ମୋର ଝିଅର ବୟସ ବି ତ ବେଶି ନୁହେଁ, ମୋଟେ ସେଦିନ ପନ୍ଦରରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇଛି ।" କେବଳ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ କହୁଥିଲେ ଯୁଷଫବାବୁ କିଛି ମନେକର ନ ଥାନ୍ତେ; କିନ୍ତୁ ଦାସଙ୍କ ଝିଅକୁ ବାହାହେବା ସକାଶେ ତାଙ୍କ ପୁଅର କେବଳ ବି. ଏ. ପାସ୍ଟା ଯେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନୁହେଁ, ଏହାଇ ତାଙ୍କୁ ଭୟଙ୍କର ଅପମାନଜନକ ବୋଧ ହେଲା । ସେଥିପାଇଁ ପୁଅ ଯେତେବେଳେ ଡିପୋଟି ହେଲା, ଯୁଷଫ ବାବୁ ଆଉ ସେ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁଲେ ନାହିଁ ।

ପୁଅର ଡିପୋଟି କାମ ଓ ପଦୋନ୍ନତିର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାପଙ୍କ ମାନ ଅପମାନର ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ବଢିଗଲା । ଓଡିଆ କ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ କୁଳରେ ପୁଅ ଲାଗି କନ୍ୟା ତାଙ୍କ ଆଖିକୁ ଆଉ ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ଓଡିଆ ଝିଅ ରୂପରେ ଅବା ଗୁଣରେ ଯୋଗ୍ୟ ହେଲେ କଣ ହେବ, ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଅନୁପାତ ଓଡିଆ ଘରେ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଅତଏବ ଆଖି ପକେଇଲେ ବଙ୍ଗଳା ହତା ଉପରେ ।

ମଥୁରା ବାବୁ କଲିକତାରେ ଜଣେ ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ କ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଓକିଲ । ଘରେ ଟଙ୍କା ପଇସା ବଢିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କନ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ବଢି-ଥିଲା । ଝିଅ ବିକାଏ ରୂପ ଥିଲେ ନାଇ ତ ପଇସାର ଜୋର ଥିଲେ । ପଇସାର ଜୋର ଯଦିବା କିଛି ଥିଲା, ମଥୁରା ବାବୁଙ୍କର ଝିଅମାନଙ୍କର ବିବାହର ମସ୍ତ-ବଡ଼ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇଥିଲା ସେମାନଙ୍କର ରୂପର ଅଭାବ । ଝିଅ ତ ଥିଲେ ଅନେକ, ତା ଉପରେ ପୁଣି ବଡ଼ଝିଅ ନର୍ମଦା ବହୁଦିନରୁ ବିବାହଯୋଗ୍ୟା । ଦିହର ରଙ୍ଗ ଯେ ଲୋକେ କହନ୍ତି ହାଣ୍ଡିକଳା ପରି, ସେ କଥା ମିଛ । କିନ୍ତୁ ତାଠୁ ତିନ ଗୁଣ ପୋଛା କମ । ତାର ସଙ୍ଗୀମାନେ ଯଦିବା ତାକୁ 'ନର୍ମ' 'ନର୍ମ' ବୋଲି ତା ଆଗରେ ଡାକନ୍ତି, ତା ପଛରେ ଆପଣାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ତାର ନାମ ଦେଇଥିଲେ 'ତାଲବ୍ୟ ଶ', ଯେହେତୁ ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ତାର ମୁହଁ ଏବଂ ବଙ୍ଗଳା ତାଲବ୍ୟ ଶ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ତଫାତ୍ ଖୁବ୍ କମ । ତେବେ

ମାନିବାକୁ ହେବ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଟି ଥିଲା ନିଖୁନ୍ତ ଏବଂ ଦେହର ଗଢଣ ଭୁନ୍ଦଲା ପରି । ଶରୀର ଅନୁପାତରେ ବକ୍ଷସ୍ଥଳର ବିପୁଳତା ଟିକେ ବେଶି ରକମ ଆଖିରେ ପଡେ । ଚେନ୍ଦ୍ରେଶ୍ୱର କଗ୍ମମଣ୍ଡ ଅବଶ୍ୟ କେତେକ ପରିମାଣରେ ହାଲ୍‌ଫ୍ୟାସନ୍‌ର ବ୍ଲାଉଜ ଓ ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧିବା ସକାଶୁ । ନର୍ମଦା ସବୁବିଷୟରେ ଚଟପଟ୍ ବାହାରକୁ ବାହା-ରିଲେ । ଘର ଭିତରର କାମ ବେଳେ ମା କୁ ସ୍ୱୀକାରବାକରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଆସ୍ମମଚଉକି ଅବା ଖାଉଟ ଉପରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ କ୍ଷେପଣ କରେ ନଭେଲ ମ୍ୟାଗାଜିନ୍ ପଢିବାରେ । କିନ୍ତୁ ଘରେ କି ବାହାରେ ବନ୍ଧୁମହଲରେ ପାଟିଘାଟି ହେଲେ ମଜା ଆଣିବା ଓ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ବିଷୟରେ ନର୍ମଦା ନ ହେଲେ ଚଳେ ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦା ଉଠାଇବା, ଟିକଟ ବିକି କରିବା ପ୍ରଭୃତ ଲୋକହିତକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାର ଯୋଡ଼ା ମିଳିବା ଦୁଷ୍କର । ସମ୍ପ୍ରତି ବେଥୁନ କଲେଜରେ ତିନିବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଇ.ଏ ଫେଲ ହୋଇ କେତେକଥା ୟୁନିଭର୍ସିଟି ଉପରେ ରାଗକରି ଏବଂ କେତେକଥା ମଥୁର ବାବୁଙ୍କର ବାଧ୍ୟବାଧକତାରେ ଘରେ ରହିଛି । ଏହିପରି ସମୟରେ ଜଣେ ଉଭୟ ପକ୍ଷର ପରିଚିତ ଲୋକଙ୍କର ମଧ୍ୟସ୍ଥତାରେ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ସହିତ ବିବାହର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଯଦିବା ଏହା ପକ୍କା ଜବାବ ନୁହେଁ, କେବଳ ପ୍ରସ୍ତାବନା, ବାପ ମାଙ୍କର ମନେ ହେଲା ହାତରେ ଆକାଶର ଚନ୍ଦ୍ର ପାଇଲେ । ମନରେ ଖାଲି ଯା ଡ଼ର,ଯଦି ଯୁଷଫ ବାବୁ ଝିଅ ଦେଖିଲା ପରେ ଫିଟକି ଯାଆନ୍ତି ।

ଯୁଷଫବାବୁଙ୍କର ମଥୁରବାବୁଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିବାର ଦୁଇ ଦିନ ଆଗରୁ ନର୍ମଦା ତା ତଳ ଭଉଣୀ ପ୍ରମଦାଠୁ ଶୁଣିଲା, ତା ବିଭାଘର ବିଷୟରେ ଯୋଗାଡ଼ ଚାଲିଛି । ପ୍ରମଦାକୁ କହିଲା,"ଯା ମାକୁ କହିବୁ,ମୋର ବାହା ଘାଆ ହବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ତୁମ ଭିତରୁ କାହାରି ପାଇଁ ଯୋଗାଡ଼ କରିବ ।" ମା ଆସି କହିଲା, "ହେଇଲେ ନମ, କାଲି ଛାଡି ପରଦିନ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତର ବାବା ଆସିବେ ତୋତେ ଦେଖିବାକୁ, ଆଉ ତୁ ଏ କଣ କହୁଛୁ ? ଆମେ ବାପାମା ତମ ପାଇଁ ଭାବି ଭାବି ହାଡ଼କଣ୍ଠା ହେଉଥାଉ, ଆଉ ତୁମେ ସବୁ ବସି ନିଜ ଗୋଡ଼କୁ ନିଜେ ହାଣୁ-ଥାଅ ।" ନମ କହିଲା,"ବାହାଘର ହେବ ମୋର, ଆଉ ତମେ କି ବାବା ଏ

ବିଷୟରେ ମୋର ମତ ନେବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଧ କଲ ନାହିଁ ?" ମା କହିଲା, 'ତୋର ଯେ ଅମତ କାହିଁକି ହେବ, ସେ କଥା ତ ମୁଁ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଡେପୋଟି ମେଜେଷ୍ଟ୍ରର, ତାଠାରୁ ଅଧିକ ବଡିଆ ବର ତୋ ପାଇଁ ଆମେ କୋଉଠୁ ଯୋଗାଡ଼ କରିବା ?' ଝିଅ କହିଲା, 'କଣ ଖାଲି ଡେପୋଟି ହେଲେ ହେଲା ? ମୁଁ ସେ ଓଡିଆ ପୋଡଆଙ୍କୁ ବାହା ହେବ ନାହିଁ କି ଗାଁଉଲୀ ଗାଁରେ ଯାଇ ରହି ପାରିବ ନାହିଁ ।' ମା କହିଲା, 'କଣ କହିଲୁ ? ଖାଲି ଡେପୋଟି ହେଲେ ହେଲା ? ଆଉ କଣ ହେଲେ ହେବ, ମୁଁ ଟିକେ ଶୁଣେ ? ଆଉ କଅଁକ ହେଲା ଗାଁଉଲୀ ଗାଁ ? କଣ ବରିଶାଲ, ନଦୀୟା, କୃଷ୍ଣନଗର ବଡ଼ ବଡ଼ ସହର ? ଆଉ ଓଡିଆ ବୋଲି ନାକ ଟେକୁଛୁ ? ଏଠି ନ ହେଲେ କୋଲ୍‌ହୁ ଘାନ୍ଦାଲ ବି ମିଳିବେ କି ନାହିଁ, ଜଣା ନାହିଁ । ତେବେ ବି, ମୁଁ ଶୁଣିଛି ପିଲାଟି ଦେଖିବାକୁ ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ଦେଖ, ପରଦିନ ୟୁଷଫ ବାବୁ ଆସିବେ, ତୋର ଚାଲିଚଳଣିକୁ ଭଲ କରି ଲଗିଥା ।' ନର୍ମଦା ପଚାରିଲା, 'କଣ ଚାଲିବ ନାହିଁ ନା କଣ ?' ମା ଉତ୍ତର ଦେଲା, 'ବରଂ ମୋ ବିଚାରରେ ତୋର ସେତେବେଳେ ନ ଚାଲିବାଇ ଭଲ ।'

ୟୁଷଫବାବୁ ଯଥାସମୟରେ ପୁଅର ଭାବି-ଶଶୁର ଘରକୁ ଆସି ଦେଖାଶୁଣା କରିଗଲେ । ତାଙ୍କର ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମ୍ବନ୍ଧଙ୍କ ଘରେ ଷୋଡଶ ଉପଚାରରେ ହୋଇଥିଲା । ଘରବାଡ ମଠର ଗାଡ ସାହେବି କାୟେଦା ଚାଲିଚରଣ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖି ଡେପୋଟି ପୁଅର ଯୋଗ୍ୟ ଶ୍ୱଶୁର ଘର ବୋଲି ୟୁଷଫବାବୁଙ୍କର ମନକୁ ପାଇଲା । ତେବେ, ନର୍ମଦାର ରୂପ ଏବଂ ବୟସ ଦେଖି ଭୟ ହେଲା, କେଜାଣି ପୁଅର ଅବା ପସନ୍ଦ ନ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ସ୍ଥିର ଜବାବ ନ ଦେଇ କହିଲେ, 'ପୁଅ ନିଜେ ଆସି ଦେଖିଗଲେ ପୁରା ଜବାବ ଦେବ ।' ଘରେ ଆସି ସ୍ତ୍ରୀକୁ କହିଲେ ଯେ, ସବୁ ବିଷୟ ଦେଖି ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଆଖି ରଖି ସେ ବିଚାରୁଛନ୍ତି ମଥୁରବାବୁଙ୍କ ଘରେ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତର ବାହା ହେବା ଲାଭଜନକ । ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, 'ମୁଁ ଶୁଣିଛି ନର୍ମଦାର ରଙ୍ଗ କଳା ଏବଂ ବୟସରେ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଠୁ ବଡ଼ ।' ସ୍ୱାମୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, 'ରଙ୍ଗ ନେଇ କଣ ଧୋଇ ଖାଇବ ? ତମ ପୁଅର ଯାହା

ଚେନ୍ନେଶ୍ୱର ଉପମଣ୍ଡ

ରଙ୍ଗ ଏବଂ ଚେହେରା,ତାହା ଉଭୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ । ପିଲ୍‌ଟି ଗୁଣବତୀ, ଆଦବ କାଇଦା ଦୁରସ୍ତ; ବଡ ଲୋକର ଉପଯୁକ୍ତ ଘରଣୀ ହେବ । ଆଉ ବୟସ ବା କଣ ବେଶି, ଏଇ ଉଣେଇଶ୍ ବର୍ଷ । ତେବେ ମୋର ମତ ମୁଁ କହିଲି । ମୁଁ କିଛି ପକ୍‌କା ଜବାବ ଦେଇ ନାହିଁ, ପୁଅ ଯାଇଁ ଦେଖିଲେ ଯାହା ହେବ ।'

ପୁଅ ଯାଇ ଦେଖାଶୁଣା କରି କୌଣସି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବନ୍ଧୁର ସାହାଯ୍ୟରେ ଜଣାଇ ଦେଲା ଯେ, ସେ ବାପର ବାଧ୍ୟ ପୁତ୍ର; ବାପାଙ୍କର ଯେଉଁଟି ମତ,ସେଟି ତାର ଅମତ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଅସଲ୍ କଥାଟା ହେଉଛି, ଯେଉଁ ସବୁ କାରଣରୁ ମଥୁର ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବା ୟୁସଫ୍ ବାବୁଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟିନାୟୁ ବୋଲି ମନେ ହେଲା, ସେହି ସବୁ କାରଣ ମଧ୍ୟ ପୁଅକୁ ଉକ୍ତ ବିବାହରେ ସ୍ୱୀକୃତ କରାଇଲା । ଶ୍ୱଶୁର ଘରର ବଡ଼ଲୋକି ଆବହାୱା ବିଶେଷ କରି ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତର ମନକୁ ପାଇଲା । ବାହା କରିବା ପାଇଁ ନର୍ମଦା ମନରେ ଯାହା କିଛି କିନ୍ତୁ କିମ୍ବା ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଦ୍ୱିଧା ଥିଲା,ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ରୂପର ଜ୍ୟୋତିରେ ସେ ସବୁ ପାହାନ୍ତି କୁହୁଡ଼ି ପରି ମନରୁ ଉଭେଇଗଲା । ତଳ ଭଉଣୀ ପ୍ରମଦା ନର୍ମଦାକୁ ଏକୁଟିଆ ପାଇ ପଚାରିଲା, "ନମ ନାନୀ, କାନ୍ତ ଭାଇଙ୍କର ଚେହେରା ମନକୁ ପାଉଛି, ନା ଆମ କାହାରି ପାଇଁ ଯୋଗାଡ଼ କରିବାକୁ ମାକୁ କହିବ ?" ଉତ୍ତରରେ ନର୍ମଦା କେବଳ ସାନ ଭଉଣୀର ଗାଲ୍ ଚିପିଦେଲା । କହିଲା, 'କିନ୍ତୁ ତୋ କାନ୍ତ ଭାଇଟି ବଡ଼ ଲାଜୁକ, ବେଶି କଥାବାର୍ତ୍ତା ନାହିଁ ।' ପ୍ରମଦା କହିଲା, 'ଭୟ କଣ, ବାହା ହୋଇ ସାରିଲେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କହିବାକୁ ବହୁତ ସମୟ ମିଳିବ ।'

ବେଶ୍ ଆଡ଼ମ୍ବର କରି ମଥୁର ବାବୁ ଝିଅର ବାହା ଦେଲେ । ବିଭାଘରକୁ କଲିକତା ସହରର ଅନେକ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଆଗମନ ହୋଇଥିଲା । ବାହାଘର ଦିନର ଆବଶ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଲୁଗାପଟା, ଗହଣାପତର, ଭୋଜିଭାତ ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ତ ବିଷୟ ୟୁସଫ ବାବୁ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତର ମନମୁତା-

ବିକ୍ରି ହୋଇଥିଲା । କେବଳ ଜଣେ ଲୋକ ବଡ଼ଲୋକ ଘରର ଉତ୍ସବ ଦେଖି ଟିକେ ଉଡ଼ିକି ଯାଇଥିଲା—ସେ ହେଉଛି ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତର ମା । ବୁଢ଼ୀ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଧରଣରେ ବଢ଼ି ଆସିଛି । କେତେକେ ଏ ଆଧୁନିକ ରୀତିନୀତିକୁ ନିର୍ବିବାଦରେ ସହ୍ୟ କରୁଛି—ବିଶେଷ କରି ଯେତେବେଳେ ନୂତନ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ଦେଖାଇ ପୁରାତନର ଦାବୀ ଉପେକ୍ଷା କରି ଚାଲେ । ପୁରାତନକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଚାଲିଲାବେଳେ ନୂତନ ଯେବେ ଟିକେ ଆଗ ବଢ଼ି ଚାଲିବ, ସେଥିରେ ପୁରାତନର ଯେ ବିଶେଷ କିଛି ଆପତ୍ତି ହେବ, ତାହା ନୁହେଁ । ବିବାଦର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ, ଯେତେବେଳେ ନୂତନ ପୁରାତନର ସଙ୍ଗ ଏକାବେଳକେ ପରିତ୍ୟାଗ କରେ, ତା ସାଙ୍ଗରେ ଚାଲିବା ଅପମାନଜନକ ମନେ କରେ । କନ୍ୟା ଯେତେବେଳେ ଗୀର୍ଜାଘର ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇଲା ଓ ବିବାହ ବାନ୍ଧି ପାଳିବା ପାଇଁ ଗୀର୍ଜାଘର ଭିତରକୁ ଚାଲିଲା ବାପର ହାତ ଧରି ବେଦୀ ଆଡ଼କୁ, ସେତିକି ବେଳୁ କନ୍ୟାର ବେଶଭୂଷା ଓ ଚାଲିଚଳଣ ଦେଖି କାନ୍ତମାଆର ମନ ପିତା ହୋଇଗଲା । ତାର ମନେହେଲା ଯେପରି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ପ୍ରଜାପତି ତାର ଛାପଛା:ପକ୍ଷଆ ପର ଦୋହଠା ଫରଫର କରି ବେଦୀ ଆଡ଼କୁ ଉଡ଼ିଯାଉଛି । ଯୋଉଟି ସେ ଦେଖିବ ବୋଲି ମନେ କରିଥିଲା, ବିବାହ ସଭାର ଚାରି ଛଅ ଶ ଯୋଡ଼ା ଆଖିର ପଲକବିହୀନ ଅଭ୍ୟର୍ଥନାରେ ବିଡ଼ମ୍ବିତ ହୋଇ ନବବଧୂର ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯିବାର ଉପକ୍ରମ ନ ହେଉ ପଛକେ, ଅନ୍ତତଃ ମୁଣ୍ଡଟା ଲାଜରେ ତଳକୁ ନଇଁ ପଡ଼ିଥିବ, ସେଟି ମୁହଁରେ ବ୍ରୀଡ଼ାର ଅନୁରଞ୍ଜନ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲା ନାହିଁ । ବିବାହ ସଭାରେ ପୁତ୍ରବଧୂର ସେହି ଅକୁଣ୍ଠିତ ଚାହାଣି, ସେହି ନିର୍ଭୀକ ଉନ୍ନତ ଶିର ଦେଖି ମରୁଭୂମିବାସୀ କୌଣସି ଉଡ଼ଶିର ଜନ୍ତୁ ବିଶେଷର ଛବି ତାର ସ୍ମୃତିପଥରେ ଉଦୟ ହେଲା । ଏ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଉପରେ ନିଜର ଅଂଶ ଅଭିନୟ କରିବାକୁ ଅଧିକାଂଶ ନାରୀ ଜୀବନରେ ଏକାଧିକବାର ସୁଯୋଗ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ତାହା ଅଭ୍ୟାସଗତ ହୋଇଯିବ । ତେବେ ଏ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା ଭିତରେ ଏପରି ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଚାଲିବାକୁ ଏପରି ସାହସ ଏ ପାଇଲା କୋଉଠୁ ? କଅଣ ଘରର ଅଭିବକ୍ତା ସାହେବଆନା ଚାଲି

ଚରଣରୁ ? ତାହାଇ ଯଦି ହେଲା, ତାହା ହେଲେ, ବୁଢୀ ଭାବିଲା, ଦୟା କରି ଶାଢୀର ମାୟା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଗାଉନ୍ ପିନ୍ଧିଥିଲେ ତ ନଥା ଛଣ୍ଡିଯାଇଥାନ୍ତା ।

ବାହା ନେଉଥାଣି ବରକନ୍ୟାର **reception** ବା ପଥ୍ୟଗ୍ରାସ ହେଲା ଘରର ପ୍ରଶସ୍ତ ଅଗଣା ମଝିରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ପରିବେଷ୍ଟନୀ ଭିତରେ । ସନ୍ଧିର ଭୁରି ଭୋଜନର ପ୍ରଥମ ଦଫା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ବାହାଘର କେକ୍ କଟା ହେଲା ବରକନ୍ୟାଙ୍କର ଯୁଗ୍ମ ହସ୍ତ ସାହାଯ୍ୟରେ । ଠାକୁରଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଭଳି କଟା କେକ୍, ଖଣ୍ଡ ସହିତ ସୁହା ଏବଂ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବଣ୍ଟନର ଧୁମ୍ ପଡିଗଲା । ତା ପରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ବଚନିକା । କାନ୍ତ ମା ଗୀର୍ଜା ଘରେ ଦେଖିଥିଲା ବରକନ୍ୟାଙ୍କର, ବିଶେଷ କରି କନ୍ୟାର ଅଭିନୟ ନିର୍ବାକ୍ । କିନ୍ତୁ ଏଠି ନାନା ପ୍ରକାର ସ୍ୱାଗତ ସମ୍ଭାଷଣ ଆଶୀର୍ବଚନ ଅଭିବାଦନ ଏବଂ ଅଭିନନ୍ଦନ ପରେ ଡକରା ପଡିଲା ବରକନ୍ୟାଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ । ପ୍ରଥମେ ବର ତ ଉଠି ଢୋକ ଗିଳି ଗିଳି ଇଂରାଜୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ଜନତାକୁ ସେମାନଙ୍କର ଶୁଭ ଇଚ୍ଛା ଜ୍ଞାପନ ସକାଶେ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ଅତ୍ୟଧିକ ଲଜ୍ଜାରେ ମୁହଁକୁ ଲାଲ କରି ଏବଂ ଶରୀରକୁ ଗଳଦ୍‌ଘର୍ମ କରି କୌଣସିମତେ ତଳମୁହାଁ ହୋଇ ବସିପଡିଲା ନିଜ ଜାଗାରେ । ତା ପରେ ଯେତେବେଳେ କନ୍ୟାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଗଲା ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ, କାନ୍ତର ମା ଆଖି ବାଲୁ ବାଲୁ କରି ସ୍ୱର-ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭାବିଲା, କଣ ସତେ ବୋହୂ ଉଠି କିଛି କହିବ କି ? କନ୍ୟା ଆସନ ଛାଡି ଉଠିଲା, ଅଧର କୋଣରେ ମୃଦୁହାସ୍ୟର ଅଶରୀରୀ ପ୍ରେତାତ୍ମାକୁ ନଚାଇ । ଏହା ଦେଖି ବୁଢୀର ଅକଲ୍ ଗୁଡୁମ୍ । ଅଉ ଯେତେବେଳେ ଅତି ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଇଂରାଜୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା, ସେ କଥାକୁ ବୁଢୀ ଯେ କେବଳ କାନରେ ଶୁଣିଲା, ତା ନୁହେଁ, ତା ତଳ ପାଟି ଓହଳି ପଡିଲା ଏବଂ ମୁହଁ ଆଁ କରି ବୁଢୀ ସେ କଥାସବୁ ଶୁଣିବାକୁ ଏବଂ ଗିଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅବଶେଷରେ କନ୍ୟା ବିଦାୟ ସମୟରେ ମଥୁର ବାବୁଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଆସି ଝିଅର ଦୁଇ ହାତକୁ କାନ୍ତ ଏବଂ କାନ୍ତ ମାର ହାତରେ ଧରେଇ ଦେଇ

ସାମଗ୍ରିକ

ଝିଅ ସମର୍ପଣ କଲେ ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁରେ ଏବଂ ଜ୍ୱାଇଁ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧୀଣୀଙ୍କୁ ଝିଅ ସକାଶେ ନାନାଦି ଅନୁନୟ ବିନୟ କରିବା ସମୟରେ ଯେତେବେଳେ କହିଲେ ଝିଅ ଟିକେ ବଦ୍‌ରାଗୀ , ସେତିକି ବେଳୁ କାନ୍ତର ମା ମନେ ମନେ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । ଭାବିଲେ,ଏ ଭଳି ସ୍ତ୍ରୀ ନେଇ କାନ୍ତ କେମିତି ଚଳିବ ଓ ଏ ଭଳି ବୋହୂ ନେଇ ସେ ନିଜେ କିପରି ଘର କରିବ ?

ତା ପରେ କଟକକୁ ଆସି ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତର ବିବାହିତ ଜୀବନର ପ୍ରତିଦିନର ଘାତପ୍ରତିଘାତ । ପ୍ରଥମ ପ୍ରଣୟର ପ୍ରବଳ ପ୍ରବାହରେ ଏ ଦୁଇ ପ୍ରାଣ ବୃନ୍ତ ଏକାକାର ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ପହିଲି ଛଅ ମାସ । କିନ୍ତୁ ତା ପରେ ଭଟ୍ଟା ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ଅବଶ୍ୟ ଅତି ଧୀରେ । ନୂତନତ୍ୱର ମୋହ ଯେତେ କମିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଚରିତ୍ରର ପୁରାତନ ଠେଙ୍ଗ ଜମିର ରୁକ୍ଷତା ତେତେ ଉପରକୁ ଦେଖାଗଲା । ଶାଶୁବୋହୂଙ୍କର ତ ହାଣ୍ଡିପଲମ ଭଳି ଝୁଣ୍ଟ୍‌ଖୋଞ ନୂଆ ବୋହୂ ଘରକୁ ଆସିବାର ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ଭିତରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ-ଗଲା । ବୋହୂ ଯେତେବେଳେ ଚଟିଜୋତା ଫଟର ଫଟର କରି ରନ୍ଧାଶାଳକୁ ପଶିଗଲା ଶାଶୁକୁ ରନ୍ଧାବଢାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ବୋଲି, ଶାଶୁ ଭିତରୁ ପାଟି କରି ଉଠିଲେ, 'ବାହାରେ ଜୋତା ଛାଡି ଆ, ଏଇଟା ରନ୍ଧାଶାଳ ବୋଲି କଣ ଜଣାପଡୁ ନାହିଁ ?' ବୋହୂ କହିଲା, 'ମଲା, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନର ପୁଣି କଣ ଛୁଆଁ ଛୁତ ବାରଣ ମ ?' ଶାଶୁ ବି ନାଛୋଡ଼ବନ୍ଧା । କହିଲେ,'କଣ ? ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ହୋଇଛୁ ବୋଲି ମଣିଷପଣିଆ ବି ବାଦ ଦେଇଛୁ କି ? ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ହୋଇଛୁ ବୋଲି କଣ ଖଟପଲଙ୍କ ଉପରେ ବି ଜୋତାପିନ୍ଧି ବୁଲିବୁ ନା କଣ ?' ବୋହୂ ଅବଶ୍ୟ ଏ ତୁଳନାରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟର ଅଭାବ ଦର୍ଶାଇ ଦେଲା । ଶାଶୁ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରରେ ଦେଶୀୟ ଗୃହସ୍ଥର ରନ୍ଧାଶାଳ ଯେ ସାହେବ ଘରର ବାବୁର୍ଚ୍ଚିଖାନା ନୁହେଁ, ତାହା ଜଣାଇ ଦେଲେ ।

ପୁତ୍ରବଧୂର ଗୃହପ୍ରବେଶ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯେ ନୂତନତ୍ୱର ପ୍ରବେଶ ହେଲା, ତାହା ସହିତ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ରଫା କରି ଚଳିବାକୁ ଯେ

କାନ୍ତର ମା ସଜ୍ଞ ନ ଥିଲା, ତାହା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲା,
ନୂତନର ଚେଷ୍ଟା ହେଲା ସଦାବେଳେ ପୁରାତନର ଅଧିକାର ଉଚ୍ଛେଦ କରିବା,
ସ୍ଥିରକଲା, ବିନା ଯୁଦ୍ଧରେ ସୂଚ୍ୟଗ୍ର ପରିମାଣ ଭୂମି ସୁଦ୍ଧା ଛାଡିବ ନାହିଁ ।
ବୋହୂର ଯେଉଁସବୁ ଆବ୍ଦାର ଅନ୍ତତଃ ଶାଶୁ ଆଖିରେ ଅନ୍ୟାୟ ଅବା
ଅତିରିକ୍ତ ବୋଲି ଦେଖାଯାଉଥିଲା, ସେ ସବୁକୁ ସେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଉଥିଲା ।
ମନେ କରୁଥିଲା, ଘରକରଣାରେ ମନ ବସିଗଲେ ସମୟାନୁକ୍ରମେ ଏସବୁ
ଅତିରିକ୍ତତା ଆପେ କମିଯିବ; କିନ୍ତୁ ଫଳ ହେଲା ଓଲଟା । ପୁରାତନ ଯେତିକି
ନଇଁଲା, ନୂତନ ସେତିକି ଚଢାଉ କଲା । ବୋହୂ ଘରେ ପଶିବାର କିଛିଦିନ
ଭିତରେ ଯେତେବେଳେ ଶାଶୁକୁ କହିଲା, 'ମା, ମୁଁ ସାଙ୍ଗରେ ଯେଉଁସବୁ
ଚିନାବାସନ କୋସନ ରେକାବ ଆଣିଛି, ତାକୁ ଆଲମାରିରେ ଖାଲି ବନ୍ଦ କରି
ନ ରଖି ବ୍ୟବହାର କଲେ କଣ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ? ଖାଲି ପଡି ପଡି ଭାଙ୍ଗିବ
କାହିଁକି ?' ଶାଶୁ ଏ ବିଷୟରେ ତିଳେମାତ୍ର ଆପତ୍ତି କରି ନ ଥିଲା । ଫଳରେ
ମାଟି ଉପରେ ଆସନ ପାରି କଂସା ବାସନରେ ଖାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଖାନା
ସଜା ହେଲା ମେଜ ଉପରେ ଏବଂ ଖିଆହେଲା କଣ୍ଟାଚାମୁଚ ସାହାଯ୍ୟରେ ।
ଅବଶ୍ୟ ଖାଇବାପିଇବା ବିଷୟରେ ବୁଢୀ ଆପଣାର ସାବିକ ରୀତିନୀତି
ବଦଳାଇ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମେଜ ଉପରେ କଣ୍ଟାଚାମୁଚରେ ଖାଇବ ବୋଲି ତ
ଆଉ ପଖାଳ ଭାତ ଶୁଖୁଆପୋଡ଼ା ନେଇ ମେଜ ଉପରେ ଥୋଇଲେ ଚଳିବ
ନାହିଁ ? ଭକ୍ଷ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଭକ୍ଷ୍ୟପାତ୍ରର ଯୋଗ୍ୟ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା
ଅନୁଭୂତ ହେଲା । ଏହି ଆବଶ୍ୟକତାର ଅନୁଭୂତି ଫଳରେ ଏବଂବିଧ
ଭୋଜନର ଯାବତୀୟ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ବିଷୟମାନର ଆୟୋଜନ ହେଲା, ଅର୍ଥାତ
ପାଉଁରୁଟି, କେକ୍, ବିସ୍କୁଟ ପ୍ରଭୃତି ପୁରିଦାସ୍ତୁର ସାହେବିଖାନାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି
ସେ ସବୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ଯେଉଁ ଦାଢିଆ ପୂଝାରି, ତାର ନିଯୁକ୍ତି
ଏବଂ ତାକୁ ସମୟ ଅନୁକ୍ରମରେ ପରିଚାଳନ କରିବା ପାଇଁ ହାତଘଣ୍ଟା ବଜାଇବା
ପ୍ରଭୃତି ଯାବତୀୟ ଆଦବ କାଇଦା ପୁରା ଦସ୍ତୁର ଚଇନାତ୍ ରହିଲା । ବୁଢୀ
ଏଥିରେ ବି ବାଧା ଦେଲା ନାହିଁ, କେବଳ ଯା କେବେ କେବେ ତାର

ସାମୟିକ

ଖାଣ୍ଡିଆ ଜଜ୍ ସ୍ୱେଟେ ଅଧେ କଥା ହାଙ୍କିଦିଏ, ଯେତେବେଳେ ଦେଖେ ବୃଦ୍ଧ ସ୍ୱାମୀର ଅନୁକରଣ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅତ୍ୟଧିକ ବଢି ଉଠିଛି । ସାହେବ୍‌ଖାନା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହେବିଆନାର ଆମଦାନି ହେଲା । ବୋହୂ ପ୍ରତି ସାତଦିନରେ ଥରେ ଭୂପାନ ଏବଂ ପନ୍ଦର ଦିନରେ ଥରେ ଡିନାର ଅର୍ଥାତ୍ ରାତ୍ରିଭୋଜନରେ ଘନିଷ୍ଠ ପରିଚିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଯାବତୀୟ ପ୍ରକାର ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବୁଢୀ ଘରର ସମସ୍ତ ଆୟବ୍ୟୟର ମାଲିକ୍ । ଅତଏବ ବୋହୂକୁ ଶୁଣାଇଦେଲା, ଅବସ୍ଥା ବିପଦଜନକ, ତାର ପୌନଃପୌନିକ ବନ୍ଧୁ ସମ୍ମେଳନ ବଡ଼ ବେଶୀ ବ୍ୟୟସାପେକ୍ଷ । ଘରକୁ ଦେଉଳିଆ କରିବାର ପ୍ରଶସ୍ତ ଉପାୟ । ଏଣିକି ସେ ଏ ଖର୍ଚ୍ଚ ବାଧ ହୋଇ ନାମଞ୍ଜୁର କରିବ । ଏହା ଶୁଣି ବୋହୂ ହେଲା ଅଗ୍ନିଶର୍ମା । ଆଉ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ; କେବଳ ଗୁମ୍ ହୋଇ ରହିଲା । ଶୁକ୍ରବାର ରାତି ପାହିଲା, ଶନିବାର ସକାଳ ହେଲା । ସେ ଶନିବାର ଭୂପାନର ପାଳି; କିନ୍ତୁ ବୋହୂ ସକାଳୁ ଉଠି ସେ ଦିନ ରାତିରେ ଡିନାରକୁ ଛ ସାତଜଣ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ପହଞ୍ଚାଇବାକୁ ବଟ୍ଲର ହାତରେ ଦେଲା ଓ ଡିନାର ସକାଶେ ଜିନିଷପତ୍ର କିଣିବା ପାଇଁ ଏକ ଲମ୍ବା ଫର୍ଦ୍ଦ ସେହି ବଟ୍ଲର ହାତରେ ଶାଶୂ କତିକୁ ପଠାଇଦେଲା । ଶାଶୂ ବଜାରର ସେ ଫର୍ଦ୍ଦକୁ ତ ମୋଡିମାଡି ହାତମୁଠାରେ ରଖିଲା, ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର ସବୁ ନେଇ ଚୁଲିରେ ପୁରାଇ ଦେଲା । ବୋହୂ ବଟ୍ଲରକୁ ଡାକି କୈଫିୟତ ତଲବ କଲା, 'ତୁ ଯାହାର ଚିଠି ତାକୁ ନ ଦେଇ କାହିଁକି ଅନ୍ୟ ଲୋକ ହାତରେ ଦେଲୁ ?' ବଟ୍ଲର ଉତ୍ତର ଦେଲା, 'ମୁଁ ତ ଆଉ କାହା ହାତରେ ଦେଇ ନାହିଁ, ବୁଢୀମାଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇଛି ।' ଉତ୍ତରରେ ଦୁଇ ଗାଲରେ ଠୋ ଠୋ ଚଟକଣା ଖାଇ କାନମୁଣ୍ଡା ଆଉଁସି ବଟ୍ଲର ଆସି କାନ୍ଦିଲା ଶାଶୂ ପାଖରେ । ଶାଶୂ କେବଳ ବଟ୍ଲରକୁ ନୁହେଁ, ବୋହୂକୁ ବି ଶୁଣେଇ କହିଲେ, 'ରାମା, ଖବରଦାର, ଆଜିଠୁଁ ଏ ଘରର କୌଣସି କାଗଜ ପତ୍ର କି କୌଣସି ଜିନିଷ ବଟ୍ଲରବାକର ମୋ ଅଜାଣତରେ କାହାରିକୁ ନେବେ ନାହିଁ, ଏ ଘରର ମାଲିକ ମୁଁ । ଏହାର ଅନ୍ୟଥା ଯେଉଁ ଦିନ ହେବ, ସେହି ଦିନ ତୁମ-

ଚେହ୍ୱେସ୍ୱର୍ ଭସ୍ମମଣ

ସବୁର୍ ଏ ଘରେ ସ୍ୱକସ୍ଥି କରିବାର ଶେଷ ଦିନ ହେବ । କାଲିର କଚେରୀ ଯିବାର ସମୟ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ଗଣ୍ଡଗୋଳର ମୀମାଂସା ବେଶି କିଛି କରି ନ ପାରି କେବଳ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପୁରୁଷ ସ୍ୱଙ୍କରଙ୍କ ଉପରେ ହାତ ଉଠାଇବା ଯେ ଅନ୍ତତଃ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ପକ୍ଷରେ ନିରାପଦଜନକ ନୁହେଁ, ତାହା ସ୍ମରଣ କରାଇଦେଇ ଏବଂ ମାଆର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଦୁଇଗୁଣ୍ଡା ନାକରେ କାନରେ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଇ ବାହାରି ପଡିଲା କଚେରୀକୁ ଯିବ ବୋଲି । ସେଦିନ ଦିନଯାକ କାଣ୍ଟି କଉଡି ଗୁପ୍‌ଚୁପ୍ । ସନ୍ଧ୍ୟାହେଲା, କାନ୍ତ ଫେରିଲା କଚେରୀରୁ ରକ୍ତମୁହାଁ ହୋଇ । ମା ଖବର ଦେଲା, ବୋହୂ ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ଚୁପ୍ ହୋଇ ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇଛି । କାନ୍ତ ଲୁଗାପଟା ଛାଡି ଲାଗିଗଲା ମାନଭଞ୍ଜନ କରିବାରେ । କହିଲା, "ନମ,ତମେ ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ଏପରି ପଡି ରହିଛ, ଏ କଣ ଭଲ କଥା? ମା ବି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁହଁରେ ପାଣି ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ।" ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲା, "ମୁଁ ଆଜି ଖାଇବି ନାହିଁ ।" ସ୍ୱାମୀ କହିଲା, "ମା ତ କିଛି ଅନ୍ୟାୟ କଥା କହି ନାହାନ୍ତି,ଥରକୁ ଥର ଭୋଜି ଭାତ କରିବାରେ ଅନେକ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଛି ।" ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲା, "ଯଦି ଖରଚ କରିପାରିବ ନାହିଁ ତ ମୋତେ ବାହା ହୋଇଥିଲ କାହିଁକି ?" ଉତ୍ତରରେ ସ୍ୱାମୀ କହିଲା, "ନମ,ଏଇଠା ତମର କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାୟ କଥା । ଡମ ନିଜ ସକାଶେ ତ କିଛି ଖରଚ କମାଇବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେଉ ନାହିଁ । ବାହାରର ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଆସି ଯେ ଆମ ଖରଚରେ ମଉଜ କରୁଥିଲେ, ସେ ଅକାରଣ ଖର୍ଚ୍ଚର ମୁହଁ ମା ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ !" ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲା, "ତମର ତ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ସୁଦ୍ଧି କିଛି ନାହିଁ,ତା ନ ହେଲେ କହନ୍ତ ନାହିଁ ମଉଜଟା ଖାଲି ଆଗନ୍ତୁକ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କର ହେଉଥିଲା ବୋଲି । ତମ ମା ଆଜି ମୋତେ ଶୁଣେଇ ଦେଇଛନ୍ତି,ଏ ଘରର ମାଲିକ ସେ । ତେବେ, ଏ ଘରେ ମୋର ସ୍ଥାନ କୋଉଠି ? ମୁଁ କଣ ଏ ଘରର ସ୍ୱକର ନା କଣ ? ମୋତେ ତ ସ୍ୱଙ୍କରଙ୍କଠୁଁ ବି ହୀନ କରିଦିଆହୋଇଛି ଆଜି ସକାଳେ । ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ନା ତସ୍କର ଯେ, ତୁମ ଘରର ସ୍ୱକରବାକର ମୋତେ ଚଉକି ଦେବେ । ତୁମ ମାର ଅନୁମତି ନ ନେଇ ମୁଁ ସ୍ୱଙ୍କରବାକରଙ୍କୁ ହୁକୁମ ଦେଇପାରିବି ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ ମୀମାଂସା ନ ହେଲେ ମୁଁ ଏ ଘରେ ଜଳ ସ୍ପର୍ଶ କରିବି ନାହିଁ ।"

ସ୍ୱାମୀ ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ନମ, ଏ ଘରେ ମୋର ସ୍ଥାନ ଯୋଉଠି, ତୁମର ସ୍ଥାନ ସେଇଠି । ଏ କଥା ସତ ଯେ ମୋର ବାପ ମାଉ ଜୀବିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଏ ଘରର ମାଲିକ ସେମାନେ । ପୁଅ ଝିଅ ଅବା ପୁଅ ବୋହୂ ବାପମାଉ ଗୋଡ଼ତଳିଆ; କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ସେମାନେ ନିଜକୁ ଅପମାନିତ ମନେ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ।"

ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲା, "ତୁମେ ଖାଲି ବି. ଏ. ପାଶ କରିଛ, ନା ପାଠ ଶାଠ ପଢିଛ । ଯଦି ତୁମର ବାପର ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ ତୁମର ମା ହେଲା, ଯେହେତୁ ସେ ତାଙ୍କ ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ, ତେବେ ତୁମ ଅର୍ଜନର ମାଲିକ କିଏ ? ତୁମର ମା ନା ତୁମର ସ୍ତ୍ରୀ ?"

କାନ୍ତ ଉତ୍ତରରେ କହିଲା, "ନମ, ତମ ବାପର ତମେ ଝିଅ ନ ହୋଇ ପୁଅ ହୋଇଥିଲେ ନାଁ ରଖିଥାନ୍ତ । ମୁଁ ଦେଖୁଛି ଓକିଲଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିଟା ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସୂତ୍ରରେ ଲାଭ କରିଛ । ତମେ ଓକିଲ ହୋଇ ପାର; କିନ୍ତୁ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ, ବସ୍ତୁର କରିବାର ପେଶା ହେଉଛି ମୋର । ବାବାଙ୍କର ଜିନିଷ ଉପରେ ମା ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ଅଧିକାର କଥା କହୁଁଲେ, ସେଥିରୁ କଣ ବୁଝିଲ ଯେ, ସେ ଆଇନର ଦାବୀ ଜାହିର କରୁଥିଲେ ? ଦାବୀ ଆଇନସଙ୍ଗତ କି ନୁହେଁ, ଏ କଥା ସେ ଜୀବନରେ ବୋଧହୁଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ଭାବି ନାହାନ୍ତି । ଏ ଦାବୀ ହେଉଛି ପ୍ରେମର ଦାବୀ, ଯାହା ସବୁବେଳେ ପ୍ରେମାସ୍ପଦର ଜିନିଷ ବ୍ୟବହାର କରିବାରେ ଟିକିଏ ହେଲେ କୁଣ୍ଠା ନ ଥାଏ, ତା କରିବା ପାଇଁ ତାକୁ କୌଣସି ଦାବୀ ଜାହିର କରିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଇଚ୍ଛା ସ୍ୱଭାବତଃ ଜାତ ହୁଏ ଏବଂ ଏ ପ୍ରକାର ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ବ୍ୟବହାରରେ ପ୍ରେମିକର ଯେଉଁ ଦୃଢ ନିର୍ଭର ଓ ନିର୍ଭୀକତା ପ୍ରକାଶ ପାଏ, ତାହା ହେଉଛି ପ୍ରେମର ସ୍ୱାଭାବିକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ।"

ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲା, "ହେଉ, ମୁଁ ମାନି ନେଉଛି, ଏ ଦାବୀଟା ପ୍ରେମର ଦାବୀ; ଆଇନର ଦାବୀ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯେ ତୁମର ସ୍ତ୍ରୀ, ତୁମର ଅର୍ଜନକୁ ଅଧିକାର ଏବଂ

ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଏହି ଯେ ମୋର ପ୍ରେମର ଦାବୀ ଅଛି, ସେ ବିଷୟରେ କି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଛ ?''

ସ୍ୱାମୀ ବୁଝେଇଲା, ''ପ୍ରେମ କେବେ ଦାବୀର ଆସ୍ଫାଳନ କରେ ନାହିଁ; କାରଣ ପ୍ରେମ ନିଜେ ଦାବୀ କରି ପାଇବା ଜିନିଷ ନୁହେଁ । ପ୍ରେମ ସହଜ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରେ, ଅଧିକାର କରେ, ବ୍ୟବହାର କରେ । ଯେଉଁଠି ଦାବୀର ଆସ୍ଫାଳନ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ, ସେଠି ବୁଝିବାକୁ ହେବ, ଦାବୀଦାରୀ ନିଜର ଅଧିକାର ବିଷୟରେ ନିଃସନ୍ଦେହ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି, ମାଆଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ହୋଇ ନାହିଁ ଏ ଦାବୀର କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା, ସେ କେବଳ ରାଗରେ ଏ କଥା କହିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ତ ଗୁରୁଜନ, ତାଙ୍କୁ ମୁଁ କିଛି କହିପାରେ ନାହିଁ । ଆଉ, ମୋର ଅର୍ଜନ ଉପରେ ତୁମର ଯେ ପ୍ରେମର ଦାବୀ ଅଛି, ସେ କଥା ମୁଁ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରେମ ତ ଖାଲି ଦାମ୍ପତ୍ୟପ୍ରେମ ନୁହେଁ, ପିତୃମାତୃପ୍ରେମ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ସେ ପ୍ରେମର ଦାବୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଣ କହୁଛ ?''

ନର୍ମଦା କଣ କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲା, କିନ୍ତୁ ତା ପୂର୍ବରୁ କାନ୍ତର ମା ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇ କହିଲା, ''ବୋଉ, କଥା କଥାକେ ଛିର ଏତେ ଦରକାର କଣ ? ତୋର ମତଲପଟା କଣ ସିଧା ସିଧା କହୁ ନାହୁଁ ?''

ନର୍ମଦା ଉତ୍ତର ଦେଲା, ''ମୁଁ ଏ ଘରେ ରହିବ ନାହିଁ ।''

ଶାଶୁ କହିଲା, ''ତା ମାନେ, ତୁ ଭିନ୍ନ ହେବୁ ?''

ବୋହୂ କହିଲା, ''କଥା କହି ତାର ମାନେ ବୁଝାଇବାକୁ ମୋର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ।'' ଉତ୍ତରରେ ଶାଶୁଠୁ ଶୁଣିଲା, ''ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହେବାର ଦରକାର ନାହିଁ । ତୁମେମାନେ ଯେମିତି ଭିନେ ରହିପାର, ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମୁଁ ଅତିଶୀଘ୍ର କରିଦେବି ।''

ଫଳରେ ବାହାଘରର ଆଠ ମାସ ମଧ୍ୟରେ କାନ୍ତ ଆଉ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ବାପଘରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଘର ଭଡ଼ା କରି ରହିଲେ । ନର୍ମଦାର ମନର ଅଭିମାନ ମେଣ୍ଟିଲା; କିନ୍ତୁ କାନ୍ତ ପକ୍ଷରେ ଏ ହେଲା ବାପ ଋଣ ଡିଙ୍ଗି ଗଲା । କାନ୍ତ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲା ମା ଆଉ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ ମିଳନ ଘଟାଇ ଏକାଠି ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ, ସେ ସବୁ ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହେଲା । ଯେତେ-ବେଳେ ପୁଅବୋହୂ ନୂଆଘରକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲେ, ସେତେବେଳେ କାନ୍ତର ମା ବୋହୂକୁ କହିଲେ, "ତୁ ଏଡ଼େ ଘରଭଙ୍ଗେଇ ଲୋ ।" ବୋହୂ କହିଲା, "ମୁଁ ଘର ଭାଙ୍ଗିଲି ନା ମୋ ସ୍ୱାମୀକୁ ନେଇ ଘର କରିବାକୁ ଯାଉଛି ।" ଶାଶୁ କହିଲା, "ସ୍ୱାମୀ ସ୍ୱାମୀ ହେଉଛୁ, ସ୍ୱାମୀ ଅର୍ଜନକୁ ଆବୋରି ପଡୁଛୁ, ସ୍ୱାମୀ ପାଇଲୁ କୋଉଠୁ, କିଏ ତାକୁ ଅଣ୍ଡାରୁ ଭେଣ୍ଡା କଲା ?" ଉତ୍ତରରେ ବୋହୂଠୁ ଶୁଣିଲା, "ସେ କଥା ଭାବିବା ମୋର ଦରକାର ନାହିଁ ।" ବାପ ପାଖକୁ ଯେତେବେଳେ କାନ୍ତ ଯାଇ କହିଲା, "ବାବା ମୋତେ କଣ ନିଜର ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ନିତାନ୍ତଇ ଭିନ୍ନ ହେବାକୁ ହେବ ? ତମେ ଏହାର କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ହେଲେ ଗୋଟାଏ କିନାରା କର ।" ଯୁଷଫ ବାବୁ କିଛିକ୍ଷଣ ନିସ୍ତବ୍ଧ ରହି କହିଲେ, "ବାପ, କଥାରେ ଅଛି, ଯେତେ ପୁଅ, ସେତେ ଘର । ତେବେ ଏ ବିଚ୍ଛେଦ ଦୁଃଖଟା ବେଶି ଟିକେ ବାଧୁଛି ତୁମ ବାପ ମାର ତୁମେ ଗୋଟିଏ ପୁଅ ହେବାରୁ । ତୁମ ବିବାହ ଦିନରୁ ଏ ଅବଧି ଯାବତୀୟ ଘଟଣା ଦେଖି ମୁଁ ଏ ସବୁ ବିଷୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଭାବିଛି । ବାହା ଦେବା ବେଳେ ମନେ କରିଥିଲୁ—ଆମ୍ବ ପୋତୁଛୁ, କିନ୍ତୁ ଫଳିଲା ଆମ୍ବଡ଼ା । ଏ ଅନର୍ଥର ମୂଳ ଯେ କେବଳ ଅର୍ଥ, ତାହା ନୁହେଁ । ଏହା ହେଉଛି ଆଦର୍ଶର ସଂଘର୍ଷ । ଏ ଯୁଦ୍ଧର ଶେଷ ଯାଇ ହାରଜିତରେ, ରଫା କରି ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିବାର ଆଶା ନାହିଁ । ତୁମର ମାକୁ ମୁଁ ଯେପରି ଜାଣେ, ସେଥିରୁ ବୁଝୁଛି, ସେ ମନେ କରୁଛି ମିଳାମିଶା କରିବାକୁ ସେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଗେଇଛି; ଆଉ ପାଦେ ସୁଦ୍ଧା ଅଗ୍ରସର ହେବ ନାହିଁ । ଆଉ ତୁମର ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ନିଜ ସ୍ଥାନରୁ ପାଦେ ଘୁଞ୍ଚିବ ନାହିଁ । ମିଳନ ହେବ କେମିତି ? ଅତଏବ ଅବସ୍ଥା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ-

ବୋଲି ଧରିନେବାକୁ ହେବ । ବିଦାୟ ଦେବାକୁ ଅବଶ୍ୟ ବାପ ମାର ମନକୁ କଷ୍ଟ ହେବ । ତଥାପି ଜାଣି ରଖ, ତୁମେ ଦୁଇ ଜଣ ଗଲାବେଳେ ବାପ ମାର ଆଶୀର୍ବାଦ ନେଇ ଯିବ ।"

କାନ୍ତ ତ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ନେଇ ଭିନ୍ନ ହେଲା;କିନ୍ତୁ ଏକୁନେ ରହିବାର ଅବକାଶ ପାଇ ମଧ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ସହବାସରେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଅନ୍ତତଃ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ-ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର ମନେ ହେଲା, ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବିବାହ ଦୁର ପର୍ବତ; ପରସ୍ପରଠାରୁ ଯେତେ ଦୂରକୁ ଯାଉଥିବ, ଦିଶିବ ସୁନ୍ଦର । କିନ୍ତୁ କଡକୁ ଆସିଛ କି, ଦେଖିବ ଆବଡ଼ା ଖାବଡ଼ା, ଢେଲା ପଥର, ଖାଲଉଞ୍ଚ । ସାପ, ବାଘ, ଭାଲୁ ପ୍ରଭୃତି ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁମାନଙ୍କ ଅକସ୍ମାତ୍ ଆବିର୍ଭାବ କରିବାର ଯେ ଭୟ ନାହିଁ, ତାହା ବି ନୁହେଁ । ବିବାହିତ ଜୀବନର ସର୍ବସୁଖ ଯେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କ୍ରମଶଃ ଅସହ୍ୟ ହୋଇଉଠୁଥିଲା ବାପମାର ଉପସ୍ଥିତିର ଅନାବଶ୍ୟକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକତା ନ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ଏହା କାନ୍ତକୁ ଯେ କେବଳ ବିସ୍ମୟରେ ଅଭିଭୂତ କରୁଥିଲା,ତାହା ନୁହେଁ, ଏହା ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଉଭୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ମହା ବିଡ଼ମ୍ବନା ହୋଇଉଠିଲା ।

ଯେଉଁ ସବୁ କାରଣରୁ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁଇଜଣ ଯାକ ଜୀବନର ଗତିପଥରେ ପଦେ ପଦେ ବିଡ଼ମ୍ବିତ ହେଉଥିଲେ,ତାହା ପାଇଁ ନର୍ମଦା ଯେ କେବଳ ଦାୟୀ, ତାହା ନୁହେ; କାନ୍ତ ମଧ୍ୟ । ଭିନ୍ନ ହେବାର କିଛି ଦିନ ପରେ ଯେତେବେଳେ ପହିଲା ହେଲା, ସଞ୍ଜବେଳେ କାନ୍ତ କଚେରୀରୁ ଆସିଲା, ସ୍ତ୍ରୀ ହାତରେ ଠଙ୍କା ଦୁଇଶ ଦେଇ ଜଣାଇଦେଲା ଯେ, ସେ ସେଦିନ ଦରମା ପାଇଛି । ନର୍ମଦା ଦୁଇଶ ଠଙ୍କା ଦେଖି ଟିକେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ଦରମା ବାବଦ୍ ଆଉ ଦୁଇଶ ଠଙ୍କା କାହିଁକି ତା ହାତରେ ଦେଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାମୀ ଯେତେବେଳେ ସବୁ ଦରମାତକ ତା ହାତରେ ଦେଲା ନାହିଁ, ମନେ ମନେ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ନିଜର ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୋଧରେ ବ୍ୟାଘାତ ଲାଗିବ ବୋଲି ମୁହଁ ଫିଟାଇ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । ଭାବିଲା, ବାକି ଠଙ୍କାତକ ସ୍ୱାମୀ ନିଜ

ହାତରେ ରଖିଲା, ବୋଧହୁଏ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରଥମ ତିନି ମାସରେ ସ୍ୱାମୀଠୁ ଯାହା ପାଇଥିଲା, ତାକୁ ଖରଚ କରି, ନିଜର ସୌଖୀନ ଏବଂ ଘରର ଦରକାରୀ ଜିନିଷ ଖରିଦ କରିବାରେ ତିନି ମାସ ଶେଷରେ ବଜାରରୁ ଯାହା ଧାର ନେଇଥିଲା, ତାହାର ପରିମାଣ ହେଲା ଅଢେଇଶ ଟଙ୍କା । ତିନିମାସ ପରେ କରଜ ଶୁଝିବା ପାଇଁ ତାଗଦା କଲେ ଦୋକାନମାନେ ଆସି ଉପେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କୁ । କାନ୍ତ ସବୁ ବୁଝିପାରିଲା । ଅପଣା ହାତରେ ତ ଛିଡ଼ା ହେଉଛି, କହୁଛି କାହାକୁ ? ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସେ ତ ନିଜେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଲୁଗା ଦୋକାନ, ଗହଣା ଦୋକାନକୁ ଯାଇ ସସ୍ତ୍ରୀକ ପରିଚିତ ହୋଇଛି, ଉପାୟ କଣ ? କାନମୁଣ୍ଡା ଆଉଁଷି ବାପଘରୁ ଅଢେଇଶ ଟଙ୍କା ଆଣି କୌଣସିମତେ ଦୋକାନିଙ୍କୁ ଶୁଝିଦେଲା । ଦୋକାନିଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲା, ଏଣିକି ତା ନିଜ ହାତର ଲେଖା ନ ଦେଖି ସେମାନେ ଯଦି ଧାର ଦିଅନ୍ତି, ସେ ସେଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ହେବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଧାର ଶୁଝିବାଠୁଁ ଆରମ୍ଭ କରି ଧାର ଦେବା ବିଷୟରେ ଦୋକାନିଙ୍କ ସହିତ ଯେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲା, ସେ ସବୁ ବିଷୟରେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଜଣାଇବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ମନେ କଲା । ଭାବିଲା, ସ୍ୱାମୀର ସୁଖଦୁଃଖ ଯେ ସ୍ତ୍ରୀ ବୁଝିଲା ନାହିଁ, ସ୍ୱାମୀକୁ ଟଙ୍କା ଅର୍ଜନ କରିବାର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ମନେକରି ଯେ ବେପରୁଆ ଖର୍ଚ୍ଚ କରେ, ତାକୁ କିଛି ନ କହିବାଇ ବିଧେୟ । କିନ୍ତୁ କାନ୍ତର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟିର ଫଳ ହେଲା ବିଷମୟ । ଏହାର କିଛି ଦିନ ପରେ, କୌଣସି ଅପରାହ୍ଣରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱାମୀ ଯେତେବେଳେ କଚେରୀରେ, ନର୍ମଦା ଦୋକାନକୁ ଯାଇ ଯେତେବେଳେ ଲୁଗା ଧାର ଆଣିବାକୁ ବସିଲା, ଦୋକାନି ବିନୀତ ହାତଯୋଡ଼ି ଜଣାଇଲା, ଡେପୁଟୀ ଘରଣୀଙ୍କୁ ତାର ଧାର ଦେବାର ତିଳେମାତ୍ର ଅନିଚ୍ଛା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଡେପୁଟୀବାବୁଙ୍କର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁସାରେ ତାଙ୍କର ହାତ ଲେଖା ଦରକାର । ନର୍ମଦା ଭୁଲରେ ବାବୁଙ୍କର ଲେଖା ଘରେ ଛାଡ଼ିଆସିଛି କହି, କୌଣସିମତେ ନିଜର ମାନ ବଞ୍ଚାଇ ଶୂନ୍ୟହାତରେ ଘରକୁ ଫେରିଲା; କିନ୍ତୁ ମନ ସେତେବେଳଠୁଁ ତାର ରାଗରେ ଗରଗର । ସ୍ୱାମୀ କଚେରୀରୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ସେ ଖଟ ଉପରେ ପଡ଼ି ରାଗରେ ଫୁଁ ଫୁଁ ହେଉଛି । ସ୍ୱାମୀକୁ

ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ତା ଭିତରେ ଯେତେକ ବିଷ ଥିଲା, କଥାରେ ତାହା ପକ୍ଷିବଲା, "ଖାଲି ତୁମ ଘରର ସମସ୍ତେ ଛୋଟଲୋକ, ନା ତୁମ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସମସ୍ତେ ଛୋଟଲୋକ ?" କାନ୍ତ କଚେରି ପୋଷାକ ବଦଳାଇ ନ ଥିଲା,ସେହି ପୋଷାକରେ ଖଟ ନିକଟରେ ଥିବା ଚଉକିରେ ବସିପଡ଼ି କହିଲା, "ତା ମାନେ ?"

ନର୍ମଦା—ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଅପମାନ କରିବା କଣ ତୁମ ଦେଶରେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ ।

କାନ୍ତ—କାହିଁକି ? ଏତେ ଦିନ ତ ଘରେ ଥିଲ, ବାବା ମାଙ୍କୁ କେବେ ଅପମାନ କରିବାର ଦେଖିଛ ?

ନର୍ମଦା—ଅପମାନ ବୋଧର ଶକ୍ତି ଥିବା ଦରକାର ।

କାନ୍ତ—ଅର୍ଥାତ୍, ଅପମାନିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟତା ଥିବା ପ୍ରୟୋଜନ । ଛାଡ଼ ଜାତିକଥା, ମୁଁ କେମିତି ତୁମର ଅପମାନ କଲି ବୁଝେଇ ଦେଲ ।

ନର୍ମଦା—ଘରକଣରେ କରିଥିଲେ ତ କେଡ଼େ କଥା ! ବଡ଼ବଜାରରେ କଲ ।

କାନ୍ତ—ବଡ଼ବଜାରରେ ? କେମିତି ?

ନର୍ମଦା—ଲୁଗା ଦୋକାନୀ, ଗହଣା ଦୋକାନୀ ହାତରେ । କାହିଁକି ଆଗରୁ କହିଲ ନାହିଁ ମୋତେ ?

କାନ୍ତ—ଓଃ, ବୁଝିଲି । ଆଗରୁ କହିଥିଲେ କେବଳ ବଜାରକୁ ଯିବାର ଗାଡ଼ିଭଡ଼ା ଛଡ଼ା ବିଶେଷ କିଛି ଲାଭ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । କାରଣ, ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ଜ୍ଞାନ ଏତେ ବେଶୀ ଯେ, ସ୍ୱାମୀର ଅର୍ଥକୁ ଅନାଇ ବ୍ୟୟ କରେ ନାହିଁ, ବ୍ୟୟର ହାର ବଡ଼ି ଗଲେ ଅବାଧରେ କରଜର ଗଭୀର ଆବର୍ତ୍ତ ଭିତରକୁ, ସେ ସ୍ତ୍ରୀର ଅପମାନ ବୋଧର ସୀମା ନିରୂପଣ କରିବା ଅନ୍ୟ କୋଉ ଜାତିର ସ୍ୱାମୀ ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋ ଭଳି ଅନୁନ୍ନତ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସ୍ୱାମୀ ପକ୍ଷରେ ଦୁରୂହ ବ୍ୟାପାର ।

ନର୍ମଦା—ତୁମର ଲଜ୍ଜା ନାହିଁ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ।

କାନ୍ତ—ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ହୋଇଥିଲେ ଛାତି ପିନ୍ଧୁଥାନ୍ତି ତୁମ ପରି ଏବଂ ଲଜ୍ଜାରେ ମୁହଁ ଢାଙ୍କୁଥାନ୍ତି ।

ନର୍ମଦା—ଏପରି ନିର୍ଲ୍ଲଜ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ଏବଂ ତା ଉପରେ ନିର୍ବୁଦ୍ଧି । ଯାଙ୍କର ଆୟ ଅପେକ୍ଷା ମୁଁ ବ୍ୟୟ କରୁଛି ବେଶୀ । ତୁମର ଦରମା କେତେ ?

କାନ୍ତ—ସ୍ତୁରିଶ ଟଙ୍କା ।

ନର୍ମଦା—ମୋତେ ଦେଉଛ କେତେ ?

କାନ୍ତ—କୋଡ଼ିଏ ।

ନର୍ମଦା—ତେବେ ?

କାନ୍ତ—ତେବେ ? ଏଥିରୁ ଯଦି ବୁଝ ତୁମର ଏବଂ ମୋର ଚଳିବା ସକାଶେ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ମୋର ଆୟ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ନୁହେଁ, ତାହା ହେଲେ ନିର୍ବୁଦ୍ଧିତାର ନିଦର୍ଶନ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଆଖି ମୋ ଆଡ଼କୁ ନ ବୁଲାଇ ବିପରୀତ ଦିଗରେ ବୁଲାଇବାକୁ ହେବ । ଅନ୍ୟ କୋଡ଼ିଏ ବାବା ଓ ମାଙ୍କର । ପ୍ରତି ମାସରେ ଯେଉଁ ଦିନ ଏ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ଆମ ଘରକୁ ଆସେ, ସେ କୋଡ଼ିଏ ବାବା ଓ ମା'ଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଏ । ତେବେ, ଏ ଘର ଆଉ ସେ ଘର ଭିତରେ ତଫାତ୍ ଏତିକି ଯେ, ଏ ଘରେ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ଆୟ ଉପରେ ବ୍ୟୟ ହୁଏ ତିନିଶ ଟଙ୍କା, ଆଉ ସେ ଘରେ—ଛାଡ଼ ସେ ଘର କଥା, ତା ଏଠି ଅବାନ୍ତର ।

ନର୍ମଦା—ଆହା, ଏପରି ଯଦି ବାପମାର ସୁଶୀଳ ଆଉ ବାଧ୍ୟ ସନ୍ତାନ, ତାହା ହେଲେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଏ ଘରକୁ ଆସିଲ କେମିତି ?

କାନ୍ତ—ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ ।

ନର୍ମଦା—ବେଶ୍ । ମୋର କିନ୍ତୁ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ କୌଣସି ବିଷୟରେ ତୁମ ବାପମାର ଅନୁଗ୍ରହ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେତେବେଳେ ବୁଝୁଛ,

ତୁମର ସର୍ଗସୁଖ ମୁଁ ଉପଭୋଗ କରୁଛି ତୁମର ବାପମାର ଅପରିସୀମ ବଦାନ୍ୟତା ସକାଶୁ, ମୋର ଆଉ କ୍ଷଣ ମାତ୍ର ସେ ସର୍ଗସୁଖ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ ।

କାନ୍ତ—ତେବେ ରହିବ କୋଉଠି ?

ନର୍ମଦା— କାହିଁକି ? ମୁଁ କଣ ହାଓଆରୁ ଉଡିଆସିଛି କି'ତୁମ ଘରକୁ ? ତୁମର ବାପମା ଥିଲେ, ମୋର କଣ ନାହାନ୍ତି !

କାନ୍ତ—ବେଶ, ବେଶ୍; ମୁଁ ଦେଖୁଛି ସୁଶୀଳ ବାଧ୍ୟ ସନ୍ତାନ ହେବାର ଏକଚାଟିଆ ଅଧିକାର କେବଳ ମୋର ଏକଲା ନାହିଁ । ତେବେ, ଏହି ବାଧ୍ୟତାର ନିଦର୍ଶନ କେବେ ଦେଖାଇବାକୁ ମନଃସ୍ଥ କରିଛ ?

ନର୍ମଦା—ଆଜି ସତ ଦଣ୍ଡା ମଧ୍ୟରେ । ଚାକରକୁ କୁହ, ଗାଡ ଡାକି ଦେଉ, ମୁଁ ପୁରୀ-ଏକସପ୍ରେସ୍‌ରେ କଲିକତା ଯିବି ।

କାନ୍ତ—ଯେ କଲିକତା ନିଜେ ଯାଇପାରେ, ସେ ଚାକରକୁ ଗାଡ ଆଣି-ବାକୁ କହିବା ବିଷୟରେ ଅନ୍ୟର ସାହାଯ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ ।

ନର୍ମଦା—ତାଇ ହେଲା ।

ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଗାଡ ଆସି ଫାଟକ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହେଲା । ନର୍ମଦା ଘଣ୍ଟାକ ଭିତରେ ସଜଡ଼ା ସଜଡ ହୋଇ ଗାଡରେ ପଶିଲା । କାନ୍ତ ଆସି ତାର ହାତ ଧରି କହିଲା, "ନମ, 'ଏକ ପାଗଲାମି ?" ନର୍ମଦା କହିଲା, "ପାଗଲାମି ଧରି ନ ଥିଲେ ମୁଁ ତମର ହାତ ଧରି ନ ଥାନ୍ତି । ହାତ ଛାଡ଼, କାଟୁଛି; ଷ୍ଟୁଣ୍ଡାମି କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ।"

ଶେଷୋକ୍ତ କଥା ଶୁଣି କାନ୍ତ ସର୍ପାହତର ପରି ହାତକୁ ଉଠାଇ ନେଲା । ଗାଡ ଭିତରୁ ଅବାଜ ହେଲା, 'ଏ ଗାଡଓ୍ୟାନ୍ ,ଗାଡ ହାଁକୋ ।' ଗାଡ ଚାଲିଗଲା; କାନ୍ତକୁ ଛାଡଗଲା ବିଷୟର ଆବର୍ତ୍ତ ଯେଉଁଟି ଅତଳସ୍ପର୍ଶ, ତାରି ମଧ୍ୟରେ ।

———***———

ବିବାହ ରହସ୍ୟ

[ଏକ]

୧ ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯.

ବାଡ଼ ଉପରେ ଯେଉଁ ଛୋଟ ଘରଟି ଦେଖୁଛ, ଛୋଟ ହେଲେ କଣ ହେବ, ଭିତରକୁ ଗଲେ ଦେଖିପାରିବ, ଘରଟି ଆଧୁନିକ ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ସଜ୍ଜିତ । ଦାଣ୍ଡଘର ବା ବୈଠକଖାନାର ଦାଣ୍ଡଆଡ଼ର ଝିଡ଼କି ଦୁଇଟି ପରଦାରେ ଅର୍ଦ୍ଧମୁକ୍ତ, ଅର୍ଦ୍ଧ ଆବୃତ । ଏହି ଦୁଇ ଝିଡ଼କି ମଝିରେ ଦାରକା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସଜ୍ଜିତ । ଘର ଭିତରେ ଗଦିଲଗା ଚଉକି ଦୁଇଟି, ଦୁଇଟି ସୋଫା ଓ 'ସେଟି', ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଛୋଟ ମେଜ ଓ ଗୋଟିଏ ଟେବୁଲ ହାରମୋନିୟମ । ମେଜ ଉପରେ ଫୁଲସହ ଫୁଲଦାନି । ବୈଠକଖାନାର ଡାହାଣ ପାଖର କୋଠରୀ ଶୋଇବା ଘର, ବାଁ ପାଖରେ ଅଫିସ ବା ପଢ଼ିବା ଘର । ବାଡ଼ଆଡ଼ ବରଣ୍ଡାରେ ପଡ଼ିଥିବା ମେଜରେ ଖିଆପିଆ ହୁଏ । ବାଡ଼ ବରଣ୍ଡାର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଦୁଇଟି ଘର ଅଛି । ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଗୋସଲଖାନା ।

ଘରର କର୍ତ୍ତା ନୂଆ ବାବୁ ହୋଇଛନ୍ତି—ପ୍ରାୟ ମାସେ ହେବ । ବେଳ ସକାଳ ସାତଟା, ଚାହା ଖାଇବା ସମୟ ।

ଷବାନ୍ୱ ରହସ୍ୟ

ସରଳାର ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରାୟ ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ହେଲା ଗୋସଲଖାନା ଭିତରକୁ ଯାଇଛନ୍ତି । ସରଳା ଖାଇବାର ସମସ୍ତ ସରଞ୍ଜାମ ରଖି ମେଜ ପାଖରେ ଉଦ୍‌ବଗ୍ନ ହୋଇ ବସିଛି ଏବଂ ଗୋସଲଖାନା ଆଡ଼କୁ ଥରକୁ ଥର ସତୃଷ୍ଣ ନୟନରେ ଅନାଉଛି । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଗୋସଲଖାନାର କବାଟ ଫିଟିବାର ଉପକ୍ରମ ହେଲା । ସରଳା ଗୋସଲଖାନା ଆଡ଼କୁ ଉଠିଗଲା । ଭିତରୁ ବାବୁ ଅସହୃନ୍ୟସ୍ତ ପୋଷାକ ପରିହିତ ହୋଇ ବ୍ୟସ୍ତଭାବରେ ବାହାରି ଆସିଲେ ଏବଂ ଡାହାଣ ହାତରେ ସରଳାର କଟିଦେଶ ବେଷ୍ଟନ କରି ମୃଦୁମନ୍ଥର ଗତିରେ ଉଭୟେ ମେଜ ଆଡକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ।

ବାବୁ କହିଲେ, "ସରଳା, ଯେମନ୍ତ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା ମୁଁ ତୁମ ପାଖରେ ନ ଥିଲି ।"

ସରଳା—ଆଚ୍ଛା, ସକାଳୁ ଉଠି ନ ଗାଧୋଇଲେ ଅବା ଖିଅର ନ ହେଲେ କଣ ଚଳିବ ନାହିଁ ? ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ରୋଜ ରୋଜ ଖିଅର ହେବା ଗୋଟାଏ କି ଭଳି, ତେଣିକି ପୁଣି ଏତେବେଳ ଯାଏ ! ତୁମେ ଯଦି ଏତେବେଳ ଯାଏ ଖିଅର ହେଉଥିବ, ମୁଁ ଆଉ କଣ କରିବି ?

ବାବୁ—କଣ କରିବ ?

ସରଳା—ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି, ଭଲା ଇମିତି ଟେଲିଫୋନ ଭଳିଆ ଗୋଟାଏ ତାର ଆଣନ୍ତା ଯେ, ମୁଁ ତାକୁ ଗୋସଲଖାନାରେ ଲଗାଇ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ତୁମେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଆଡେ ଯାଅ, ସେ ସବୁ ଜାଗାରେ ଲଗାଇ ଦିଅନ୍ତି । ତାହାହେଲେ ସବୁବେଳେ ତୁମ ସାଙ୍ଗରେ କଥା କହୁଥାନ୍ତି ।

ବାବୁ—ବାଃ, ବଡ଼ first class idea ! ପ୍ରସ୍ତାବଟା ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ସରଳା, ଏ ପୁଣି ଗୋଟାଏ କଣ ନୂଆ ରକମର ମୁଣ୍ଡବନ୍ଧା ?

ସାମୟିକ

ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସରଳା ସ୍ମିତମୁଖରେ କହିଲା, "ଏ କଣ ତୁମ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲଣି ? ମୁଁ ସକାଳୁ ଉଠି ବେଳ ପାଇଲି ନାହିଁ ବୋଲି ଯେମିତି ସେମିତି ଝଟ୍‌କେ ସଜାଡ଼ି ନେଇଛି ।"

ସରଳା ପଚାରିଲା, "କଣ ଚାହା ଖାଇବ ନାହିଁ ? ସବୁ କଣ୍ଢା ପାଣି ହୋଇଗଲଣି; ମୁଁ ଯାଏ ଟିକିଏ ଗରମ କରି ଆଣେ ।"

ବାବୁ କେବେହେଲେ ଥଣ୍ଡା ଚାହା ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ କହିଲେ, "କିଛି ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ଥଣ୍ଡା ଚାହା ମୋତେ ଖରାପ ଲାଗେ ନାହିଁ, ତୁମେ ବସ ।"

ସରଳା କହିଲା, "ରୁଟିଗୁଡ଼ାକ ବାସି, କାଲି ଓପର ଓଳର ଟୋଷ୍ଟ କରା । ମୁଁ କାଲି ରୁଟି କିଣିବାକୁ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲି । ଯଦି ରୁଟି ଖାଇ ନ ପାରିବ, ମୁଁ ଯାଏଁ ଗୋଟାଏ ଡିମ୍ବ ସିଝାଇ ଆଣେ ।"

ବାବୁ ଜୀବନରେ କେବେ ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ ଖାଦ୍ୟ ଭୋଜନ କରି ନାହାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆହ୍ଲାଦରେ ଏହି ବାସି ରୁଟି ଖାଉ ଖାଉ କହିଲେ, 'ଚିନ୍ତା ନାହିଁ, ତୁମେ ମୋ ପାଖରେ ବସିଥିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । ତା ପରେ ବାଁ ହାତରେ ସରଳାର ଚିବୁକ ଧରି କହିଲେ, "ବାସି, ସଜ, ସବୁ ମୋ ପାଖରେ ସମାନ; କେବଳ ଏହି ସଜ ସରୋଜିନୀ ସର୍ବଦା ମୋ ନିକଟରେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ଥିଲେ ହେଲା ।'

ସରଳା ଆବେଶ-ଅଳସ ନେତ୍ରପକ୍ଷ୍ମ ଉତ୍ତୋଳନ କରି କହିଲା, "ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ ଏହି ସମୟରେ କଣ ଏହି ସରୋଜିନୀ ତୁମ ନିକଟରେ ସଜ ଥିବ ?"

କ୍ଷଣକ ନିମିତ୍ତ ବାବୁଙ୍କ ଅକ୍ଷିରେ ଚିନ୍ତାର ଗାଢ଼ଛାୟା ପଡ଼ିଲା । ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ-ଯୌବନା ଲାବଣ୍ୟମୟୀ ଏହି ପ୍ରେମପିତୁଳା ତାଙ୍କର ନିଜସ୍ୱ । ପ୍ରଣୟ ସଞ୍ଚାରର ପ୍ରଥମ ଉତ୍ତେଜନାରେ, ଉଦ୍‌ବାହର ପ୍ରଥମ ଆବେଗରେ ସେ ଏହି ଅସନ୍ତା

ବର୍ଷର କଥା ଭାବି ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏ ପ୍ରେମରେ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ନାହିଁ, ସମସ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ । ଏ ପ୍ରେମରେ ଭାବୀ ଭାବନା ନାହିଁ, ଅଛି କେବଳ ବର୍ତ୍ତମାନର ଉପଭୋଗ । ସେଥିପାଇଁ ସରଳାର ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଆକସ୍ମିକତା ତାଙ୍କୁ କ୍ଷଣକ୍ଷଣ ଅଭିଭୂତ କରିଦେଲା । ତଥାପି ପରକ୍ଷଣରେ ସେ ଯେଉଁ ଗମ୍ଭୀର ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ସେଥିରେ ଅସତ୍ୟର ଆଭାସ ନ ଥିଲା । ବାବୁ କହିଲେ, "ହଁ,ଅସନ୍ତା ବର୍ଷ, ବର୍ଷବର୍ଷାନ୍ତର, ମୋର ସମସ୍ତ ଜୀବନ ଏ ସରୋଜିନୀ ମୋ ନିକଟରେ ସଜ ଥିବ ।"

ପ୍ରଗାଢ଼ ପ୍ରେମର ଏ ଆଶ୍ୱାସ ବାଣୀ ଶୁଣି ସରଳାର ଆଖିରୁ ଦୁଇଟି ମୁକ୍ତାବିନ୍ଦୁ ଝରି ପଡ଼ିଲା । ତା ପରେ ଗମ୍ଭୀରଭାବ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ହସି ହସି ବାବୁ ପଚାରିଲେ, "କାହିଁକି, ଏ ସରୋଜିନୀର ବାସି ହେବାର କଣ କିଛି ଆଶଙ୍କା ଅଛି ?"

ସରଳା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ହାତ ଧରି କହିଲା,"ଯେତେ ଦିନ ଏ ସୁଖସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୀୟ-ମାନ, ସେତେ ଦିନ ଏ ସରୋଜିନୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ।"

ବାବୁ—ନଚେତ୍...

ସରଳା—ନଚେତ୍ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମେଘାବୃତ ହେଲେ ସରୋଜିନୀ ମ୍ଳାନମୁଖୀ ।

ବାବୁ—ଆଉ ଯଦି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତଗମନ କରେ ?

ସରଳା—ସରୋଜିନୀ ବୃନ୍ତଚ୍ୟୁତ ।

ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ ବାବୁ ସ୍ୱର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ହସି ହସି କହିଲେ, "ବର୍ତ୍ତ-ମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଅସ୍ତଗମନର ଭୟ ନାହିଁ । ଲୁଚି ଖାଇ ଗଲା ଶୁଖିଗଲା, ଦିଅ ଟିକେ ସୁନ୍ଦା ତାଳ ।"

ସରଳା ସୁହା ତାଳୁ ତାଳୁ କହିଲା, "ହଇହୋ, ଅଜି କୋଉ ତାରିଖ, ତା ମନେ ଅଛି ତ ?"

ବାବୁ—ଅଜି ? କାହିଁକି, ଅଜି ତ ମାର୍ଚ୍ଚ ଏକ ତାରିଖ ।

ସରଳା—ଆଉ କଣ ନୁହେଁ ?

ବାବୁ—ଆଉ କଣ ?

ସରଳା—ଆଜି ତୁମର ଜନ୍ମଦିନ ।

ବାବୁ—ଆଷାଢମାସରେ ନଈ ବଢୁଛି ନା ଆପଣା ଗୋଇ ଆପେ କାଢୁଛି ! ତୁହା ତ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ ଅଜି ମୋର ଜନ୍ମଦିନ, ସେଥିପାଇଁ ପସ୍ତ ଇଙ୍ଗିତ ହେଉଛି ଆଜି ତୁମର ଜନ୍ମଦିନ ।

ସରଳା—ନା, ନା, ମୋ ଜନ୍ମଦିନ କଥା ତୁମର ମନେ ଅଛି କି ନାହିଁ ମୁଁ ପରୀକ୍ଷା କରୁଥିଲି ନା । ଜଣାଗଲା ଯେ ।

ବାବୁ—କଣ ଜଣାଗଲା ?

ସରଳା—ତୁମର ମନେ ନାହିଁ ।

ବାବୁ—ମନେ ନାହିଁ ବୋଲି ଜାଣିଲ କେମିତି ?

ସରଳା—ସେଥିପାଇଁ ପସ୍ତ ପଚସ୍ତ ହେଉଥିଲି, ଆଉ କଣ ?

ବାବୁ ପକେଟରୁ ଗୋଟିଏ ଭେଲଭେଟର ଗହଣା ବାକ୍ସ କାଢି କହିଲେ, "ମନେ ନ ଥିଲା ତ ଏ କଣ ?"

ସରଳା ବାକ୍ସ ହାତକୁ ନେଇ କହିଲା, "ଏ କଣ ମୋ ପାଇଁ ?"

ବାବୁ—ମୁଁ କଣ ଅଜି ଦିନ ଭୁଲିପାରିବି ?

ହାସ୍ୟୋତ୍ଫୁଲ୍ଲ ମୁଖରେ ବାକ୍ସ ଫିଟାଇ ତହିଁରୁ ଗୋଟିଏ ସୁନାର ହାର ନେଇ ସରଳା କହିଲା, "ଏହା ପାଇଁ ତ ଅନେକ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ପଡିଥିବ ?"

ବାବୁ—ତା ପଡିଛି ।

ସରଳା—ଅଚ୍ଛା, ମୋତେ କଣ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏମିତି ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଉପହାର ଦେଉଥିବ ?

ବାବୁ ଟିକେ ଅପ୍ରତିଭ ହୋଇ କହିଲେ, "ତା କଅଣ ଆଉ ଦେଇ-ପାରିବ ? ତେବେ ତୁମେ ମୋର, ଆଉ ମୋର ଯାହା, ସେ ସବୁ ତୁମର ।

ଆସ, ହାରକୁ ତାର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଦିଅ ।'' ଏହା କହି ସରଳାର ଗଳାରେ ଉକ୍ତ ହାର ଲମ୍ବାଇ ଦେଲେ । ସୋହାଗିନୀ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ବରନ୍ଦାରେ ଲଟକା ହୋଇଥିବା ଅଇନା ପାଖକୁ ଯାଇ ହାରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ତଜ୍ଜନିତ ନିଜର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତଦନନ୍ତର ଫେରି ଆସି କହିଲା, 'ଦେଖ କେମିତି ଜଳୁଛି ପଥ !'

ବାବୁ—ଓଃ, ସତେ ତ ! ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ତୁମେ ଛଅ କୋଶ ଦୂରରେ ଥିଲେ ମୁଁ ଏହାର ଆଲୁଅ ଦେଖି ତୁମକୁ ଚହ୍ନିନେବି ।

ଗହଣାର ପ୍ରଥମ ମୋହ କଟିଯିବା ପରେ ସରଳା ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ କହିଲା, 'ମୁଁ ଏ ସବୁର ଅଭିଳାଷିଣୀ ନୁହେଁ, କେବଳ ଏ ହୃଦୟର ସ୍ନେହ ବିନ୍ଦୁଟି ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ।'

[ଦୁଇ]

୧ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୪

ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣିତ ଘଟନା ବର୍ଷେ ହେଲା ଅତୀତ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଗୃହର ସେ ପ୍ରକାର ନୂତନତ୍ୱ ନାହିଁ । ନୂତନତାର ସ୍ୱଳଚାକ୍ୟ ଯେପରି ସମସ୍ତ ବିଷୟରୁ ଟିକେ ଟିକେ ଉଠିଯାଇଛି । ବାସନ ପ୍ରଭୃତି ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇ ଟେବୁଲ ଉପରେ ସଜା ହୋଇଅଛି । ବାବୁ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବରନ୍ଦାର ମେଜ ପାଖରେ ପ୍ରାତର୍ଭୋଜନ ନିମିତ୍ତ ବସିଛନ୍ତି । ଯଦିବା ସ୍ଥୂଳଦୃଷ୍ଟିରେ ବାବୁଙ୍କର ସେ ପ୍ରକାର କୌଣସି ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷିତ ହେଉ ନାହିଁ, ତଥାପି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷିତ ହେବ । ଆପାତତଃ ମୁଖରେ ପୂର୍ବ ପରି ବିଳାସ ଓ ପରିଷ୍କୃତ ପରିଚ୍ଛଦ ପରିହିତ; କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବପରି ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିବାରେ ସେ ପ୍ରକାର ଯତ୍ନ ଓ ନିଷ୍ଠା ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଇ ଦିନରେ ଥରେ କ୍ଷୌର କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । ବର୍ତ୍ତମାନ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଯିବା ପାଇଁ ବାବୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ସକାଳର ଖବରକାଗଜ ଖାଇବା ମେଜ ପାଖରେ ବସି ଆଦ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତ

ସାମସ୍ତିକ

ସବୁ ପଡ଼ି ସାରିଲେଣି । ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲା ପରି ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଏବଂ ସାମାନ୍ୟ ଭାବରେ ବିରକ୍ତ ହେଲା ପରି ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଉଛି । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ବାବୁ ରନ୍ଧା-ଘର ଆଡ଼କୁ ଯାଇ ଡାକିଲେ, 'ସରଳା, ଟିକିଏ ଶୀଘ୍ର କର ।'

ପୂର୍ବ ଅପେକ୍ଷା ଯେ ବାବୁଙ୍କର ପ୍ରେମ ଊଣା ପଡ଼ିଛି, ତାହା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ସେ ସଦ୍ୟ ପରିଣୀତ, ବର୍ତ୍ତମାନ ବିବାହ ଦିନରୁ ବର୍ଷେ ଗଡ଼ିଗଲାଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରର ଚାକିରିଆ, ବିଳମ୍ବ ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଘରର ବିଷୟ, ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଓ ସୌଖୀନ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଏବଂ ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତ୍, ସବୁ ତାଙ୍କର ଏହି ଦୈନନ୍ଦିନ ଚାକିରି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ସରଳା ସ୍ୱାମୀର ସ୍ୱର ଶୁଣି ରନ୍ଧାଘରୁ ବାହାରି ପଡ଼ି କହିଲା, 'ଯାଉଛି, ଯାଉଛି, ଟିକିଏ ଥୟ ଧର ।'

ସରଳା ଦିଶୁଛି ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସୁନ୍ଦରୀ । ଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ କେବଳ ଶାରୀରିକ ନୁହେଁ, ଭୌତିକ ଜଗତର ଉତ୍ତେଜକ ନୁହେଁ, ସୁଖାବହ; କିନ୍ତୁ ମାନସ ଚକ୍ଷୁରେ । ସଂସାରରେ ନିଜର ସ୍ଥାନ କଣ, ତାହା ସେ ଜାଣିପାରିଛି । ବିବାହର ଅଦ୍ୟ ଦିନରେ ଜୀବନ ଯେ ପ୍ରକାର ମହୋତ୍ସବମୟ, ଯେ ପ୍ରକାର କଳ୍ପନାର ପରୀରାଜ୍ୟ ପରି ବୋଧ ହେଉଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ତାହା ନାହିଁ । ବୈବାହିକ ଜୀବନର ଏକ ବର୍ଷର ଅଭିଜ୍ଞତା, ବାସ୍ତବ ଜଗତର ଘାତପ୍ରତିଘାତ ଜୀବନରେ ଏକ ନବୀନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଆଣିଛି । ଯଦିବା ବର୍ତ୍ତମାନ ସେପରି ମୁହୂର୍ମୁହୁ ସରସ ପ୍ରଣୟ ସମ୍ଭାଷଣ ନାହିଁ, ଯଦିବା ସେପରି ରହସ୍ୟମୟ ଭାବ ବିନିମୟ ନାହିଁ, ତଥାପି ଉଭୟଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଣୟ ପ୍ରଗାଢ ହୋଇଛି—କେବଳ ବାକ୍ୟାଡ଼ମ୍ବରରେ ତାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଊଣା ପଡ଼ିଛି ।

ପୁଣି ବାବୁଙ୍କର ଡାକ ଶୁଣି ସରଳା ରନ୍ଧାଘରର ଦୁଆର ମୁହଁରୁ କହିଲା, 'ଟିକିଏ ରହ, ହେଲା ଆସି । ତୁମେ ଯାଇ ମେଜ ପାଖରେ ବସ; ମୁଁ ସବୁ ନେଇ ଯାଉଛି ।'

ତା ପରେ ସରଳା ଖାଇବା ଜିନଷ ଆଣି ମେଜ ଉପରେ ରଖିଲା । ବାବୁ ମଧ୍ୟ ଖାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଖାଉ ଖାଉ ବାବୁ କହିଲେ,'ତରକାରୀ ଅଲଣା ହୋଇଛି, ଭାତ ବି ଟିକିଏ ଜାଉ ହୋଇଛି । ତୁମେ ଯଦି ଟିକେ ନଜେ ନ ଦେଖିବ, କେବଳ ଗୁଡ଼ିକର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ,ତେବେ ଚଳିବ କେମିତି ? ଜାଣ ତ, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା ଖାଇକରି ଯିବ, ପୁଣି ଯାଇ ଘଣ୍ଟରେ ଗଣ୍ଡାଏ । ତୁମେ ସଦାବେଳେ ଘରେ ଅଛ, ଏ ସବୁ କାମ ନ ଦେଖିବ ତ ହେବ କେମିତି ? ଦେଖ, ଏ ଓଳି ଯେମିତି ସେମିତି କଟିଲା, ଉପର ବେଳାଟା ଯେପରି ତଥୈବଚ ନ ହୁଏ; ସେଥିପାଇଁ ଟିକିଏ ଦିନରୁ ଯୋଗାଡ଼ କରିବ ।'

ସରଳା—ଆଜି ଦିନବେଳେ ମୋର ଅନେକ କାମ ଅଛି । ସଞ୍ଜବେଳ କଥା ଭାବିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ, ସଞ୍ଜବେଳ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଯୋଗାଡ଼ ।

ବାବୁ—କାହିଁକି, ଦିନବେଳେ ଆଉ କରିବ କଣ ?

ସରଳା—ତୁମ କୋଟର ବୋତାମ ଛିଣ୍ଡିଯାଇଛି, ସେଗୁଡ଼ାକ ସିଲାଇ କରିବାକୁ ହେବ; ଆଉ ଲୁଗାପଟା ସଜାଡ଼ିବାକୁ ମୁଣ୍ଡପୁଣ୍ଡ ବନ୍ଧାବନ୍ଧି କରିବାକୁ ହେବ ।

ବାବୁ ସରଳାର ପୃଷ୍ଠୋପରି ପତିତ କୁନ୍ତଳ ଦାମ ଦେଖି କହିଲେ,'ଏ ତ ବେଶ୍ ଅଛି, ମୁଣ୍ଡବନ୍ଧାର ଦରକାର କଣ ? ମୁଣ୍ଡବନ୍ଧା ପାଇଁ ଏତେ ତଡ଼ବଡ଼ କାହିଁକି ?'

ସରଳା—କାହିଁକି ? ଆଚ୍ଛା, କଣ ଏମିତି ହୋଇ ସରକାରୀ ବଗିଚା, ଯୋବରା କାରଖାନା, ଧାନକଳ ଦେଖିବାକୁ ଯିବ ? ଏମିତି ହୋଇ କଣ ଗାଡ଼ିରେ ବାପଘରକୁ ଯିବ ?

ବାବୁ—ସରକାରୀ ବଗିଚା, ଯୋବରା ଧାନକଳ, ବାପଘର, ସହରର ଏ କୋଣ ସେ କୋଣ ? ସ୍ତ୍ରୀ ମାନେ କଣ ?

ସାମୟିକ

ମାନମୟୀ ସ୍ୱାମୀର କଥା ଶୁଣି ମୁଖ ଗମ୍ଭୀର କଲା । ଆଖିରେ ଲୁହ ଟଳ ଟଳ ହେଲା । ସ୍ୱର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି କହିଲା, "ତୁମେ ଆଜିର ଖବରକାଗଜ ପଢିଛ ?"

ବାବୁ—କାହିଁକି ? ଟିକିଏ ରହସ୍ୟ କରି କହିଲେ, ତୁମ କୃପାରୁ ଖାଇବା ଡେରି ହେବାରୁ ମୁଁ ତ ଆଜିର ଖବରକାଗଜ ଏ ମୁଣ୍ଡ ସେ ମୁଣ୍ଡ ପଢିସାରିଛି ।

ସରଳା—ତେବେ ତୁମେ ନିଶ୍ଚେ ଜାଣ ଅଜିର ତାରିଖ କଣ ? ଓହୋ, ଆଜି ଦିନ ବୁଲେଇ ନେବ ବୋଲି ଦୁଇ ଦିନ ତଳେ କହୁଥିଲ, ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ଭୁଲିଗଲ ? ଗଲା ବର୍ଷ ଆଜି ଦିନରେ ଭୁଲିବ ନାହିଁ ବୋଲି କେତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା । —ପୁଣି ଏତେ ଶୀଘ୍ର ବର୍ଷେ ନ ପୂରୁଣୁ ସବୁ ଭୁଲିଗଲ ? ଆଉ କିଛି କହି ନ ପାରି ଉଠିଯାଇ ବୈଠକଖାନାର କାଉଚ ଉପରେ ହାତଗୋଡ ଯୋଡି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ବାବୁ ବୁଭୁକ୍ଷାର ତାଡନାରେ ଓ ପେଟଜ୍ୱାଳାରେ ଆଜି ଯେ ମାର୍ଚ୍ଚ ଏକ ତାରିଖ, ସରଳାର ଜନ୍ମଦିନ, ତାହା ଏକାବେଳକେ ଭୁଲିଯାଇଥିଲେ । ଦୁଇଦିନ ତଳେ ସରଳାକୁ ତାହାର ଜନ୍ମଦିନରେ ସରକାରୀ ବଗିଚା, ଧାନକଳ ପ୍ରଭୃତି ଦେଖାଇବାକୁ ନେବେ ବୋଲି କହିଥିଲେ । ତାହା ମଧ୍ୟ ଏ ତଡବଡରେ ଭୁଲିଯାଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସରଳାକୁ କାନ୍ଦିବା ଦେଖି ବୁଭୁକ୍ଷା ଫାଙ୍କିଷା ଭୁଲିଲେ । ଉଠିଯାଇ ସସ୍ନେହରେ ହାତ ଧରି କହିଲେ, "ସରଳା, ଆଜି ତୁମର ଜନ୍ମଦିନ, କ୍ଷମାକର, କାର୍ଯ୍ୟର ଜଞ୍ଜାଳରେ ମୋର ଟିକିଏ ମନେ ନ ଥିଲା; ଆଉ କେବେ ଭୁଲିବି ନାହିଁ ।"

ଶ୍ରାବଣ ଆକାଶରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଚମକିଲା । ମାନମୟୀର ଅଶ୍ରୁସିକ୍ତ ଓଷ୍ଠା-ଧରରେ ହାସ୍ୟପ୍ରଭା ଫୁଟିଲା, ମାନଭଞ୍ଜନ ହେଲା । ଶେଷବେଳେ ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଅସି ମୁହଁ ଉପରେ ପଡିଥିଲା, ଦୁଇ ହାତରେ ତାକୁ ଦୁଇ ଆଡକୁ ଘୁଞ୍ଚାଇ ସରଳା ଛିଡା ହେଲା; ଆଉ ନିଜ ହାତରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଗଳା ବେଷ୍ଟନ କରି ଅଶ୍ରୁସିକ୍ତ

ସ୍ମିତମୁଖରେ କହିଲା, "ମୁଁ କଣ ଭୁଲିବାକୁ ଚାହେଁ, ନା ଅଳଙ୍କାର ମାଗେ ! ତୁମର ସ୍ମୃତି ଯେମନ୍ତ ମୋର ସର୍ବସ୍ୱ; ମୋର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଭିଳାଷ, ମୋହର ସ୍ମୃତି ସେହିପରି ତୁମ ମନରେ ଜାଗରୁକ ଥାଉ।"

କିଛିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ସେହିପରି ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଉଭୟେ ପ୍ରେମବଦ୍ଧଳ ନୟନରେ ପରସ୍ପରକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲେ । ସେ ନିରୀକ୍ଷଣରେ ଥିଲା ପ୍ରଣୟର ଅତୃପ୍ତ ପିପାସା, ପ୍ରଣୟୀର ଅନନ୍ତ ଆଶ୍ୱାସ ଏବଂ ଚିର ନିର୍ଭରତା ।

[ତିନି]

୧ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯

ଆଉ ଥରେ ଆସ ବାଡଆଡ ବାରନ୍ଦାକୁ ଯିବା । ସେଠି ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି । ମେଜ ତଳେ ସାନ ପିଲାର ଦୁଇ ତିନିଟା ଖେଳନା ପଡିଛି, ଚଉକି ଉପରେ ସାନ ପିଲାର ଭିଜା ମଉଜା ପଟେ ପଡିଛି, ବାଡ ଦୁଆରରେ ବାଉଁଶ ଉପରେ ପିଲାର ଛୋଟ ଛୋଟ ଫ୍ରକ ଓ କନାପଟା ଶୁଖୁଛି । ପ୍ରଣୟ-ବୃକ୍ଷରେ ଫଳ ଫଳିଛି—ସରଳା ଦଶମାସର ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନର ମାତା । ପିଲାର ଡାକନାମ ଟୁନା ।

ବାବୁ ବ୍ୟସ୍ତଭାବରେ ଆସି ଖାଇବା-ମେଜ ପାଖରେ ବସିଲେ । ପରିଚ୍ଛଦ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରୁ ଜଣାପଡୁଛି, ବାବୁଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ପୂର୍ବ ଅପେକ୍ଷା ଟିକିଏ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ । ମେଜ ଉପରେ ଚାକର ସବୁ ସଜାଇ ରଖିଛି । ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ସଦ୍ୟସିଦ୍ଧ, ବାଷ ବାହାରୁଛି, ତେବେ କାହିଁକି ବାବୁଙ୍କ ମୁହଁ ଟିକିଏ ଶୁଖିଲା ଦିଶୁଛି ? ସେ ଥରକୁ ଥର ଶୋଇବା ଘର ଆଡକୁ ଅନାଉଛନ୍ତି । ଅବଶେଷରେ ଖାଇବା ଯାଗାରୁ ଉଠିଯାଇ ଶୋଇବା ଘର କବାଟ ପାଖରେ ଛିଡ଼ାହେଲେ । ତା ପରେ କବାଟରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଠକ ଠକ କଲେ । ଉତ୍ତର ନାହିଁ । ପୁଣି ଶବ୍ଦ କଲେ, ଉତ୍ତର ନାହିଁ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହେଲା । ବାବୁ କବାଟ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ କହିଲେ,"ସର,କଣ ଏଣିକି ସବୁଦିନେ ଚାକର ମୋର ଖାଇବା

ବୁଝିବ ? ଭାତ ତରକାରୀ ଭଲ ଲାଗିଲେ ଆଉ ଗରମ ହେଲେ କଣ ଯଥେଷ୍ଟ ହେଲା ? ଏଣିକ ଖାଇବା ବେଳେ ତୁମକୁ ପାଇବା ଦୁଷ୍କର ।'' ତା ପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ କବାଟ ଫିଟାଇ ଭିତରକୁ ପଶିଲେ ।

ସରଳା—ଆସ୍ତେ, ଆସ୍ତେ !

ବାବୁ—କାହିଁକି ? କାହାକୁ ଡ଼ରୁଛ ନା କଣ ? ଘର ମୋର ନା ତୁମାର ?

ସରଳା ଶିଶୁ ପାଖରେ ଥାଇ ହାତ ଠାରି କହିଲା,''ତୁମ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ୁଛି ଭଲା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କହ ।'' ତା ପରେ ସ୍ୱାମୀ ପାଖକୁ ଉଠି ଆସି କହିଲା, ''ମୁଁ ତାକୁ ବଡ କଷ୍ଟରେ ଶୁଆଇଛି ।''

ବାବୁ—ଶୋଇବ ? ଏତେବେଳେ କାହିଁକି ଶୋଇବ ? ଏ ବେଳରେ ତ ତାର ଶୋଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ପିଲାଟି ଦିନରୁ ତୁମେ ତାକୁ ଏହିପରି ମନ୍ଦ ଅଭ୍ୟାସ ଶିଖାଇବ ଓ—

ସରଳା ଚଞ୍ଚଳ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମୁହଁରେ ହାତ ଦେଇ କହିଲା,''ଦୟାକର ଭଲା ! ଯଦି କଥା କହିବ, ତେବେ ଏତେ ପାଟି କରନା, ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କରି କହ, ମୁଁ ଶୁଣୁଛି ।''

ବାବୁ ସରଳାର ଅନୁରୋଧ ଅନୁସାରେ ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲେ, ''ଏହା ମୁଁ ସହିପାରିବି ନାହିଁ । ତୁମେ ଯେ ମତେ ଛାଡିଦେଇ ସବୁବେଳେ ତା ପଛରେ ଲାଗିଥିବ, ତାହା ହେବ ନାହିଁ । ଅଚ୍ଛା, ତୁମେ ମୋର ନା ତୁମାର ? ଆସ ।'' ଏହା କହି ବାବୁ ସ୍ନେହରେ ସରଳାର ହାତ ଧରି ଶୋଇବା ଘରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ସରଳା ଘରୁ ବାହାରିଲା ସମ୍ପ ଶିଶୁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଏବଂ ବାବୁଙ୍କୁ କହିଲା,''କବାଟକୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଆଉଜାଇ ଆଣ ।'' ଅବଶ୍ୟ ସରଳା ନ କହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବାବୁ ଯତ୍ନର ସହିତ କବାଟ ଦେଇଥାନ୍ତେ ।

ବିବାହ ରହସ୍ୟ

ମେଜ ପାଖକୁ ଆସି ବାବୁ କହିଲେ, "ସର, ତୁମେ ଆଜକାଲ ମୋ ଖାଇବାବେଳେ ଜମାରୁ ମୋ ପାଖରେ ବସୁ ନାହଁ । ଯେଉଁ ଦିନ ଖାଇବାବେଳେ ତୁମେ ପାଖରେ ନ ଥାଅ, ସେଦିନ ମୋର ଭାତ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ନାହିଁ ।"

ସରଳା ବାବୁଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ସ୍ମିତମୁଖରେ କହିଲା, "ମୁଁ ଏହିକ୍ଷଣି ଯେତେବେଳେ ତାକୁ ଚୁମ୍ବ ଦେଲି, ସେ ମୋତେ ଅନାଇଲା । ମୁଁ ନିଶ୍ଚେ ଜାଣେ ସେ ମୋତେ ଚିହ୍ନିପାରୁଛି ।"

ବାବୁ—ଯଦି ସେ ତୁମକୁ ନ ଚିହ୍ନିବ, ତେବେ ଜାଣ ଯେ ସେ ଗୋଟାଏ ନିତାନ୍ତ ଗଧ ।

ସରଳା—ଦେଖ, ସେ ସବୁ କଥା ବୁଝୁଛି ।

ବାବୁ—ନା, ନା, ଏଇକ୍ଷଣି କଣ କଥା ବୁଝିବ ?

ସରଳା କାନ ଡେରି କହିଲା, "ରହ ତ ।"

ବାବୁ—କଣ ?

ସରଳା—ଝୁନା କାନ୍ଦିଲା ପରି ?

ବାବୁ ସରଳାର ହାତ ଧରି କହିଲେ, "ନା, ନା, ସୁନ୍ଦରିଆଣୀ ନାକ ଘୋଡ଼ିଲା ।"

ସରଳା—ମୁଁ ଯାଏଁ ଟିକେ ଦେଖି ଆସେ ।

ବାବୁ—ନା, ନା, ତୁମେ ଯଦି ସଦାବେଳେ ପିଲା ଧରି ବସିଥିବ, ତେବେ ସେ ସୁନ୍ଦରିଆଣୀ ମାସକୁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ନେଉଛି କଣ ମାହାଲିଆ ? ତୁମ ସାଙ୍ଗରେ ମୋର କଥା ଅଛି ।

ସରଳା—ଚଞ୍ଚଳ କହ ।

ବାବୁ—ଆଜ ଦିନ ତିନିଟାବେଳେ ମୁଁ କଚେରୀରୁ ଆସିବି, ଆଉ ଆସିଲା-ବେଳେ ବାଟରୁ ଗାଡ଼ିନେଇ ଆସିବି ।

ସରଳା—ଗାଡ଼ି କଣ ହେବ ?

ସାମ୍ପ୍ରତ

ବାବୁ—ସରକାରୀ ବଗିଚ୍ଛ, ଚିଡ଼ିଆଖାନା ଓ ନଈକୂଳ ଆଡ଼େ ବୁଲିଯିବା ।

ସରଳା—ସେ ସବୁଆଡ଼େ କାହିଁକି ବୁଲିଯିବ ? ମୋର କଣ ଏବେ ବୁଲିବାକୁ ବେଳ ଅଛି ? ଯେବେ ବୁଲିଯିବ, ଝୁନାକୁ ଛାଡିଯିବ କାହା ପାଖରେ ? ଆଉ ମୁଁ ଏକୁଟିଆ ବୁଲି ଆସିଲେ ଝୁନା ମତେ କଣ କହିବ ?

ବାବୁ—ସର, କଣ ଭୁଲିଗଲଣି ? ଆଜି ପରା ମାର୍ଚ ଏକ ତାରିଖ, ତୁମର ଜନ୍ମଦିନ ? ମୁଁ ତୁମକୁ ନିଶ୍ଚେ ବୁଲେଇ ଆଣିବି ।

ସରଳା ନାରୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠବସ୍ତୁ ମାତୃତ୍ୱ ଲାଭ କରିଛି । ଜୀବନର ଏହି ନବ-ପରିବର୍ତ୍ତନର ସମସ୍ତ ଆନନ୍ଦରେ ସେ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ । ସରଳା ପ୍ରଣୟପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ କହିଲା, "ବାଃ, ଯେଉଁ ଗାଡିଭଡ଼ା ବୁଲିବାରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ, ସେହି ଖର୍ଚ୍ଚରେ ତୁମେ ଅଫିସରୁ ଆସିବା ବେଳେ ଝୁନା ପାଇଁ ଖେଳନା କିଣି ଆଣିବ ।" ତା'ପରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ବକ୍ଷ'ଉପରେ ହାତ ରଖି କହିଲା, "ମୁଁ ଯେ ଏ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି, ଏହା ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଆଉ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ତୁମର ଏବଂ ମୋର ଜନ୍ମଦିନ—ଝୁନା ପାଇଁ ।"

କଳାପାଦ୍ରୀ

ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ପ୍ରଚାର ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ସବୁ ମିଶନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏ ଦେଶରେ ଅଛି,ସେ ସବୁ ଏ ଦେଶରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ରାଜ୍ୟଶାସନ ନୀତିର ଅନୁରୂପ । ଅବଶ୍ୟ ଇଉରୋପ ଆମେରିକା ପ୍ରଭୃତି ବିଦେଶରୁ ଆମଦାନି ହୋଇଥିବାରୁ ,ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବିଶେଷରେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶାସନଯନ୍ତ୍ରର ଗଠନ ପ୍ରଣାଳୀ ଯେ ବିଭିନ୍ନ ନୁହେଁ, ତାହା ନୁହେଁ । କେହି ଅବା ଧର୍ମାଧ୍ୟକ୍ଷ-ଶାସିତ, କେଉଁଠି ଅବା ଲୋକ ଜାଣିବାକୁ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ; କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଏ ସମସ୍ତର ଶାସନପଦ୍ଧତି ହେଉଛି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ତନ୍ତ୍ର ବା ନୌକରସାହି । କାର୍ଯ୍ୟନୀତିର ହୁକୁମ ସ୍ଥୂଳତଃ ସଦର ମହକୁମା ଅର୍ଥାତ୍ ବିଦେଶରୁ ଆସେ ଏବଂ ତାକୁ ତାମିଲ୍ କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ବିଦେଶୀୟ ମିଶେନାରୀ, ଅଧୀନସ୍ଥ ଦେଶୀୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ । ଅତଏବ ନୌକରସାହି ଶାସନତନ୍ତ୍ରର ଅବସ୍ଥା ଯାହା, ମିଶନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସବୁ ମଧ୍ୟ ତାହା, ଯଦିବା ଧର୍ମପ୍ରଚାର ହେଲା ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ମିଶନ ଅଧୀନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ଥାନ ଏବଂ ପଦ ସମାନ ନୁହେଁ । କାହାରି ଉଚ୍ଚ, କାହାର୍ ଅବା ନୀଚ; କିଏ ବେଶି ଦରମା ପାଏ, କିଏ କମ୍ ଦରମା ପାଏ । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ଏବଂ ପଦର ତାରତମ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୁଏ, ସେମାନଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତା ଅନୁସାରେ । ଏପରି ଯୋଗ୍ୟତାକୁ କେହି ଯେମିତି ନ ବୁଝନ୍ତି, କାର୍ଯ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ, ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ-

କଲାପାଦ୍ରୀ

କାରୀ ଯେତେ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ,ସେ ଯେତେ ଅଧିକ ଧର୍ମପରାୟଣ, ଯେତେ ଅଧିକ ହୃଦୟବାନ୍ । ହୃଦୟ ବୋଲି ବସ୍ତୁର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ଯଦ୍ଵବା ଏ ସମସ୍ତ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନରେ ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ତଥାପି ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ନିଯୁକ୍ତ କଲାବେଳେ ଅବା ସେମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାନବିସ୍ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲାବେଳେ ସେମାନେ କେତେ ହୃଦୟବତ୍ତାର ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ତାହା ବଡ଼ ବେଶି ବିବେଚିତ ହୁଏ ନାହିଁ; ବିଶେଷ କରି ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଏ ସେମାନଙ୍କର ପାଠଶାଠ ଏବଂ ଏହି ମସ୍ତିଷ୍କଗତ ବିଦ୍ୟା ଅର୍ଜନ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତରକାଳରେ ମିଶନ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜର ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ଉନ୍ନତିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

ମିଶନ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ 'କଲାପାଦ୍ରୀ'ର କାମ ହେଉଛି ଭାରତୀୟ କର୍ମଚାରୀ ନିମନ୍ତେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ପାହୁଆ । ଅଧିକାଂଶଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏଠି ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ଏହାର ତଳେ ଥିବା ଅନେକ ପାହାଚ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଅତିକ୍ରମ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଶାନ୍ତିନିଧିଙ୍କୁ କିନ୍ତୁ କଲାପାଦ୍ରୀ ହେବା ସକାଶେ ଏପରି କୌଣସି ଧୈର୍ଯ୍ୟଧାରଣର ଅସୁବିଧା ଭୋଗ କରିବାକୁ ହୋଇ ନ ଥିଲା ।

ଶାନ୍ତିନିଧି ଯେ କଲାପାଦ୍ରୀ ହେଲି, ଅନ୍ତରେ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟନିମିତ୍ତ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଆହ୍ଵାନ ଅନୁଭବ କରି, ତାହା ନୁହେଁ । ଅନ୍ତରର ଯେଉଁ ପ୍ରେରଣା ଫଳରେ ଲୋକ ଦଶ ରକମ କାମର ଯୋଗାଡ଼ କରୁ କରୁ କୌଣସି ଗୋଟାଏ ଲାଭ କରି ଗ୍ରହଣ କରେ, ତା ଠାରୁ ଅଧିକ କୌଣସି ପ୍ରେରଣା ଶାନ୍ତିନିଧି କଲାପାଦ୍ରୀ ବୃତ୍ତିକୁ ଗ୍ରହଣ କଲାବେଳେ ଅନ୍ତରେ ଅନୁଭବ କରି ନ ଥିଲା । ଏ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସେ ବୃତ୍ତି ହିସାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା ।

ଶାନ୍ତିନିଧିର କଲାପାଦ୍ରୀ ବୃତ୍ତି ହେଲା ଏହିପରି । ଯେତେବେଳେ ବି.ଏ. ପାସ୍ କଲା, ସେତେବେଳେ ବାଲେଶ୍ଵର କାହିଁକି ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜରେ ବଡ଼ ବେଶି ଗ୍ରାଜୁଏଟ ନ ଥିଲେ । ଅତଏବ ପାସ୍ କରିବା ପରେ

ସାମୟିକ

କୌଣସି ବଡ଼ ଚାକିରି ପାଇବା ସକାଶେ ସେ ଯେ ଆଶା ପୋଷି ନ ଥିଲା, ଅବା ଚେଷ୍ଟା ଯତ୍ନ କରି ନ ଥିଲା, ଏପରି ନୁହେଁ । ଉପୋଷି ଚାକିରି ପାଇ ପରୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ ହେଉଥିବାରୁ ଦୁଇ ତିନି ଥର ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଦେଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ କୃତ-କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଏହିପରି ଯେତେବେଳେ ଚାକିରି ଅପେକ୍ଷାରେ ଘରେ ବସି ରହିଥିଲା, ବାଲେଶ୍ୱରର ପାଦ୍ରୀ ସଟନ୍ ସାହେବ ତାକୁ ନିଜ କୋଠିକୁ ଡକାଇ ପଠାଇଲେ । ବାଲେଶ୍ୱର ମିଶନ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସତୁରି ଟଙ୍କା ବେତନରେ ଶିକ୍ଷକତାର କାର୍ଯ୍ୟ କିଛି ସମୟ ନିମନ୍ତେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ସେତେବେଳେ ଶସ୍ତାଗଣ୍ଡାର ସମୟ । ଯଦିବା ଖାନ୍ଦାନିଧିର ଥିଲା ଆଖି ବଡ; ତଥାପି ଘରେ ବସି ରହିବା ଅପେକ୍ଷା ଏକପ୍ରକାର ବସିକରି କିଛିଦିନ ସକାଶେ ସତୁରି ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରିବାରେ ବିଶେଷ କିଛି କ୍ଷତି ଦେଖିଲା ନାହିଁ । ସରକାର ମହଲରେ ବଡ଼ ବଡ ସାହେବସୁବାଙ୍କ ଭିତରେ ପାଦ୍ରୀମାନଙ୍କର ପ୍ରତିପତ୍ତି ସେ ସମୟରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ । ପାଦ୍ରୀ ସଟନ୍ ସାହେବଙ୍କ ଆନୁଗତ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସରକାରୀ ଚାକିରି ଲାଭରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ, ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ଭାବିଥିଲା । ଏହିପରି ସାତ ପାଞ୍ଚ ଭାବି ଏହି ଅସ୍ଥାୟୀ ମାଷ୍ଟରି ଚାକିରି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ତାର ଏହି ଚାକିରି ବେଶି ଦିନ ଅସ୍ଥାୟୀ ରହିଲା ନାହିଁ । ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକର ସ୍ଥାନ ସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ଖାଲି ହେଲା । ସଟନ ସାହେବ ଜଣେ ଉପଯୁକ୍ତ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଗ୍ରାଜୁଏଟ ପାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ବିଲାତର ମିଶନ ସଭାକୁ ଲେଖିଲେ ଏବଂ ଜଣାଇଲେ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସ୍କୁଲରେ ଅଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଅପେକ୍ଷା ଜଣେ ଭାରତୀୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନକୁ ରଖିବା ଅଧିକ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ତେବେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକର ଦରମା ଏକଶ ଟଙ୍କା ଥିବାରୁ ଏ ଯୁବକ ନିମନ୍ତେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଲୋଭନର ବିଷୟ ନ ହୋଇପାରେ । ସେଥିପାଇଁ ସଟନ ସାହେବ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ, ଯୁବକର ଲେଖାପଢା ଏବଂ ଉତ୍ତମ ସ୍ୱଭାବ ଚରିତ୍ର ସକାଶୁ ସାଧାରଣ ନିୟମ ବ୍ୟତିକ୍ରମ କରି ତାହାକୁ ଏକାବେଳେ କଳାପାଦ୍ରୀ ସ୍କେଲରେ

ନିଯୁକ୍ତି କରିଯାଉ । ଅବଶ୍ୟ ସଠେନ ସାହେବ ଏବଂ ତାଙ୍କର ମେମ୍ ଶାନ୍ତନିଧି ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ କାମ କରିବା ଦିନରୁ ତାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ ; ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ କିଛି ନ ପଚାରି ଏହି କଳାପାଦ୍ରୀ କାମ ତା ପାଇଁ ଯୋଗାଡ଼ କରିଥିଲେ ।

ଯେଉଁ ଦିନ ଚିଠି ପାଇଲେ ବିଲାତର ମିଶନ ସଭା ତାଙ୍କ ସୁପାରିଶ ଗ୍ରହଣ କରି ଶାନ୍ତନିଧିକୁ କଳାପାଦ୍ରୀ କାମରେ ମୁକରର କରିବାକୁ ରାଜି, ସେହି ଦିନ ଉପରଓଳି ସ୍କୁଲ ଛୁଟି ପରେ ଶାନ୍ତନିଧିକୁ ସାହେବ ମେମ କୋଠିକୁ ଚାହା ଖାଇବାକୁ ଡକାଇ ପଠାଇଲେ । ଖିଆପିଆ ସରିଲାରୁ ସାହେବ କହିଲେ, "ଶାନ୍ତନିଧି, ମୁଁ ତୁମ ପାଇଁ ବିଲାତର ଆମ କମିଟିକୁ ସୁପାରିଶ କରିଥିଲି, ଯେପରି ତୁମେ ମିଶନ ଅଧୀନରେ କଳାପାଦ୍ରୀ କାର୍ଯ୍ୟ କର ।"

ଶାନ୍ତ—ମୁଁ ତ ପରମାର୍ଥ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢ଼ି ନାହିଁ ଏବଂ ପୁରୋହିତ ହେବା ଗୁରୁତର କାର୍ଯ୍ୟ, ତାର ଦାୟିତ୍ୱ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରି ନାହିଁ ।

ସାହେବ—ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବା କରିବା ଯେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତହିଁ ଉପରେ କେହି ଯେବେ ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନର ଚିନ୍ତାରୁ ନିଷ୍କୃତି ପାଏ, ତେବେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏହି ଆହ୍ୱାନ, ଅନ୍ତତଃ ମୋ ବିବେଚନାରେ ତା' ନିକଟରେ ଅଲଂଘ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ । ମିଶନ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତୁମକୁ ନିଯୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ଗ୍ରହଣ କଲେ ତୁମ୍ଭେ ଶହେ ପଚିଶ ଟଙ୍କା ପ୍ରଥମରୁ ପାଇବ ଏବଂ ବିଭା କଲେ ଦେଢ଼ଶହ ପାଇବ । ଅଢ଼େଇଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମର ଦରମା ବଢ଼ିବ । ତୁମର ପିଲାଝିଲା ହେଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିଲାର ଜନ୍ମଦିନଠାରୁ ତାର ନାବାଳକ କଟିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା ନିମନ୍ତେ ମାସକୁ ଦଶ ଟଙ୍କା ପାଇବ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ମିଶନ ତୁମକୁ ରହିବା ସକାଶେ ଘର ନ ଯୋଗାଇ ପାରିଲେ ତୁମେ ନିଜ ଘର ବନାଇ ତହିଁରେ ରହିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତୁମକୁ ଘରଭଡ଼ା ମିଳିବ, ତୁମ ଦରମାର ଦଶଭାଗରୁ

ଯୁଗେ । ଏହା ଛଡ଼ା ବେମାର୍ ଅସୁମରେ ତୁମର ପରିବାରର ସମସ୍ତ ଡାକ୍ତର ଖର୍ଚ୍ଚ ଏବଂ ଔଷଧର ବ୍ୟୟଭାର ମିଶନ ବହନ କରିବ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କଲେ ଦରମାର ଅଧେ ପେନ୍‌ସନ ପାଇବ ଏବଂ ଈଶ୍ୱର ନ କରନ୍ତୁ, ଯଦି ତୁମର ସ୍ତ୍ରୀର ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ତୁମର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ, ତୁମ ଦରମାର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ତୁମର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପେନ୍‌ସନ ଦିଆଯିବ । ଅବଶ୍ୟ ମିଶନ ତୁମକୁ ଦରମା ଅତେଇଶ ଟଙ୍କାରୁ ବେଶି ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତୁମର ଚାକିରି ସଂକ୍ରାନ୍ତ ସମସ୍ତ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ବିଷୟ ଭାବି ଦେଖିଲେ ବୁଝିପାରିବ, ମିଶନ ତୁମକୁ କେବେ ଅଭାବରେ ପଡିବାକୁ ଦେବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମେ କଲାପାଦ୍ରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ, ଏହି ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ । ଏହା ଛଡ଼ା ଦେଶର ଏବଂ ସମାଜର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ମଙ୍ଗଳକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ତୁମର ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିବ । ମୁଁ ଏବଂ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ତୁମ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟରେ ବହୁତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଏ କାର୍ଯ୍ୟର ଯୋଗାଡ଼ କରିଛୁ । ମୁଁ ତୁମକୁ ଦୁଇ ଦିନ ସମୟ ଦେଉଛି । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟରେ ବିଶେଷ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଦେଖ, ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ତୁମେ ଆପଣାକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିପାରିବ କି ନାହିଁ ।''

ସାହେବ ମେମ୍‌ଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଶାନ୍ତିନିଧି ମୋଲଗାଡ଼ିରେ ନିଜର ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲା । ଘରେ ବାପମାଙ୍କୁ ସାହେବଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବିଷୟ ଜଣାଇଲା । ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଭାବି ଚିନ୍ତି ଦେଖିଲା, ଅନ୍ତତଃ ବ୍ୟବସାୟ ହିସାବରେ ମିଶନର ଏ ଚାକିରି ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ଦେଖି ଶୁଣି ଚଳିପାରିଲେ ଏ ଜଗତର ଜୀବନଯାତ୍ରା ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଏବଂ ସମ୍ମାନ ସହିତ ନିର୍ବାହିତ ହୋଇ-ପାରେ । ସରକାରୀ ଚାକିରିରେ ପ୍ରଭୁ ଅନେକ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି କରି ନ ପାରିଲେ ଚାକିରିରେ ସୁବିଧା ଅପେକ୍ଷା ଅସୁବିଧାହିଁ ବେଶୀ । ସମସ୍ତଙ୍କର ମନ ଯୋଗାଇ ଚଳିବା ଆୟାସସାଧ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ମିଶନ ଚାକିରିରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଗୋରା ମିଶନେରୀଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହୋଇପାରିଲେ କାମ ସରିଲା । ଜଣେ ଦୁଇଜଣ

ମିଶନେରୀଙ୍କର ମନ ଯୋଗାଇ ଚଳିବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସହଜସାଧ୍ୟ । କାଗଜ କଲମର ଦାୟିତ୍ୱ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ଏ ଉପରେ ପୁଣି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ଯତ୍ନର ସହିତ ପାଳିଲେ କେବଳ ଏ ଜଗତ କାହିଁକି, ପରଜଗତର ସୁଖ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦତାର ସୁବିଧା ଯେ କାହିଁକି ନ ହେବ, ତାର ମଧ୍ୟ କାରଣ ନାହିଁ । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଯେତେ ହେଲେ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ । ତାର ତ ପୁଣି ପୁରସ୍କାର ଅଛି । ଅବଶ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର କହୁଛି, ଏ ପୁରସ୍କାର ବେଶି କରି ମିଳିବ ପରଜଗତରେ । ଅତଏବ ଗୋଟାଏ ଡେଙ୍ଗରେ ଦୁଇଟି ଚଢ଼େଇ ମରିବେ । ଏ ବାଟ ଧରିଲେ ଇହ ପର ଦୁଇ ଲାଭ, ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱର୍ଗ ଏବଂ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ । ଅତଏବ ନିରୂପିତ ସମୟରେ ଶାନ୍ତନିଧି ସାହେବଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା—ସେ କଳାପାଦ୍ରୀ ହେବା ନିମନ୍ତେ ରାଜି । ସାହେବ ଏବଂ ମେମ୍ ବଡ଼ ଖୁସି ହେଲେ । ଶାନ୍ତନିଧିର ଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଲେ । ଯଥାସମୟରେ ଶାନ୍ତନିଧି କଳାପାଦ୍ରୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁକରର ହୋଇ ବାଲେଶ୍ୱର ମିଶନ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକର କାର୍ଯ୍ୟ କଲା ।

[ଦୁଇ]

ଶାନ୍ତନିଧି କଳାପାଦ୍ରୀ ହେବାର ପଚିଶ ତିରିଶ ବର୍ଷ ପରର କଥା । ଜୀବନ ଗତିଶୀଳ ଏହା ସମାଜ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଭୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ । ଏହି ଗତି ଯେଉଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସୂଚନା କରେ ସମୟ ଅନୁକ୍ରମରେ ସମାଜ ଅବା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ଜୀବନରେ ତାହା ଉନ୍ନତି ହୋଇପାରେ, ଅବନତି ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ପଚିଶ ତିରିଶ ବରଷ କିଛି କମ ସମୟ ନୁହେଁ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ ତ ନୁହେଁ, ଜାତିର, ସମାଜର, ଦେଶର ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରେ କୌଣସି ଏକ ଜାତି ବା ଦେଶ ପାଞ୍ଚଶ ବର୍ଷ ଧରି ଯେ ଉନ୍ନତି ବା ଅବନତି କରିପାରି ନ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମୂଳକ ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗରେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷରେ ତତୋଽଧିକ ହେଉଅଛି । ଶାନ୍ତନିଧିର ଜୀବନ ଏବଂ ଯେ ସମାଜର ସେ ପଞ୍ଚପୁରୋହିତ, ତାହା ଏହି ଦୀର୍ଘ ସମୟ

ସାମୟିକ

ଭିତରେ ଉନ୍ନତି ଅବା ଅବନତି କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଗତି କରିଛି, ସେ ବିଚାରର ଭାର ଆମ୍ଭେମାନେ ପାଠକପାଠିକାଙ୍କ ଉପରେ ଛାଡ଼ିଦେବା । ଆମ୍ଭେମାନେ କେବଳ ଉକ୍ତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଘଟିଥିବା କେତେଗୋଟି ଘଟଣା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ।

ଏହି ପଚିଶ ତିରିଶବର୍ଷ ଭିତରେ ଶାନ୍ତନିଧିର ଯେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି, ତାହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ । ତାହାର ବଳିଷ୍ଠ ଋଜୁ ଦେହର ମାଂସପେଶୀସବୁ ଟିକି ଧରିଲାଣି; ପେଟଟି ଓହଳି ପଡ଼ିଛି; ଜଣାଉଛି ଯୌବନର ସୀମା ଟପିବା ପରେ ସ୍ଥୂଳତା ପରିଶ୍ରମ ଅଭାବରେ ବାଧାବନ୍ଧନବିହୀନ ହୋଇଛି । ମୁହଁ ଗୋଲଗାଲ ହୋଇ ଦିଶୁଛି ପାଚିଲା ଫଳଟି ପରି, ଚିନ୍ତାର ଆମ୍ବୁଡ଼ାଦାଗ ସୁଦ୍ଧା ପଡ଼ି ନାହିଁ ତା ଉପରେ । ମୁହଁ ଦେଖିଲେ ମନେ ହୁଏ, ଯେପରି ମିଶନର ଅଢ଼ୁ-ଆଳରେ ରହି ଏହି ଉଦ୍‌ବେଗବିହୀନ ଜୀବନ ମହା ଆରାମରେ ପୂରି ରହିଛି । ମୁଣ୍ଡର ଦରପକ୍ୱ ବାଳ ପରିପକ୍ୱ ମସ୍ତିଷ୍କର ପରିଚୟ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ବୟସ୍କ ପୁରୋହିତର ଉପଯୁକ୍ତ ଭୂଷଣ ହୋଇଛି । ଲୋକ ଗହଳ, ସଭାସମିତି, ହାଟବଜାର, ଏମନ୍ତ କି ସରକାରୀ ବଡ଼ ବଡ଼ ହାକିମହୁକୁମାଙ୍କ ଗହଣରେ ମଧ୍ୟ ବସିବା ଉଠିବାବେଳେ ଏହି ମୌନ ମସ୍ତକ ନିଜର ରଜତ ଗୌରବ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିଅଛି । ଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢାଇ-ବାକୁ ହେଲେ ଯେ ଅନେକ ସମୟରେ ପରିପାଟୀ ପରିଚ୍ଛଦର ସାହାଯ୍ୟ ନେବାକୁ ହୁଏ, ଏ ଜ୍ଞାନ ଯେଉଁଦିନ ପୁରୋହିତଙ୍କର ଉଦୟ ହେଲା, ସେହି ଦିନୁ ଖୋଲା ଛାତିକୋଟ ଭିତରେ ଟାଇକଲର ଦେଖାଦେଲା; ନତୁବା ପହିଲି ପହିଲି ଗଳାବନ୍ଧ କୋଟ ଆଉ ପ୍ୟାଣ୍ଟ କଳାପାଦ୍ରୀର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଆଉ ବିଶିଷ୍ଟତା ରକ୍ଷା କରିବା ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବିବେଚିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଶାନ୍ତନିଧିର ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ଯେତେବେଳେ ଅବସ୍ଥା ଅବିବାହିତ, ସେତେବେଳେ ବାପ ମା ପାଖରେ ଥିଲା । ପାଦ୍ରୀ ହେବା ପରେ ପାଦ୍ରୀ ସାହେବମାନେ ଶାନ୍ତନିଧିକୁ ବୁଝିବାକୁ ଦେଲେ ଯେ

ପୁରୋହିତ ପକ୍ଷରେ ଅନେକ ଦିନ ଅବିବାହିତ ରହିବା ଶୋଭନୀୟ ନୁହେଁ କି ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ବିବାହ ଈଶ୍ୱରଦତ୍ତ ବିଧି, ଶରୀର ପକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକୀୟ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାର ଆତ୍ମାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟୋନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ନିତାନ୍ତ ଦରକାର ; କାରଣ ପୌରୋହିତ୍ୟ ବଡ଼ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଅନେକ ସମୟରେ ତାକୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ-ସମାଜର ବିବାହିତ, ଅବିବାହିତ, ସଚ୍ଚରିତ୍ର, ଅସଚ୍ଚରିତ୍ର, ଅନେକ ରକମର ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିବାକୁ ହେବ, ସେମାନଙ୍କର ଅଦ୍ଭୁତ ଅଭିଯୋଗ ଶୁଣି-ବାକୁ ହେବ । ଅତଏବ ପାଦ୍ରୀ ନାମରେ ଯେପରି କଳଙ୍କ ନ ଲାଗେ, ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ ଆତଙ୍କନିଗ୍ରହ ଗୋଟିଏ ରକ୍ଷାକବଚ ପାଖରେ ରଖିବାକୁ ହେବ, ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ପତ୍ନୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଆଉ ମିଶନ ତ ସେଥିପାଇଁ କମ ସୁବିଧା ଦେଇ ନାହିଁ । ପ୍ରଜନନ କିମ୍ବା ଯେପରି ଅବାଧରେ ଚାଲିବ, ସେଥିପାଇଁ ଭୂୟାଁ ପିଲାଝିଲା ମାଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ସକାଶେ ଭଡ଼ା ଖଞ୍ଜି ଦେଇଛି । ଏହି ସବୁ ନାନା ପ୍ରକାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଏବଂ ପରୋକ୍ଷ ପ୍ରରୋ-ଚନାରେ ପଡ଼ି ଶାନ୍ତନିଧି ବାହା ହେଲା । ବାହା ହେବାର ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ତାକୁ ବାପ ମା ଘରୁ ଭିନ୍ନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଭୂୟାଁ ସହିତ ମା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କର ବନିଲା ନାହିଁ । ରୋଜ ରୋଜ କଳିକଜିଆ ହେଲା—ଘରେ ଅଶାନ୍ତି ବଢ଼ିଲା । ଏହି ଅଶାନ୍ତିର କଥା ତାର ଶୁଭାକାଙ୍କ୍ଷୀ ମିଶନେରୀମାନଙ୍କର କାନକୁ ଗଲା । ତାଙ୍କ ଦେଶରେ ପୁଅ ବାହାହେଲେ ବାପ ମା ପାଖରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ନିଜର ଅଲଗା ସଂସାର ପାତେ । ଅତଏବ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ନିମନ୍ତେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀର ଦାବୀ ଯେ ନ୍ୟାଯ୍ୟ,ଏ କଥା ସେମାନେ ତା ପାଖରେ ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ତାକୁ ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ, ସେ ଯଦି ବାପ ମା ଘରୁ ଭିନ୍ନ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ, ତାର ରହିବା ସକାଶେ କୌଣସି ମିଶନବଙ୍ଗଳା ସେତେବେଳେ ଖାଲି ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ତା ପାଇଁ ନେଲିଆବାଗରେ ଅକ୍ଳେଶରେ ଗୋଟିଏ ଘର ଭଡ଼ା ନେଇପାରିବେ । ଏହାପରେ ଶାନ୍ତନିଧି ବାହା ହେବାର ଅଳ୍ପଦିନ ଭିତରେ ଘରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ନେଲିଆବାଗର ଭଡ଼ାଘରେ ରହିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଘରୁ ଅଲଗା ହେବାବେଳେ ଯଥେଷ୍ଟ ବଦାନ୍ୟତା ଦେଖାଇଥିଲା, ଅର୍ଥାତ୍

ସାମୟିକ

ପୈତୃକ ଇଜମାଲ୍ ସମ୍ପତ୍ତି ଘରବାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତିରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଇମାନଙ୍କଠାରୁ ନିଜର ଅଂଶ ଦାବୀ କରିବ ନାହିଁ, ଏ କଥା ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଜଣାଇଁ ଦେଇ-ଥିଲି । ପ୍ରଥମ କେତେକ ବର୍ଷ ଯଦିବା ମିଶନର ଭଡ଼ାଘରେ ରହୁଥିଲି, ନିଜର ଘରଦ୍ୱାର କରିବାକୁ ତାକୁ ବେଶି ଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲି ନାହିଁ । ନିଜର ଯାହା ଘରଦ୍ୱାର ହେଲା, ତାହା ବେଶ ଭଲରକମର ହେଲା, ଅର୍ଥାତ୍ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ଏକର ଜମି ଉପରେ ବାଡ଼ବଗିଚା କୁଅପୋଖରୀ ଏବଂ ଦୋ-ମହଲା ପକ୍କା ଘର ଏବଂ ଖଣ୍ଡେ ବେବିଅଷ୍ଟିନ୍ କାର ମଧ୍ୟ । ଏଥିରୁ କୌଣସି ନିର୍ବୋଧ ଯେପରି ମନେ ନ କରେ, ଏ ମର୍ତ୍ତର ଗାଡ଼ି ହେଲି ପଇସା ଆମଦାନିର ମାତ୍ରା ବଢ଼ିବା ଅବା ଏ ଜଗତରେ ଅଯ୍ୟାସ ମଜଲିସରେ ରହିବାର ବାସନା ପ୍ରଭୃତି କୌଣସି ସାଧାରଣ କାରଣରୁ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ କୁଆଡେ ଆପଣାକୁ ଏ ଜଗତରେ ବିଦେଶୀ ପ୍ରବାସୀ ବୋଲି ମନେ କରେ । ସେ ସ୍ୱର୍ଗପୁରର ଯାତ୍ରୀ । ପୁରୋହିତ ତତୋଽଧିକ । ଅତଏବ ପୁରୋହିତ ପକ୍ଷରେ ଏପରି ବିଳା-ସିତାର କୌଣସି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କୈଫିୟତ୍ କାହାରିକୁ ଦେବାକୁ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା, ପରୋକ୍ଷ ପ୍ରତିକୂଳ ସମାଲୋଚନା କାଳେ ପୁରୋହିତଙ୍କର ଧାର୍ମିକତା ବିସ୍ତାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧାସ୍ୱରୂପ ହେବ, ଏଥିପାଇଁ ସମୟ ଅସମୟରେ ଇସାରା ଇଙ୍ଗିତରେ ଜଣାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା, କାଳାପାଦ୍ରୀଙ୍କର ଧର୍ମକର୍ମର ପରିଧି ବଡ଼ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇପଡ଼ିଛି; ସ୍ଥୁଲ କରି ଅବା ଭଡ଼ାଗାଡ଼ିର ସାମୟିକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉକ୍ତ କକ୍ଷକୁ ସଠିକମତ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ତେଣୁକରି ପୁରୋହିତ ନିଜର ଗୋଟିଏ ଗାଡ଼ି ରଖିବାର କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ।

ଧର୍ମ ଅନ୍ତରର ବସ୍ତୁ । ଭିତରର କଥା, ପୁରୋହିତଙ୍କର ଧର୍ମ ବଢ଼ୁଥିଲା କି ଛିଡ଼ୁଥିଲା ସେ କଥା କହିବା ଦୁଷ୍କର । କିନ୍ତୁ କର୍ମର ପରିଧି ସମଗ୍ର ବାଲେଶ୍ୱର ସହର କାହିଁକି, ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶକୁ କେବଳ ବେଷ୍ଟନ କରିଥିଲା, ତାହା ନୁହେଁ, ଓଡ଼ିଶାର ବାହାରକୁ ବୋଲି ମେଲିଥିଲା । ବାଲେଶ୍ୱର ମିଶନ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପରି ଅଳ୍ପପରିସରର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଖାଲିତାନିଧି ପରି କର୍ମୀ ଯେ ଅନନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଲା ନାହିଁ, ସମାଜର ଅବା ଦେଶର

କଳାପାଦ୍ରୀ

ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେ ଆପଣାକୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଜ୍ଞାନରେ ନିଯୁକ୍ତ ରଖିଲା ନାହିଁ ବୋଲି ସମାଜ ଆକ୍ଷେପ କରେ, ଏଇଟା ତାର ଆକ୍ଷେପ ନୁହେଁ, ଅସୂର୍ଦ୍ଧା । ଇସ୍କୁଲର ପିଲାଗୁଡ଼ାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ହେଉଛି ମାଷ୍ଟରମାନଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରିବା, କାରଣ ଥାଉ ଅବା ନ ଥାଉ । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକରୂପେ ଶାନ୍ତିନିଧିର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା, ବିଦ୍ୟାଳୟର ପରିଚାଳନା କରିବା, ଯଦିବା ତାର ହାତ୍ରା ଭିତରେ ଷୋଳ ସତର ଘଣ୍ଟା ଶିକ୍ଷକତାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ରୁଟିନ୍‌ରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ସ୍କୁଲ ଯେ ବନ୍ଦ ରହୁ ନ ଥିଲା, ଏଥିରୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନଙ୍କେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକର ପରିଚାଳନାର ବାହାଦୁରି ଦେଖନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ସ୍କୁଲ ପିଲା ତ ଆଉ ସେତେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ନୁହନ୍ତି । ସେମାନେ ଘରକୁ ଅସି ଖାଲି ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି । କହନ୍ତି—ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଠିକ ସମୟରେ ସ୍କୁଲକୁ ଆସୁ ନାହାନ୍ତି, ତାଙ୍କର କ୍ଲାସ ନଉ ନାହାନ୍ତି, ଅନେକ ସମୟରେ ନିଜର ଖାସ କାମରାରେ ଆରାମ ଚଉକି ଉପରେ ଶୋଇ ରହୁଛନ୍ତି, ଅଥଚ କ୍ଲାସକୁ ଆସୁ ନାହାନ୍ତି । ପିଲାଙ୍କଠାରୁ ଦୂରଦର୍ଶିତା ଅପେକ୍ଷା କରିବା ବିଡମ୍ବନା । ସେମାନେ ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଏଇ ଶୋଇ ରହିବାଟା ଦରକାର । ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ଯେତେ ହେଲେ ଗୋଟାଏ କଳ । କଳ ଯଦି ଚବିଶ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବ, ବିଗିଡ଼ିଯିବ; ମଝିରେ ମଝିରେ ଦମ୍ ନେଉଥିଲେ କର୍ମକ୍ଷମ ହେବ । ଶାନ୍ତିନିଧିର କାମର ସୀମା ନ ଥିଲା ଏବଂ ଅନେକ ରକମର । ତା ଶିକ୍ଷକତା ହେଉ ଅବା ଅନ୍ୟ ଯାହା କିଛି ହେଉ, କୌଣସି ଗୋଟାଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରିବାର ହୀନତା ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ତାକୁ ବେଳ ନ ଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ କଳାପାଦ୍ରୀ ହିସାବରେ ସେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ତାହାର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଆହୁରି ଅନେକ ଅନାହାସ ମାନବସେବା, ସମାଜସେବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଆପଣାକୁ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲା । ଲୋକେ କହନ୍ତି, ସଠନ ସାହେବ ଉପରେ ତାର ଏତେ ବେଶି ପ୍ରଭାବ ଯେ, ସାହେବ ଯଦି ଧଳା ଦେଖୁଥିବେ; କିନ୍ତୁ ଶାନ୍ତିନିଧି ତାକୁ କହିବ କଳା, ସାହେବ ନିର୍ବିବାଦରେ ତାକୁ କଳା ବୋଲି ମାନିନେବେ । ଅତଏବ

ସାମୟିକ

ମିଶନେରୀ ମହଲର ପରୋକ୍ଷ ପ୍ରଭାବର ଫଳରେ ହିତକର ଏପରି କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନ ନ ଥିଲା, ଯେଉଁଠି ତାର ଆସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନ ଥିଲା। ସେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜେଲଖାନାର ପରିଦର୍ଶକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ, ହସପାତାଲ କମିଟିର ମେମ୍ବର, ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିରେ ନିର୍ବାଚିତ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ତରଫରୁ ମନୋନୀତ କମିଶନର, ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡର ଚେୟାରମାନ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟଜାତିର ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ପ୍ରାଦେଶିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାର ମନୋନୀତ ସଦସ୍ୟ। ଅବଶ୍ୟ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟଙ୍କ ସକାଶେ କୌଣସି ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲା ବୋଲି ଯେ ଏ ପଦ ପାଇଥିଲା, ତାହା ନୁହେଁ, ବୋଧହୁଏ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟଙ୍କୁ ନିଜ ସମାଜଭୁକ୍ତ କରିବା ସକାଶେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସମାଜର ଉଦାରତାର ଏ ହେଉଛି ପୁରସ୍କାର। ତାର ଏ ସମସ୍ତ କର୍ମକୁଶଳତାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସରକାର ତାକୁ ରାୟବାହାଦୁର ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ। ଏଥି ସକାଶୁ ସେ ହେଲା ଜଣେ ଖାସ ଦରବାରୀ। ଲୋକସେବା ବା ସରକାର ସେବାର ପୁରସ୍କାରରେ ଯେ କେବଳ ଗୋଟାଏ ଫମ୍ପା ଉପାଧି, ତାହା ନୁହେଁ; ଏଥିରେ ପରୋକ୍ଷ ଲାଭ ମଧ୍ୟ ଥିଲା ଯଥେଷ୍ଟ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜ ହେଉ ଅବା ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ସମାଜ ହେଉ, ସମାଜ ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ଚିଡିଆଖାନା। ଅନେକ ପ୍ରକାର ଜନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଥାନ୍ତି। ଶାନ୍ତିନିଧିର ଆୟର ଅନନୁପାତିକ ଆଡ଼ମ୍ବର ଦେଖି ବାଲେଶ୍ୱର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜର କେତେକ ଈର୍ଷାପରାୟଣ ଲୋକ ଶାନ୍ତିନିଧି ଯେ ଏହି ଦୃଶ୍ୟତଃ ଅନାହାରୀ ଲୋକସେବା କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପରି ନିଜ ନିମନ୍ତେ ନାନାପ୍ରକାର ଆହାର ଯୋଗାଡ଼ କରି ନେଉଥିଲା, ଏ କୁତ୍ସା ରଟନା କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେଉ ନ ଥିଲେ। କିନ୍ତୁ ପାଦ୍ରୀମହଲରେ ଏ କୁତ୍ସା କାଠି କଲା ନାହିଁ।

ଏହି ପଚିଶ ତିରିଶ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜର ଅବସ୍ଥାରେ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଘଟିଥିଲା। ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ଅନ୍ତତଃ ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବେଶି

ଟିକେ ଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା । ତାହା ହେଉଛି ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର । ବାଲେଶ୍ୱର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜ ପରି ନିରସ୍ତ ପାଦପ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଏରଣ୍ଡ ଯାଏ ଯାବତ୍ ଦ୍ରୁମ ହେବାର ଗୌରବ ଏକଚାଟିଆ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ; ସେ ଜାଗାରେ ଅଳ୍ପଦିନ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ବଡ଼ ଦ୍ରୁମ ଦେଖା ଦେଇଥିଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଯୁବକ ଏବଂ ଯୁବତୀଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭକରି ବି.ଏ. ଏମ୍.ଏ. ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ସ୍ୱପ୍ରୋଚ୍ଚ୍ଥିତ ଯୁବଶକ୍ତି ସବୁ ବିଷୟରେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାର ଅଧିକାର ଦାବୀ କରିବାରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟମଣ୍ଡଳୀରେ ମହା ଚଞ୍ଚଳତା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ମିଶେନେରୀ ବୁଢ଼ା ଅବା ତାଙ୍କର ମୁଖପାତ୍ର ଶାନ୍ତିନିଧି ବୁଢ଼ା, ଏଣିକି ଦେଖିଲେ, ମଣ୍ଡଳୀ ପରିଚାଳନା ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜର 'ମେଉରସାଇ' ନୀତି ତୀବ୍ର ସମାଲୋଚନାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛି । ରଫା ନ କଲେ ଚଳୁ ନାହିଁ; ଅଥଚ ଏତେ ଦିନର ଗାଦ୍ଦିନସୀନ ସମ୍ମାନ ରହୁ ନାହିଁ ।

[ତିନି]

ସମାଜରେ ଯେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଯୁବକ ଏବଂ ଯୁବତୀ ଗ୍ରାଜୁଏଟ ହୋଇଥିଲେ, ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା ଆଗଚଲା । ତାର ବିଶେଷ ପାରଦର୍ଶିତା ଥିଲା ଇଂରାଜୀରେ ବକ୍ତୃତା ଦେବାରେ । ସେଥିପାଇଁ ତାର ବାପର ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ସେ କଲିକତାରେ ଓକାଲତି ପଢୁଥିଲା । ସେ ଥିଲା ତେଜୀ, ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ଏବଂ ଉତ୍ସାହୀ—ବିଶେଷତଃ ସମାଜ ସମ୍ପର୍କୀୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ । ସେ ଯେତେବେଳେ ଖରା ଛୁଟିରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଆସିଲା, ଶୁଣିଲା, ପାଦ୍ରୀମାନେ ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି, ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟା-ଳୟକୁ ଉଠାଇଦେବେ ଏବଂ ବଢେଇ, କମାର କାମ ଶିଖାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଛୋଟ କାରଖାନାଟି ରଖିଛନ୍ତି, ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ତାହାର ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିବାକୁ ।

ସ୍କୁଲ୍ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପାଦ୍ରୀଙ୍କର ଏହି ନୀତିର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜରେ

ଥର ଦୁଇ୍ ଜନ ସାଧାରଣ ସଭା ବସିଲା । ସେଥିରେ ପାଦ୍ରୀ ଏବଂ ମଣ୍ଡଳୀ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ସଭାରେ କଳାପାଦ୍ରୀ ଶାନ୍ତନିଧି ପାଦ୍ରୀ-ମାନଙ୍କର ମୁଖପାତ୍ର ସ୍ୱରୂପେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ମଣ୍ଡଳୀକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ବିଦ୍ୟାଳୟ ବନ୍ଦ କରିବାର କାରଣ । ସେ କହିଲା—

"ଭାଇମାନେ, ପାଦ୍ରୀମାନେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜର ଦୂର ଭବିଷ୍ୟତ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ସମାଜର ମଙ୍ଗଳ ସକାଶେ ସ୍କୁଲ ବନ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି, ଯଦିବା ଆପାତତଃ ଦେଖାଯାଉଛି, ଯେପରି ସମାଜ ପକ୍ଷରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନିଷ୍ଟଜନକ । ବି.ଏ.,ଏମ୍-ଏ. ପାସ କରିଥିବା ପାଠୁଆମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା ହେଲାଣି, ସେଥିରୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେ କଣ ହେବ, ଏ କଥା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ବୁଝିପାରୁଥିବେ । ଏପରି ପୋଥି ବାଇଗଣ ଗଛରେ ଯେ ପେଟ ପୂରିବ ନାହିଁ, ଏ କଥା ଏବକୁ ଜଣାପଡିଲାଣି । ପେଟରେ ଭେକ ଅବା ଓଦାକନା ପକାଇ କଥାଟିକୁ ଥଣ୍ଡା କରାଯାଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ମନର କ୍ଷୋଭ କେଉଁଥିରେ ଶାନ୍ତ ହେବ ? ଅତଏବ କେବଳ ସାହିତ୍ୟକ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ ନ କରି ଯେଉଁଥିରେ ଅନ୍ତତଃ ମୋଟାଝୁଟା ରକମର ଖାଇବା ପିନ୍ଧିବାକୁ ମିଳିବ, ଏପରି କୌଣସି ହାତକାମ ଶିଖିବା ଭଳି ବିଦ୍ୟା ଆଡ଼କୁ ନଜର ଦେବା ସମାଜର ଏବଂ ସମାଜର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ଉଚିତ । ପାଦ୍ରୀମାନେ ଯେ ଏ ବିଷୟରେ ସମାଜ ଆଗରେ ସେମାନଙ୍କର ଦୂରଦର୍ଶିତା ଦେଖାଇଛନ୍ତି, ସେଥି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତିକୂଳ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ନିଜର କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କରିବା ବରଂ ସମାଜର ଉଚିତ । ସ୍କୁଲ ବନ୍ଦ କରିବାର ଅନ୍ୟତମ କାରଣ ହେଉଛି ମିଶନର ଅର୍ଥାଭାବ । ସ୍କୁଲ ସକାଶେ ଶହ ଶହ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା-ଭଳି ଅର୍ଥ ବର୍ତ୍ତମାନ ମିଶନର ନାହିଁ । ବଢେଇ ଏବଂ କମାର କାମର ଶିକ୍ଷା ବତାଇବା ଭଳି ଖର୍ଚ୍ଚ ମଧ୍ୟ ତୁଲେଇବା ମିଶନ ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର । ତଥାପି ମିଶନ ସମାଜର ଉନ୍ନତିକଳ୍ପେ ଏ ବ୍ୟୟଭାର ବହନ କରିବାକୁ ଦୟାକରି ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ମିଶନର ବିରୁଦ୍ଧତା ନ କରି ଆସ ଆମ୍ଭେ-ମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ମିଶନର ସହଯୋଗୀ ହେଉଁ ।"

ଉତ୍ତରରେ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର କହିଲ୍, "ସାହିତ୍ୟିକ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶାନ୍ତିନିଧି ବାବୁ ଯାହା କହିଲେ,ସେଥିରେ ଯେ କିଛି ସତ୍ୟ ନାହିଁ, ତାହା ନୁହେଁ ତେବେ ମିଶନ ସ୍କୁଲରେ ମାଟ୍ରିକ କ୍ଲାସ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଢି ଅବା ମାଟ୍ରିକ ପାସ୍ କରି ସମସ୍ତେ ଯେ ବି. ଏ., ଏମ୍. ଏ. ହେବାକୁ ଦଉଡିବେ, ଅନ୍ତତଃ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜର ସେ ସୌଭାଗ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନର ବିଷୟ । ଠିଙ୍କା କଉଡି ରୋଜଗାର କରିବାର ସୁବିଧା ଛଡ଼ା ପାଠଶାଠର ଆହୁରି ମଧ୍ଯ କିଛି ନିକପ୍ ଲାଭ ଅଛି । ମୁଁ ଅନ୍ତତଃ ଆପତ୍ତି କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ, ଯଦି ମାଟ୍ରିକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଢି କେହି ବଢେଇ କମାର କାମ ଶିଖିବାକୁ ଯାନ୍ତି । ବଢେଇ କମାର କାମ ଯେ ଖରାପ କାମ ନୁହେଁ, ଏ କଥା ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ମାତ୍ରକେ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ । କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସମାଜର ପାଠର ମାତ୍ରା ବେଶି ହୋଇ ପଡିଲାଣି, ଏଣିକି ବିଦ୍ରୋହଜନକ ହେବ; ଅତଏବ ଏଭଳି ପାଠ ଯୋଉ ଇସ୍କୁଲ ପରିବେଷଣ କରେ, ତାକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ଦରକାର—ଏହିଭଳି ପ୍ରସ୍ତାବର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ଅନୁଭବ କରିବାର ଶକ୍ତି ମୋ ପରି ମୋଟାବୁଦ୍ଧିଆ ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ବରଂ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବର ମାରାତ୍ମକତା ବେଶି କରି ଅନୁଭୂତ ହେବ, ଯଦି ଏହା ପଛରେ ଲୁଚିକରି ରହିଛି ଯେଉଁ ଅଭିସନ୍ଧିଟି ତାକୁ ଦେଖି ପାରିବ । ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ଜାତିର ମେରୁଦଣ୍ଡକୁ ଯଦି ଭାଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କର ଏବଂ ତାକୁ ଯଦି ସଦା-ବେଳେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ଅବା କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନବିଶେଷର ପଦାନତ କରି ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କର, ତାହା ହେଲେ ତା ପାଟିକୁ ବନ୍ଦ କରି, ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟରୁ ତାକୁ ବଞ୍ଚିତ କର । ତାହାହେଲେ ତାର ମନ ଜଳିଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ଯ ସେ ନିଆଁକୁ ଉଦ୍‌ଗାର କରିବା ଭଳି କଥା ତା ମୁହଁରେ ନ ଥିବ କି ବୁଦ୍ଧି ମୁଣ୍ଡରେ ନ ଥିବ । ଆଉ ଶାନ୍ତିନିଧି ବାବୁ ମିଶନର ଯେଉଁ ଅର୍ଥାଭାବ କଥା କହିଲେ,ସେ ମିଶନର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଲୋକ ହେବାରୁ ତାଙ୍କର ସେକଥା କହିବାର ଅନ୍ତତଃ ଅଧିକାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେହି ପ୍ରଶ୍ନ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ବାହାରର ଲୋକେ ମିଶନର ବାହାରର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରୁ ମିଶନକୁ ବିଚାର କରୁ । ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଦେଖୁଛୁ ମିଶନ ଫିରିଙ୍ଗି ଜାତି

ସାମୟିକ

ସକାଶେ ଯୋଉ ଇସ୍କୁଲଟି ରଖିଛନ୍ତି—ଯଦିବା ଏ ଫିରିଙ୍ଗି ଏ ମିଶନର ଲୋକ ନୁହନ୍ତି, କି ଓଡ଼ିଶାର ଅଧିବାସୀ ନୁହନ୍ତି;ମାତ୍ର ବିଦେଶରୁ ଆସି ଭାଉଣ୍ଡି ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, —ଅର୍ଥାଭାବ ସକାଶୁ ସେ ଇସ୍କୁଲ ବନ୍ଦ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରା ହେଉ ନାହିଁ । ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ କରାଯାଉଛି; ଯେତେବେଳେ ମିଶନର ବାସ୍ତବିକ ଯେ ଅର୍ଥାଭାବ ଘଟିଛି, ଏକଥା ସ୍ୱୀକାର ନ କଲେ ଅନ୍ତତଃ ଆମକୁ କେହି ଦୋଷ ଦେବ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଏହାର ଆଉ ଗୋଟିଏ କାରଣ ଥାଇ ପାରେ । ଫିରିଙ୍ଗିମାନେ ତାଙ୍କର ଜାତି ଭାଇ । ତାଙ୍କ ଦେହରେ ବହୁଥିବା ରକ୍ତ ଯେତେ ପତଳା ହେଉ ନା କାହିଁକି, ପାଣି ତ ନୁହେ ।

ବହୁ ଆନ୍ଦୋଳନ, ଆବେଦନ, ସଭା ସମିତି କରି ସୁଦ୍ଧା ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସମାଜ ସ୍କୁଲ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମିଶନର 'ମେରିବାସ୍ନ' ନୀତି ବଦଳାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ତେବେ ମିଶନ ତାର ଶେଷ ନୱୋତ୍ତରରେ ଜଣାଇଦେଲା ଯେ, ସେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜର କଥାକୁ ଏକାବେଳକେ ଫୋପାଡ଼ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ; କାରଣ ମିଶନ ଚାହେଁ ନାହିଁ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ମଣ୍ଡଳୀ ସହିତ ତାର ମତାନ୍ତର ବା ମନାନ୍ତର ହୋଇ ସୂତ୍ରଚ୍ଛେଦ ଘଟୁ । ଯଦି ବାଲେଶ୍ୱରର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ସ୍କୁଲର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟୟଭାର ନିଜ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ନିଅନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ମିଶନ ସ୍କୁଲ ଭାଙ୍ଗିବ ନାହିଁ; ସମାଜର ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ସେ ଭାର ଖସେଇଦେବ ଏବଂ ସ୍କୁଲର ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମାଜର ଯେପରି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିବ, ଏ ବିଷୟ ଉପରିସ୍ଥ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗକୁ ଜଣାଇବାର କଷ୍ଟ ମଧ ସ୍ୱୀକାର କରିବ । ମିଶନ ଚାହେଁ ନାହିଁ ଏଥିରୁ କେହି ଯେମନ୍ତ ବୁଝନ୍ତି, ଯେ ମିଶନ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜ ସହିତ ସ୍କୁଲ ଚଳାଇବା ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସହଯୋଗ କରିବ । ମିଶନ କେବଳ ବ୍ୟୟଭାର ବୋହିବ ନାହିଁ କି ଆୟ ନିମନ୍ତେ ଦାୟୀ ହେବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏତେବଡ଼ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାନ ସମାଜକୁ ଦେଉଥିବାରୁ ସ୍କୁଲ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ଯେଉଁ ସମିତି ଗଢା ହେବ, ସେଥିରେ ଶାନ୍ତିନିଧି ବାବୁ-ପ୍ରମୁଖାତ୍ ମିଶନର ଉଚ୍ଚକର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ମିଶନର ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ୱରୂପେ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିବ ।

ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜର କେହି କେହି କହିଲେ, 'ବେଶ ନାବ୍ର ହେଲ ପାଶ୍ର । ପୁଣି କାହିଁକ କମ୍ପାର ହୋଇ ପଶିବ?' ଧୀରେନ୍ଦ୍ର କହିଲା, 'ପକ୍କା ଘରଣୀ ଯେତେବେଳେ ମାଛ ଭୁଜେ ବସେ, ସେ କଣ ତା ସଙ୍କାଶେ ଘରୁ ତେଲ ଖରଚ କରେ ? ଏ ହେଉଛି ମାଛ ତେଲରେ ମାଛ ଭୁଜିବା । ତୁମ୍ଭେ ମାଛ ହୋଇ ଭଜା ହେବ, ପୁଣି ତୁମକୁ ଭୁଜିବାରେ ଯୋଉ ତେଲ ଖରଚ ହେବ, ସେ ତେଲ ଯେବେ ତମଠୁଁ ନ ବାହାରିଲା, ତେବେ ଘରଣୀପଣିଆ କୋଉଟି ରହିଲା ? ତେବେ କହିବ କାହାକୁ ? ଘର ତେଙ୍କି କମ୍ପାର । ଗଛ ଯେବେ କୁର୍‌ହାଡର ବେଣ୍ଟ ନ ଯୋଗାନ୍ତା, ତେବେ ଖାଲି ଲୁହା ଫାଳଟାରେ କଣ ଏତେ ସହଜରେ ଗଛ କାଟି ହୁଅନ୍ତା ?'

ପୂର୍ବୁଖାଦଲରୁ ଆଲବର୍ଟ ବାବୁ ଏହା ଶୁଣି କହିଲେ, 'ନା ଧୀରେନ୍ଦ୍ର, ତୁମେ ମିଶନକୁ ଭୁଲ ବୁଝୁଛ । ମିଶନର ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଅଭିପ୍ରାୟ ଅଛି, ତାହା ସତ୍ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଅନ୍ତତଃ ମୁଁ ଯାହା ବୁଝିଛି, ଆମ ବୟସ୍କ ଲୋକଙ୍କର ମତ ହେଉଛି, ମିଶନର ଏହି ପ୍ରକାର ସଦାୟ ସହଯୋଗର ଆନୁକୂଲ୍ୟ ପାଇଲେ ସମାଜ ପକ୍ଷରେ ହାତକୁ ସ୍କୁଲ ନେବା ଏବଂ ତାକୁ ଯଥାପଥ ଭାବରେ ରଖି ଚଳାଇବା ସମ୍ଭବପର ଏବଂ ନିରାପଦ ହେବ । ଯେତେ ହେଲେ ମିଶନ ଆମ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ, ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେମିତ, ପାଠଶାଠ ଇତ୍ୟାଦିରେ ମଧ୍ୟ ସେମିତି । ଦେଖ, ମଣ୍ଡଳୀ ସମ୍ମିଳନୀ ତାର ନିଦର୍ଶନ । ଟଙ୍କା ତାଙ୍କର, ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର; ତଥାପି ସେମାନେ କେମିତ ଏ ସବୁ ବିଷୟର ତଦ୍‌ବିର ଏବଂ ତଦାରଖ ମଣ୍ଡଳୀ ସମ୍ମିଳନୀର ଅଧୀନସ୍ଥ କରିଛନ୍ତି । ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ, ସେମାନେ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ଆସି ଆପଣାମାନଙ୍କୁ ମଣ୍ଡଳୀ ସମ୍ମିଳନୀର ବଶୀଭୂତ କରିଛନ୍ତି । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି, ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମହତ୍, ଅର୍ଥାତ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜକୁ ସେମାନଙ୍କର ଆରବ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଉତ୍ସାହିତ କରିବାକୁ । ଏ ସ୍କୁଲର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି । ଅତଏବ ସ୍କୁଲ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମିଶନର ସମାଜ ସହିତ

କପର ସମ୍ପର୍କ ହେବ, ଯେ ବିଷୟରେ ଏତେ ଆଇନକାନୁନ୍ ଘାଣ୍ଟି ଇସ୍‌ପୁରୁ ଶିଖ କାଢ ନା । ଆଖି ବୁଜି ବିଶ୍ୱାସରେ ଡ଼େଇଁ ପଡ଼ । ମିଶନକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ନାହିଁ ତ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ଆଉ କାହାକୁ ?'

ଉତ୍ତରରେ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର କହିଲା,'ସମାଜର ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ହେଉଛନ୍ତି ଆପଣ-ମାନେ । ଆପଣମାନଙ୍କର ଯାହା ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତୁ । ତେବେ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ଯେବେ ପଦେଅଧେ ସିଧା କଥା କୁହେ, ସେଥିପାଇଁ ମୋର ଦୋଷ ଧରିବେ ନାହିଁ । କାରଣ ଆପଣମାନେ ଜାଣନ୍ତି, ମୁଁ ଯେ ଏତେ ଠାଣି ଓଠାରି ହେଉଛି, ତା କିଛି ମୋ ନିଜ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ସମାଜ ପାଇଁ । ମିଶନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆପଣ-ମାନଙ୍କର ମନୋଭାବ ଯାହା, ତାକୁ ସିଧା କଥାରେ କହନ୍ତି ଦାସମନୋବୃତ୍ତି । ଆଉ ମିଶନର ଆପଣମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ମନୋଭାବକୁ ଆପଣମାନେ ଭାବୁ-ଛନ୍ତି ବାତ୍ସଲ୍ୟ, ତାହା ହେଉଛି ପ୍ରଭୁତା । ଏଇ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ସେମାନଙ୍କର ବହୁତ ଦିନର ଅଭ୍ୟାସ । ତେବେ ସମୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହାଶୁ ଯାକୁ ଏପରି ନିର୍ଜଳା ରଖି ହେଉ ନାହିଁ; ସେଇଥିପାଇଁ ଯା ଟିକେ ପାଣି ମିଶା ହେଉଛି ଯେପରି ପିଇଲା ବେଳେ କଣ୍ଠ ଲାଗିବ ନାହିଁ, ଅଥଚ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ଠିକ ପୂର୍ବପରି । ଆଉ ଆପଣମାନେ ମୋତେ ଦୋଷ ଦେଉଛନ୍ତି, ମୁଁ ସ୍କୁଲ ହସ୍ତାନ୍ତରିତ ହେବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେ ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି ସେଥିରେ ଆଇନକାନୁନ୍‌ର ଖୁଣ୍ଟିନାଟି ସୂତ୍ରେଇ ଇସ୍‌ପୁରୁ ଶିଖ କାଢିବାକୁ ଯାଇ ଜଟିଳତା ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି, ତାହା ଆପଣ-ମାନଙ୍କର ଦେଖିବାର ଭ୍ରମ । ମୁଁ ଏହି ବିଷୟକୁ ମିଶନ ଯେପରି ଦେଖୁଛି ସେହିପରି ମନୁଷ୍ୟର ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ବ୍ୟବହାର କରି ଦେଖୁଛି । ଏହାକୁ ଦେବାବେଳେ ମିଶନ ତା ନିଜ ଗଣ୍ଡୀକ ଆଇନସଙ୍ଗତ କରି ନିଜ ତରଫରୁ କାଗଜପତ୍ରର ଦୁରସ୍ତ ରଖୁଛି । କାହିଁ ଆଖି ବୁଜି ମିଶନ ବିଶ୍ୱାସରେ ଡ଼େଇଁ ପଡ଼ୁ ନାହିଁ ? ହଉ, ଯେତେବେଳେ ଆପଣମାନଙ୍କର ବଡ଼ ଇଚ୍ଛା ଆଖି ବୁଜି ଏହା ଭିତରକୁ ଡେଇଁବାକୁ, ଆମ ଡୋକାଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଅଟକିବାର ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭେମାନେ ନେବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର ନୋହୁ । ତେବେ ଡ଼େଇଁ ପାରିଲେ

ଦେଖିବ ଯୋଉ ଅଠାକାଣ୍ଡିଆ ଭିତର ପଶିଛ, ତାହା ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ପେଞ୍ଚ; ଜଲ୍‌ପିର ପେଞ୍ଚ ପରି ମିଠା; କିନ୍ତୁ ଅଠାରେ ଲଟର ପଟର ହେଉଥିବ, ସହଜରେ ବାହାରି ପାରିବ ନାହିଁ ।

[ଗୁରୁ]

ବାଲେଶ୍ୱରର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜ ଯେ କେବଳ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେଉଥିଲା, ସ୍କୁଲ ସମ୍ପର୍କୀୟ ପ୍ରଶ୍ନର ମନ୍ଥନରେ, ତାହା ନୁହେଁ । ତାହାର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଧର୍ମର ଉଦ୍ଦୀପନାରେ । ଧର୍ମର ଏ ଉଦ୍ଦୀପନା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା କଲିକତାରୁ ଆଗତ ବ୍ରଜେନ୍ ଫକୀର ସାଙ୍ଗରେ । ଧର୍ମ ଅଧିକାଂଶ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନ ସହିତ ସବୁ ସମ୍ପର୍କ ଛିଣ୍ଡାଇ ଆସି ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲା କେବଳ ରବିବାର ସକାଳ ଆଉ ଉପରଓଳି ଗୀର୍ଜାଘର ଭିତରେ । ଅର୍ଥାତ୍ ସାଧାରଣଙ୍କ ସକାଶେ ଧର୍ମର ଅର୍ଥ ଥିଲା ରବିବାର ଦିନ ଦୁଇ ବେଳା ଗୀର୍ଜାକୁ ଯିବା, ସେଠି ବଙ୍କ ପାଟିରେ ଗୀତ ବୋଲିବା ଆଉ ଶାସ୍ତ୍ର ପାଠ, ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣିବା ଅବା ନ ଶୁଣିବା । ଧର୍ମ ଯେ ଅନ୍ତରର ବସ୍ତୁ, ତାର ଉନ୍ମାଦନା ଯେ ଭିତରୁ ଉଛୁଳି ଉଠି ବାହାରେ ରସର ସ୍ରୋତ ବୁହାଇଦିଏ ଏ ଅଭିଜ୍ଞତା ବ୍ରଜେନ୍ ଫକୀରର ସଙ୍ଗ ଲାଭ କରି ବାଲେଶ୍ୱରର ଯେ କେତୋଟି ଲୋକ ପ୍ରଥମ କରି ପାଇଲେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଭାବପ୍ରବଣ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଜଣେ । ଏ ଉତ୍ସାହରେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନଷ୍ଟଚରିତ୍ର ଯୁବକ ଏବଂ ଯୁବତୀ; ବିଶେଷ କରି ବ୍ରଜେନ ଫକୀରର ଗାନରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ । ବ୍ରଜେନ ଫକୀରର ସଂସ୍ପର୍ଶ ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ମଦଖିଆ ପ୍ରଭୃତି ନାନା କୁକାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିରତ କଲା, ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ମନପ୍ରାଣ ଢାଳି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମିଶିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏ ଦଳ ସମାଜର ଧର୍ମୋନ୍ନତି ବିଷୟରେ ସଚେଷ୍ଟ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ବେତନଭୋଗୀ ଧର୍ମପ୍ରଚାରକଙ୍କର ଦୋକାନଦାରୀ ଧର୍ମବ୍ୟବସାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ 'ସେମାନଙ୍କର, ବିଶେଷ କରି, ସେମାନଙ୍କର ନେତା ଶାନ୍ତନିଧିର ବିଷଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଲେ ।

ସାମ୍ୟଭ

ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ କେତୋଟି ଧର୍ମର ଏ ଉଦ୍ଦୀପନାରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ଲିଲି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ଲିଲିର ସାବକ ଘର ନେଳିଆ ବାଗରେ । ସେ ବିଧବା ଏବଂ ନିଃସନ୍ତାନ, ଗରିବ ଘରର ଝିଅ ଏବଂ ଗରିବ-ଘର ବୋହୂ । ବିଧବା ହେବା ପରେ ଶ୍ୱଶୁରଘରର ଗଳଗ୍ରହ ନ ହୋଇ, କଟକ ଆସି ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ନର୍ସ କାର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରି, ନର୍ସ ହୋଇ ନୀଳ-ଗିରିରେ ନର୍ସ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲା । ସାଙ୍ଗରେ ବୁଢ଼ୀମାକୁ ନେଇ ଦୀର୍ଘ ତେରବର୍ଷ ନୀଳଗିରି ରାଜ୍ୟରେ ରହି ବେଶ୍ ରୋଜଗାର କରିଥିଲା ଏବଂ ଉକ୍ତ ରୋଜଗାର ଦ୍ୱାରା ନେଳିଆବାଗରେ ଥିବା ବାପର ଭିହ ଉପରେ କଣ୍ଟ ପକ୍କା-ଘର ଏବଂ କିଛି ଜମିଜମା ମଧ୍ୟ କରିଥିଲା । ନୀଳଗିରିରେ କଣ ଗୋଳମାଳ ହେବାରୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ବାଲେଶ୍ୱରକୁ ଫେରି ଆସି ନିଜ ଘରେ ରହିଲା ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ନର୍ସ ବ୍ୟବସାୟ କରି ବେଶ୍ ଦୁଇପଇସା ରୋଜ-ଗାର କରୁଥିଲା । ରାଜେନ୍ ଫକୀରର ଧର୍ମୋଦ୍ଦୀପନାରେ ଯୋଗ ଦେବାବେଳକୁ ତାକୁ ତିରିଶ ବର୍ଷ, ଯୌବନର ସୀମା ଟପି ନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ବିଶେଷ କରି ଲିଲି ନର୍ସ ଘରେ ଏହି ଧର୍ମୋତ୍ସାହୀ ଦଳର ସନ୍ଧ୍ୟା ବୈଠକ ବସେ ଧ୍ୟାନ, ପ୍ରାର୍ଥନା, ଗାନ ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ରାଲୋଚନା ପାଇଁ । ଦିନେ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ସଭାରୁ ଆସି ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାପକୁ କହିଲା, 'ବାବା, ମୁଁ ସବୁ ଛାଡ଼ିଛାଡ଼ି ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ବିନା ବେତନରେ କରିବ ।' ବାପ ତରୁଣମତି ପୁଅର ଭାବାଧିକ୍ୟ ବୁଝିପାରି କହିଲେ, 'ମୋର କିଛି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ; ତେବେ ତୋର ପାଠପଢ଼ା ସାରି ତୁ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରୁ ।'

ଧୀରେନ୍ଦ୍ର—'ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଓକିଲ ହେବ ନାହିଁ, ଓକାଲତି ଆଉ ଅକାରଣେ ପଢ଼ିବି କାହିଁକି ?'

ବାପ—'ଓକିଲ ନ ହୋଇପାରୁ; କିନ୍ତୁ ଓକାଲତି ପଢ଼ି ପାଶ କରି ପ୍ରଭୁଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ କୌଣସି ବାଧା ନାହିଁ । ବିଶେଷ କରି ଆଇନ

ଜାଣିଥିଲେ, ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ଉପକାର କରିପାରିବୁ । ବଙ୍ଗ ଦେଶର ବିଖ୍ୟାତ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ପ୍ରଚାରକ ମଧୁସୂଦନ ବାବୁ ଓକିଲ ଥିଲେ ।'

ବାପର ଏ ମନ୍ତବ୍ୟ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଛୁଟି ପରେ କଲିକତା ଗଲା, ଓକାଲତି ପଢା ଶେଷ କରିବାକୁ ।

ଆଠ ମାସ ପରେ ଯେତେବେଳେ ଓକାଲତିର ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାଲେଶ୍ୱର ଫେରିଲା, ଦେଖିଲା ଧର୍ମର ଯେଉଁ ବୀଜ ସ୍ୱଜେନ ଫକୀର ବୁଣିଥିଲା, ତାର ଗଛ ମରୁଡ ହୋଇଛି ଦୁଇ କାରଣରୁ । ଧର୍ମର ଏହି ଉଦ୍‌ଗତ ଅଙ୍କୁରଟି ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଭାବରେ ବଢିବା ପାଇଁ ବାହାରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସମାଜ ବା ମଣ୍ଡଳୀରୁ ଉତ୍ସାହର ଅନୁକୂଳ ଆବହାୱା ପାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପାଇଛି ସ୍ୱତମତ ବିରୁଦ୍ଧତା ଅବା ନିର୍ମମ ଉଦାସୀନତା ଏବଂ ତେଣୁ ମଧ୍ୟ ଭିତରର ସେ ଶକ୍ତି ପାଇବାଭଳି ଜୀବନର ଗଭୀରତର ସ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହୁଞ୍ଚି ନାହିଁ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଲୋଭନର ଆକ୍ରମଣକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ବଢି ଉଠିବ ଜୀବନ ଫଳପ୍ରସୂ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଏହାର ଫଳ ହୁଏ ଭୀଷଣତର । କାରଣ ମାନବ-ଜୀବନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଯେପରି ଧର୍ମ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କ୍ରିୟା ପ୍ରତିକ୍ରିୟାର ନିୟମ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଧର୍ମ ଯେତେବେଳେ ଅଧିକାରଚ୍ୟୁତ ହୁଏ, ସ୍ଥାନ ଶୂନ୍ୟ ପଡିରହେ ନାହିଁ, ନାନା ଅଧର୍ମ ଆସି ସେଠି ବସା ବାନ୍ଧନ୍ତି । ବିଶେଷରେ ସେ ପ୍ରଥମେ ଥିଲା ଦୁରାଚାରୀ; କିନ୍ତୁ ସାମୟିକ ଉତ୍ତେଜନାର ମୋହରେ କିଛି କାଳ ସଦାଚରଣ କରେ, ତାଠି ଧର୍ମହୀନତାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହେଲେ ତାର ଶେଷ ଦଶା ପ୍ରଥମ ଦଶା ଅପେକ୍ଷା ଶତଗୁଣ ଭୀଷଣତର ହୁଏ । ସେଥିପାଇଁ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଯେତେବେଳେ ବାଲେଶ୍ୱର ଫେରିଲା, ଦେଖିଲା, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନମଣ୍ଡଳୀ ବାତ୍ୟାବିକ୍ଷୁବ୍ଧ ସମୁଦ୍ର ପରି ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେଉଛି । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର କାରଣ ହେଉଛି ଲିଲି ନର୍ସ । ଲିଲି ନର୍ସର ପାପ ଗର୍ଭ ଧରିପଡିଛି ।

ଯେଉଁ ଦିନ ଲିଲିର ବିଷୟ ମଣ୍ଡଳୀର ବିଗ୍ରହ-ସଭାରେ ପଡିବାର କଥା, ସେ ଦିନ ସଞ୍ଜବେଳ ଲାଗିବାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଗୀର୍ଜାଘର ସ୍ଥାନୀୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ-

ମାନଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତିରେ ଗମ୍ ଗମ୍ ହେଉଛି । ସାଧାରଣତଃ ମଣ୍ଡଳୀର ପ୍ରାର୍ଥନା ସଭାରେ ଯେତେ ଲୋକ ହୁଅନ୍ତି, ତାର ଦଶଗୁଣ ଲୋକ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି ବିଚାର-ସଭାରେ । ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କ ମତରେ ଏହି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ମାନବ ଜନ୍ମ କୁଆଡ଼େ ନାନା ଜୀବଜନ୍ତୁ ପଶୁପକ୍ଷୀ କୀଟ ପତଙ୍ଗର ସ୍ତର ଭିତର ଦେଇ ଗତି କରିଛି । ଅନ୍ତତଃ ତାର ଶାରୀରିକ ସୌସାଦୃଶ୍ୟ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ସହିତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିମାଣରେ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ତତଃ ତାର ମାନସିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଭିତରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କର ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଯେ ଜୀର୍ଣ୍ଣାବଶେଷ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ରହିଛି ଏ କଥା ସହଜରେ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ହେବ ନାହିଁ । ମଣ୍ଡଳୀର ବିଚାର-ସଭାରେ ନିୟମିତ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଅତ୍ୟଧିକ ଆଗ୍ରହ, ତାହା ହେଉଛି ସାଗୁଣାର ମତ ପାଖକୁ ଆସିବା ସକାଶେ ଯେଉଁ ଆଗ୍ରହ ତାର ଅନୁରୂପ । ଯାହା ପୂତିଗନ୍ଧମୟ ତାକୁ ଘାଣ୍ଟିବାରେ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଯେ କେବଳ କେତେକ ଇତର ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ଭିତରେ ଦେଖାଯାଏ ତାହା ନୁହେଁ;ଏ ପ୍ରକାର ଇତରତାର ନିଦର୍ଶନ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ପରର ଛିଦ୍ର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା, ଅପରର ବିଷୟନେଇ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ପରି ମୁଖରୋଚକ ହଜମି ଜିନିଷ ବୋଧହୁଏ ଦୁନିଆରେ ଦୁଇଟି ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ଅକର୍ମା ଅଳସୁଆଙ୍କର ଭାତ ହଜମ କରିବା ପକ୍ଷରେ ଏପରି ବାତୁଳତା ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଯେତେବେଳେ ଆସି ବିଚାର-ସଭାରେ ପହଞ୍ଚିଲା, ସେତେବେଳକୁ ସଭା କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେବା ଉପରେ,ଅର୍ଥାତ୍ ସଭାପତି ଶାନ୍ତିନିଧି ବାବୁ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପ୍ରାର୍ଥନା ଉତ୍ସର୍ଗ କରୁଛନ୍ତି । ପ୍ରାର୍ଥନା ପରେ ଲିଲିର ବିଷୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ କମିଟି ନିଯୁକ୍ତ କରି ହୋଇଥିଲା, ସେହି କମିଟିର ମୁଖପାତ୍ର ଶାନ୍ତିନିଧି ବାବୁ ମୌଖିକ ରିପୋର୍ଟ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କହିଲେ, ଲିଲିର ଯେ ପ ପଗର୍ଭ ହୋଇଛି ସେଥିରେ ସନ୍ଦେହ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଯାହାର ଆଖି ଅଛି ସେ ତାହା ଦେଖି ପାରିବ । ଅବଶ୍ୟ କମିଟି ଲିଲିକୁ

ପଚ୍ଚରିବାରେ ସେ କୌଣସି ଉତ୍ତର ଦେଲା ନାହିଁ, ଚୁପ୍ କରି ରହିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଏପରି ମୌନ ରହିବା ଅର୍ଥ ମାନିନେବା । ସେ କିନ୍ତୁ ତାହା ଅନ୍ତତଃ ବାକ୍ୟତଃ କହି ନାହିଁ । ତାର ମାକୁ ପଚ୍ଚରିବାରେ ସେ ଝିଅର ପାପଗର୍ଭ ସାତମାସ ହେଲା ହୋଇଛି ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲା; କିନ୍ତୁ କାହା ଆଡ଼ୁ ହୋଇଛି କହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଅତଏବ ଲିଲି ତାହାର ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର ନ କରିବାରୁ ଲିଲିକୁ ମଣ୍ଡଳୀ-ଚ୍ୟୁତ କରାଯାଉ ବୋଲି କମିଟି ସୁପାରିସ କରୁଛନ୍ତି ।

ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଏଯାବତ୍ ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସିଥିଲା; ଉଠି ଧୀର ଭାବରେ ପଚ୍ଚରିଲା, 'ସଭାପତି ମହାଶୟ, ମୁଁ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଆପଣ କହିଲେ, ଲିଲି ସାତମାସ ହେବ ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା । ଯାହାର ଦିଟା ଆଖି ଅଛି, ସେ ତାହାର ଅବସ୍ଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଦେଖି ପାରିବ । ଅଥଚ ପୁଣି କହୁଛନ୍ତି, ସେ ତାର ପାପ ସ୍ୱୀକାର କଲା ନାହିଁ । ଅତଏବ ତାକୁ ଶାସ୍ତି ଦିଆଯାଉ ଅର୍ଥାତ୍ ମଣ୍ଡଳୀ ବହିରୁ ତାର ନାମ ଖାରଜ କରାଯାଉ । ତାର ଯେଉଁ ପାପ, ସେ ତ ଆପେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି; ଆଉ ସେ ପାପ ସ୍ୱୀକାର କରୁ ନାହିଁ ବୋଲି କେମିତି କୁହା ହେଉଛି ?'

ଶାନ୍ତିନିଧି—'ସେ ଯେ ପାପ କରିଛି, ଏକଥା ନିଜ ମୁହଁରେ ସ୍ୱୀକାର କରି ନାହିଁ ଏବଂ ଏହି ପାପ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ତାହାର ସହକର୍ମୀ, ତାହାର ନାମ ସେ କୌଣସିମତେ ପ୍ରକାଶ କରୁ ନାହିଁ । ଯଦି ବା ତାହାର ଶରୀର ତାର ପାପକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଖ୍ୟାପନ କରୁଛି, ତଥାପି ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ତାର ନିଜ ମୁହଁରୁ ନ ବାହାରିବାରୁ ସେ ଯେ ନିଜ ପାପ ନିମନ୍ତେ ଅନୁତପ୍ତ ତାହା ମଣ୍ଡଳୀ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ କରୁ ନାହିଁ ।'

ଧୀରେନ୍ଦ୍ର—ସ୍ୱୀକାର କଣ କେବଳ ଉକ୍ତିରେ ହୁଏ ଏବଂ ସେ ଉକ୍ତି କେବଳ କର୍ଣ୍ଣରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ କଣ ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ ? ଯେଉଁ ସ୍ୱୀକା-ରକୁ ଆଖି ଦେଖିପାରେ ତାହା କଣ ମଣ୍ଡଳୀର ଗ୍ରହଣୀୟ ନୁହେ ? ଭାଇମାନେ

ଅନ୍ତତଃ ମୁଁ ଯେତେଦୂର ଦେଖିପାରୁଛି, ଜଳ ସମ୍ପର୍କରେ ମଣ୍ଡଳୀ ଏ ଯେଉଁ ଶାସନନୀତି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅନୁରୁଦ୍ଧ ହେଉଛି, ତାହାର ମୂଳରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆକ୍ରୋଶ ରହିଛି, ଅବା ଓଡ଼ିଶାର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ମଣ୍ଡଳୀର ନାବାଳକତ୍ୱ କଟି ନାହିଁ, ଯେଉଁ ସକାଶରୁ ତାର ବାଲ୍ୟସୁଲଭ ଚପଳତା ଯଥେଷ୍ଟ ଅପ୍ରୀତିକର ହୁଏ, ଯେତେବେଳେ ସେ କାହାକୁ ପଡ଼ିବାର ଦେଖେ ଏବଂ ସେ ଯେ ପଡ଼ିଛି ଏହି କଥାର ହୀନତା ତାର ନିଜ ମୁହଁରେ ତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଏ । ଏହା ଯଦି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆକ୍ରୋଶର କଥା ହୁଏ, ତେବେ ମୁଁ ପଚାରେ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ସମାଜ କେତେ ଦିନ ତାହାର ପବିତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନସମସ୍ତଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିହିଂସାର ପ୍ରଶସ୍ତ ଲୀଳାଭୂମି ହେବାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେବ, କେତେ ଦିନ ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟ ବାବଦୂକ ପେଶାଦାର ଧର୍ମଧ୍ୱଜୀମାନଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ନକ କରି ରଖିବ ? ଆଉ ଯଦି ତାହା ନ ହୁଏ, ତେବେ କେତେ ଦିନ ପରେ ସମାଜର ଏ ନାବାଳକତ୍ୱ କଟିବ, କେତେ ଦିନ ପରେ ତାର ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୟସର ସିଦ୍ଧତା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ—ଯାହା ପାଇଲେ ସମାଜ ଅନ୍ତତଃ ବୁଝିପାରିବ, କିଏ ସତ କିଏ ଝୁଟା, କିଏ ଅସଲ, କିଏ ନକଲ ଏବଂ ନକଲି ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ସମାଜର ଯେତେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଉ ନା କାହିଁକି, ତାକୁ ଜୋର ସହିତ ଉତ୍ପାଟିତ କରିବାକୁ ତା ବୁକୁରେ ବଳ ଥିବ ? ଭାଇମାନେ, ଆଜି ମଣ୍ଡଳୀର ଏ ବିଚାର ଦେଖି ମୋର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଏହିପରି ବ୍ୟଭିଚାରରେ ଧୃତ ସ୍ତ୍ରୀର କଥା ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ତାକୁ ସେହି ସମୟର ଧର୍ମଧ୍ୱଜମାନେ ଧରି ଆଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା କରାଇଥିଲେ ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ରର ପଦପ୍ରମାଣ ଉଦ୍ଧାର କରି ତାର ଦଣ୍ଡବିଧାନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେହି ବିଚାରର ବିବରଣ ପୁଣି ଥରେ ପଢ଼ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କର ନାମାନୁକ୍ରମେ ନିଜ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ନାମକରଣ କରିଛ, ତାଙ୍କର ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରି ସେ ନାମ ସାର୍ଥକ କର ।”

ଧୀରେନ୍ଦ୍ରର ଏହି ଜ୍ୱାଳାମୟୀ ଭାଷା ସେଠି କେବଳ କାଳ ଅରଣ୍ୟେ ମୁକ୍ତା ଝେରାଇବା ହେଲା । ବିଚାର ସଭା କମିଟିର ସୁପାରିସ ଗ୍ରହଣ କରି ଜଳକୁ

ସମାଜଚ୍ୟୁତ କଲେ; କାରଣ ପ୍ରଶସ୍ତ ମାନବକତା ଯେଉଁ ସବୁ ଯୁକ୍ତି-ଯୁକ୍ତତା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ସେ ସବୁ ଯୁକ୍ତି ଏପରି ବସ୍ତୁର ସନ୍ଧ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । ତାର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ହାତଠେଙ୍ଗା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାହାଯ୍ୟରେ ହୁଏ ।

ଲିଲିକୁ ମଣ୍ଡଳୀଚ୍ୟୁତ କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଯେତେବେଳେ ଗୃହୀତ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଉଠି କହିଲା, "ଆପଣମାନେ ମଣ୍ଡଳୀର ସଭ୍ୟ ତାଲିକାରୁ ମୋ ନାମ ମଧ୍ୟ କାଟିଦିଅ ।"

ସଭାପତି ପ୍ରଥମେ ହସିବା ପରି ମୁହଁ କଲେ । ସେ ହସ ଶ୍ତ୍ରେର ଧରିବାର ଆନନ୍ଦରେ ବେଶି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇଥିଲା, କି ବନ୍ଧୁଜନର ଶତ୍ରୁ ଉପରେ ଅତର୍କିତ ଭାବରେ ବୈର ସାଧନ ନିମନ୍ତେ ସେଥିରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅନ୍ଧକାର ଥିଲା, ତାହା କହିବା କଷ୍ଟକର । ସଭାପତି କହିଲେ, "ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ, ଏଥିରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ କଣ ବୁଝିବା ଯେଉଁ କାରଣରୁ ମଣ୍ଡଳୀ ଲିଲିର ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରୁଛି, ସେହି କାରଣରୁ ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ଅଯାଚିତଭାବରେ ମଣ୍ଡଳୀର ଦଣ୍ଡବିଧାନ ନିଜ ଉପରେ ଗ୍ରହଣ କରୁଅଛ ?"

ଗଭୀର ବିରକ୍ତିର ସହିତ ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି, ଆପଣମାନଙ୍କର ବୁଝିବା ଶକ୍ତି ଯେ ଅପରିସୀମ, ତାର ଯଥେଷ୍ଟ ନିଦର୍ଶନ ଆପଣମାନେ ଆଜିର ବିଷୟରେ ଦେଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରୁଛି, ଆପଣ-ମାନଙ୍କର ବୋଧଶକ୍ତିର ଦୌଡ଼ କେତେ ଦୂର, ଯେତେବେଳେ ଏହି ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟା ନିଜେ ଅପଦସ୍ଥ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ନିଜ ପାପର ସହକର୍ମୀ ପୁରୁଷଟିର ନାମ ପ୍ରକାଶ ନ କରି ଆପଣମାନଙ୍କ ପରି ଶିଷ୍ଟ ଲୋକମାନଙ୍କର କୌତୁହଳ ଏବଂ କଣ୍ଠ କଣ୍ଡୁୟନ ବୃଦ୍ଧି କରୁଛି । ଏହି ପାପ ସହିତ ଅମୂଳ-ଚୂଳ ପରିଚିତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଆପଣମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ବ୍ୟସ୍ତତା ଏବଂ ବ୍ୟଗ୍ରତା, ତାହା ଦେଖି ସୁଦ୍ଧା କେବଳ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ,

ସାମୟିକ

ମୁଁ ଏହି ପୁରୁଷଟିର ନାମ ଜାଣିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଆପଣମାନ-ଙ୍କର ଏହି ନିର୍ମମ ଶବବ୍ୟବଚ୍ଛେଦରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ।

"ମୁଁ ବୁଝିଥିଲି, ଧର୍ମର ସାର୍ଥକତା ହେଉଛି ଜଗତର ପ୍ରହାରରେ ଜର୍ଜରିତ ପାପତାପକ୍ଳିଷ୍ଟ ପ୍ରାଣରେ ଶାନ୍ତିର ପ୍ରଲେପ ଦେବାକୁ; ଆପଣମାନଙ୍କ ପରି ଧାର୍ମିକମାନଙ୍କର ରସନା ଏବଂ କଣ୍ଠର କଣ୍ଡୁୟନ ଚରିତାର୍ଥ କରିବାକୁ ନୁହେଁ ।" ଏତିକି କହି ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ସଭାରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲ ।

ମୁଁ ଅଛି, ମୁଁ ନାହିଁ

ଭାବପ୍ରବଣତାକୁ ଯଦି ଚରିତ୍ରର ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ବଳତା ବୋଲି ଧରି, ତାହାହେଲେ ଅବଶ୍ୟ ନିର୍ମଳା ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର ଏହି ଦୁର୍ବଳତା ଥିଲା । ଦେଖିଥିବ, ଗଛପତ୍ରର ସବୁ ଜହ୍ନରାତିରେ କେଡ଼େ ସ୍ନିଗ୍ଧ, କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଯେପରି କି ସେତେବେଳେ ପ୍ରକୃତିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବଢାଇ ଦିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ସେହି ଗଛପତ୍ରର ପୁଣି ଭୟ ଜନ୍ମାଇ ପ୍ରକୃତିକୁ ଭୟାନକ କରି ଦେଖାନ୍ତି । ସେହିପରି ଏହି ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଭାବପ୍ରବଣତାର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ-କଳାପ, ସମସ୍ତ ଅସ୍ଥିର ବ୍ୟବହାର ଏହି ଭାବପ୍ରବଣତା ସକାଶୁ ଅଧିକ କୌମୁଦୀମୟ, ଅଧିକ ହସହସ, ଅଧିକ ଆନନ୍ଦମୟ; କିନ୍ତୁ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ବେଳକୁ ଏହି ଭାବପ୍ରବଣତା ତାଙ୍କ ପ୍ରକୃତିକୁ ସେତିକି ପରିମାଣରେ ବିଭୀଷିକା-ମୟୀ କରି ତୋଳୁଥିଲା , ମିଜାଜ ସେତିକି ଚିଡ଼ଚିଡ଼ିଆ ହେଉଥିଲା, କଥା କଥାକେ ଭୁଲ ବୁଝା, କଥାକଥାକେ ବିରକ୍ତି ଜନ୍ମୁଥିଲା । ବିବାହର ସ୍ମୃତି ଯେତିକି ପୁରୁଣା ହୋଇଆସିଲା, ତାଙ୍କର ମାସରେ ଏହି ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ସେତିକି କମିବାକୁ ଲାଗିଲା, କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ବଢିଲା—ବିବାହର ଜୀବନ ବଡ଼ ଅଶାନ୍ତିକର ହେଲା ।

ଏହି ରାଗ ସ୍ୱଭାବଟା ଉଭୟଙ୍କର ଦୁରଦୃଷ୍ଟ; ନତୁବା ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ଉଭୟେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଖୁବ୍ ଭଲ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମିତାବ୍ୟୟୀ, ନ୍ୟାୟପରାୟଣ, ପରିଶ୍ରମୀ, ପତ୍ନୀଗତପ୍ରାଣ, ସାଧାରଣତଃ ନମ୍ରପ୍ରକୃତି ଏବଂ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ । ନିନି—ଅର୍ଥାତ୍ ନିର୍ମଳା—ବେଶ୍ ହସଖୁସି, ପତିପରାୟଣା, ସାଧାରଣତଃ ନମ୍ରପ୍ରକୃତି ଏବଂ ବୁଦ୍ଧିମତୀ । କିନ୍ତୁ ଉଭୟେ ଟିକିଏ ଭାବପ୍ରବଣ, ଉଭୟେ ଟିକିଏ ରାଗୀ । ନିର୍ମଳା ବାହା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ରେଭେନ୍ସା ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢି ମାଟ୍ରି-

କ୍ୟୁଲେଶନ ପାସ କରିଛି ସତ; ତଥାପି ଛବି ଆଙ୍କିବା, ବାଜା ବଜାଇବା ଓ ସିଲାଇ ଏବଂ କାଠଛାଟରେ ସେ ଯେତେ ମନଯୋଗ ଦେଇଥିଲା, ପଢାପଢିରେ ସେତେ ଦେଇ ନ ଥିଲା । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଏଫ୍. ଏ. ପାସ କରି ଅର୍ଥାଭାବରୁ କମିଶନେରୀ କଚେରୀରେ କିରାଣି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା; କିନ୍ତୁ ପଢିବା ସମୟରୁ ପଦ୍ୟ, ଗଳ୍ପ ଓ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବା ଅଭ୍ୟାସଟା ବେଶି ଥିବାରୁ କିରାଣୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ସୁଦ୍ଧା ବାଣୀ-ଆରାଧନାରେ ତ୍ରୁଟି କରୁ ନ ଥିଲା । ଆଉ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଏହି ସବୁ ଗୁଣରେ ହୃଦୟରେ ଆବେଗ, ଉଚ୍ଛ୍ୱାସର ଉପକରଣଟା ଯେ ବଡ଼ ବେଶି ଥାଏ, ଏ କଥା କାହାରିକୁ କହିଦେବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ।

ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଘର ପକ୍ଷରେ ଜଣେ କଳ୍ପନାମିଜାସୀ ଲୋକ ଯଥେଷ୍ଟ । ଦୁଇ ଜଣ ରହିଲେ ବିପଦ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ଏମାନଙ୍କର ଘର ଏପରି ଲମ୍ବା ଚଉଡା ନ ଥିଲା ଯେ, ସମୟ ବିଶେଷରେ ଯେତେବେଳେ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ପୃଥକ୍ ରହିବା ଦରକାର, ଜଣେ ଘରର ଏ ମୁଣ୍ଡ କୋଠରୀ, ଅନ୍ୟ ଜଣ ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ କୋଠରୀକୁ ଯାଇ ସେହି ସମୟ ସକାଶେ ଟିକେ ନିର୍ଜ୍ଜନବାସ କରି ପାରିବ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଯେତେବେଳେ ଅଫିସ କାମ ସାରି ସନ୍ଧବେଳେ ରକ୍ତମୁହାଁ ହୋଇ ଘରକୁ ଫେରି ଆସେ, କ୍ଷୁଧା ଓ ହାକିମଙ୍କ ତିରସ୍କାରର ତାଡନାରେ ଶରୀରର ପିତ୍ତ ନାମକ ପଦାର୍ଥ ଚହଲି କରି ଯେତେବେଳେ ଅତି ଉତ୍କଟ ଭାବରେ ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିଥାଏ, ସେତେବେଳେ ଘରେ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ତ୍ରୁଟି ଦେଖିଲେ ମୁହଁଟା ମେଘ-ଅନ୍ଧାର ହୋଇଯାଏ; ଆଉ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଯଦି ସେ ଦିନ କୌଣସି କାରଣରୁ କମଳର ମୁହଁଟା ବି ମେଘ-ଅନ୍ଧାର ଦିଶୁଥାଏ, ସେ ସଙ୍ଘର୍ଷ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ନ ଚମକାଇ, କମଳର ଚକ୍ଷୁରୁ ବାରି ନ ବରଷାଇ ଶେଷ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ମନ ଉପରେ ସମୟର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ କମ ନୁହେ । ସମୟଟା ଯେତେ-ବେଳେ ନିତାନ୍ତ ନୀରସ ବୋଧ ହୁଏ, ଛୁଟି ଦିନର ଉଦାସ ସକାଳଟା

ମୁଁ ଅଛି, ମୁଁ ନାହିଁ

ଯେତେବେଳେ ବଡ଼ ଭାରି ଭାରି ଲାଗେ, ଆଉ କଟେ ନାହିଁ, କର୍ମମୟ ଦିବସର କ୍ଲାନ୍ତି ଯେତେବେଳେ ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଅବସାଦକର କରିଦିଏ, ସେତେବେଳେ ଟିକିଏ ଅଳିଆ ଅସୁବିଧା ହେଲେ ଆଉ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ହୁଏ ନାହିଁ, କାହାରି ସାଙ୍ଗରେ କଥା କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ନାହିଁ, କଥା କହିଲେ ଖାଲି ଯୋଉ କଥାରେ ହାଡ଼ ବିନ୍ଧିଯିବ, ସେଇ କଥା ମୁହଁରୁ ବାହାରେ ।

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର ମନ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ, ଥରେ ଏହିପରି ସମୟରେ ଆସି କହିଲା—"ନମ; ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ତୁମ ସାଙ୍ଗରେ ପଶୁପରି ବ୍ୟବହାର କରେ, ନା ?"

ନମ ପଚାରିଲା, "ତା ମାନେ ?"

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—ବିଲେଇ କୁକୁର ଯେତେବେଳେ ଚଢଥାନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଲାଙ୍ଗୁଳ ଧରି ଟାଣିଲେ ସେମାନେ ଯେମିତି ଖିଙ୍କାରି ହୁଅନ୍ତି, ଦାନ୍ତ ନିସୁଡନ୍ତି, ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ତମ କଥା ଶୁଣି ସେମିତି ହୁଏ ।

ନମ—ଆଉ ମୁଁ ବି କଣ କିଛି କମ୍ ? ଦେଖ, ତା ହେଲେ ବି ଆମ ମନରେ କିଛି ନ ଥାଏ ।

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—ରାମଚନ୍ଦ୍ରଃ, ଆମେ କଣ ସତ ସତ କଳିଆ କରୁ ? କିନ୍ତୁ ଯଦିବା ଏହି କଳିଆବେଳେ ଆମ ମନରେ କିଛି ନ ଥାଏ, ତଥାପି ମନରେ ସୁଖଶାନ୍ତି ରହିଦିଏ ନାହିଁ, ମନଟା ଖୋଲାସା ଲାଗେ ନାହିଁ । ବାସ୍ତବିକ ଏ କିଛି ନୁହେଁ, ମନର ଗୋଟାଏ ଭାବ । ଏ ପ୍ରକାର ଭାବ ଆସିଲା ବେଳକୁ ଯେବେ ଆମେମାନେ ପରସ୍ପର ସାଙ୍ଗରେ ନ ଲାଗନ୍ତୁ, ସେତିକିବେଳେ ଯଦି ଆମକୁ ଚୁପଚାପ୍ ରହିବାକୁ ଛାଡିଦିଆଯାନ୍ତା, ତା ହେଲେ ଏ ଭାବ ଶୀଘ୍ର ଚାଲିଯାନ୍ତା । ହୁଏ କଣ କି, ଏପରି ସମୟରେ କେହି ଯେବେ ଟିକେ ଚଢ଼ଚଢ଼ ହୁଏ, ନିଆଁରେ ଘିଅ ଢାଳିଲା ପରି ଲାଗେ ।

ସାମୟିକ

ଜମ—କିନ୍ତୁ ତୁମ ମନର ଅବସ୍ଥା ଯେ ଏ ପ୍ରକାର, ଏହା ଲୋକ ଜାଣିବେ କେମିତି ଯେ, ସେତେବେଳେ ତୁମ ସାଙ୍ଗରେ ସାବଧାନ ହୋଇ କଥା କହିବ ?

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—ଦେଖ, ମୁଁ ମନେ କରୁଛି, ଏଥିପାଇଁ କିଛି ରକମ ସଙ୍କେତ ରଖିବା ଦରକାର । ତା'ପରେ ଟିକେ ଭାବି କହିଲା—"ତୁମେ ଦେଖିଥିବ, ସାହେବମାନଙ୍କ ଫାଟକରେ କାଠର ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ବାକ୍ସ ଲଟକା ହୋଇଥାଏ । ସେହି ବାକ୍ସର ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଖୋପ ଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଘରେ ଥାନ୍ତି, ଅଥଚ କାହାରି ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖା କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ନ ଥାଏ, ଯେଉଁ କାଠରେ "ନାହିଁ" ଲେଖା ହୋଇଥାଏ, ତାକୁ ସେ ବାକ୍ସର ଖୋପରେ ପୂରାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଲୋକ ଦେଖନ୍ତି, ବାକ୍ସ ଉପରେ ଲେଖା ହୋଇଛି "ମିଷ୍ଟର ଅମୁକ ନାହାନ୍ତି ।" ମୁଁ ମନେ କରୁଛି ଆମର ବି ସେହିପରି କିଛି ଗୋଟାଏ କରିବା ଦରକାର । ତୁମେ କାଲି କନା ଉପରେ ନାଲିଆ ସୂତା ଦେଇ ଛୋଟ ଛୋଟ ଅକ୍ଷରରେ "ମୁଁ ଅଛି," "ମୁଁ ନାହିଁ", ଏହି ଦୁଇ କଥାକୁ ଲେଖି ତ । ଦୁଇଟା "ମୁଁ ଅଛି" ଓ ଦୁଇଟା "ମୁଁ ନାହିଁ" ଲେଖିବ । ସେଥିରୁ ଗୋଟାଏ "ମୁଁ ଅଛି" ଓ ଗୋଟାଏ "ମୁଁ ନାହିଁ" ମୁଁ ପାଖରେ ରଖିବି; ଆଉ ହଳକ ତୁମେ ରଖିବ । ଯେତେବେଳେ ମୋ ମନ ବିଗିଡ଼ି ଯାଇଥିବ, ମୁଁ କଣ କରିବି ନା ଗୋଟାଏ ସେଫ୍‌ଟିପୀନ୍ ଦେଇ "ମୁଁ ନାହିଁ" କୁ ମୋ ଗେଞ୍ଜିରେ ମାରିଦେବି । ତାକୁ ଦେଖି ତୁମେ ମୋ ମନର ଅବସ୍ଥା ବୁଝିପାରିବ । ମୁଁ ଯେମିତି ନାହିଁ, ଏହିପରି କାରବାର କରିବ, ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଆଉ ପାଟି ଫିଟେଇବ ନାହିଁ । ତୁମ ମନ ବି ଯେତେବେଳେ ଭଲ ନ ଥିବ, ତୁମେ ବି ସେମିତି କରିବ । ତୁମର 'ମୁଁ ଅଛି' ନ ଦେଖିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଆଉ ତୁମ ସାଙ୍ଗରେ କଥା କହିବି ନାହିଁ । ଏ କଥାଟା ଜମ ମନକୁ ଖୁବ୍ ପାଇଲା । ତହିଁଆର ଦିନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କଚେରୀରୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ଦୁଇ ହଳ "ମୁଁ ଅଛି","ମୁଁ ନାହିଁ" ତିଆର ।

ମୁଁ ଅଛୁ, ମୁଁ ନାହୁଁ

ଦିନେ ସଞ୍ଜବେଳେ ଅନନ୍ତ ଅଜା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏ ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରାୟ ଏ ଦୁଇଙ୍କ ଘରକୁ ଆସନ୍ତି । ଦୂର ସମ୍ପର୍କରେ ସେମାନଙ୍କର ଅଜା ହୁଅନ୍ତି । ଅଜାଙ୍କୁ ଦେଖି ନାତି ନାତୁଣୀ ବୋହୂ ଭାରି ଗର୍ବରେ ଏହି ଉଦ୍ଭାବିତ ଉପାୟର କଥା କହିଲେ; କିନ୍ତୁ ଦେଖାଗଲା ଯେପରି ଏ କଥା ବୁଢା ମନକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ । ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ପିଲାଦିନରୁ ଜାଣନ୍ତି । ସେତେବେଳଠୁ ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ସେ ବେଶ୍ ସାଧାସିଧା, କୌତୁକପ୍ରିୟ, ବିଶ୍ୱସ୍ତ, କାହାରି କଥାରେ ନାହିଁ କହିବାବାଲା ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଏ କଥା ଶୁଣି ବୁଢା କିଛି ବେଳ ଗଲା ଖୋଲି ହସିଲେ, ଆଉ କହିଲେ, "ହଁ, ଏ ଉପାୟରେ କିଛି ବିଶେଷତ୍ୱ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ଅସଲ କାମବେଳେ ଏହା କେତେ ଦୂର ଫଳ ଦେବ, ସେ ବିଷୟରେ ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ସନ୍ଦେହ ।"

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କହିଲା, "ଆରେ ଯା ହୋ ସନ୍ଦେହ କଲାବାଲା, ମିଜାସ ଥଣ୍ଡା ରଖିବାର ଏ ପ୍ରକାର ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନର କଥା କେବେ ଶୁଣିଛ ନା ଦେଖିଛ ?"

ଅଜା କହିଲେ, "ଏ ନବରଙ୍ଗ ବାବା ମୁଁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖି ନ ଥିଲି । ହଉ, ହଉ, ଆମେ ଅବିବାହିତ ଓଥବା ଲୋକ, ତୁମ ବିବାହିତଙ୍କର ରସ ସଗ ଭାବ କେମିତି ବୁଝିବା ? ଆଚ୍ଛା, ମିଜାସଟାକୁ ଦମନ କରି ଆୟତ୍ତରେ ରଖିଲେ ତ ସବୁ ଆପଦ ଶେଷ ।"

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—ମିଜାସକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ତ ଏ ଉପାୟ ବାହାର କରାହୋଇଛି ।

ଅଜା—ତା ଜାଣେ; କିନ୍ତୁ—

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—ଏ ସବୁ ବିଷୟରେ ତୁମେ କିଛି ଜାଣନା ହେ ।

"ତା ଆଉ କୋଉଦିନ ଜାଣିବି" କହି ଅଜା ନୀରବ ହେଲେ ।

ସାମୟିକ

ଯାହା ହେଉ, ଅନ୍ୟ କେହି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତୁ ନ ହୁଅନ୍ତୁ ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଏ ପ୍ରକାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥିଲେ । ଏହି ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇବା ପାଇଁ ବେଶିଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ଥରେ ଥରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଯେତେବେଳେ ସାହିତ୍ୟ ସେବାରେ ପ୍ରଗାଢ ଅଧ୍ୟବସାୟ ସହକାରେ ମଧ୍ୟରାତ୍ରିର ତୈଳ ନିଃଶେଷ କରେ ଏବଂ ତାହା ସହିତ ଯେଉଁ ତୈଳ ସ୍ୱସ୍ତ-ବକୁ ରୁକ୍ଷ ହେବାକୁ ଦିଏ ନାହିଁ, ତାକୁ ମଧ୍ୟ ନିଃଶେଷ କରେ, ତା ପର ଦିନ ସକାଳେ ଜଳଖିଆ କରିବାକୁ ଆସିଲାବେଳକୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଦେଖେ, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ "ମୁଁ ନାହିଁ" ବକ୍ଷରେ ଧାରଣ କରିଛି । ସେତେବେଳେ କାଣି କରିଡ ଚୁପ୍‌ଚୁପ । କିନ୍ତୁ କଥା କହିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଯେ ସ୍ତ୍ରୀ ମୁଚକି ହସିବ ନାହିଁ, ଏପରି କୌଣସି କଥା ନାହିଁ । ତା କିନ୍ତୁ ଅଧୋବଦନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର ନଜରରେ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଏହିପରି ସମୟରେ ଯଦି ଗିଲାସରେ ପିଇବା ପାଣି ଦେବାକୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଭୁଲିଯାଇଥାଏ, ତାହାହେଲେ ଅଗତ୍ୟା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବାବୁଙ୍କୁ ଉଠିଯାଇ ସୁରାଇର ଗଳାପୀଡ଼ନ କରି ଜଳ ବାହାର କରିବାକୁ ହୁଏ । ଅବଶ୍ୟ ଏ ଅଭିନୟର ଯବନିକା ପତନ ହାସ୍ୟମୟୀ ସ୍ତ୍ରୀର ନୀରବରେ ଦେଖିବାକୁ ସାହସ ହୁଏ ନାହିଁ, ତା ପୂର୍ବରୁ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରୁ ତାର ପ୍ରସ୍ଥାନ ଘଟିଥାଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ବ୍ୟାପାର ଗୁରୁତର ହେବା ପୂର୍ବରୁ "ମୁଁ ଅଛି" ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଜ୍ଞାପନ କରେ । ଭାଗ୍ୟଚକ୍ର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମଧ୍ୟ ସମୟ ସମୟରେ ଏ ପ୍ରକାର ଅବସ୍ଥାରେ ଉପସ୍ଥିତ କରାଏ । ଯେତେବେଳେ ସମୟ ଗଡ଼ିଗଲାଣି ଅଥଚ ରନ୍ଧାବଢ଼ା ଶେଷ ହୋଇନାହିଁ, ଅନେକ ଦିନରୁ ସିଲାଇ କାମ ବାକି ପଡ଼ିଛି, ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟର ସମସ୍ତ ଜଞ୍ଜାଳ ପରିଷ୍କାର କରୁ କରୁ ଶରୀର ଗଳଦ୍‌ଘର୍ମ ଓ ପ୍ରାଣ ଓଷ୍ଠାଗତ ହୋଇ କୁହେ, 'ଏ ମଣିଷର ଘରକାମ କରୁ କରୁ ପ୍ରାଣଗଲା,' ଆଉ ଏହି ସମୟରେ ଯେତେବେଳେ ବିବାହ-ଜୀବନର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଦୋଷଶୂନ୍ୟ ଯଥେଚ୍ଛା ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ ପ୍ରଭୃତି ଅନୂଢା ଅବସ୍ଥାର ଯାବତୀୟ ଅତୀତକୁ ସ୍ମରଣ କରାଉଥାଏ, ସେତେବେଳେ ଯଦି କଚେରି-ପ୍ରତ୍ୟାଗତ ସ୍ୱାମୀର ପଦଶବ୍ଦ ଦୁଆର ମୁହଁରୁ ଶୁଭେ, ସ୍ତ୍ରୀର ବକ୍ଷ 'ମୁଁ ନାହିଁ' ଧାରଣ କରିବାକୁ ବିଳମ୍ବ କରେ ନାହିଁ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଯଦି

ମୁଁ ଅଛି, ମୁଁ ନାହିଁ

ସେଦିନ ସ୍ୱାମୀର ଜଡେଶ୍ୱର ଅଭିଜ୍ଞତା ମଧୁର ହୋଇ ନ ଥାଏ, ସ୍ତ୍ରୀର "ମୁଁ-ନାହିଁ" କୁ ଦେଖି ସ୍ୱାମୀର 'ମୁଁ ନାହିଁ' ମଧ୍ୟ ବାହାରି ଆସେ । ତେଣିକି ଦୁହିଁଙ୍କା ଦୁହେଁ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ । "ମୁଁ ଅଛି" ବାହାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜ କାମ ନିଜେ କରନ୍ତି । ସେଦିନର ମାନଭଞ୍ଜନର ଲଢେଇପାଇଁ ଏହିପରି ରାଗବାଗିଣୀ ବନା ବଡ଼ ନୀରସରେ ଶେଷ ହୁଏ ।

ସେଦିନ ସେମାନେ ଏହି 'ମୁଁ ଅଛି' ,'ମୁଁ ନାହିଁ' ଅଭିନୟର ଠିକ୍ ମଝି ଅଙ୍କରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ, କି ସେଦିନ ସଞ୍ଜବେଳେ ଅଜାଙ୍କର ଭାଗ୍ୟଟା ମନ୍ଦ ଥିଲା, ତା ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଜାଣନ୍ତି । ବୁଢା ଦିନା କେବେ ନିର୍ମଳା ଆଉ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସି ନ ଥିଲେ । ସେଦିନ ସଞ୍ଜବେଳେ ଅଜା ତାଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲେ, ଦୁଇଜଣଯାକ "ମୁଁ ଅଛି" ଅବସ୍ଥାରେ । ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ କହିଲେ, "କିହୋ, ଅଛ କେମିତି ?"

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କହିଲା, "ହୁଁ ।"

ନିର୍ମଳା କହିଲା,"ଆରେ ଅଜା, ଆସ ଆସ, ଥଣ୍ଡା ପବନ ହେଲାଣି, ବର୍ଷା ପଡିବ, କବାଟ ଆଉଜାଇ ଭିତରକୁ ଆସ । ତୁମ ନାତି କଥା ଆଉ ପଚାରୁଛ କାହିଁକି ? ସେ କଣ ଆଉ ତାଙ୍କଠି ଅଛନ୍ତି ? ଦିନ ଆଉ ରାତି,ରାତି ଆଉ ଦିନ, କଲମ ଘେଞ୍ଚି ଘେଞ୍ଚି ତାଙ୍କ ହାତରେ ବଣ୍ଡି ପଡିଗଲାଣି ।"

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କହିଲା, "ମୋ ନିଜ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କହିପାର, ମୋ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତୁମ ପାଖରୁ କୌଣସି କଥା ଶୁଣିବାକୁ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ମନେ ରଖିବ, ଏହି କଲମଘେଞ୍ଚା ହେତୁରୁ ତୁମର ସ୍ୱାଜସଜ୍ ଚାଲୁଛି ।"

ନିର୍ମଳା ଟିକେ ଗଳା ନରମ କରି କହିଲା, "ହାତ ଧରି ଯେତେବେଳେ ବା' ହୋଇଛ, ସ୍ୱାଜସଜ୍ କଣ ଚଳାନ୍ତ ନାହିଁକି—ସେ କଲମ ଘେଞ୍ଚି ଚଳାଅ,

ଆଉ ଯାହା କର ଚଳାଅ । ଆଚ୍ଛା, ତୁମ ସକାଶୁ ଲୋକ କଣ ଝିଅକେ ହସିବ କି ନାହିଁ ? କଲମ ଦିନସାରା ଚଳଉଛ, ରହସ୍ୟ ବୁଝୁନା ।”

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଅଜାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି କହିଲା, “ମୁଁ ଆଜିକାଲି ସ୍ୱତରେ ବେଶି ଲେଖାଲେଖି କରେ ନାହିଁ, ଦିନରେ ତ ନ କରି ଉପାୟ ନାହିଁ ।”

ଅଜା ବଡ଼ସ୍ୱ ବଡ଼ ବଗ୍ଡ଼ାଟରେ ପଡ଼ିଲେ । ଉଭୟଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ କରିବାକୁ କହିଲେ, “ଲେଖାପଢ଼ା ବଡ ଭଲ କାମ, ସଂସ୍କୃତରେ ଅଛି—

ସଂସାରବିଷବୃକ୍ଷସ୍ୟ ଦ୍ୱେ ଏବ ମଧୁରେ ଫଳେ

କାବ୍ୟାମୃତରସାସ୍ୱାଦଃ ସଙ୍ଗମଃ ସଜ୍ଜନୈଃ ସହ ।”

ନିର୍ମଳା କହିଲା, “ଅଜା, ତୁମ ନାତିଙ୍କର ବୃକ୍ଷରେ କେବଳ ପ୍ରଥମ ଫଳଟି ଫଳେ; ଘରେ ଯେଉଁ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଜ୍ଜନଟି ଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗସୁଖ ମଧୁର ଲାଗେ ନାହିଁ ।”

ଏତକ ଶୁଣି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ତଡ଼ବଡ଼ ଉଠିପଡ଼ି କହିଲା, “ଅଜା, କିଛି ମନେ କରିବ ନାହିଁ, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଘରେ ରହିପାରୁ ନାହିଁ ।”

ବିସ୍ମୟରେ ଅଜାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ବିସ୍ଫାରିତ ହୋଇଗଲା । ସେ କହିଲେ, “ଏ ଝଡ଼ବୃଷ୍ଟି, ଏ ଦୁର୍ଯୋଗରେ ତୁମେ ଯିବ କୁଆଡ଼େ ହେ ? ଆରେ ରକ୍ଷାକର ! କାରଣ ଦେଖିଲେ “ମୁଁ ନାହିଁ” ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବକ୍ଷରେ ଶୋଭା ପାଉଛି । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର କଥା ଶୁଣି ସେ ପ୍ରଥମରେ ମନେକରିଥିଲେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଅବା ସତକୁ ସତ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛି; କିନ୍ତୁ ପରେ ବୁଝିପାରିଲେ, ସେ କେବଳ କନାରେ “ମୁଁ ନାହିଁ” । ଦେଖିଲେ ଅବସ୍ଥା ସୁବିଧାଜନକ ନୁହେଁ, ଧୀରେ ଧୀରେ ଖସିଯିବାର ଶ୍ରେୟଃ । ଉଠି କହିଲେ, “ମୁ ଯାଉଛି, ନମ !”

ନିର୍ମଳା କହିଲା, “ନା, ନା, ସେ କି କଥା, ଅବ ନକେ କହୁଥିଲେ ଝଡ଼ ବୃଷ୍ଟି କଥା, ଜକେ ପୁଣି ଯିବ କେମିତ ?”

ଅଜା—ଏଉଟ୍ ଏତିକି ଯେ, ମୁଁ ଯାଉଛି, ଛତା ଅଛି ।

ମୁଁ ଅଛି, ମୁଁ ନାହିଁ

ନା, ନା, କହି ନିର୍ମଳା ଆସି ତାଙ୍କୁ ବସାଇ ଦେଲା । ତା ପରେ କହିଲା, "ଆଜି ତୁମେ ଏଠି ଖାଇବ । ତୁମ ନାତି ତ ନାହାନ୍ତି, ତୁମେ ମତେ ଏକୁଟିଆ ଛାଡି ଯିବ କେମିତି ?"

ଅଜା ବୁଢା ପାଟି ଝାଳୁଥାକୁ ହବ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲେଇ ପଛଆଡ଼େ ଯେଉଁଠି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଗୁମ୍ ହୋଇ ବସିଥିଲା, ସେ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲେ । ତା ଉତ୍ତାରୁ କହିଲେ, "ମୋ ପାନଡବାଟା ଛାଡି ଆସିଛି ।"

ନିର୍ମଳା—ସେଥିପାଇଁ କିଛି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ତୁମ ନାତି ତାଙ୍କ ପାନଡବା ନେବାକୁ ଭୁଲି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ଏହା କହି ନିର୍ମଳା ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର ପାନଡବା ଆଣି ପିଠାଇ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଧରିଲା ।

ଅଜା ପଛପଟକୁ ଅନାଇ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର ଅମ୍ବିଳା ମୁହଁକୁ ଟିକେ ଦେଖିନେଇ କହିଲେ, "ନାହିଁ ରେ ବାବୁ, ତାପାଇଁ ଯେଉଁ ପାନ ଭଙ୍ଗା ହୋଇଛି, ମୁଁ କାହିଁକି ସେଥିରେ ଭାଗ ବସାଇବ ? ତୁ ମତେ ଅଲଗା ପାନ ଭାଙ୍ଗିଦେ ।"

ନିର୍ମଳା ଟିକେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଆଡକୁ ଅନାଇ ଦେଇ କହିଲା, "ତୁମ ନାତି କଣ ଅଛନ୍ତି ଯେ ସେ ଖାଇବେ ? ଏ ପାନ କଣ ଶୁଖିବ ? ସେ ଥିଲେ ବି କଣ ତାଙ୍କ ଡବାରୁ ତୁମକୁ ପାନ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତେ ?"

ପାନ ଖାଇଲା ବେଳେ କେତେ ଲୋକ ପାନକୁ ପାଟିରେ ପୁରାଇ ଅଧା ବାହାରେ ରଖି ତା ଅଗଟିକ ଛିଣ୍ଡାଇ ପକାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଅଜାଙ୍କର ମଧ ସେ ଅଭ୍ୟାସ ଥିଲା । ଡବାରୁ ପାନ ନେଇ ପାଟିରେ ପୁରାଇ ଅଗ ଛିଣ୍ଡାଇବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ଏହିପରି ସମୟରେ ନିର୍ମଳା ଦଉଡି ଆସି କହିଲା, "ରୁହ, ରୁହ ।" ତା ପରେ ନିଜ ହାତରେ ଅଜାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ବାହାରିଥିବା ପାନର ଅଗ ଛିଣ୍ଡାଇ ଦେଲା ।

ସାମୟିକ

ଅଜା କହିଲେ,"କିରେ ବାବା,ଆଜି ଏ ଗରିବ ଉପରେ ଏତେ ଅନୁଗ୍ରହ କାହିଁକି ?"

ନିର୍ମଳା ଦଉଡ଼ି ଯାଇ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର କୋଟ ପକେଟରୁ ଗୋଟାଏ ସିଗାରେଟ ବାକ୍ସ ବାହାର କରି ଆଣି, "ଅଜା ତୁମେ ପିକା ଖାଅ, ଆଜି ଏ ସିଗାରେଟ ଖାଇବାକୁ ହେବ" କହି, ଅଜା ଉତ୍ତର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଗୋଞ୍ଜି-ଦେଇ ଦିଆସିଲିଇ ଜଳାଇ ସିଗାରେଟରେ ଲଗାଇଦେଲା ।

ଅଜା ପାଟିରୁ ସିଗାରେଟ କାଢି କହିଲେ, "ଏ ସବୁର ମାନେ କଣ ?"

ନିର୍ମଳା କହିଲା,"ଥରେ ଭାଇ ଏଠିକି ଆସିଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ସିଗାରେଟରେ ଏପରି ଲଗାଇ ଦେଇଥିଲି ବୋଲି ତୁମ ନାତି ମୋତେ କଣ କହିଥିଲେ ଜାଣ ? ସେ କହିଲେ, ମୁଁ ଭାଇ ଫାଇ ଜାଣେ ନାହିଁ, ମୋ ସିଗାରେଟ ଛଡ଼ା ଆଉ କାହା ସିଗାରେଟ ସେମିତି ଲଗାଇଦେଲେ ମୁଁ ତୁମ ସାଙ୍ଗରେ କଳିଆ କରିବି । ତୁମ ନାତି ନାହାନ୍ତି, ନୋହିଲେ ଏ କଥା ଦେଖିଥିଲେ ଆଜି ଆଉ ମୋର ବାକି ରଖି ନ ଥାନ୍ତେ ।

ଅଜା କହିଲେ, "କଅଣ କହୁଛୁ ?"

ନିର୍ମଳା କହିଲା,"ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା ଶୁଣିବ ଅଜା ? କତିକି ଘୁଞ୍ଚିଆସ । ତୁମ ନାତି ନାହାନ୍ତି ସତ; କିନ୍ତୁ କେତେବେଳେ ହଠାତ୍ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯିବେ । ଅଜା ବାଧା ଦେଇ କହିଲେ, "ନାହିଁରେ ବାବା, ଆଜି ଦିନକ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ କଥା ଶୁଣିଲିଣି । ହଜମ କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।"

ନିର୍ମଳା—ଅଚ୍ଛା, ତେବେ ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା ଶୁଣ । ତୁମ ନାତି କେମିତି ସାହିତ୍ୟସେବା କରନ୍ତି, ତୁମେ ଜାଣି ନାହିଁ । ସେ କଣ ସାହିତ୍ୟ ସେବା ? ରୀତିମତ ସରସ୍ୱତୀ ସାଙ୍ଗରେ ଧସ୍ତାଧସ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ଅମିତ୍ରାକ୍ଷର ଛନ୍ଦରେ କୌଣସି ବୀରରସପୂର୍ଣ୍ଣ କବିତା ଲେଖିବାର ଯେତେବେଳେ ଚେଷ୍ଟା ହେଉଥାଏ, କଣ କରନ୍ତି ନା, ଦୁଇପାଞ୍ଚ ଧାଡ଼ି ଲେଖିଦେଇ, ଗୋଟାଏ କଣକୁ

ଯାଇ, ଗୋଡ଼ ଫରକଣ୍ଠା କରି ଛିଡ଼ା ହୋଇ, ଗୋଟାଏ ବାଇଶିପଲିଆ ବଧା ଉଠାଇ, ଆଖି ବାହାର କରି…………

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବସି ପିକା ଖାଉଥିଲା । ଦେଖିଲା, ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ, ସବୁ କଥା ପଦାକୁ ବାହାରି ପଡିବ । ଚଞ୍ଚଳ ଧାଡ଼ିକିନା ଚଉକି ଛାଡି କହିଲା, 'ମୁଁ ଅଛି ।'

ଅଜା ନାତୁଣୀ-ବୋହୂ ପଛକୁ ଅନାଇ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଛାଣିରେ ଦେଖିଲେ 'ମୁଁ ଅଛି' ।

ନିର୍ମଳା କହିଲା,"ବାଃ ବଡ଼ ଚଞ୍ଚଳ ଫେରି ଆସିଲ ତ !"ସେତେବେଳେ ମଧ୍ଯ ବ୍ୟଙ୍ଗକୌତୁକରେ ତାର ଆଖି ହସୁଛି ।

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ପଚାରିଲା, "ଖାଇବାର କଣ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରୁଛ ?"

ନିର୍ମଳା—ତୁମ ସୁଜନ୍ମନ୍ କଥା ତୁମେ ବୁଝ । ଅଜା ଥାଉଁ ଥାଉ ଯେବେ ତୁମେ 'ମୁଁ ନାହିଁ' କାଟିପାର, ମୁଁ କଣ କାଟିପାରେ ନାହିଁ ?

ତା ଉତ୍ତାରୁ ନିର୍ମଳା ଯାଇ ଚଉକିରେ ଆଉଜି ପଡିଲା । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଆଉ ଅଜା ଦେଖିଲେ ନିର୍ମଳାର 'ମୁଁ ନାହିଁ' ଲାଲ୍ ପତାକା ତୋଳି ବିପଦର ସୂଚନା କରୁଛି ।

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଟିକେ ଗେଷ୍ଟ ହୋଇ ବସି କହିଲା, "ଆଚ୍ଛା ଭୁତ ତରକାରୀ ବାଡିକରି ଖାଇବାକୁ ହେବ, ଏଇ ତ ?"

ଅଜା ଉଠି କହିଲେ, "ମୁଁ ଯାଉଛି ।"

"ଖବରଦାର ଅଜା, ରହିବାକୁ ତମକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରା ହୋଇଛି, ମୁଁ ନ ଖୁଆଇ ଛାଡିବି ନାହିଁ । ତୁମେ ଏଠି ଖାଇବା ପାଇଁ ଏ ଆସନଟା ପକାଇ ଜାଗା କର, ମୁଁ ରନ୍ଧାଘରୁ ଖାଇବାର ନେଇ ଆସୁଛି ।" ଏହା କହି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରନ୍ଧାଘରଆଡ଼କୁ ଉଠିଗଲା ।

ସାମୟିକ

ରନ୍ଧାଘରୁ ଅବାଜ ଆସିଲା,"ଏ ଘରେ କଣ କିଛି ସୁନିୟମ ସୁବିଧା ଅଛି ? କୋଉଟି କୋଉ ଜିନିଷ ଯେ ଅଛି, ତାର ଠିକଣା ନାହିଁ ।" ମଣିଷ ଗଳାର ଅବାଜ ଶେଷ ହେଉଣୁ ନ ହେଉଣୁ ଥାଳକଂସା ପଡିବାର ଅବାଜ ଶୁଭିଲା ।

ଅଜା ବସି ବସି ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । କେବଳ ମୁହଁରେ କହିଲେ, "ବାଟସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ଗୋଡ଼ ହାତ ନ ଛେଚିଲେ ରକ୍ଷା ।"

ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଥାଳୀ ସଜାଇ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଆଣି ଖାଇବା ଜାଗାରେ ରଖି କହିଲା, "ଅଜା, ଅଜ, ଆମର ଖେଳଘର ଭ୍ରତ ! ନିଜେ ଯଦିବା ନ ରାନ୍ଧିଛୁ, ତଥାପି ନିଜେ ବାଢି, ନିଜେ ଖାଇବା । ଦୁଃଖର କଥା, ଆମେ ନିଜେ ଯା ରାନ୍ଧି ପାରିଲୁ ନାହିଁ; ତାଠୁଁ ଦୁଃଖର କଥା, ରାନ୍ଧିଲାବାଲା ସାଙ୍ଗରେ ଖାଇବାକୁ ଘରେ ନାହିଁ ।"

ଅଜା ନାହିଁ କରୁ କରୁ ତ ତାଙ୍କୁ ଖାଇବା ଜାଗାରେ ବସାଇଲା । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଖାଇବା ଜିନିଷ ନେଇ ଅଜାଙ୍କ ଥାଳୀରେ ପର୍ବତ ପ୍ରମାଣେ ଗଦାଇଲା, ଆଉ ଅଜା ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଥାଳୀରେ ଥିବା ଖାଇବା ପଦାର୍ଥର ପରିମାଣ ଦେଖି ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ, ନିର୍ମଳା ପାଇଁ ବେଶି କିଛି ନାହିଁ, କହିଲେ, "ରେ ଓଲୁ, କାଢି ରଖ ଅଧେ ନିମ ପାଇଁ ।"

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କହିଲା, କେହି ଯେବେ ଭୋକିଲା ଥାଏ, ତା ପାଇଁ ଆମେ ପ୍ରସାଦ ଛାଡିଯିବା ।"

ଅଜାଙ୍କ ପଛଆଡ଼ୁ ଚଉକି ଧଡ଼୍ ଧଡ଼୍ ହେଲା । ଅଜା ଫେରି ଦେଖନ୍ତି, ନିର୍ମଳାର 'ମୁଁ ନାହିଁ' ଜାଗାରେ 'ମୁଁ ଅଛି ।'

ନିର୍ମଳା ଉଠି କହିଲା, "ମୋ ସ୍ବଜସ୍ୱନ୍ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ମୁଁ କାହାରି ପ୍ରସାଦର ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ ।"

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କହିଲା,'ଆଜପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତ ସ୍ବଜସ୍ୱନ୍ ଏହାରି ପ୍ରସାଦରେ ଚଳୁଥିଲା । ରାଗରେ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ମୁହଁ ଲାଲ । ଅଜା କଣ କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ, କଥା

ମୁଁ ଅଛି, ମୁଁ ନାହିଁ

ମୁହଁରେ ଅଟକିଗଲା । ଅନାଇ ଦେଖନ୍ତି ଯେ, ତୁହିଁକା ତୁହେଁ 'ମୁଁ ନାହିଁ' ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି ।

ଏଥର ଅଜା ବଡ଼ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଲେ । କଣ କରିବେ, କିଛି ବୁଝି-ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଖୁବ ତରକାରୀ ଘୋଡ଼ାଇଦେଇ ଶେଷକୁ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ଦୁଆର ମୁହଁକୁ ଉଠିଆସି କହିଲେ, "ଯେତେବେଳେ ଘରେ କେହି ନାହାନ୍ତି, ମୁଁ ଆଉ ରହିବ କାହିଁକି ?"

ଅଜା କିନ୍ତୁ ଗଲେ ନାହିଁ । ଦୁଆର ମୁହଁରୁ କଣ ବିଚାରି ଫେରି ଆସିଲେ । ଆରାମ ଚଉକିରେ ବସି ହାତଗୋଡ଼ ଟେକିଦେଇ କହିଲେ, ଘରେ ତ କେହି ନାହାନ୍ତି; ମୁଁ ବି ଯଦି ଚାଲିଯାଉଛି, ଚୋରଫୋର ଆସି ପଶିବେ । ଦୁଃଖର କଥା, ଏ ପ୍ରକାର ଏକ ଉପାୟ ବାହାର କରିଛନ୍ତି ଯେ, ତୁହିଁକା ତୁହେଁ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହେଉଛନ୍ତି । ଅଜା ପକେଟରୁ ଗୋଟାଏ ପିକା କାଢି ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିଛିକ୍ଷଣ ଖାଇବା ପରେ କହିଲେ, "ମୁଁ ପିଲାଟିଦିନୁ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଛି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଏହି ଯେ, ଏମାନେ ପରସ୍ପରକୁ କେମିତି ଭଲ ପାଆନ୍ତି, ସେ କଥା ଏମାନେ ଭୁଲି ଯାଉଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଏମାନେ ଏଠି ଥିଲେ ମୁଁ ଏ ସବୁ କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ; କାରଣ ଲୋକ ଆଗରେ ତାର ଗୁଣ ଗାଇବା ଭଲ ନୁହେଁ । ସେତେବେଳେ ଏମାନଙ୍କର ପାନପାନ ହୋଇ ଯାଇଛି । ତା ଭିତରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଯେତେବେଳେ ଛମାସ ଜେଲ ଗଲା, ନିର୍ମଳା ସେ କେମିତି ପ୍ରତିଦିନ ମୋଠୁଁ ଖବର ପାଇବାକୁ ଅନାଇ ବସିଥାଏ, ସେତେବେଳେ ତା ମୁହଁ ଯେ କେମିତି ଶୁଖି ଯାଇଥାଏ, ତାହା ତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଦେଖି ନାହିଁ । ବିଶେଷରେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସେହି ସମୟରେ ଥଟ୍ଟା କରି କହେ, 'ନିମ୍, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲର ଯଦି କିଛି ହୋଇଯାଏ, ଭାବନା କଣ, ଏ ବୁଢା ତ ଅଛି ।' ନିର୍ମଳା କେମିତି 'ଛି ଅଜା, ଏ ଥଟ୍ଟା ମୋତେ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ' କହି ସତକୁ ସତ କାନ୍ଦପକାଏ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବି କଣ କମକୁ କମ ଭଲପାଏ ! କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକକୁ ତ ଆଉ କହିଦେବାକୁ ହେବ ନାହିଁ, ତୋ ସ୍ୱାମୀ ତୋତେ କେମିତି

ଭଲପାଏ, ତା ତୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଝି ନାହୁଁ । ଏ ଦୁଇଜଣ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବବାହିତ । ଏହି ସ୍ୱଗସ୍ୱଭ୍ବ ଯେ ତାହାର କାରଣ, ଏହାର ସକାଶୁ ଯେ ମୁଁ ମୋର ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଦେବତାକୁ ହରାଇଥିଲି, ଏ କଥା ଏମାନେ ଜାଣିବେ କାହୁଁ ? ସେ କଥା ଯେ ମୁଁ ମୋ ନିଜକୁ ସ୍ମରଣ କରାଇବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ସେ ଆସି ଷୋଡ଼ଶ ବର୍ଷର କଥା । ଏହି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଶିଖିବା ପାଇଁ ମୋତେ ଯେ କେତେ ଆଘାତ, କେତେ ପ୍ରହାର ଭୋଗ କରିବାକୁ ହୋଇଛି, ତାହା ଜାଣିଲେ ଏମାନେ ଏପରି ଅଧୀର ହୁଅନ୍ତେ ନାହିଁ । ଏମାନେ ମନେ-କରୁଛନ୍ତି ବିବାହବନ୍ଧନ ବଡ଼ ଶକ୍ତ, ତାକୁ ଛିଣ୍ଡାଇବାକୁ ସାମାନ୍ୟ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟର କ୍ଷମତା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଲେ ଏହି ମିଳନ ତଳେ କି ଯେ ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ଅମିଳନ ଅନୈକ୍ୟ ଏହାର ନିପାତ ନିମିତ୍ତ ଖାତ ଖୋଳିଥାଏ, ତାହା ଏମାନେ ଯେମନ୍ତ ଅତି ବିଳମ୍ବରେ ନ ବୁଝନ୍ତି, ଏହାହିଁ ମୋର ଈଶ୍ୱରଙ୍କ...”

ନିର୍ମଳା ଅନେକ କ୍ଷଣରୁ ନୀରବରେ କାନ୍ଦୁଥିଲା । ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ଉଠିଆସି କହିଲା, “ଅଜା ମୁଁ ଭାରି ଦୋଷୀ ।” ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଉଠିଆସି କହିଲା, “ନାହିଁ, ନାହିଁ, ସବୁ ଦୋଷ ମୋହରି ।”

ଅଜା କହିଲେ, “ଆସିବନି ତୁମେ ଦୁହେଁ; ସବୁ ଦୋଷଯାକ ଦେବା ନିଦ ତୁମ ‘ମୁଁ ନାହିଁ’ ‘ମୁଁ ଅଛି’ ଉପରେ । ତାକୁ ଚମ୍ପଲ କାଟ, ପୋଡିଲେ ଯାଇ ତାର ଉଚିତ ଦଣ୍ଡ ହେବ ।”

ସହକର୍ମିଣୀ

[ଏ୭]

ନୁହେଁ ଧର୍ମପତ୍ନୀ ତବ, ନୁହଇ ସେ ଧାତ୍ରୀ,
　　　　ସେ ସେ ଯୁଗଯାତ୍ରୀ,
　　　ସାଥୀ ତବ ଜୀବନର ପଥେ,
ସଙ୍କୋଚର ମାୟାପାଶ କାଟିଦେଇ ଚଳେ ଅବରତେ,
　　　ଶଙ୍କାଶୂନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ତାର ଦିଗନ୍ତପ୍ରସାରୀ,
ନୁହେଁ ସେ ଗୃହିଣୀ ଜାୟା, ନର ତୁମ୍ଭେ, ସେ କେବଳ ନାରୀ ।
　　　　　　　　　　(କାଳନ୍ଦୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ)

ଉକିଲ କାଶୀନାଥ ଯେତେବେଳେ କଚେରୀର କାମ ସାରି ଘରକୁ ଫେରିଲା, ସେତେବେଳକୁ ତାର ପେଟରେ ଭୋକ ମୁଣ୍ଡକୁ ଉଠିଲାଣି; କିନ୍ତୁ ମନ ଅତୃପ୍ତ ନୁହେଁ । କାରଣ ପକେଟ ଆଜି ପୂରିଛି, ଯଦିବା ପେଟ ଖାଙ୍କା ପଡ଼ି କଙ୍କାଳରେ ପରିଣତ । କାଶୀନାଥ ଯେତେବେଳେ କଚେରୀରୁ ବାହାରି ଗାଡ଼ିରେ ବସିଲା ଘରକୁ ଫିରିବାକୁ, ହାତ ତାର ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ଯାଇ ଡାହାଣ କଡ଼ ପକେଟର ଓଜନ କଷିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ଏବଂ ମନ କଳ୍ପନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଏହି ଓଜନର ଅନୁରୂପ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଆଜି ଘରେ ପାଇବ କି ନାହିଁ ।

ଘରେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପାଇବା ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ କରିବାର କାରଣ ଯେ ନ ଥିଲା, ତାହା ନୁହେଁ । ଆଜିକାଲି ରାତି ନଅଟା ଦଶଟା ପୂର୍ବରୁ କମଳାର ସାକ୍ଷାତ୍ ମିଳିବା ଦୁଷ୍କର । ଶାଶୁ ଶ୍ୱଶୁର ଦିଅର ଭାଉଜ କି ଅବା ଘରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାମଧନ୍ଦା ଯେ ଏ ସାକ୍ଷାତର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେଉଥିଲେ, ତାହା ନୁହେଁ । କି ଦିନ କି ରାତି କୌଣସି ସମୟରେ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଅବାଧ ମିଳନ

ପକ୍ଷରେ ଏ ସବୁ ଅନାବଶ୍ୟକୀୟ ଅବରୋଧ ଅନ୍ତତଃ କଠୋରର ବାସଭବନରେ ନ ଥିଲା, ଏପରି କି ପିଲାଝିଅଙ୍କର କଙ୍କାଳ ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । କାରଣ ଯଦିବା ସେମାନେ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ବରଷ ହେଲା ବନ୍ଦୀ ହୋଇଛନ୍ତି, ଏଯାବତ୍ ସେମାନେ ନିଃସନ୍ତାନ । ତଥାପି ଗତ ଦଶଟା ପୂର୍ବରୁ ଆଜକାଲି ସ୍ତ୍ରୀର ସାକ୍ଷାତ୍ ମିଳିବା ଦୁଷ୍କର । ଦିନ ଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ପରସ୍ପରର ସଙ୍ଗସୁଖ ଭୋଗ କରିବାରେ ଦିନ ରାତି ଅଣ୍ଟୁ ନ ଥିଲା । ସେ ହେଉଛି ବାହା ହେବାର ପହିଲି କେତେ ମାସ । କମଳା ସେତେବେଳେ ପନ୍ଦର ବର୍ଷର ବାଳିକା; କିନ୍ତୁ ଏହି ଅତ୍ୟଧିକ ମିଳାମିଶା କେବଳ ଶାରୀରିକ । ସେଥିପାଇଁ ସ୍ବାଧୀନତାର ପ୍ରତି-କ୍ରିୟା ବର୍ଷକ ଭିତରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତା ପରେ ତିନି ଚାରି ବରଷ ଉଭୟେ ନିଜ ନିଜ କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲେ । ମେଧାବୀ କାଶୀନାଥ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲା, ତାର ଓକାଲତିରେ ଏବଂ ପଇସା ରୋଜଗାର କରିବାରେ । କମଳା ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲା, ବଙ୍ଗଳା, ଇଂରାଜୀ, ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି ନାନାପ୍ରକାର ନଭେଲ, ନାଟକ ଏବଂ ମାସିକ ଓ ଦୈନିକ ପତ୍ରିକା ପଢ଼ି ଅଜସ୍ର ଅପରିପକ୍ୱ ଚିନ୍ତାଭାରରେ ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ କରିବାରେ ଏବଂ ସେ ସବୁକୁ ଦେଶର ନାନାବିଧ ମାସିକ ପତ୍ରି-କାରେ ଉଦ୍‌ଗାର କରି ନିଜ ବଦ୍‌ହଜମିରେ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ କରିବାରେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଦେଶ ଉପରକୁ ମାଡିଆସିଲା ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଢେଉ, ଦେଶସେବାର ଆହ୍ୱାନ । ତା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପରଦା ଛିଣ୍ଡିଲା, ଓଢଣା ଖସିଲା, ଓଡ଼ିଆ ଘରର ଝିଅ ବାହାରିଲା ପଦାକୁ ଦେଶର ଦୁଃଖ ମୋଚନ କରିବାକୁ କାନ୍ଧକୁ କାନ୍ଧ ମିଳାଇ ପୁଅଙ୍କ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ । ଦେଶର ଏ ଡ଼ାକ ଶୁଣି ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅଗ୍ରଦୂତ ସ୍ୱରୂପେ ଅନ୍ତତଃ ଅନ୍ଧାରର ବନ୍ଧନ ଛିନ୍ନ କରିଥିଲେ ଯେଉଁ କେତେ ଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଘରର ଝିଅ, କମଳା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ।

ସ୍ୱାମୀ କାଶୀନାଥ ଯଦିବା ସ୍ତ୍ରୀର ଏହି ଦେଶସେବାର ବେପରଦା ଭାବକୁ ବଡ ବେଶି ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥିଲା, ତଥାପି କି କାର୍ଯ୍ୟରେ କିଅବା ବାକ୍ୟରେ

ତାର କୌଣସି ପ୍ରତିବାଦ ବା ପ୍ରତିବନ୍ଧକତା କରୁ ନ ଥିଲା । ଫଳରେ ସ୍ତ୍ରୀର ଦେଶସେବା କାର୍ଯ୍ୟ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଘରର ସେବା ଏବଂ ସ୍ୱାମୀ ସେବାକୁ ମାଡ଼ିଚାଲିଛି । ଦେଶର ସେବା ସ୍ତ୍ରୀର ସମୟକୁ ଏପରି ଅଧିକାର କରି-ବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ, ଅନ୍ତତଃ ରାତି ନଅଟା ଦଶଟା ପୂର୍ବରୁ ସ୍ୱାମୀର ସ୍ତ୍ରୀ ଦର୍ଶନ କଷ୍ଟକର ହୋଇଉଠିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଆଜି କଚେରିରୁ ବାହାରିବା ବେଳେ ରୋଜଗାରର ପରିମାଣ ଦେଖି ଯଦିବା ମନଟା ବଡ଼ ବେଶି ଘରମୁହାଁ ହୋଇ-ଥିଲା, ତଥାପି ସ୍ତ୍ରୀର ଅନୁପସ୍ଥିତି ଆଶଙ୍କା କାଶୀନାଥକୁ ଟାଣିଲା ପ୍ରଥମେ କାଠଯୋଡ଼ି ବନ୍ଧ ଉପରକୁ ଦେହ ମନର ଶ୍ରାନ୍ତି ଦୂର କରିବାକୁ ନଈକୂଳର ସଞ୍ଜବେଳ ପବନରେ । ଯେତେବେଳେ ରାସ୍ତାର ବିଜୁଳିବତୀ ଜଳିଲା ଝଟକେ ସହରର ଅନ୍ଧାର ରାତିର ଶୋଭା ବଢାଇବାକୁ, କାଶୀନାଥର ଗାଡ଼ି ଆସି ଲାଗିଲା ତା ଘରର ଫାଟକ ପାଖରେ । ଘର ଭିତରେ ପଶିଲା କ୍ଷଣି ବୁଝି ପାରିଲା ଏଯାବତ୍ ଯାହା ଆଶଙ୍କା କରି ଆସୁଥିଲା, ତାହା ଅମୂଳକ ନୁହେଁ । ପୁରୁଣା ଚାକର ଉଦ୍ଧବା ଆସି ବାବୁଙ୍କର ଲୁଗାପଟା ବଦଳାଇବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲା, ଆଉ ପୂଜାରୀର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଜଳଖିଆ କାର୍ଯ୍ୟ ସରିଲା । ତା ପରେ କାଶୀ-ନାଥ ସିଧା ସିଧା ଯାଇ ପଶିଲା କଚେରି ଘରେ ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁସାରେ ଦିନଟିର ଜ୍ୱାଳା ନିବାରଣ କଲା ଆଇନ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ମନୋନିବେଶ କରି । ମୋହରିର ମହକିଲ ବିଦାୟ କରି ଯେତେବେଳେ କାର୍ଯ୍ୟ ସାରି ଉଠିଲା, ସେତେବେଳେ ଦଶଟା ବାଜେ ବାଜେ । ଉଦ୍ଧବାର ଆହ୍ୱାନରେ ଗଲା ରାନ୍ଧିରେ ଭୋଜନ କରିବାକୁ ପୂଜାରୀର ତଦ୍‌ବିରରେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଆସିଛି କି ନାହିଁ ଚାକର-ବାକରଙ୍କୁ ଲଜ୍ଜାରେ ପଚାରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଖାଇ ସାରି ଶୋଇବା ଘରକୁ ଯାଇ ଖଟ ଉପରେ ଶ୍ରାନ୍ତ ଦେହ ମନ ଲମ୍ବାଇ ଦେଲା । ସାମନାରେ କାନ୍ଥ ଉପରେ କମଳାର ଫଟୋ ଉପରେ ଆଖି ପଡ଼ିବାରୁ ଅନାଇ ରହିଲା ତାର ସ୍ଫୁରିତାଧରକୁ; ତା ପରେ ଆଖି ବୁଜି ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା, ସ୍ତ୍ରୀର ଯେଉଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି, ତାରି ବିଷୟରେ । ଦେହରେ ତାର ଯଥେଷ୍ଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି । ସେ ଆଉ ଚଉଦ ପନ୍ଦର ବର୍ଷର ସେହି ଚିଁଚିଁଆ ଛୁଆଟିଏ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ଯେତେବେଳେ

ସାମୟିକ

କମଳାକୁ ବାହା ହୋଇଥିଲା, ସେତେବେଳେ ତାହା ଦେହରେ ଯୌବନର ଆରମ୍ଭ ମାତ୍ର, ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ସବୁ ପଗ ଛାଡ଼ି ବଢ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ମାଘମାସିଆ କୁହୁଡ଼ିରେ ଘୋଡ଼େଇ ହୋଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେପରି ନିଜ ଉଦୟର ଆଭାସଟିକ ଦେଉଥାଏ, ଯୌବନ ତାର ସେତେବେଳେ ସେହିପରି କୈଶୋରର ଅନଭିଜ୍ଞ-ତାରେ ଆଡ଼ଷ୍ଟ । ବିବାହର ପ୍ରଥମ କେତେକ ଦିନ ଭିତରେ ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ କାମନା ତାର ଯେପରି ଭାବରେ ଚରିତାର୍ଥ ହେଲା, ସେଥିରୁ ସେ ବୁଝିଲା ସ୍ୱାମୀର ଆକ୍ରମଣ ବାଳିକା ବଧୂର ଦେହମନରେ ଯୌବନର ଉନ୍ମାଦନାର ଅଭାବରୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥିତ ହେଉ ନାହିଁ, ବରଂ କରୁଣା ଉଦ୍ରେକ କରୁଛି । ତା ପରେ ବିବାହିତ ଜୀବନର ଯେ ଦୀର୍ଘ ପାଞ୍ଚ ଛ ବର୍ଷ କଟିଛି, ତା ଭିତରେ ଦେହମନ ଉଭୟର ଆୟତନ ବଢ଼ିଛି । ଏକାଠି ରହିବା ଫଳରେ ସ୍ତ୍ରୀର କ୍ରମବିକଶିତ ଯୌବନ ସ୍ୱାମୀର ଆଗ୍ରହାତିଶଯ୍ୟରେ ଯେ ସଂକ୍ରମିତ ହୋଇ ନାହିଁ, ତାହା ନୁହେଁ । କାଶୀ-ନାଥ ବୁଝିଛି, ସ୍ତ୍ରୀଠାରେ ଯଦିବା ତାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ ହୋଇଛି, ତା କେବଳ ସ୍ତ୍ରୀ ଭିତରେ ଥିବା ପଶୁଟିକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରି; କିନ୍ତୁ ନାରୀହୃଦୟର ଅତି ନିଭୃତ କୋଣରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ଯେଉଁ ଗୋପନସ୍ପର୍ଶୀ ପ୍ରେମ, ତାର ସନ୍ଧାନ ଯେ ସେ ଏଯାବତ୍ ପାଇଛି, ସେ ଭରସା ତାର ନାହିଁ । କାହିଁ, ଦେଖିଛି ବୋଲି କେବେ ତ ତାର ମନେ ପଡ଼ୁ ନାହିଁ, କମଳାର ସେହି ଢଳଢଳ ତରଳ ଭାବ, ଯାହା ତାର ଆଖି ମୁଖରେ ଫୁଟି ଉଠି ହୃଦୟର ସେହି ଆଗ୍ରହାତିଶଯ୍ୟକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ, ଯାହା ପ୍ରେମିକର ଅଦର୍ଶନରେ ପ୍ରେମିକାକୁ ଉନ୍ମନା କରି ରଖେ ! ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଣୟ ଯେପରି ହୃଦୟର ବାତାୟନ ଖୋଲି ତାରି ପାଖରେ ଜଗି ବସି ଦୀର୍ଘ ବିରହର ପ୍ରହର ଗଣୁଥାଏ, ଦୂରରୁ ପ୍ରେମିକର ଆଗମନର ସୂଚନା ପାଇଲେ ଅନ୍ତର ତାର ଦୁଇ ହାତ ବଢ଼ାଇ ଦିଏ, ଦଉଡ଼ି ଯାଇ ପାଛୋଟି ଆଣେ, କାହିଁ କମଳାର ହୃଦୟରେ ଏ ଭାବ ତ ସେ ଏ ଯାଏ ଦେଖି ନାହିଁ ! ମାଗିଛି, ପାଇଛି; ସତେ ଯେପରି ଅଧିକାରର ଅନୁରୋଧରେ ବା ଉପ-ରୋଧରେ ।

ସହଧର୍ମିଣୀ

[ଦୁଇ]

କାଶୀନାଥର ମନ ଯେତେବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରାସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନ କରି ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲା କମଳା ସହିତ ତାର ପରିଣୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଣୟର ଅମୃତ, ସେତିକି-ବେଳେ କମଳା ଆସି ଗୋଡ଼ ଚପିଚପି ପଶିଲା ଶୋଇବା ଘରେ। କାଶୀନାଥକୁ ଆଖି ବୁଜି ଖଟ ଉପରେ ପଡିଥିବାର ଦେଖି ଅତି କ୍ଷୀଣସ୍ୱରରେ ପଚାରିଲା, "ଶୋଇଲଣି କି ?"

ଉତ୍ତରରେ ସ୍ୱାମୀ ପଚାରିଲା, "କମଳା, ସ୍ତ୍ରୀ କଣ ସ୍ୱାଧୀନ ହୁଏ ସ୍ୱାମୀଠୁଁ ?"

କମଳା ବାହାରର ଲୁଗାପଟା ଉତାରି ଘରଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଆସି ଖଟ ଉପରେ ବସିଲା। କହିଲା, "କାହିଁକି ? ତୁମେ କଣ କହୁଛ, ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀଠୁ କ'ଣ ସ୍ୱାଧୀନ ?"

କାଶୀନାଥ କହିଲା, "ମୋର ମନେ ହୁଏ, ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ୱାମୀଠାରୁ ଟଙ୍କା ପଇସା, ଘରଦୁଆର, ଗାଡିଘୋଡ଼ା, ମଉଜମଜଲିସ୍ ଏବଂ ସେ ଯଦି ପରିଦା-ନର୍ସାନ୍ ନ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ନିଜର ଅବାରିତ ଯଥେଚ୍ଛାଚାରିତା ସକାଶେ ସ୍ୱାମୀ ନାମକ ଜୀବର ଆଶ୍ରୟ ଅବା ଆବୁଆଳ।"

ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲା, "ତୁମ ମତରେ ବୋଧହୁଏ ଏ ସବୁରେ କେବଳ ପୁରୁଷର ଏକଚାଟିଆ ଅଧିକାର ? କିନ୍ତୁ କେବେ ଭାବି ଦେଖିଛ, ଆଜିକାଲିର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଯଦି ସୁବିଧା ପାଇଥାନ୍ତା ରୋଜଗାର କରିବାର କ୍ଷମତା ହାସଲ କରିବାକୁ, ତାହାହେଲେ ଏ ସବୁ ଉପଭୋଗ କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାକୁ ସ୍ୱାମୀର ମୁଖାପେକ୍ଷୀ ହେବାକୁ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ। ଏ ଉପଭୋଗ ଯେ ସେ ସ୍ୱାମୀ ଅର୍ଜନରେ କରେ, ସେଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ତୁମେ ପୁରୁଷ ଜାତି ଏବଂ ଯେଉଁ ସମାଜଟି ଗଢିଛ, ସେହି ସମାଜ। ସ୍ତ୍ରୀର ଜନ୍ମ ଦିବସରୁ ସେ ଉଠିଲେ, ବସିଲେ, ଶୋଇଲେ, ଜାଗିଲେ, ସଦାବେଳେ ତା କାନପାଖରେ ମନ୍ତ୍ର ଫୁଙ୍କିଛ—ତା ଜନ୍ମ, ଜୀବନ ପର ପୁରୁଷର

ପାଦତଳେ ବଙ୍କା; ଆଉ ସେ ଯଦି ସେହି ପୁରୁଷର ହାତ ଧରିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତା ଭୋଗ ଭାଗ୍ୟରେ ହାତ ପକାଏ, ସେତେବେଳକୁ କାହିଁକି ପାଟିକର ଖାଇଲି ଖାଇଲି ?”

କାଶୀନାଥ କହିଲା, “ଏଥିରୁ କଣ ବୁଝିଲ ମୋର ଭାଗ୍ୟକୁ ଭୋଗ କରୁଛ ବୋଲି ମୋର ଆପତ୍ତି ? ସ୍ୱାମୀର ଭାଗ୍ୟକୁ ଆଦରିବା ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱାଭାବିକ ଏବଂ ସେଥି ସକାଶୁ ସ୍ୱାମୀ କେବେ କହେ ନାହିଁ—ଖାଇଲି, ଖାଇଲି । ତେବେ ବିଷମ ସେଇଠି ଠେକେ, ଯେଉଁଠି ଭାଗ୍ୟକୁ ଭୋଗ କରିଯାଏ ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ, ଅଥଚ ଭାଗ୍ୟଧର ପାଏ ଅବହେଳା ।”

କମଳା କହିଲା,“ତୁମେ କହିବାକୁ ଚାହିଁ, ମୁଁ ତୁମକୁ ଅବହେଳା କରୁଛି ? ତାହାହେଲେ ତୁମର ଇଚ୍ଛା, ଚାକରବାକରଙ୍କୁ ମୁଁ ବିଦାୟ କରିଦିଏ । ଆପଣା ହାତରେ ଘରଦୁଆର ଓଳେଇବାଠୁଁ କଂସାବାସନ ମାଜିବା, ରନ୍ଧାବଢା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି କାମ ଏବଂ ତୁମର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଖିଜମତ, ଏ ସମସ୍ତ ମୁଁ ନିଜ ହାତରେ କରେ । ତେବେ ଯାଇ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀଜୀବନ ଚରିତାର୍ଥ ହେବ ।”

କାଶୀନାଥ—ଅବଶ୍ୟ ତୁମକୁ କୌଣସି କାମ ନିଜ ହାତରେ କରିବାକୁ କେହି କହୁ ନାହିଁ । ତା ବୋଲି, କାମଟା କେମିତି ହେଲା, ଭଲ ହେଲା କି ମନ୍ଦ ହେଲା, ତା ବି ଦେଖିବ ନାହିଁ ? ଧର ରନ୍ଧାବଢା କଥା । ଚାକର ପୂଝାରୀ ତ ତାର ପୂରା ମାଲିକ । ଆଚ୍ଛା, ରନ୍ଧା କେମିତି ହେଲା, ସ୍ୱାମୀ ଭଲ ଖାଇଲା କି ନାହିଁ, ଏ କଥା କଣ ସ୍ତ୍ରୀର ଦେଖିବାର ନୁହେଁ ?

କମଳା—ରନ୍ଧାବଢା ମୁଁ ନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରତିଦିନର ବରାଦ୍ ତ ମୁଁ କରିଦିଏ । ତେବେ, ପୂଝାରୀ ଯଦି କୌଣସି ଦିନ ଭଲ ନ ରାନ୍ଧିଲା, ସେଥି-ପାଇଁ ମୁଁ ତାକୁ ବକିବି ତ ? ତୁମେ କାହିଁକି ପୂଝାରୀକି ନିଜେ ତାଗିଦ୍ କରି-ଦେଲ ନାହିଁ ? ଦୋଷ ହେଲା ପୂଝାରୀର, ଆଉ ନିନ୍ଦିବ ତାକୁ ମୋ ଉପରେ ?

କାଶୀନାଥ—ଏ ବେଳାର ରନ୍ଧା ଖାଇଚ ତ ?

କମଳା—ନା ।

କାଶୀନାଥ—ଖାଇଲ ନାହିଁ ଯେ ?

କମଳା—ମୁଁ ଖାଇଚ ।

କାଶୀନାଥ—ତାର ମାନେ ?

କମଳା—ଦେଖ, ଆଜ ନିଶା ନିବାରଣ ସଙ୍ଘର ସଭା ଭାଙ୍ଗୁ ଭାଙ୍ଗୁ ନଅଟା ବାଜିଗଲା । ଯଦୁ ବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଫେରିଲାବେଳେ ସେ ବହୁତ କରି କହିଲେ, ତାଙ୍କର ଏଠି ଖାଇକରି ଆସିବାକୁ ।

କାଶୀନାଥ—ତାର ଅର୍ଥ, ଯଦୁଆର ହୋଟେଲରେ ଆଜି ରାତିର ଭୋଜନ ସାରିଛ ?

ଏତକ କହି କାଶୀନାଥ କିଛିକ୍ଷଣ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ନୀରବ ରହିଲା ।

କମଳା—ଚୁପ୍ କରି ରହିଲ ଯେ ? କାହିଁକି, ହୋଟେଲରେ ଖାଇଲେ କଣ ପାପ ହେଲା ?

କାଶୀନାଥ—ତୁମ କଥାରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଛି, ପାପ ଏପରି କିଛି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ମାରାତ୍ମକ ଜିନିଷ ନୁହେଁ । ତାର ଯେତେ କଡିକି ଯାଇପାର , କେବଳ ତାର ସୀମା ଭିତରେ ନ ପଡୁଥିଲେ ହେଲା । ଯାଉ ସେ କଥା । ତୁମକୁ ଖାଇ-ବାକୁ ଆଉ କୋଉଠି ଜାଗା ମିଳିଲା ନାହିଁ, ଗଲ ଖାଇବାକୁ ଯଦୁଆର ହୋଟେଲକୁ ? ସେ ତ ନିଜେ ଗୋଟାଏ ଦାଉଡିକଟା, ଆଉ ରାଜ୍ୟର ଯେତେ ଅକର୍ମା-ଙ୍କର ଅଡ୍ଡା ହୋଇଛି ତା' ହୋଟେଲ ।

କମଳା—ଅକର୍ମା ହେବା ଯଦି ଦୋଷଜନକ, ତାହାହେଲେ ସେ ଦୋଷ ଅକର୍ମାଙ୍କର ସେତେ ନୁହେଁ, ସେତେ ହେଉଛି ସେହି ଶାସନପଦ୍ଧତିର, ଯେଉଁ ଶାସନ ପଦ୍ଧତିକୁ ବିନା ବାକ୍ୟରେ ମୁଣ୍ଡ ପାତି ମାନି ନେଇଛ । ଦେଖ,

ସାମୟିକ

ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଦେଖେ, ସୁସ୍ଥ ସବଳ ଲୋକ ବେକାର୍ ହୋଇ ବସି ରହୁଛି, କାମ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା କାମ ପାଉ ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ତାର ଚରିତ୍ରରେ ଯଦି କିଛି ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତା ପ୍ରକାଶ ପାଏ, ମୁଁ ଅନ୍ତତଃ ସେଥିରେ ବହୁ ବେଶି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ତୁମେ ଯେପରି ବଡ଼ ବେଶି ବିଚଳିତ ନ ହୁଅ, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ କହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ, ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଯଦୁ ବାବୁଙ୍କ ହୋଟେଲ୍‌ରେ ଖାଉଥିଲି, ସେତେବେଳେ ତୁମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଏହୁ ଯେଉଁ ଅକର୍ମାଙ୍କର ଦଳ, ସେଥିରୁ କାହାରିକୁ ପାଖରେ ଦେଖି ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ ଖାଇବା ସମୟରେ ଯେଉଁମାନେ ଖାଉଥିଲେ, ସେମାନେ ତୁମରି ପରି ଶାନ୍ତ ଶିଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଉଥିଲେ ଏବଂ ଖାଇସାରିବା ପରେ ସୁନାପୁଅ ପରି ନିଜ ନିଜର ଦାମ ଦେଇ ଚାଲିଯାଉଥିଲେ । ଆଉ, ହୋଟେଲ୍‌ରେ ଖାଇବା କଥା ଯଦି କୁହ, ତୁମେ ଯାହାଙ୍କୁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ମାନ, ସେହି ସାହେବ ମେମ୍‌ମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଶୁଣିଛି ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ କୁଆଡ଼େ ନିଜର ଘରଦୁଆର ନ କରି ଜୀବନଟା ହୋଟେଲ୍‌ରେ କଟାଇ ଦିଅନ୍ତି ।

କାଶୀନାଥ—ହୋଟେଲ୍‌ରେ କେବଳ ଖାଇବା ପିଇବା ନୁହେଁ, ଏମନ୍ତ କି ଜୀବନଯାପନ କରିବା ବିଷୟରେ ଏବଂ ବେକାର ସମସ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତୁମର ଯେ ବିଚକ୍ଷଣ ଗବେଷଣା, ତାର ପରିଚୟ ପାଇ ମୁଁ ବଡ଼ ପ୍ରୀତ ହେଲି । ମୋତେ ଖାଲି ଏତିକି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି, ତୁମକୁ ଆଉ ଲୋକ ମିଳିଲା ନାହିଁ କି ଜାଗା ମିଳିଲା ନାହିଁ ଯେ, ତୁମେ ଏ ଯଦୁଆଠା ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇ ତା ହୋଟେଲ୍‌ରେ ଖାଇଲ ! ଗୋଲ୍‌ଗାଲ ଚେହେରା ଓ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଶରୀର ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ସୁପାରିସ୍‌ର ବିଷୟ ତାର ଅଛି ବୋଲି ଅନ୍ତତଃ ମୋର ତ ମନେହୁଏ ନାହିଁ । ବିଦ୍ୟାରେ ତ ଦିଗ୍‌ଗଜ, ଟଙ୍କାପଇସାର ଅବସ୍ଥା ଯାହା, ସେଥିରେ ମୁଁ ଯଦି ନ ଦେଇଥାନ୍ତି, ତାହା ହେଲେ ଏ ହୋଟେଲ୍ ବି ନ ଥାନ୍ତା କି ତୁମକୁ ସେଠି ଚର୍ବ୍ୟ-ଚୋଷ୍ୟ ଖୁଆଇବାର ଯେଉଁ ଶ୍ଳାଘା, ତାର ଅବକାଶ ବି ନ ଥାନ୍ତା ।

କମଳା—ତୁମେ ଟଙ୍କା କିଛି ସେମିତି ଦେଇ ନାହିଁ ।

କାଶୀନାଥ—ହଁ, ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ସେମିତ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି, କେବଳ ତୁମେ ସୁପାରସ୍ କରିବାରୁ ଦେଲି ।

କମଳା—ତୁମେ ତ ଦାନ ଦେଇ ନ, ଧାର ଦେଇଛ ।

କାଶୀନାଥ—ବିନା ଲେଖାପଢାରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ନ ଦେଲେ ଆଦାୟ କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ ।

କମଳା—ଚେହେରା ଆଉ ବଳିଷ୍ଠ ଶରୀର ଛଡ଼ା ଯଦି ଆଉ କିଛି ପସନ୍ଦ-ଦାର ପଦାର୍ଥ ତାଠି ନ ଥିଲା, ତେବେ ବିନା ଲେଖାପଢାରେ ଟଙ୍କା ତାଙ୍କୁ ଦେଲ କାହିଁକି ? ତାର ଚେହେରା ଆଉ ଶରୀର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେପରି ଖୁଣ୍ଟେଇ ଖୁଣ୍ଟେଇ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଛ, ସେଥିରୁ ତୁମର ପସନ୍ଦର ଦଉଡ଼ଟା ବୁଝିବାକୁ ମଧ୍ୟ ବାକି ରହୁ ନାହିଁ । ନିଜ ଅଭାବର କ୍ଷୋଭ ଅବା ଯେଉଁଥିରେ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ଅନୁଚିତ ଅଭିପ୍ରାୟ ଆରୋପ କରାହୁଏ, ଏପରି ଯେ ଅଯଥା ଆକ୍ରୋଶ, ତାଙ୍କୁ ଏଡ଼େ ପତଳା ବାକ୍ୟଜାଲରେ ଘୋଡ଼ାଇବାକୁ ଯେ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ସେ ହଜାର ପାଠ ପଢି-ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାର ପସନ୍ଦ ବା ରୁଚିର ଯେ ଉନ୍ନତି ହୋଇ ନାହିଁ, ଏ କଥା ମୁଁ ଜୋର କରି କହିବ । ମୁଁ ଯାହା ଦେଖିଛି, ସେଥିରୁ ବୁଝିଛି, ଯଦୁବାବୁ ତୁମ କହିବା ପ୍ରମାଣେ ବାହାରକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯେ କେବଳ ସୁପୁରୁଷ, ତା ନୁହେଁ; ମାନ ତାଙ୍କ ଭିତରଟା ମଧ୍ୟ ସୁ । ସେ ବି, ଏ., ଏମ୍. ଏ. ପାଶ କରି ନାହାନ୍ତି ସତ ; କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତିରେ ସେ ଅନେକ ବି. ଏ., ଏମ୍. ଏ. ଙ୍କର ସମକକ୍ଷ । ପାଠୁଆଙ୍କର ଯେଉଁ ସାହସ ନାହିଁ, ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ପ୍ରେରଣାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଦେଶର ଏବଂ ଦଶର ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରବଳପ୍ରତାପ ଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୁଣ୍ଡ ଉଠେଇବାକୁ ତାଙ୍କର ସେହି ସତ୍‌ସାହସ ଅଛି । ମୁଁ ଯାହା ଦେଖୁଛି, ସେଥିରୁ ମୋର ମନେହୁଏ, ସେ ହୋଟେଲ ଖୋଲି ନାହାନ୍ତି ଲାଭ କରି ବଡ଼ଲୋକ ହେବାକୁ, ତାଙ୍କର ସ୍ୱରାଜ୍ୟଆଶ୍ରମ ଓ ଅନାଥାଶ୍ରମକୁ ଖିଆପିଆ ଯୋଗାଇବାରେ ଯେଉଁ ଅକାତର ବଦାନ୍ୟତା, ସେଥିରେ ସେ ହୋଟେଲକୁ ହୋଟେଲ ନ କହି ସଦାବ୍ରତ କହିବାଇ ଅଧିକ ସତ୍ୟ ହେବ ।

ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ

କାଶୀନାଥ—ଯଦୁଆର ଚରିତ୍ରରେ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ 'ସ୍ୱ'ର ସମାବେଶ ଯେ ତୁମ ଆଖିରେ ପଡ଼ୁଛି, ତାହା ହେଉଛି ତୁମ ଆଖି ଉପରେ ଥିବା ପକ୍ଷପାତିତାର ରଙ୍ଗିନ ଚଷମାର ଫଳ । ଏହି ଚଷମା ହେଉଛି ବ୍ୟବଧାନର ସେହି କୁହୁକ, ଯାହା ସକାଶୁ ଦୂର ପର୍ବତ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ତୁମ ସହିତ ଯଦୁଆର ପରିଚୟ ତିନି ଚାରି ବରଷ ହେଲା ହୋଇଛି; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତାକୁ ପିଲାଦିନରୁ ଜାଣେ । ଯେଉଁ ସବୁ ଉପକରଣରେ ତାହାର ଚରିତ୍ର ଗଢ଼ା, ଏ ପ୍ରକାର ତାର ଅତୀତ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଘଟନାବଳୀରୁ ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ମୋ ନିକଟରେ ଅଛପା ନୁହେଁ । ତାର ମନର ଗତି ସ୍ୱଭାବତଃ ମନ୍ଦଆଡ଼କୁ, କେବେ ଅବା ଯଦି କିଛି ଭଲ ସେ କରିପକାଏ, ତାହା ହୁଏ ତ ନିୟମର ବ୍ୟତିକ୍ରମ; ନୋହିଲେ ଶିକାରକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରଗତ କରିବାର ଗୋଟାଏ ଫାନ୍ଦ । ଆଉ ଯୁକ୍ତି ତର୍କ କରି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ଯୁକ୍ତି ତର୍କର ଶେଷ ନାହିଁ କି ଖାଲି ଯୁକ୍ତି-ତର୍କରେ ମନ ମାନେ ନାହିଁ । ରାତି ବେଶି ହେଲାଣି । ତେବେ ଶୋଇବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ତୁମକୁ ଗୋଟିଏ ଅନୁରୋଧ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି ।

କମଳା—କଣ କିହୁ ନା ?

ଗଭୀର ସ୍ନେହରେ କାଶୀନାଥ ନିଜ ଆଡ଼କୁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଟାଣି ଆଣି ତା ଉପରେ ହାତ ପକାଇ କହିଲା, "କମଳା, ଦୀର୍ଘ ପାଞ୍ଚ ବରଷର ପ୍ରତୀକ୍ଷା ପରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୃପାରୁ ପ୍ରଣୟ ବୃକ୍ଷ ଫଳ ଧରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ତୁମେ ଜାଣ, ତୁମେ ଦୁଇମାସ ହେଲା ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା । ମୁଁ ତୁମର କୌଣସି ସ୍ୱାଧୀନ ଇଚ୍ଛାରେ ବାଧା ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ । ତୁମ ନିଜ ନିମନ୍ତେ ଏବଂ ଯେ ଅଭ୍ୟାଗତଟି ଅନାଗତ, ତା ପାଇଁ କେବଳ ବନ୍ଧୁଭାବରେ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି, କି ଖାଇବା ପିଇବା କି ଶୋଇବା ଉଠିବା କିଅବା ନାନା ସଭାସମିତିରେ ଯୋଗ ଦେବାର ଅତ୍ୟଧିକ ଉତ୍ତେଜନା ଏବଂ ଅନିୟମରୁ ଆପଣାକୁ ରକ୍ଷାକର ।"

ସହଧର୍ମିଣୀ

[ତିନି]

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଶ୍ରାନ୍ତ କାଶୀନାଥ ନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇପଡ଼ିଲା; କମଳା କିନ୍ତୁ ବେଶି ରକମ ଥକି ପଡ଼ିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ନିଦ୍ରା ଆଉ ତା ଆଖିକି ଆସିଲା ନାହିଁ । ନିଦ୍ରିତ ସ୍ୱାମୀର ମୁହଁକୁ ଅନାଇଲା । ଦେଖିଲା, କାଶୀନାଥର କପାଳ ଉପରେ ଆଖି ଆଉ ମୁହଁକୋଣରେ ଚିନ୍ତା ଏବଂ ଉଦ୍‌ବେଗର ଯେଉଁ ସବୁ ରେଖା ପଡ଼ି ସମସ୍ତ ମୁହଁକୁ କର୍କଶ ଏବଂ ବନ୍ଧୁର କରି ରଖିଥିଲା, ତାହା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଉଭେଇ ଯାଉଛି । କିଏ ଯେପରି ତାର ଅଦୃଶ୍ୟ ହସ୍ତର କୋମଳ ସ୍ପର୍ଶରେ ଢିଲା କରି ଦେଉଛି ତାର ମୁହଁର ଶକ୍ତ ମାଂସପେଶୀ ସବୁକୁ । ଈର୍ଷା ହେଲା ମନରେ । ଭାବିଲା, ସ୍ୱାମୀ ପରି ସେ କାହିଁକି ଶ୍ରାନ୍ତ ଦେହମନ ନିଦ୍ରାର କୋଳରେ ଅର୍ପଣ କରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ ? ତାର ଚିତ୍ତ କଣ ସବୁ-ବେଳେ ଝଞ୍ଜା ବତାସର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସନ୍ଧାନ କରୁଥିବ ମୁକ୍ତିର ପଥ, କଣ ଯୁକ୍ତି ତର୍କର ଗୋଲକଧନ୍ଦା ଭିତରେ ପଶି ସଦାବେଳେ ସନ୍ଦେହରେ ଦୋଳାୟିତ ହେଉଥିବ, ସତ୍ୟର ଶାନ୍ତିମୟ ଆଶ୍ରୟ ଭୂମି ପାଇବ ନାହିଁ ବିଶ୍ରାମ କରିବାକୁ ?

ନାନା ଚିନ୍ତା ଭାବନାର ଭିତର ଦେଇ ରାତି କଟିଲା । ଯାହା କିଛି ନିଦ ହେଲା, ତା ଝୁଁଉକା, ଛୁର ଛୁର ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଥାଏ । ରାତି ପାହିଲାରୁ ସ୍ୱାମୀ ଉଠି ପ୍ରାତଃକୃତ୍ୟ ସାରି ନିଜ ଧନ୍ଦାରେ ମନଦେଲା । କମଳା ବେଳ କରି ଉଠିଲା । ସ୍ୱାମୀ କଚେରୀକୁ ଗଲାବେଳେ ଦେଖିଲା, କମଳା ଗାଧୋଇ ପାଧୋଇ ତା ନିଜ କୋଠରୀରେ ଆରାମ ଚଉକି ଉପରେ ନିର୍ଧୂମ ନିଦରେ ଶୋଇଛି, ମୁଣ୍ଡ ଧୋଇଥିବାରୁ ଗହଳ ବାଳ ଚଉକି ପଛ ପଟରେ ଶୁଖା ହୋଇଛି । କାଶୀନାଥ ସ୍ତ୍ରୀର ଏହି ସୁଷମାମୟ ଯୌବନସମ୍ଭାର କିଛିକ୍ଷଣ ଦେଖିବା ପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇ ସନ୍ତର୍ପଣରେ ଫିଟିଥିବା କବାଟକୁ ଆଉଜାଇ ଦେଇ ଛାତି ଭିତରେ ଫୁଲି ଉଠୁଥିବା ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସକୁ ଚାପି କଚେରୀକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଗାଡ଼ିରେ ବସିଲା । ଚାକରାଣୀକୁ ଡାକି କହିଗଲା,"ମାଙ୍କର ଆଜି ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ,

ଚଉକି ଉପରେ ଶୋଇଛନ୍ତି, ସେ ନ ଉଠିବା ଯାଏ କେହି ଯେମନ୍ତ ତାଙ୍କ ନିଦ ନ ଭାଙ୍ଗେ ।"

କାଶୀନାଥର କଚେରୀ ଯିବା ପରେ ଯଦୁନାଥ ପାଖରୁ ଦୁଇ ତିନି ଥର ଲୋକ ଆସିଥିଲା କଣ ଜରୁରୀ ଖବର ନେଇ; କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଉଚ୍ଛବା ସେ ଲୋକକୁ ଭିତରକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ନାହିଁ, କି କମଳା ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଉଠିବା ପରେ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ କିଛି କହି ନାହିଁ । କମଳା ମଧ୍ୟ ଗତରାତିର କଥୋପକଥନ ଫଳରେ ସେ ଦିନ ଆଉ କୁଆଡେ ଯିବାକୁ ମନ ବଳାଇଲା ନାହିଁ ।

ରାତି ନଅଟା ସାଢେ ନଅଟା ବେଳକୁ ଖବରକାଗଜବାଲା ଫାଟକ ପାଖରେ ପାଟିକଲା, "ସମାଜ, ସମାଜ ।" ସେତେବେଳେ କାଶୀନାଥ ମହକିଲ ନେଇ କଚେରୀ ଘରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଉଚ୍ଛବା ଅଭ୍ୟାସମତ ସମାଜ କାଗଜ ଆଣି କମଳା ହାତରେ ଦେଲା । କମଳା ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଦିନର ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁସାରେ କାଗଜ ନେଇ ଫିଟେଇଲା ପଢିବାକୁ । କାଗଜର ଉପର ପଟରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ହରଫ୍‌ରେ ସେଦିନ ଖବରର ଯେଉଁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ତାଲିକା ଦିଆହୋଇଥିଲା,ସେଥିରେ ଆଖି ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ମୁଣ୍ଡରେ ତାର ବିଜୁଳି ଖେଳିଗଲା । ଦେଖିଲା, ଲେଖାହୋଇଛି ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଫଳରେ କଟକରେ ଗିରଫ୍‌ଦାରର ଧୂମ—ପିକେଟିଂ କରୁଥିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ଉପରେ ଲାଠିମାଡ଼ । ଅତ୍ୟଧିକ ଉତ୍ତେଜନାରେ ପହିଲି ମିନିଟିଏ ଦୁଇ ମିନିଟ କିଛି ପଢିପାରିଲା ନାହିଁ, ତା ପରେ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନା ପିକେଟିଂ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ସମସ୍ତ ଖବର ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ତାର ମୁଖସ୍ଥ ନ ହେଲା, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥରକୁ ଥର କାଗଜର ସେହି ଅଂଶ ପଢିଲା । ତା ପରେ ଭାବିଲା, ସେ କେଡେ ସ୍ୱାର୍ଥପର । ତାର ସହକର୍ମୀମାନେ ବେତମାଡ଼ ଲାଠିମାଡ଼ ଖାଇ କିଏ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ କିଏ ଜେଲ ଘରେ ପଡିଛନ୍ତି, ଆଉ ସେ ସ୍ୱାମୀ ସୋହାଗରେ ମାତି ଦେଶର ଏ ସମସ୍ୟାର ସମୟରେ ଘରେ ଆରାମ ଉପଭୋଗ କରୁଛି । ଖବର କାଗଜରୁ ଜାଣି ପାରିଲା, ଯଦୁନାଥ ମଧ୍ୟ ଆହତ, ଯଦିବା ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ପଠା

ସହଧର୍ମିଣୀ

ହୋଇଥିବା ଲୋକଙ୍କର ତାଲିକା ଭିତରେ ତାର ନାମ ନ ଥିଲା । ମନେକଲା, ହୁଏ ତ ସେ ଏପରି ଆହତ ଯେ ସେପରି ଲୋକକୁ ଗାରଦକୁ ନେବା ନିରାପଦ ହେବ ନାହିଁ ଭାବି ଘଟଣା ସ୍ଥଳରେ ତାକୁ ଛାଡି ଦିଆହୋଇଛି ଏବଂ ପରେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହରୁ ଘରେ ଆସି ପଡିଛି । ଯେତେବେଳେ କାଗଜକୁ ପଢିଲା, ଆଜ ସକାଳେ ଭାରତର କେନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଘରୁ ଜରୁରୀ ଖବର ଆସିଲା, ଆଜ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଦୋକାନ ଏବଂ ମଦ ଦୋକାନରେ ପିକେଟିଂ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ତାରି ଫଳରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସଙ୍ଘ ସ୍ଥିର କଲା ସେହିଦିନ ପିକେଟିଂ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ, ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଭାବିଲା, ତା କତିକି କାହିଁକି ସ୍ଥାନୀୟ ସଙ୍ଘର ବୈଠକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଜ୍ଞାପନ ପଠାହେଲା ନାହିଁ ଅବା ଯଦୁବାବୁ କାହିଁକି କୌଣସି ଖବର ପଠାଇଲେ ନାହିଁ ।

କୌଣସି ଖବର ଆସିଥିଲା କି ନାହିଁ, ବୁଝିବା ସକାଶେ ଉଦ୍ଧବାକୁ ଡାକି ପଚାରିଲାରୁ ସେ କହିଲା, "ଯଦୁ ବାବୁ ସକାଳବେଳା ଦୁଇ ତିନି ଥର ଲୋକ ପଠାଇଥିଲେ କଣ ଖବର ଦେଇ; କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ମା ଶୋଇଥିବାରୁ ସେ ଉଠାଇ ବିରକ୍ତ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲି ନାହିଁ ।" ଯେତେବେଳେ କମଳା ପଚାରିଲା ଯେ, ତା ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲା ଉତ୍ତାରେ ସେ କାହିଁକି ସେ କଥା ତାକୁ ଜଣାଇଲା ନାହିଁ, ଉତ୍ତରରେ ବୃଦ୍ଧର ତଳକୁ ମୁଣ୍ଡ ପୋତି କହିଲା,ସେ ଭୁଲିଗଲା କହିବାକୁ । କମଳା ବୁଝିଲା, ଉଦ୍ଧବା ମିଛ କହୁଛି ଏବଂ ଉଦ୍ଧବାର ମିଛ କଥା କମଳା ଯେ ଧରିଲାଣି, ଉଦ୍ଧବା ମଧ୍ୟ ଜାଣିଲା । ଘରର ବୁଢା ବୃଦ୍ଧର ଉଦ୍ଧବା, ଯେ କାଶୀନାଥକୁ ପିଲାଟି ଦିନରୁ ଦୁଇ ହାତରେ ଧରି ମଣିଷ କରିଛି, ତାର ମିନତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଖି ଦିଓଟି ତୋଳି ଯେତେବେଳେ ସେ କମଳା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା, ସେ ଆଖିର ମୌନ ନିବେଦନ ବୁଝିବାକୁ କମଳାର ଆଉ ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ । ବୁଝିଲା, ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଉଭୟଙ୍କୁ ଉଭୟଙ୍କର ସଙ୍ଗସୁଖ ଲାଭ କରାଇବାକୁ ସେ ବୃଦ୍ଧର ପ୍ରାଣ କିପରି ବ୍ୟାକୁଳ, ଅନ୍ତତଃ ପୁରା ଗୋଟିଏ ଦିନ ସକାଶେ । ଏହି ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରଭୁଭକ୍ତି ସମ୍ମୁଖରେ ତୁଚ୍ଛ ମିଛ କହିବାର ଅପରାଧ ଯେ କେବଳ

ତିରସ୍କାରର ଅଯୋଗ୍ୟ, ତାହା ନୁହେଁ, ଏହା ଅନେକାନେକ ସତ୍ୟବାଦିତାର ଧୃଷ୍ଟତା ଅପେକ୍ଷା ଶତଗୁଣରେ ଶ୍ରେୟସ୍କର । ଏଥିରେ ପ୍ରଭୁପତ୍ନୀଙ୍କୁ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ତ୍ରୁଟି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ନିଜକୁ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବାର ବଦାନ୍ୟତା ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଉଚ୍ଛବାଙ୍କୁ ଆଉ କିଛି ନ କହି 'ହଉ ଯା' ବୋଲି କହି ବିଦାୟ କରିଦେଲା ଏବଂ ସେ ଆଉ ତାର ସ୍ୱାମୀର ସମ୍ପର୍କରେ ଶିଥିଳତା ଯେ ଚାକରବାକରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡି ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ତାକୁ କୃପାର ପାତ୍ର କରିଛି, ଏହା ଭାବି ନିଜ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହେଲା ।

ତହୁଁ ଆର ଦିନ ସକାଳେ ସ୍ୱାମୀ କଚେରୀକୁ ନ ଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚୁପ୍ କରି ରହିଲା । ମନ ଭିତରେ ଚିନ୍ତାର ଯେ ତୁମୁଳ ଝଡ଼ ବହୁଥିଲା, ସେ କଥା କାହାରିକୁ ଜାଣିବାକୁ ଦେଲା ନାହିଁ । କେବଳ ଟିକେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ଯେ, ଏତେ ବଡ଼ କାଣ୍ଡ ସହରରେ ଘଟିଗଲା, ସ୍ୱାମୀ ନିଶ୍ଚୟ ଏ ବିଷୟ ଶୁଣିଥିବ; କିନ୍ତୁ ସେ ମଧ୍ୟ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାକୁ ପଦେ ହେଲେ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝିଲା, ସ୍ୱାମୀ ଇଚ୍ଛା କରି କିଛି କହୁ ନାହିଁ ।

ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନା କାଶୀନାଥ କଚେରୀକୁ ବାହାରିଗଲା, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କମଳା ଚୁପ୍ କରି ରହିଲା, ସହଜ ଭାବରେ ନିଜର ସମସ୍ତ କାମ କରିଗଲା । ସ୍ୱାମୀ କଚେରୀକୁ ଗଲାରୁ, ଗାଡି ଖଣ୍ଡେ ଡାକି, ସେଥିରେ ଗଲା ସିଧା ସିଧା ଯଦୁନାଥର ହୋଟେଲକୁ । ହୋଟେଲ ଦୁଆରମୁହଁରେ ଚାକରକୁ ଦେଖି ପଚାରିଲା, "ଯଦୁବାବୁ କେମିତି ଅଛନ୍ତି ?" ଭଲ ଅଛନ୍ତି ଶୁଣି ଗଲା ଯଦୁନାଥର ରହିବା ବଖରା ପାଖକୁ । ପରଦା ଏ ପାଖରୁ ପଚାରିଲା—'ଭିତରକୁ ଯାଇପାରିବି ?'

ଯଦୁନାଥ—ନିଶ୍ଚୟ ।

କମଳା ଭିତରେ ପଶି ଯଦୁନାଥକୁ ଶଶବ୍ୟସ୍ତରେ ଶେଯରୁ ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାର ଦେଖି କହିଲା—"ଆପଣଙ୍କର ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ, ବିଶେଷତଃ ଶରୀରର ଅବସ୍ଥା ଯେତେବେଳେ ଏପରି !"

ତା ପରେ ଗୋଟାଏ ଚୌକି ଟାଣି ନେଇ ଶେଯ କଣରେ ବସିଲା । ସେତେବେଳେ ଆହତ ଯଦୁନାଥ ସକାଶେ ତାର ପ୍ରାଣ ବଗଳିତ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧରୁ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ଯୋଦ୍ଧା ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାରେ ତାର ଚକ୍ଷୁ ବିସ୍ମୟ-ବିସ୍ଫାରିତ । ଯଦୁନାଥର ବାଁ ହାତର ମଣିବନ୍ଧ ଓଦାକନାରେ ଗୁଡା ହୋଇଥିବାର ଦେଖି କମଳା ପଚାରିଲା, "କଅଣ ମାଡ଼ ବଡ଼ ଜୋରରେ ବସିଛି ?"

ଯଦୁନାଥ—ତେତେ ଜୋରରେ ନୁହେଁ, ତେବେ ମନ୍ଦ ନୁହେଁ ।

ଏହା ହେଉଛି କହିବାର ସେହି କୌଶଳ, ଯାହା ଫଳରେ ବକ୍ତାର ମୁହଁ ଯାହା ଲଘୁ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରେ, ଶ୍ରୋତାର ମନ ତାକୁ ଗୁରୁ ବୋଲି ବୁଝେ ।

କମଳା କରୁଣାରେ ବିଗଳିତ ହୋଇ ଏକରକମ ନିଜର ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ଯଦୁନାଥର ଆହତ ହସ୍ତକୁ ନିଜ ହାତ ପାପୁଲିରେ ରଖି ଆଉଁଷିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯଦୁନାଥର ଅନୁଶୋଚନା ହେଲା । ଭାବିଲା, ପୁଲିସର ଆକ୍ରମଣରୁ ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ପୃଷ୍ଠଭଙ୍ଗ ଦେଇ ପଳାଇ ଆସିବା ତାର ମୂର୍ଖତାର କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି । ସାମାନ୍ୟ ଗୋଟାଏ ବେତମାଡ଼ରୁ ମୁଣ୍ଡକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯାଇ ତାକୁ ହାତ ଉପରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ଯଦି ଶୁଶ୍ରୂଷାର ଏପରି ରାଜଭୋଗ, ତାହାହେଲେ ଆଉ ଦଶ୍ଟିଏ ପାହାର ଖାଇବା ସକାଶେ ସେ କାହିଁକି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିପାରିଲା ନାହିଁ ।

କମଳାର ସ୍ପର୍ଶସୁଖ କିଛିକ୍ଷଣ ଭୋଗ କରିବା ପରେ ଯଦୁନାଥ କହିଲା—"ଆମର ଆଶା ଥିଲା, ଯୁଦ୍ଧର ଆରମ୍ଭବେଳେ ରଣକ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଯୋଆନ୍ ଅଫ୍ ଆର୍କଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ ଲାଭ କରିବୁ ବୋଲି ।"

କମଳା—ଦେଖନ୍ତୁ, ମୁଁ ଯାହାର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରଶଂସା ମୋତେ କଲେ ମୁଁ ମନେ କରେ ମୋତେ ଅପମାନ କରାହେଉଛି । ନେତୃତ୍ୱ ନ କରିପାରିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ସାମାନ୍ୟ ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ

ନିଜ ସ୍ଥାନରେ ଛିଡ଼ା ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାନ୍ତି । ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ପିକେଟିଂ ଆରମ୍ଭ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି । ଆପଣଙ୍କ ପଠାଇବା ଖବର ମୁଁ କାଲି ରାତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଇ ନ ଥିଲି ।

ଯଦୁନାଥ—ମୁଁ ବୁଝିପାରୁଛି, ଆପଣଙ୍କର ଅସୁବିଧା କେତେ, ଘରର କେତେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକତା ଭିତର ଦେଇ ଆପଣଙ୍କୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ହେଉଛି । ବିଶେଷତଃ କାଶୀବାବୁ ଯେତେବେଳେ ଏ ସବୁର ବିରୋଧୀ, ଭାବନ୍ତି ଏ ସବୁ କେବଳ ହୁଜୁଗ୍ ।

କମଳା—ମୋର ସ୍ୱାମୀ କେବେ ହେଲେ ମୋର ପ୍ରତିବନ୍ଧକତା କରି-ନାହାନ୍ତି; ସହଯୋଗ ଅବଶ୍ୟ କରି ନାହାନ୍ତି । ହୁଜୁଗ୍ ବୋଲି କେବେ କହି ନାହାନ୍ତି । ଯଦି ବା ଅତିରିକ୍ତତାର ଦୋଷ ଦିଅନ୍ତି, ଅନ୍ତତଃ ମୋର ସ୍ୱାଧୀନ ଇଚ୍ଛାରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବାଧା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଯଦୁନାଥ—ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବେ ମୁଁ କାଶୀବାବୁଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରୁଛି ବୋଲି । କାଶୀବାବୁ ଯେ ଆପଣଙ୍କୁ ବାଧା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଏଥିରେ ତାଙ୍କର ବଦାନ୍ୟତା ବା ବାହାଦୁରୀ କିଛି ନାହିଁ, ବରଂ ସତ କହିବାକୁ ଗଲେ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ, ତାଙ୍କର ଭୀରୁତା ଏଥିରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ।

କମଳା—ତା ମାନେ ?

ଯଦୁନାଥ—ଦେଖନ୍ତୁ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଖୋସାମଦ କରୁ ନାହିଁ;ମାତ୍ର ମୋର ଅନ୍ତରର ଦୃଢପ୍ରତୀତି କେବଳ ଜଣାଉଛି । ଆପଣ ଯେପରି ତେଜୀ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତାପ୍ରିୟ, କାଶୀବାବୁଙ୍କର ଭୟ, ଆପଣଙ୍କର ଇଚ୍ଛାରେ ବାଧାଦେଲେ ଆପଣ କାଲେ ସମସ୍ତ ବନ୍ଧନ ଛିଣ୍ଡାଇ ବାହାରି ପଡ଼ିବେ ।

କମଳା ଯଦୁନାଥର ହାତ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଚଞ୍ଚଳ କହିଉଠିଲି—"ଆପଣ ଏମିତି କାହିଁକି କହୁଛନ୍ତି ? ମୁଁ କାହିଁକି ତାଙ୍କ ସହିତ ସମସ୍ତ ବନ୍ଧନ ଛିଣ୍ଡାଇବାକୁ ଯିବି ?"

ଯଦୁନାଥ—ବିରକ୍ତ ହେବେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା ସତ୍ୟ ବୋଲି ବୁଝିଛି, ତାହାହିଁ କହୁଛି । ଆପଣ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ଜୀବନରେ ଆଦର୍ଶର ମେଳ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କର ଯେଉଁଥିରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା, କାଶୀବାବୁଙ୍କର ସେଥିରେ ବିରକ୍ତି ନ ହେଲେ ଅନ୍ତତଃ ସେଥିପ୍ରତି ସେ ଉଦାସୀନ । ଆପଣଙ୍କର ତ ଅଉ ସେ ମାନ୍ଧାତା ଅମଳର ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ଯେ, ବିବାହର ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଧର୍ମନାମକ କଳ୍ପନା-ପ୍ରସୂତ ପଦାର୍ଥର ବନ୍ଧନ ଦେଖିବେ । ଏ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗରେ ବିବାହ ହେଉଛି କର୍ମର ବନ୍ଧନ । ଯେଉଁ ବିବାହରେ କର୍ମର ସହଯୋଗ ନାହିଁ, ସେ ବିବାହ ଦୁର୍ବିସହ ଏବଂ ନିରର୍ଥକ ବନ୍ଧନ । ଆପଣ ତ ରୁଷିଆର ଅନେକ ଖବର ପଢନ୍ତି । ସେଠି ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ଏପରି ଉନ୍ନତ ହେଲାଣି ଯେ, ଅନୁଷ୍ଠାନ ସ୍ୱରୂପେ ବିବାହ ସେଠୁ ବିଦାୟ ନେବାକୁ ବସିଲାଣି । ସେଠି ବିବାହର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ନର ଓ ନାରୀ ମଧ୍ୟରେ ଅବାଧ ମିଳନ ଇଚ୍ଛା । ଅବଶ୍ୟ ଏହି ଇଚ୍ଛାସମ୍ଭୂତ ସନ୍ତାନସନ୍ତତିଙ୍କର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ସକାଶେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଉଭୟଙ୍କର ଯାହା କିଛି ଦାୟିତ୍ୱ । ବହୁଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ମନ ଉପରେ ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର ଜମି ରହିଛି, ତାକୁ ଆଡ଼େଇ ଦେଇ ଯଦି ଦେଖିବ, ତାହାହେଲେ ବୁଝିପାରିବ, ନର ଓ ନାରୀ ଯେ ଉଭୟେ ପରସ୍ପର ସହିତ ମିଳିତ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି, ତାହା ପ୍ରାକୃତିକ, ଅତଏବ ଗର୍ହିତ ସେଥିରେ କିଛି ନାହିଁ । ଯେତେ ଧର୍ମର ଘଣ୍ଟାଟୋପ ଦେଇ ଢାଙ୍କ, ମାନିବାକୁ ହେବ, ବିବାହ ହେଉଛି ନର ଓ ନାରୀ ମଧ୍ୟରେ ଆକସ୍ମିକ ମିଳନ । ତା ଆମ ସମାଜରେ ଯେପରି, ରୁଷିଅରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । ତେବେ ତଫାତ୍ ଏତିକି, ଏଠି ସେ ମିଳନ ଚିରଦିନ ସକାଶେ ଗୋଡ଼ରେ ବେଡ଼ି, ସେଠି ମିଳନର ଇଚ୍ଛା ଅବସାନ ବା ଅବସନ୍ନ ହେଲେ ସମ୍ପର୍କ ତୁଟେ, ମନଚଢେଇର ଡେଣା-ପର କାଟି ତାକୁ ପିଞ୍ଜରା ଭିତରେ ପୂରାଇ ଦିଆହୁଏ ନାହିଁ, ମୁକ୍ତ ଆକାଶତଳେ ଅବାଧରେ ଚରିବୁଲିବାର ଅବକାଶ ତାକୁ ଦିଆଯାଏ ।

ତା ପରେ ଶିକାର ଉପରକୁ ସିଂହ ଯେପରି ଝାମ୍ପିପଡେ, ଯଦୁନାଥ ଏକ ଲମ୍ଫରେ ବିଛଣା ଛାଡ଼ି ଆସି କମଳା ପାଖରେ ଛିଡ଼ାହେଲା ଏବଂ ବଜ୍ରମୁଷ୍ଟିରେ

ତାର ହାତ ଧରିଲା । କମଳା ତଉକ ହାତ ଛଡ଼ାହେବା ମାତ୍ରେ ତାକୁ ବାହୁର ନାଗପାଶରେ ବାନ୍ଧି ନିଜଆଡକୁ ଭିଡ଼ି ଆଣି ତା କାନ ପାଖରେ ସଁ ସଁ ହୋଇ କହିଲା, "କମଳା, ସ୍ବର ବର୍ଷ ହେଲା ଯେ ଇଚ୍ଛାକୁ ମନ ତଳେ ଚାପି ରଖିଛି, "ଆଜ ମୋର ସେହି ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣକର । ମୋର ଜନ୍ମଜୀବନ ସଫଳ କର । ତାର ଉଷ୍ମ ନିଃଶ୍ୱାସ ଏବଂ ଏକାଧିକ ଚୁମ୍ବନରେ କମଳାକୁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରିପକାଇଲା । ଉଦ୍ଧାରର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି କମଳା ତାର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ସଂଗ୍ରହ କରି ଯଦୁନାଥର ଆଦ୍ରୃତ ମଣିବନ୍ଧ ଉପରେ ଚାପଦେଲା ଏବଂ ଆଲିଙ୍ଗନ ପାଶ ଶିଥିଳ ହେବାମାତ୍ରେ ଏକ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ସେଠୁ ପଳାଇଆସି ହୋଟେଲ ଦୁଆରମୁହଁରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ତା ପରେ ଦେହରେ ଲୁଗାପଟା ଯଥାସମ୍ଭବ ସଜାଡ଼ି ଦାଣ୍ଡକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା ଓ ଖଣ୍ଡେ ଗାଡ଼ି କରି ସିଧା ଘରକୁ ଫେରି-ଆସିଲା ।

ଉଦୁଉଦିଆ ଦିପହର । ଝାଳରେ ଲୁଗାପଟା ବୁଡ଼ି ଯାଇଛି, ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ନିଆଁ ଜଳୁଛି । ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୋଇ କୌଣସି ବିଷୟ ଭାବିପାରୁ ନାହିଁ । କେବଳ ବାରମ୍ବାର ଲୁଗାକାନିରେ ମୁହଁର ସେହି ଅଂଶ ପୋଛୁଛି, ଯେଉଁଠି ଯଦୁନାଥ ତାକୁ ଚୁମ୍ବନ ଦେଇଥିଲା; ତଥାପି ମନେ ହେଉଛି, ଯେପରି ସେହି ଅଶୁଚି ସ୍ପର୍ଶର ଦାଗ ଲିଭୁ ନାହିଁ । ଘୃଣାରେ ସମସ୍ତ ଶରୀରମନ ଛି ଛି କରିଉଠୁଛି । ଶରୀର ଆଉ ମନର ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଘର ଭିତରେ ପଶି ତାର ସ୍ୱାମୀର କି ଅବା ନିଜ କୋଠରୀକୁ କଳୁଷିତ କରିବାକୁ ତାର ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । ତାର ମନେ ହେଲା, ଯେପରି ସେ ପାଇଖାନା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଅଧମ ସ୍ଥାନରୁ ଫେରି ଆସିଛି । ସେଥିପାଇଁ ଗାଧୁଆ ଘରକୁ ଯାଇ ପିନ୍ଧିଥିବା ସମସ୍ତ ଲୁଗାପଟା ଛାଡ଼ି ଉତ୍ତମରୂପେ ଗାଧୋଇ ପାଧୋଇ ପରିଷ୍କାର ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଆସି ଖଟ ଉପରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ଯଦିବା ଦେହ କିଛିଟା ଥଣ୍ଡା ଲାଗିଲା, ତଥାପି ଅଗ୍ନି ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ଧୂ ଧୂ ହୋଇ ଜଳୁଥିଲା । କେତେବେଳେ ସେ ଯଦୁନାଥର ଆହତ ହେବା ଏବଂ ପୀଡ଼ାର ଅଭିନୟ ସ୍ମରଣ କରି ମନେ ମନେ ହସେ; କାରଣ

ତାର ଆଲିଙ୍ଗନରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ସକାଶେ ନିଜର ଯେଉଁ ପରିମାଣ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲି, ତହିଁରେ ଯଦୁନାଥର ଆଘାତ ଏବଂ ପୀଡ଼ାର ପରିମାଣ ସେ କଳ୍ପି ନେଇଥିଲା । କେତେବେଳେ ପୁଣି ଭାବେ, ମାନବ ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟରେ ଏ କି ବିଭ୍ରାଟ, ଏ କି ବିଷଦୃଶତା । ସ୍ୱାମୀର ଚରିତ୍ର ଦେବୋପମ; କିନ୍ତୁ ଦେଶସେବା କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ । ଯଦୁନାଥ ଚରିତ୍ର ହିସାବରେ ନରପିଶାଚ, ଅଥଚ ସମାଜସଂସ୍କାର ଏବଂ ଶାସନସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସେ ଯୋଗଦିଏ । ନାନା ଚିନ୍ତାଭାବନା ପରେ ସ୍ଥିର କଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ନିଜେ ଇଚ୍ଛା କରି ସ୍ୱାମୀକୁ ମୁହଁ ଦେଖାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତା ଅପେକ୍ଷା ବରଂ ନିଜକୁ ଆହୁତି ଦେବ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଯଜ୍ଞାନଳରେ ଏବଂ ତାହି ଭିତର ଦେଇ କିଛି ଦିନପାଇଁ କାରାବାସ ବରଣ କରିବ । ହୁଏ ତ କାରାବାସର ଦୁଃଖରେ ତାର ମନର ଗ୍ଳାନିର କଥଞ୍ଚିତ୍ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହେବ ଏବଂ କାରାବାସର ନିର୍ଜନତାରେ ଅବକାଶ ପାଇବ ନିଜ ଜୀବନର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଗତି ନିରୂପଣ କରିବାକୁ ।

ଯେତେବେଳେ ବିଛଣାରୁ ଉଠିଲା, ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ଦିନ ଗୃହିଠା । ସ୍ୱାମୀର ଫଟୋ ଆଡ଼କୁ କିଛିକ୍ଷଣ ନିର୍ନିମେଷ ନୟନରେ ଅନାଇ ଝଡ଼ ପରି ବାହାରିଗଲା ଦାଣ୍ଡ ବାରଣ୍ଡାକୁ । ତା ପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲିଲା ବଜାରର ସେହି ଅଡକୁ, ଯେଉଁଠି ପିକେଟିଂ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଦେଖିଲା, ପୁଲିସର ଧର-ପକଡରେ ପିକେଟିଂ ଢିଲା ପଡ଼ୁଛି । ଲୋକ ଗହଳର ମଝିକୁ ଯାଇ ବଡ ପାଟିରେ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଜନତାର ଭିଡ଼ ଚାରିଆଡ ପଙ୍ଗପାଳ ପରି ମାଡି ଆସିଲା । ଦେଖଣାହାରୀ ପୁଣ୍ଡା ସେ ଉତ୍ତେଜନାରେ ସତ୍ୟା-ଗ୍ରହରେ ଯୋଗଦେଲେ । ପୁଲିସ ଦେଖିଲା, କମଳାକୁ ଗିରଫଦାର ନ କଲେ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ଏହାପରି କମଳା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ହାଜତ୍‌ରେ ।

କାଶୀନାଥ ଯେତେବେଳେ କଚେରୀର କାମ ସାରି ଘରକୁ ବାହାରୁଛି, ଉଚ୍ଛିବା ଆସି କମଳାର ହାଜତ୍ ଯିବା ସମ୍ବାଦ ଦେଲା । କାଶୀନାଥ ମୁଣ୍ଡରେ

ସାମୟିକ

ଆକାଶ ଭାଙ୍ଗିପଡିଲା । ଦଶ ପନ୍ଦର ମିନିଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନ ରହିତ ହୋଇ, ବାର ଲାଇବ୍ରେରିରେ ବସିପଡିଲା । ଉଚ୍ଚବାର ଆପ୍ରାଣଶ୍ଚେଷ୍ଟାରେ ଛୁଟି କମଳାକୁ ଜାମିନରେ ଖଲାସ କରିବା ପାଇଁ କାଗଜପତ୍ର ଠିକ କରି ତାର ଦସ୍ତଖତ କରିବାକୁ ହାଜତକୁ ଗଲା । କାଶୀନାଥକୁ ଦେଖି କମଳା ମୁଣ୍ଡ ପୋତି ଚୁପ୍‌କରି ରହିଲା । କାଶୀନାଥ ଯେତେ ବୁଝାଇଲା, ଯେତେ ଅନୁନୟ ବିନୟ କଲା ଦସ୍ତଖତ କରିବାକୁ, କମଳା ମଙ୍ଗିଲା ନାହିଁ, କଥା ନ କହି କେବଳ ମୁଣ୍ଡ ଠୁଙ୍ଗାରି ଅସମ୍ମତି ଜଣାଇଲା । ରାତି ନଅଟାବେଳେ କାଶୀନାଥ ବିଫଳ ମନୋରଥ ହୋଇ ଘରକୁ ଫେରିଲା । ସେ ରାତି ଘରେ ସମସ୍ତେ ଉପବାସ ରହିଲେ । କାଶୀନାଥ ରାତି କାଟିଲା କେବଳ ବିଛଣା ଉପରେ ଏପଟ ସେପଟ ହୋଇ । ତହିଁ ଆରଦିନ ମକଦ୍ଦମା । ହାକିମ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍ କରି କାଶୀନାଥ ବୁଝିଲା, ଯଦି କମଳା ଅନ୍ତତଃ ମୌଖିକ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେବ ଯେ, ସେ ଆଉ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗ ଦେବ ନାହିଁ, ତାହା ହେଲେ ତାକୁ ଖଲାସ ଦେବାରେ କୌଣସି ଆପତ୍ତି ରହିବ ନାହିଁ; ନଚେତ୍ ଏ ଅପରାଧର କାରାବାସ ଦଣ୍ଡ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । କାଶୀନାଥ କମଳାକୁ ଯେତେ ବୁଝାଇଲା ଏ ପାଗଳାମି ଛାଡିବାକୁ, ତାର ସେ ସବୁ ଚେଷ୍ଟା ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । ଶେଷକୁ ତାର ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା ଥିବା ଅବସ୍ଥା ତାକୁ ସ୍ମରଣ କରାଇ କହିଲା, ଅନ୍ତତଃ ଅନାଗତ ସନ୍ତାନ ସକାଶେ ଏଥିରୁ ସେ ରହିତ ହେଉ । ସେଥିରେ ମଧ କମଳା ଟଳିଲା ନାହିଁ । ମକଦ୍ଦମାର ରାୟ ବାହାରିଲା, କମଳାକୁ ଦଶମାସ ଜେଲ । ଜେଲଖାନାକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଗାଡିରେ ଚଢିବା ପୂର୍ବରୁ କମଳା ସ୍ୱାମୀକୁ କଡକୁ ଡାକି କାନରେ କହିଲା, 'ତୁମେ କିଛି ଚିନ୍ତା କର ନାହିଁ । ତୁମର ଯେଉଁ ଧନ ତୁମେ ମୋଠି ଗଚ୍ଛିତ କରିଛ, ତାକୁ ମୁଁ ଯତ୍ନରେ ସମ୍ଭାଳି ରଖିବି; ଆଉ ଠିକ ସମୟରେ ଆଣି ତୁମ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇବି ।' ତା ପରେ ଗାଡିରେ ଚଢି କମଳା ଗଲା ଜେଲଖାନାକୁ ।

ବଡଲୋକି

[ଏକ]

ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ପାଦ୍ରୀସାହେବମାନେ ଯେ କେବଳ ଅନାଥାଶ୍ରମ ଖୋଲି ଅନାଥ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିପାଳନ କରିଥିଲେ, ତାହା ନୁହେଁ; ସେମାନେ ବଡଗଲାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବିକା ଉପାର୍ଜନର ଉପାୟ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଏହି ପିଲାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ଭଲ ପଢାଶୁଣା କରି ନ ପାରିଲେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଣ୍ଡାପଡ଼ା, ମିନ୍‌ସିନ୍‌ପାଟଣା, ପିପିଲି, ବାଇଲପଡ଼ା, ଖଣ୍ଡିତର, ବନମାଳୀପୁର ଓ ଜମ୍ବୁ ଦ୍ୱୀପ ପାଟଣା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ଜମି ନେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ସେଥିରେ ରଇତ ବସାଇ କୃଷିକାମରେ ଲଗାଇ ଦେଲେ । ଜମ୍ବୁର କ୍ରିଶ୍ଚିଆନ ପଧାନ ପାଦ୍ରୀଙ୍କର ଏହିପରି ରଇତ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ।

ଯେତେବେଳେ କୃଷିବାସର ଦଶବାର ବର୍ଷ ଭିତରେ କ୍ରିଶ୍ଚିଆନ ପଧାନର ନାଆସ୍ଥଳିଆ ମାଟିଘର ଭଙ୍ଗା ହୋଇ ପକ୍‌କା କୋଠା ତିଆରି ହେଲା, କୃଷି ଜମି ସାତ ଆଠ ମାଣରୁ ସାତ ଆଠ ବାଟି ହେଲା, ଛେଳି, ମେଣ୍ଢା, ଗୋରୁ, ବଳଦ, ମଇଁଷି, ପୋଢୁଅ ଶଏ ଦୁଇଶ ହେଲା, ସେତେବେଳେ କ୍ରିଶ୍ଚିଆନ ପଧାନର ଏହି ସମ୍ପତ୍ତିବୃଦ୍ଧି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ନାନାପ୍ରକାର ମତାମତ ପ୍ରଚଳିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅବଶ୍ୟ କ୍ରିଶ୍ଚିଆନ ପଧାନ ଯେ ଏହି ମତାମତ ପ୍ରଚାର କରିବାରେ ସହାୟତା କରି ନ ଥିଲା, ଏମନ୍ତ ନୁହେଁ । କାହାରି କାହାରି ମତରେ କ୍ରିଶ୍ଚିଆନ ପଧାନର ସ୍ତ୍ରୀ ସକାଳୁ ଉଠି ଗୋରୁ ଗୁହାଳ ସଫା କରିବାକୁ ଯାଇ

ଦେଖିଲି, ଯଖିଲୁ ଗୋରୁମାନେ ପାଦରେ ଦଳି ସୁନାମୁଣ୍ଡା ସବୁ ଗୁହାଳସାକ ଛତରେଇ ପକେଇଛନ୍ତି । ଯଖିର ଧନ ପାଇବାରୁ ତାହାର ବନମୟରେ କିଛି ଦିନପରେ ଏକ ମାତ୍ର ପୁଅକୁ ହରାଇବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ଆଉ କାହାର କାହାର ମତରେ କଣେଇ ପଧାନର ବାଲତଳକୁ ଯେଉଁ ଆମ୍ବଗଛର ଶିଅ ଓହଳିଥିଲା, ତାରି ତଳେ ଗସରେ ସୁନା ପୋତା ହୋଇଥିବା 'ସମ୍ବାଦ ଯଖି ତାକୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଇଥିଲା । ତା ତନ୍ତ୍ର କଣେଇ ପଧାନ ଗୁପ୍ତ ଧନ ପାଇଲା; କିନ୍ତୁ ତାର ମୂଲ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ଯଖି ପୁଅର ଜୀବନ ନେଲା । ଅସଲ କଥା ଟା ହେଉଛି, ଯେତେବେଳେ ଜମ୍ବୁ ନିକଟରେ ଥିବା ହୁକିଟୋଲା ଟାପୁରେ ସମୁଦ୍ରର ଲୁଣି-ଜୁଆର ମାଡିଗଲା ଓ ତାର ଫଳରେ ହୁକିଟୋଲାରେ ଲୋକେ ବୁଡିମଲେ, ପାଣି ଛାଡିଲାରୁ ସଦରରୁ ଲୋକ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବା ଆଗରୁ ହୁକିଟୋଲାର ଘରମାନଙ୍କରେ ଯାହା କିଛି ଠଙ୍କା ପଇସା ଥିଲା, କଣେଇ ପଧାନ ପ୍ରଥମେ ଯାଇ ନେଇ ଆସିଲା । ଅର୍ଥଲାଭର କିଛି ଦିନ ପରେ ତାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟରୁ ହେଉ ଅବା ସୌଭାଗ୍ୟରୁ ହେଉ, ଗୋଟିକ ପୁଅ ଯେତେବେଳେ ମରିଗଲା, ଜନଶ୍ରୁତି ଅର୍ଥଲାଭ ଓ ପୁଅର ମୃତ୍ୟୁ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣର ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରି ଅର୍ଥଲାଭର ପ୍ରକୃତ କାରଣ ଅଜ୍ଞ ଲୋକ ସାଧାରଣ ଉଠାଇ ନେଲା ।

କଣେଇ ପଧାନର କଟକ ସୁତାହାଟରେ ଗୋଟିଏ ଏକତାଲା ପକ୍କାଘର । ଘରଟି ଭଡ଼ା ଲାଗେ । ଘରର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନର ଭାର ବଡଭାଇ ବାଖୋଇ ପଧାନର ପୁଅ ସୁତାହାଟ ନିବାସୀ ମିନକ୍ଷୀ ପଧାନଙ୍କ ହାତରେ । ମିନକ୍ଷୀ ପଧାନ କଟକ କଲେଜରେ କିରାଣୀ । ବୟସ ପଚାଶ, ସେଥିରେ ପୁଣି ଷୋଳପଣ ସାହେବିଆନା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା । ପ୍ୟାଣ୍ଟକୋଟ ଘରେ ବାହାରେ ସବୁଆଡ଼େ ସବୁବେଳେ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ମାଟିଘରେ ରହନ୍ତୁ ପଛେ, ତାଙ୍କୁ ଚୂନ ସଫେଦ କରାନ୍ତି, ପଖାଳ ଭାତ ଶୁଖୁଆ ପୋଡ଼ା ଖାଉନ୍ତୁ ପଛେ, ତାକୁ ମେଜ ଉପରେ କଣ୍ଟା ଚାମଚରେ ଖାଆନ୍ତି । ରବିବାର ଉପର ଓଳି ଓଡିଆ ଗୀର୍ଜାକୁ ଯିବାର ଅବହେଳା ହେବ ପଛକେ; କିନ୍ତୁ ସଞ୍ଜବେଳର ଇଂରେଜ ଗୀର୍ଜାକୁ ସ୍ୱଭାବତ ଯାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରର ଏତିକି ଛାଡିଦେଲେ ବାକି ସବୁ

ବଡ଼ଲୋକ

ବୟସରେ ଲୋକଟି ଭଲ । ସଂସାରରେ ସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟତୀତ କେହି ନାହିଁ, ନିଃସନ୍ତାନ । ମିଶନ ଅନାଥାଶ୍ରମରୁ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲା ଆଣି ନିଜ ଘରେ ରଖିଛନ୍ତି । ତା' ନାଁ କାମିନୀ । ସେ ବୁଢାବୁଢୀଙ୍କର ସବୁ ଧନ୍ଦା ବୁଝେ ।

ଦାଦା ଜଣେଇ ପଧାନ ନିଜ ଅନ୍ତିମ ଶଯ୍ୟାରେ ଥାଇ ଦେଖିବ ବୋଲି ପୁତୁରା ପୁତୁରାବୋହୂକୁ ଜମ୍ମୁକୁ ଡ଼କାଇ ନେଇଥିଲା । ମିନଣୀ ପଧାନଙ୍କ ହାତରେ ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଇ ଦାଦା ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ନେଲା ।

[ଦୁଇ]

ଜମ୍ମୁ ଛାଡ଼ି କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାକୁ ଆସିବା ସମୟରେ ବୁଢାବୁଢୀ ନୀରବରେ ଅତୀତ ଜୀବନ କଥା ଭାବୁଥିଲେ । ସ୍ୱିତମତ ବଡ଼ଲୋକ କାଇଦାରେ ଚଳିବାର ଷୋଲପଣ ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅର୍ଥାଭାବ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା କରାଇ ଦେଇ ନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦାଦାଙ୍କ କୃପାରୁ ଆଉ ସେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନାହିଁ । ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଦିନ ସୁଖସୂର୍ଯ୍ୟର ଅନାଚ୍ଛାଦିତ ମୁଖ କ୍ୱଚିତ୍ ଦେଖିଛନ୍ତି; ସେଥିପାଇଁ ସନ୍ଧ୍ୟାର ଅନ୍ଧକାର ଯେତେବେଳେ ମାଡ଼ିଆସୁଛି, ସ୍ଥିର କଲେ ଏ ଅନ୍ଧକାରକୁ ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ଆଲୋକିତ କରିବେ—ସେ ଆଲୋକ ଯେତେ କୃତ୍ରିମ ହେଉ ନା କାହିଁକି ।

କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାରେ ଆସି 'ଅଗ୍ନିବୋଟ' ଧରିଲେ । ଅଗ୍ନିବୋଟରେ କଟକକୁ ଫେରିଆସିବାବେଳେ ମିନଣୀ ପଧାନ ଓ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ କ୍ୟାବିନ୍‌ରେ ଏକା; ସେଥିପାଇଁ ମନର ଭାବ ପରସ୍ପର ପାଖରୁ ଗୋପନ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନ ଥିଲା । ପଧାନେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲେଇ କହିଲେ, "ବୁଢ଼ୀ, ଏହାର ମାନେ କିଛି ବୁଝିପାରୁଛ ?"

ମାନେ ଯାହା କିଛି ହେଉନା କାହିଁକି, ସେମାନେ ସ୍ଥିର କଲେ ଏହାର ମାନେ କାମିନୀକୁ ବିଦାୟ ଦେବା । କାମିନୀ ନିତାନ୍ତ ଦହଘଷା ହୋଇ-

ଗଲାଣି, ସ୍ୱୀକର ମୂନିବର ବ୍ୟବଧାନ ରଖି କାମ କରୁ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ରଖିଲେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଷୋଳପଣୀ ବାବୁଆନା କରିହେବ ନାହିଁ । ସେ ସେମାନଙ୍କର ଅତୀତ ସହିତ ଅତି ଅନୁଚିତ ଭାବରେ ପରିଚିତ । ଅତଏବ ତାଙ୍କୁ ବର୍ତ୍ତମାନର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଅବସ୍ଥାର ଅନୁରୂପ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ମିଶନ ଅନାଥାଶ୍ରମକୁ ତାର ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତିତ ହେବାହିଁ ଅଧିକ ସହଜସାଧ୍ୟ । ବିଦାୟ ଅନେକ ଦିନ ଆଗରୁ ଦେବା ଉଚିତ ଥିଲା । କାମିନୀର ମନ ବଢିଗଲାଣି, ସାହସ ବି ବଢିଗଲାଣି । ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଯଦି ତା ଜାଗାରେ ରଖି କାମ କରାଇପାରନ୍ତେ—କିନ୍ତୁ ତା ତ କରିହେବ ନାହିଁ ? ବେଶି ନାହିଁ, ମାସେକ ତଳେ ଯେତେବେଳେ ହେମ ଡ଼ାକ୍ତରାଣୀ ଘରକୁ ଆସିଥିଲା, କହିଲା,"ତୁମେ କେମିତି ସେ ଟୋକୀଟାକୁ ଉପରେ ପଡ଼ି ଆମ କଥାରେ କଥା କହିବାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଉଛ ? ମୁଁ ମୋ ସ୍ୱୀକରକୁ ସ୍ୱୀକର ପରି ରଖେ ।"

ଯେତେବେଳେ ବୋଟରୁ ବାହାରି ଯୋବସିରେ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ିରେ ଚଢିଲେ, ସେତେବେଳେ ବୁଢୀ କହିଲେ, "ଦେଖ, ଯେମିତିପାରି ସେମିତି କାମିନୀକୁ ବିଦାୟ ଦେବାକୁ ହେବ ।" ତା' ପରେ ଗାଡ଼ିରେ ବସି ବୁଢାବୁଢୀ ଆଖି ବୁଜିଦେଇ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦେଖିଲେ, ସେମାନେ କେମିତି ସ୍ୱ୍ତାହାଟର ପକ୍କାଘରକୁ ଉଠି ଆସିଛନ୍ତି, କେମିତି ସ୍ୱୀକରବାକର ବାଡ଼ ବଗିଚା ଘରଦୁଆର ସଫା ସୁତୁରି କରି ରଖିଛନ୍ତି, କେମିତି ପଧାନେ ଆରାମ-ଚଉକିରେ ଆଉଜି ପଡ଼ି ଚୁଙ୍ଗିରେ ଧୂଆଁ ଖାଉଛନ୍ତି, ସ୍ୱୀକର ସ୍ୱୀକରାଣୀ ଆଜ୍ଞା ଅବଧାନ କରୁଛନ୍ତି । କାମିନୀର ମିଳାମିଶା ହାବ ଭାବ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ସହିତ ଖାପ୍ ଖାଇଲା ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ଗାଡ଼ି ସଡ଼କ ଛାଡ଼ି ସାହି ଭିତରେ ପଶିଲା, ସେମାନଙ୍କର ମନେ ହେଲା, ଯେପରି ସେ ସାହିରେ ସେମାନେ ପ୍ରଥମ କରି ପଶୁଛନ୍ତି । ଦୁଇପାଖର ଝୁଲଘର ସବୁ କେମିତି ଏକା ରକମକିଆ, କେମିତି ଅପରିଷ୍କାର ବୋଧ ହେଲା । ସେମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ଧାରଣା ସବୁ ଚନ୍ଦ୍ରାସିନ୍ଧୁର ଏତେ ଉଚ୍ଚକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଯାଇଥିଲା ଯେ, ଆଜି ନିଜ ସାହିର ଓ ପଡ଼ା-

ବଡ଼ଲୋକ

ପତୋର୍ଣ୍ଣାଙ୍କର ଘରସବୁ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେଖାଗଲା । ଠିକ୍‌ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜଗତକୁ ଉଠାଇ ନେଇଥିଲା । ଏଣିକି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଅବସ୍ଥାର ଅନୁରୂପ ଭଦ୍ରତା ଓ ଆଦବ କାଇଦା ସହିତ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ମନଟା ନିତାନ୍ତ ସାଦାସିଧା ଥିବାରୁ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଅବସ୍ଥା କଥା ଭାବିଲାବେଳକୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉତ୍କଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବା ହଠାତ୍ ବାବୁ-ପଣିଆ ମନରେ ନ ଆସି କେବଳ କାମିନୀକୁ ଡକିବା କଥା ବାରମ୍ବାର ମନରେ ପଡ଼ିଲା । ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଫାଟକ ପିଟାଇ ଗଲାବେଳକୁ ବୁଢ଼ୀ କହିଲେ, "ଦେଖ, ତାକୁ ଆଉ ଯେ ସୁଆଗିଆ କାମୁ, କାମି, କାମିଲୋ ବୋଲି ଡ଼ାକିବ ନାହିଁ । ତାର ପୂରା ନାଁ ଧରି ଡ଼ାକିବ ।"

ପଧାନେ ପଚାରିଲେ, "ତୁମେ କଣ ଏହିକ୍ଷଣି ତାକୁ ଏ ସବୁ କଥା କହିବ ?" ବୁଢ଼ୀ କହିଲେ, "ମୁଁ ଅଭି ଅଳଙ୍କରିତ ତା କାନରେ ପକାଇଦେବି । ସଞ୍ଜ ପୂର୍ବରୁ କିନ୍ତୁ ତାକୁ ସବୁ କଥା ଶୁଣାଇ ଦେବି ।" ପଧାନେ ପଚାରିଲେ, "ମୋତେ କଣ ସେତେବେଳେ ରହିବାକୁ ହେବ ?" ପଚାରିବା ଭଙ୍ଗୀରୁ ଜଣାଗଲା, ଟିକେ ଯେମିତି ଭୟ ପାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ବୁଢ଼ୀ କହିଲେ, "ମାଇକିନିଆ କଥା ମୁଁ ମାଇକିନିଆ ବୁଝିବି, ତୁମେ ଗୋଟାଏ କାହିଁକି ରହିବ ?"

"ହଁ, ହଁ, ଠିକ୍ କଥା, ମୁଁ ବି ସେହି କଥା ଭାବୁଥିଲି" କହି ପଧାନେ ଆରାମରେ ଗୋଟିଏ ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିଲେ । ବୁଢ଼ୀ କହିଲେ, "କିନ୍ତୁ ସେ ଯଦି ତମ ମୁହଁରୁ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହେଁ, ତାହାହେଲେ ତୁମକୁ ବି କହିବାକୁ ହେବ; ନଇଲେ ଦରକାର ନାହିଁ ।" ପଧାନେ କହିଲେ, 'ଠିକ୍, ଠିକ୍, ଆଉ ଦେଖ, ଯଦି ସେମିତି ଦେଖେ, ତାକୁ କାଢ଼ିଦେଲା ବେଳେ ଯେ କିଛି ଦେଇ ବାଟ ଦିଆ-ଯିବ, ସେ କଥା ବି କହିବ—ତା' ମାନେ ତୁମର ମତ ହେଲେ । କହୁଥିଲି କଣ କି, ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଆସି ଆମଠୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ—ତା ମାନେ, ଅନ୍ୟ ଜାଗାରେ କାମ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଯଦି ଆମର ସାହାଯ୍ୟ ତାର ଦରକାର ହୁଏ ।' ବୁଢ଼ୀ କହିଲେ, 'ତୁମେ ବଡ଼ ଅଚ୍ଛା ଲୋକ ! ସେ ଅନ୍ୟ

କାଗାରେ କାମ ପାଇବ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଏତେ ବିନଯାକେ ଅଉ କଣ ଶିଖୁ-ଥିଲା ? ସେଥିପାଇଁ ଆମ ମୁଣ୍ଡ ବଥେଇବା ଦରକାର ନାହିଁ ।'ପଧାନେ କହିଲେ, 'ନା, ନା, ସେ କଥା ଆମର ଭାବିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ତେବେ ତୁମେ ତ ତାକୁ ଯେମିତ ଶିଖେଇଛ'—ବୁଢୀ ବୁଲି ପଡି ଚିଡି କରି ପଚାରିଲେ,"କଣ,ମୁଁ ତାକୁ ଶିଖେଇଛି ?" ପଧାନେ ଶଙ୍କିଯାଇ କହିଲେ,"ମୁଁ—ମୁଁ କଣ କହୁଥିଲି କି, ମୁଁ କହୁଥିଲି, ତୁମେ ତାକୁ କେତେ ଯତ୍ନରେ ଶିଖେଇଛ । ସେ ଯେତେବେଳେ ଇସ୍କୁଲରୁ ଆସିଲା,ଆଠ ନଅ ବର୍ଷ ବୟସ ହେଲେ କଣ ହେବ, କିଛି ଶିଖି ନ ଥିଲା । ତୁମେ ତାକୁ ସବୁ ଶିଖେଇ ମଣିଷ କଲ—ତେବେ, ତୁମେ ଯାହା କହୁଛ ଯେ ତା' ମୁହଁ ବଢିଯାଇଛି, ସେ କଥା ଛାଡି ବାକି ସବୁ କଥା ଶିଖେଇ—"ବୁଢୀଙ୍କ ସ୍ୱର ମରି ନ ଥିଲା, କହିଲେ,'ବେଶ,ବାକି ତା'ମୁହଁ କିଏ ବଢେଇଲା ମୁଁ ଟିକେ ଶୁଣେ ? କିଏ ତାକୁ ଅଛା କରି ଫୁଲେଇ ଦେଲା ? କିଏ 'ଶୁଭ ପାରି ପୋଷିଛି ମୁଁ ପୋଷିବି' ଶୁଣି ପାରି କିଣିଦେଲା ? ପାରିଭଡି ବନେଇ ଦେଲା ? କିଏ ଗୁଣ୍ଡୁଚିମୂଷା ଆଣି 'କାମ' 'କାମରେ' ବୋଲି ଡାକି ମୂଷା ପୋଷିବାକୁ ଦେଲା, ମୁଁ ଟିକେ ଶୁଣେ ? ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ମୂଳରୁ କହୁ-ଥିଲି ଝୋକାଟିଏ ରଖ ବୋଲି, କିଏ କହିଲା, ନା, ନା, ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲାଟିଏ ରଖିବା ଯେ ଆମ ଉପରେ ମାୟା ରଖି କାମ କରିବ ? ନଅ, ଏଥର ମାୟାର ଠେଲା ସମ୍ଭାଳ ।"

ପଧାନେ ମଉଳି ପଡି ସ୍ୱୀକାର କଲେ, ଏ ସବୁ ବିଷୟରେ ଦୋଷ ତାଙ୍କର । ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରିବାର ଦେଖି ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ନରମ ହୋଇ-ଗଲେ । ଶେଷକୁ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥିର ହେଲା, ଦୋଷ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର, ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦୁଇ ଜଣ ଦେଇଛନ୍ତି, ଦୁଇ ଜଣ ତା ସହିତ ଚାକର ପରି ବ୍ୟବହାର ନ କରି ନିଜ ପିଲା ପରି କରୁଛନ୍ତି, ଯେଉଁଠି ତାର ଅପମାନ ଗେହ୍ଲା କଥା ଶୁଣି ରାଗିବାର ଉଚିତ ଥିଲା, ସେଠି ହସିଛନ୍ତି ।

ଘରେ ପଶିଲାବେଳକୁ ବୁଢୀ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ କରି ପଧାନଙ୍କ କାନରେ କହିଲେ, "ଖୁବ୍ ଶକ୍ତ ହେବାକୁ ହେବ, ନରମ ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ।"

ବଡଲୋକ

[ଗଳ୍ପ]

କାମିନୀ ଅଣ୍ଟାରେ ଲୁଗା ଭିଡଦେଇ ବାଡିଆଡ଼େ କଂସାବାସନ ମାଜୁ-ଥିଲା । ଘର ସାମନାକୁ ଗାଡି ଆସିବାର ଅବାଜ ଶୁଣି ହାତପାତ ନ ଧୋଇ ଖବର ଶୁଣିବ ବୋଲି ସେଆଡ଼ୁ ପାଟି କରିକରିକା ଦଉଡ଼ିଲା । ଫାଟକ ଫିଟାଇ ତାଙ୍କୁ ଘରକୁ ଆସିବାକୁ ଦେବ କଣ ନା ତାଙ୍କ ବାଟ ଓଗାଳି ଛିଡ଼ାହୋଇ 'ଖବର କଣ','ଖବର କଣ' ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ଖବର ଦେବାକୁ ଦାବୀ କଲା ।

ସେମାନେ ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ଏବଂ ଗମ୍ଭୀରଭାବରେ ଜଣାଇଦେଲେ, ସେମାନେ ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଅନେକ ସମୟରେ ଆଶାର ଅତିରିକ୍ତ ସୌଭାଗ୍ୟ ହଠାତ୍ ଅନପେକ୍ଷିତ ଭାବରେ ଲାଭ କଲେ ଲାଭ କରିଛି ବୋଲି ଲୋକର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତିଲାଭର କଥା ଶୁଣି କାମିନୀର ମନର ଭାବ ପ୍ରଥମରେ ଠିକ ଏହିପରି ହେଲା । ସେଥିପାଇଁ ସେ ତିନିଥର ପଚାରିଲା,'ସତ,ସତ, ସତ ?' ନିଜକୁ ନିଜେ କହିଲା, "ଇଲୋ, ମୋତେ ଖାଲି ସ୍ୱପ୍ନପରି ଲାଗୁଛି—ଦେଢଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ସମ୍ପତ୍ତି,ମାସକୁ ପାଞ୍ଚଶ ଛଅଶ ଆମଦାନି ?" ତା ପରେ ଆନନ୍ଦରେ ଡେଇଁ ଡେଇଁକା,ଘର ଭିତରକୁ ଦଉଡ଼ିଲା । ସେଠୁ ରନ୍ଧାଘର ଭିତରକୁ ଯାଇ ଗୀତ ଗାଇ ନାଚି, କୁଦି, ଗୋଟାଏ କାଚଗିଲାସ ଭାଙ୍ଗି, ଆସି ଗିଲାସ ଭାଙ୍ଗିଛି ବୋଲି ପଧାନ ଘରଣୀଙ୍କୁ ଖବର ଦେଲା ।

ପଧାନ ଘରଣୀ ତାର ଏ ଆନନ୍ଦର ପ୍ରବଳତାରେ ବାଧା ଦେଇ ଓ ନିଜର ବକ୍ତବ୍ୟର ପ୍ରଥମ ସଂକେତ ଦେଇ ତାକୁ ସ୍ମରଣ କରାଇଦେଲେ, ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ସେ ନୁହେଁ ;ମାତ୍ର ସେମାନେ ହୋଇଛନ୍ତି । କାମିନୀ ଦୁଇ ହାତ ଦେଇ କପାଳରୁ ମୁଣ୍ଡର ବାଳକୁ ଏଡ଼ାଇ ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖି ତୋଳି ଅପେ ଅନାଇଲା ।

କିଛି ବୁଝି ନ ପାରି ହସିଦେଇ କହିଲା, "ଇଲୋ ଏ କେମିତିକା କଥା ? ମୁ ସେମିତି ଜାଣେ ନାହିଁ ତୁମେ ସମସ୍ତ ପାଇଛ ବୋଲି ।" ତା ପରେ ସେମାନେ ଯେ କିଛି ଖାଇ ନାହାନ୍ତି, ଏ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲାରୁ ଦୌଡ଼ିଲା ରନ୍ଧାଘରକୁ । ମେଟି ଯାଇ ଝଟ ଗୋଟାଏ ମଶିଣା ପକାଇଦେଇ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଇବାର ବାଡ଼ିବୁଡ଼ି ଆସି ବୁଢାବୁଢୀଙ୍କ ହାତ ଧରି ନେଇ ଖାଇବା ଯାଗାରେ ବସାଇ ଦେଲା । ପଧାନେ ତ ପଧାଣ୍ଟ ପିନ୍ଧି ସୁଦ୍ଧା ବସିପଡ଼ିଲେ । ବୁଢୀ କହିଲେ, "କଲୋ କାମିନୀ, ତୋର କଣ ହୋଇଛି କି ? ତୋ ମୁଣ୍ଡ କଣ ବିଗିଡ଼ିଗଲାଣି ? ତାଙ୍କ ପାଇ ମେଜରେ ଦେଇ ନାହୁଁ କାହିଁକି ?"

"ଇଲେ ମାଲୋ,ମୁଁ କଣ କରିବି, ଆଜ ମୋର କଣ ହେଉଚ କେଜାଣି ? ଆଚ୍ଛା ରୁହ ରୁହ," କହି ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ଖାଇବା ଜିନିଷ ସବୁ ନେଇ କାମିନୀ ମେଜ ଉପରେ ରଖିଲା । ଏହା ଦେଖି ବୁଢୀ କହିଲେ,"କଲୋ ମୋର କାହିଁକି ମେଜ ଉପରକୁ ନେଉଛୁ ? ମୁଁ କେବେ ମେଜ ଉପରେ ଖାଉଥିଲି କଲୋ ?"

କାମିନୀ କହିଲା, "ମଲା କାହିଁକି ଖାଇବ ନାହିଁ ମ ? ଈଶ୍ୱର କଣ ତୁମକୁ ମେଜ ଉପରେ ଖାଇବା ଭଲ କରି ନାହାନ୍ତି କି ?" ତା ପରେ ବୁଢୀଙ୍କ ହାତ ଧରି ନେଇ ବୁଢାଙ୍କ ସାମନାରେ ମେଜ ପାଖରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଚଉକି ଉପରେ ବସାଇ କହିଲା, "ମୋ କଥା ରଖ, ଆଜ ଦିନକ ତୁମେ ଦୁଇଜଣ ଏମିତ ଏକାଟି ମେଜ ଉପରେ ଖାଅ, ମୁଁ ଏମିତ ଛିଡ଼ାହୋଇ ତୁମକୁ ଦେଖିବି ।"

କଣ କରିବେ, ବୁଢାବୁଢୀ ହସି ହସି ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । କାମିନୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁଆଉ ଖୁଆଉ କହିଲା,"ଏ ବେଳା ଯେମିତି ସେମିତି; ଉପରବେଳ ମୁଁ ଭୋଜି କରିବି । ସେ ଭୋଜିରେ ତୁମ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ କାହାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବି ନାହିଁ ।"

ଖାଇ ସାରିଲା ପରେ ପଧାନେ ବାଡ଼ ଭିତରକୁ ଗଲାରୁ କାମିନୀ କ୍ୟାନ୍‌ଭିସ୍ ଆରାମ-ଚଉକି ନେଇ ବାତାପିଗଛର ଛାଇରେ ପକାଇଲା ! ମୋଡ଼ାଟିଏ ନେଇ ତା ପାଖରେ ରଖିଦେଇ ଚୁଙ୍ଗୀ ଓ ଧୂଆଁ ଖାଇବାର ସରଞ୍ଜାମ ସବୁ ତା ଉପରେ ରଖିଲା । ପଧାନେ ଚଉକିରେ ଆଉଜି ପଡ଼ି ଅତି ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ଚାରିଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲେ । ବାଡ଼ର ଶାଗପଟାଳିସବୁ ବଡ଼ ପରିପାଟୀ ଦିଶୁଥିଲା । ପଟାଳି ଚାରିପାଖରେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ମଲ୍ଲୀବୁଦାମାନଙ୍କରେ ଅସଂଖ୍ୟ ମଲ୍ଲୀକଢ଼ି ଯେପରି ତାରା ଫୁଟିଛି ! କୂଅ ପାଖରେ କାମିନୀ ଗଛର ମୂଳ ପରିଷ୍କାର କରାହୋଇ ପାଣି ଦେବାପାଇଁ ମନ୍ଦା ଖୋଳା ହୋଇଛି । ଏ ସବୁରେ ପଧାନେ କେବଳ କାମିନୀ ହସ୍ତର ନିପୁଣତା ଓ ତାହାର ମାର୍ଜିତ ରୁଚି ଦେଖୁଥିଲେ । ବାଡ଼ ପୋଖରୀ କୂଳର ଆମ୍ବଗଛର ଘନ ଗହଳରେ ଲୁଚି ରହି କୋଇଲି ଏହି ସମୟରେ ତାର ସ୍ୱରଲହରୀରେ ସାହି ବୁଡ଼ାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ! ପଧାନଙ୍କର ମନେ ହେଲା, ଯେପରି କାମିନୀକୁ କେବଳ ଅନ୍ତ୍ରସ୍ୱର ଆଡ଼ୁଆଳ ସଙ୍ଗୀତମୟ କରିପାରେ । କ୍ରମେ ବେଳ ଗଡ଼ିଗଲା, ଛାଇ ନେଉଟିଲା, ଅପରାହ୍ନର ଶାନ୍ତ ଆଲୋକ ସୁପ୍ତ ଶିଶୁର ହସଟିକି ପରି ପୃଥିବୀ ମୁହଁରେ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ମିଳାଇଗଲା ସେହି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରର ଛାୟା ଯେ କାମିନୀର ସୁଖମୟ ମୁଖ ଉପରେ କ୍ରମେ ଘନାଇ ଆସିବ, ତାହାର ଆଶଙ୍କା ପଧାନଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ଧ୍ୟାର ଅନ୍ଧକାର ସହିତ ନିବିଡ଼ ହୋଇ ଆସିଲା ।

ଅନ୍ଧାର ହୋଇଗଲା; କିନ୍ତୁ ପଧାନଙ୍କୁ କାମିନୀର ଚିନ୍ତା ଏପରି ଉଦାସୀନ କରିଥିଲା ଯେ, ସେ ତେବେ ବି ଆରାମଚଉକିରେ ପଡ଼ିରହିଲେ। କାମିନୀ ରୋଷାକାମ ସାରି ବାଡ଼କୁ ଆସି ମଲ୍ଲିଫୁଲ ତୋଳୁଥିଲା, ହଠାତ୍ ପଧାନଙ୍କ ଉପରେ ନଜର ପଡ଼ିଯିବାରୁ ଦୌଡ଼ିଯାଇ କହିଲା, "ତୁମେ ଏତେବେଳ ଯାଏ ଏଠି ବସିଛ ! ମୁଁ ମନେ କରିଥିଲି ତୁମେ ବାହାରକୁ ବୁଲିବାକୁ ଯାଇଛ । ସଞ୍ଜବତି ଲାଗିଗଲାଣି, ଘରକୁ ଯାଅ ।" ପଧାନେ ଉଠି ଘର ଭିତରକୁ ଗଲେ । ସେତିକିବେଳେ ଅଗଣା ଘର ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଧାନ ଘରଣୀ ଡାକିଲେ, "କାମିନୀ, କାମିନୀ, ଏଆଡ଼କୁ ଆ, ତୋ ସାଙ୍ଗରେ କଥା ଅଛି ।"

ସାମୟିକ

ଏ ଅଦ୍ଧାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝିପାରି ପଧାନେ ଆଉ ଘରେ ପଶିବେ କିଣ, ବାଟଟି ଧରି ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ସିଧା ସଡ଼କ ଆଡ଼କୁ ମୁହାଁଇଲେ । ଉଦାସ ଭାବରେ ସେ କେତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଡ଼କେ ସଡକେ ବୁଲିଲେ, ତାର ଠିକଣା ନାହିଁ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଳାନ୍ତ ବୋଧ ହେଲାରୁ ଘରକୁ ଫେରିଲେ । ରାତି ପ୍ରାୟ ଦଶଟା, ସାହିର ସବୁ ତାଟି କବାଟ ପଡିଲାଣି, ସମସ୍ତ ସାହି ନୀରବ ନିଶ୍ଚଳ । ଏ ନୀରବତା ଆଜି ପଧାନଙ୍କୁ ଅସହ୍ୟ ଲାଗିଲା । ଚୋର ପରି ନିଜ ଘରର ଫାଟକ ପାଖକୁ ଆସି ଦେଖିଲେ , ସବୁ ଚୁପ୍ ଚାପ୍, ଅନ୍ଧାର, ଘର ଖାଲି ଖାଇ ଖାଇ ଗୋଡ଼ଉଛି । ତାଙ୍କୁ ଲାଗିଲା, ଯେପରି ସଂସାର ଯାକର ନୀରବତା ଚାରିଆଡ଼ୁ, ତାଙ୍କ ଘର ଉପରକୁ ମାଡି ପଡୁଛି । ଫାଟକ ଉପରେ ଆଉଜି ପଡି ପଧାନେ ହତଚେତନ ପରି ଘର ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲେ । କିଛି କ୍ଷଣ ପରେ ରନ୍ଧାଘରର ଡିବାବତିର ଆଲୁଅ, ଯାହା ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଝିଡକି ଦେଇ ବାହାରକୁ ଆସୁଥିଲା, ତାଙ୍କ ନଜରରେ ପଡିଲା । ଦେଖିଲେ, କାମିନୀ ଝିଡକି ଉପରେ ଦୁଇ କହୁଣୀ ଭରା ଦେଇ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି । ପଧାନଙ୍କ ଚମକ ପଶିଲା । ଚଞ୍ଚଳ ପକେଟରୁ ତେଲଙ୍ଗୀ ପିକା ଗୋଟାଏ ନେଇ ଧରାଇଲି ମାତ୍ର ଆଞ୍ଚାକର ଦୁଇକଳ ଓଟାରି ଦେଲେ । ବୋଧହୁଏ ପିକାଧୂଆଁରେ ମନର ଦ୍ୱିଧା, ସଙ୍କୋଚ, ଆଶଙ୍କା ସବୁ ଅନ୍ତତଃ ସେତିକି ସମୟର ସକାଶେ ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇଗଲା, ଦେହରେ ଟିକେ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଫେରି ଆସିଲା । ଫାଟକ ଫିଟାଇ ଘରେ ପଶିଲେ ।

ବସିବା ଘରେ କେହି ନ ଥିଲେ । ଶୋଇବା ଘରକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲେ, ବୁଢୀ ମୁହଁ ମାଡି ବିଛଣାରେ ପଡିଛନ୍ତି । ପଚାରିଲେ—"ଶୋଇଲଣି ?"

ବୁଢୀ—ନା, ଖାଲି ସେମିତି ପଡିଛି ।

ପଧାନେ—ଖାଇଲଣି ?

ବୁଢୀ—ତୁମେ ଆସି ନ ଥିଲ, ଖାଆନ୍ତି କେମିତି ?

ପଧାନେ—ତେବେ ଶୋଇଚ ଯେ ?

ବୁଢ଼ୀ—ବହୁତ ଛିଟେ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ, ପଢ଼ିଗଲା ।

ପଧାନେ ସବୁ ବୁଝିଲେ, ଦେହ ଭଲ ଥିଲା; ମାତ୍ର ମନଟା ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥିଲା, ତଥାପି ସେ ବିଷୟରେ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ଆସି ଖଟ ପାଖରେ ବସିଲେ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ଉତ୍ତାରେ ବୁଢ଼ୀ କାନ୍ଥ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ କହିଲେ, "ମୁଁ ତାକୁ କହୁଛି, ସବୁ କହୁଛି, ସବୁ ବୁଝେଇ ଦେଉଛି ।"

ପଧାନେ—ସେ କଣ କହିଲା ?

ବୁଢ଼ୀ—ସେ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । ଚୁପ୍ ଚାପ୍ ହୋଇ ରହିଲା । ଖାଲି ଶୁଣିଗଲା । ମୁଁ କହିଲାବେଳେ ଥରେ ଦୁଇଥର ତା ମୁହଁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ତା ମୁହଁର ରେଖାରୁ ତା ମନର କଷ୍ଟ ବୁଝି ପାରିଲି । ମତେ ବି କହିବାକୁ କଷ୍ଟକର ପାଠ ପଢ଼ି ଲାଗିଲା ।

ବୁଢ଼ୀ କର ନେଉଠାଇଲେ, ଉଠିକରି ବସି ଦୁଇହାତରେ ମୁଣ୍ଡବାଳ ସଜାଡ଼ିଲେ । ପଧାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ କିଛିକ୍ଷଣ ଅନାଇ କହିଲେ,"ଦେଖ, ଆମ ଉପରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ମାୟା ବସିଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ କଣ କରାଯିବ, ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ତ ନାହିଁ ।"

ପଧାନେ ପଚାରିଲେ, "ସେ କଣ କିଛି କନ୍ଦାକଟା କରିଥିଲା ?"

'ଏଠି କର ନାହିଁ,ବୋଧ ହୁଏ ରନ୍ଧାଘରେ କରୁଛି' କହି ବୁଢ଼ୀ ବୁଢ଼ାଙ୍କ ଦେହରେ ହାତ ଛିପି ଆଉ କିଛି କହିବାକୁ ମନା କଲେ । କାରଣ ସେତିକିବେଳେ କାମିନୀ ଘର ଭିତରକୁ ଆସିଲା । ତାକୁ ପଶିବାର ଦେଖି ପଧାନେ ଉଠି ଯାଇ ଝିରକା ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ବାହାରକୁ ଅନାଇଲେ । କାମିନୀ ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ସହିତ କଥା କହିବା ବେଳେ ତା ଆଡ଼କୁ ଆଡ଼େଇ ଆଡେଇ ଅନାଉଥାନ୍ତି । ଦେଖିଲେ, ମୁହଁଟି ଶୁଖିଯାଇଛି, କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଆଖିର ସ୍ଵରପଟେ କ୍ଲାନ୍ତିର ଦାଗ

ପଡୁଛି । ସମସ୍ତ ଶରୀର ଯେପରି ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ରହୁଛି । ସେ ଡେ଼ଇଁ ଡେଇଁ ଚାଲିବା, ଅକାରଣେ ଚମକି ଉଠିବା, ସେ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଆଉ ନାହିଁ ।

ଶଙ୍କିତ କଣ୍ଠରେ ଅବାକ ହେଲା, "ବାବୁ, ଖାଇବ ଆସ, ଜାଗା ହେଲାଣି ।" ଏତକ କହି କାମିନୀ ଯେତେବେଳେ ପଧାନଙ୍କ ପାଖ ଦେଇ ସେ ଘରୁ ବାହାରି ଗଲା, ପଧାନେ ଦେଖିଲେ ତା ଓଠ ଥରୁଛି । ପଧାନେ ଆଉ ପଧାନ ଘରଣି ଦୁହେଁ ଚୁପଚାପ୍ । କାମିନୀର ଆହ୍ବାନର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମର୍ମ ପଧାନେ ଗ୍ରହଣ କରି-ପାରି ନ ଥିଲେ । କାନରେ କାମିନୀର କଥା ବୋଧ ହୁଏ ପଶିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ମନ କେବଳ 'ବାବୁ' ଡ଼ାକ ଶୁଣି ତାର ଅର୍ଥଭେଦ କରୁ କରୁ ସେଇଠି ଅଟକି ଯାଇଥିଲା । ଉତ୍ତରାଧିକାର ଲାଭ ଦିନରୁ କାନ ଓ ମନ ଘରେ ବାହାରେ ଯେଉଁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଏଡ଼େ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଉଠିଥିଲା, ଯେଉଁ ସମ୍ବୋଧନ ଶୁଣିଲେ କଣ୍ଠ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବ ଓ ଜଗତ ସମ୍ମୁଖରେ ନିଜର ସମ୍ମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ ବୋଲି ମନେ କରିଥିଲେ, ନିଜର ସେ ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ସମର୍ଥନ କାମିନୀ ମୁହଁରେ ଏପରି ନୀରସ ଶୁଭିବ ବୋଲି ଭାବି ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଯେ କେହି ବାବୁ ଅବା ସାହେବ ଡାକୁ ନ ଥିଲେ, ତାହା ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ସେ ଜାଣିଥିଲେ , ସେଥିରେ ଆନ୍ତରିକତା ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଜାଣିଥିଲେ, ତାଙ୍କର ହାବଭାବ ଖୋରାକ ପୋଷାକ ସକାଶେ ସେ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ଉପହାସର ବସ୍ତୁ । ଉପ-ହାସଟା ପଧାନେ ଓ ପଧାନ-ଘରଣୀଙ୍କ ଚକ୍ଷୁକର୍ଣ୍ଣର ଅନ୍ତରାଳରେ ଯଦି ହେଉ-ଥାନ୍ତା, ତାହାହେଲେ ଅବା ସେ ବିଷୟରେ ଉଦାସୀନ ରହିବା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ସାହିର କେତେକ ଲୋକଙ୍କର, ବିଶେ-ଷରେ ଯୁବକବୃନ୍ଦର ଆସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ଏତେ ବେଶି ଯେ, ସମୟ ସମୟରେ ସେମାନେ ପଧାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ପଛରେ ଉପହାସ କରିବାର ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ଆଦୌ ବୁଝୁ ନ ଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଅର୍ଥାଗମ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପଧାନେ ମନେ କଲେ, ମାନହାନିର କ୍ଷତିପୂରଣ ସମାଜଠାରୁ ସୁଧମୂଳ ସହିତ ଆଦାୟ କରିବାର ଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଧନ ପଛରେ ଥିବାରୁ ଏ ଦାବୀଟା ଯେ ନିଷ୍ଫଳ ଆସ୍ଫାଳନ

ନୁହେଁ, ଏହା ସମାଜ ବୁଝିବ ଏବଂ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ଥାଉ କି ନ ଥାଉ, ସମାଜ ଯେଉଁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବ, ତହିଁରେ ବନ୍ଦ୍ରୂପ ଲୁକ୍କାୟିତ କରି ରଖିବାକୁ ସାହସ କରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଜ ପ୍ରଥମ କରି ବୁଝିଲେ, ସମ୍ମାନ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ, ସେଥିରେ କିଣା ବଜାର ଦୋକାନଦାରୀ ଚଳେ ନାହିଁ ଏବଂ ତାକୁ ଠକା ଚୋରରେ ଆଦାୟ କରିବାର ସ୍ପୃହାଟା ଏକପ୍ରକାର ଡ଼କାଇତି ।

[ଗୃହ]

କାମିନୀ ଯେତେବେଳେ ସେ ଘରରେ ମଶିଣା ବିଛାଇ ତା ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲା, ସେତେବେଳେ ସେହି ନିର୍ଜ୍ଜନ ଘରଟିରେ ସେ ତାର ରୁଦ୍ଧ ଅଶ୍ରୁର ବେଗ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର କ୍ଷୁବ୍ଧ ଚିତ୍ତରେ କେବଳ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା, ସେ କେଉଁ ଦୋଷ କରିଥିଲା, ଯାହା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ଏତେ ସ୍ପୁରିତ ହେଲା । ସେ ପଧାନଘରଣୀଙ୍କ ମନ ଜାଣି ନୂତନ ଅବସ୍ଥାର ଅନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଥିଲା; ତଥାପି ତାର ନିବେଦନ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହେଲା । ତାର ମନେ ପଡ଼ିଲା, ତାର ପ୍ରାର୍ଥନା ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହେଲା କାର୍ଯ୍ୟରେ କ୍ଷତି ସକାଶରୁ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ତାର ରହିବାଟା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଲଜ୍ଜାଜନକ ହେବ ବୋଲି । ପିତୃମାତୃହୀନା ଅସହାୟା ବାଳିକା ହୃଦୟର ଅତି ନିଭୃତ ପ୍ରଦେଶରେ ଯେଉଁଟି ଅତି ସନ୍ତର୍ପଣରେ ତାର ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦା ଜ୍ଞାନକୁ ଗୋପନ କରି ରଖିଥିଲା, ଆଜ ସେଇଟି ଏ କଥାଟା ଅତି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ଆଘାତ ପ୍ରଦାନ କଲା । ଜଗତରେ ସେ ଯେ ନିତାନ୍ତ ଅକିଞ୍ଚନ, ସେଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଆଘାତ ଅପମାନ ପାଇଲେ ନୀରବରେ ସହ୍ୟ କରେ । ତାର ଜ୍ଞାନ ହେବା ଅବଧି ବାପମାଙ୍କୁ କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ପଧାନ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ସେ ଯେଉଁ ସେବା କରୁଥିଲା, ତାଠୁଁ ଅଧିକ ଯେ ସେ ତାର ବାପମାଙ୍କର କରିପାରି ନ ଥାନ୍ତା, ଏହା ତାର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ତାକୁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର କରି ଭାବିଥିଲା ବୋଲି ଆଜ ଏହି ଆପଣାର କରି ଭାବିବାଟା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଲଜ୍ଜାଜନକ ହେବାର ଦେଖି ଅପମାନରେ

ତାର ହୃଦୟ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଲା । ଅନେକ କାନ୍ଦିଲା, ଶେଷରେ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

ପଧାନ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେ ରାତି ଭଲରେ କଟି ନାହିଁ । ଅନେକ ପରାମର୍ଶ ଏବଂ ବିଚାର ପରେ ଉଭୟେ ସ୍ଥିର କଲେ, କାମିନୀକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସକାଶେ ମାସେ ଦୁଇମାସ ପାଖରେ ରଖିବାକୁ । ପରେ ଛାଡ଼ିଦେବେ । ତା ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଆକସ୍ମିକ ଜଣାଯିବ ନାହିଁ, କାରଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଯେଉଁ ଆଶ୍ରୟ ପାଇଛି, ତାହା ଭବିଷ୍ୟତର ଏହି ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ଅବଶ୍ୟ କାମିନୀକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ରଖିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏ ଯେଉଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ସେମାନେ ଉପନୀତ ହେଲେ, ତାହା ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାକୁ ବାସ୍ତବିକ ତଡ଼ିବା ସକାଶେ, ତାହା ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତ ସ୍ୱଭାବତଃ ଦୟାପରବଶ; କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ବଳ ହେବାରୁ ସମ୍ମାନର ଆଶା ମଧ୍ୟ ଛାଡ଼ିପାରୁ ନ ଥିଲା । ଉଭୟବିଧ ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟରେ ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ମୋଟା-ମୋଟି ରକମର ରଫା କରିଦେଇ ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନର ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କଷ୍ଟରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଲେ ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳୁ କାମିନୀ ରୀତିମତ ଆପଣା କାମଦାମ ସାରି ଯେତେବେଳେ ପଧାନଙ୍କୁ ଅଫିସ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲା, କହିଲା, "ଆଜି ଅଫିସକୁ ଯିବାବେଳେ ମୋତେ ସେହି ବାଟରେ ମାମାଙ୍କ ଇସ୍କୁଲରେ ଛାଡ଼ିଦେଇଯିବ ।" ଏହି 'ମାମାଙ୍କ ଇସ୍କୁଲ' ହେଉଛି ମିଶନ ଅନାଥାଶ୍ରମ, ଯେଉଁଠୁ ପଧାନେ କାମିନୀକୁ ଆଣିଥିଲେ । ପଧାନେ କହିଲେ, "କାଲି ଆମେ ଦୁଇ ଜଣ ଠିକ କରିଛୁ, ତୋତେ ଅନ୍ତତଃ ଆଉରି ମାସେ ଦୁଇମାସ ରଖିବାକୁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେତେବେଳେ ନୂଆ ଘରକୁ ଉଠିଯିବା, ସେତେବେଳେ ତୋ ଯିବା କଥା ବିଚାର କରିବା ।" ଏହା କହିସାରି ପଧାନେ ମନରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କଲେ । ମନେ କଲେ,

କାମିନୀ ଏ ସବୁ ଶୁଣି ଖୁସି ହେବ । କିନ୍ତୁ ହେଲା ତାର ବିପରୀତ । କାମିନୀ କେବଳ ସ୍ଥିର ଭାବରେ କହିଲା, "ମୁଁ ରହିବ ନାହିଁ । ମୋତେ ଅଈ ମାମାଙ୍କ ଇସ୍କୁଲରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସ ।" ବୃଦ୍ଧ କାମିନୀର ଏ ଦୃଢ଼ତା ଦେଖି ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । କହିଲେ, "ନୂଆ ଘରକୁ ଉଠିଗଲେ ଦୁଇ ଚାରିମାସ ପରେ ତୋ ସିବା କଥା ଆମେମାନେ ବିଚାର କରିବା କହିଲି ବୋଲି ତୁ କଣ ବୁଝିଲୁ ଆମେମାନେ ଠିକ୍ ଚାରିମାସ ଯେଉଁ ଦିନ ଶେଷ ହେବ, ସେହି ଦିନ ତୋତେ କାଢିଦେବା ? କାଲି ରାତିରେ ଆମ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଛି । ତୁଏ ତ ତୋତେ ବରାବର ରହିବାକୁ ହେବ ।" ତଥାପି ଧୀରେ ଅଥଚ ଅବିଚଳିତ କଣ୍ଠରେ କାମିନୀ କହିଲା, "ମୁଁ ଆଉ ରହିବ ନାହିଁ । ମୋତେ ଅଈ ମାମାଙ୍କ ଇସ୍କୁଲରେ ରଖିଦେଇ ଆସ ।" ବୁଢୀ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ବସିଥିଲେ । କୁଠାଘଦାରେ ନିଆଁ ପଡ଼ିଲା ପରି ହଠାତ୍ ଜଳି ଉଠିଲେ । କହିଲେ, "ଅଈ ମାମା ଇସ୍କୁଲ, ମାମା, ମାମା ହେଉଛି, ଆଉ ଏହି ବାର ତେର ବରଷ ମାମା କୋଉଠି ଥିଲେ ? ଦିନେ ଆସି ଝିଅ କଥା ବୁଝିଲେ ନାହିଁ ? ଠୋକୀ ଖଣ୍ଡିକର କଥା ଦେଖ । ଥରକୁ ଥର ଦଶ ଥର ଏଇଟି ଏଇଟି ସେ ଏକାରକମ ଖୋସାମତି କରି ସାରିଲେଣି । ଏଡ଼େ ଅନ୍‌ବାଝ୍ୟ ଯେ, ସେହି ଏକ କଥା, ମୁଁ ରହିବ ନାହିଁ, ଅଈ ସିବି, ମୁଁ ରହିବି ନାହିଁ । ଆରେ ସତେ ତ ଏ ଦୁନିଆରେ ଯାର କରିବ ଭଲ, ସେହି ହେବ ଦୁଷମନ୍ । ପର କେବେ ଆପଣାର ହେଲଣି ? କାଲେ, ତୁ ଚାଲିଗଲେ କଣ ଆମ କାମ ଅଟକି ରହିବ କି ? ମଲା, ଭାତ ଥିଲେ କେତେ କାଉ ଆସିବେ ।" କାମିନୀ ଉତ୍ତରରେ କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲା, "ଏଠି ବାରବର୍ଷକାଳ ତୁମେ କିଛି ବସେଇ ଖୁଆଉ ନ ଥିଲ, କି ମାମାଙ୍କ ଇସ୍କୁଲକୁ ଗଲେ ସେ ବସେଇ ଖୁଆଇବେ ନାହିଁ; ଆଉ ଭାତ ଥିଲେ କାଉ ଆସିବେ ସତ, ସାଇତି ଥୁଇତି ରଖିବାକୁ ଆସିବେ ନାହିଁ ।" କିନ୍ତୁ ଏଡ଼େ ଦୁଃଖର ଦିନରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭୁଲିଲା ନାହିଁ, କେବଳ ଚୁପ୍ କରି ରହିଲା । ବୃଦ୍ଧ ପଚାରିଲେ, 'କଣ କହୁଚୁ, କାମିନୀ ?' ବୁଢୀ ଧଡ଼ କରି ଉଠି ନିଜ ଘରେ ପଶିଲେ । କିଛିକ୍ଷଣ

ପରେ ପଧାନେ ଯାଇ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଏକପ୍ରକାର କାତର କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, 'କାମିନୀ ସିବ ବୋଲି ବାକସ ସଜାଡୁଛି ।' ବୁଢ଼ୀ ଚିଡ଼ିକରି କହିଲେ, "ମୁଁ କଣ ତାର ହାତ ଧରି ଅଟକେଇବି ? ଦେଖ, ମୁଁ ତୁମକୁ କହି ରଖୁଛି, ଆଜ ତାକୁ ଯେମିତି ପାରି ସେମିତି ତା ମାମା ପାଖରେ ଛାଡି ଆସିବ ।"

କିଛି ସମୟ ପରେ କାମିନୀ ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲା ବୁଢ଼ୀଙ୍କଠୁଁ ବିଦାୟ ନେବାକୁ । କାତରକଣ୍ଠରେ କହିଲା, 'ବାବୁଆଣି, ମୁଁ ଯାଉଛି ।' ବୁଢ଼ୀ ତ ନିଆଁବାଣ । କହିଲେ, 'ତୋ ମୁହଁରେ ନିଆଁ ଲଗୁ ନାହିଁ, କାଠଫାଳିଆ ଥିଲେ ତୋ ମୁହଁ ସିଧା କରି ଦେଇଥାନ୍ତି । କଲୋ, ମତେ ବାବୁଆଣୀ ଡ଼ାକିବାକୁ ମୁଁ କେବେ ତତେ କହିଥିଲି ? ଯା ମୋ ଆଖି ଆଗରୁ ।' କାମିନୀ ସେଠୁ ଚାଲି-ଗଲାରୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ, "ତାର ଡ଼ାକଘରର 'ପାଶ' ବହିରେ ତାର ଦରମା ବାବଦ ୬୦୦୯ ଅଛି । ସେ 'ପାଶ' ବହି ତାକୁ ଦେଇଦିଅ । ତା ପରେ ନିଜେ ଉଠିଯାଇ ଯେଉଁ ନୂଆଶାଢ଼ୀ ହାଳକ କିଣିଥିଲେ ଓ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଗହଣା ଗଢ଼େଇଥିଲେ, ସେ ସବୁ ଆଣି ତା ବାକସ ଉପରେ ଦୁମ୍‌କରି କଚାଡ଼ି ଦେଇ କହିଲେ, "ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସବୁ ତୋର କୋଉ ସଉତୁଣୀ ପାଇଁ ରଖିଯାଉଛୁ ? ଖବରଦାର, ଭଲଦଶା ଅଛି ତ ସବୁ ନେଇ ଯା ।" ଅଗତ୍ୟା ସେସବୁ କାମିନୀ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବାକସରେ ରଖିଲା ।

ପଧାନେ କଚେରୀକୁ ଗଲାବେଳେ କାମିନୀକୁ ମିଶନ ଅନାଥାଶ୍ରମରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଗଲେ । ସେ ଦିନଯାକ କଚେରୀରେ କେବଳ ଛଟପଟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କୌଣସିମତେ କାମ ସାରି ସଞ୍ଜବେଳେ ଘରକୁ ଫେରି ଦେଖିଲେ, ନୂଆ ରୋଷେଇଆଣୀ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଛି; କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ୀ ଖଟ ଉପରେ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ଲୁଗାପଟା ଛାଡ଼ି ପଧାନେ ଯାଇ ଖଟ ଉପରେ ବସିଲେ । ଦେଖିଲେ, ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଆଖି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଫୁଲିଛି । କହିଲେ,"ଅବଶ୍ୟ ପିଲାଟା ଚାଲିଯିବାରୁ ଘରଟା ଖାଲି ଖାଲି ଲାଗୁଛି; କିନ୍ତୁ କାନ୍ଦିବାର ଦରକାର ନାହିଁ ।" ବୁଢ଼ୀ ବୁଲିପଡ଼ି କହିଲେ,

ବଡ଼ଦିନ

"କିଏ କହିଲା ମୁଁ କାନ୍ଦୁଛି ?"ଅଥଚ ଆଖିକୋଣରେ ସେତେବେଳକୁ ଲୁହ ଟଳ ଟଳ ହେଲାଣି । ଏକରକମ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲେ, "ମଲା ସେଇଠା କିଏ ଯେ ତା ପାଇଁ ମୁଁ କାନ୍ଦିବି ? ଏତେ ନିମକହାରାମ୍ ସେ, ଏକା କଥାକେ ଚାଲିଗଲା ।" କିନ୍ତୁ ଦେଖ, ଖବରଦାର, ଫେର ଯଦି ତୁମେ 'ମିଶି' ଇସ୍କୁଲକୁ ଯାଅ, କି ତାକୁ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକର, ସେଦିନ ତୁମେ ଦେଖିବ, କି ମୁଁ ଦେଖିବି ।"

ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦିନ କଟିଗଲା । 'ବଡ଼ଦିନ' ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଯଦିବା ପଧାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ହେଉଥିଲା ସେ ଦିନ ଇସ୍କୁଲକୁ ଯାଇ କାମିନୀକୁ କିଛି ଦେଇ ଆସିବେ, କାମିନୀର ଯିବା ଦିନ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ସତର୍କବାଣୀ ଶୁଣିଥିଲେ, ତାରି ଭୟରେ ସେ ଦିନ କିଛି ନେଇ ଦେଇ ଆସିବାକୁ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । ସେଦିନ ସଞ୍ଜବେଳେ ବୁଢ଼ୀ କହିଲେ,"ସେବର୍ଷର ଯେଉଁ ଝିଅ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଏ,ସେ କହୁଥିଲା କାମିନୀ ଇସ୍କୁଲରେ ଖଟି ଖଟି କଳାକାଠ ହୋଇ-ଗଲାଣି । ସକାଳୁ ସଞ୍ଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ଖଟୁଣି । ତିରିଶ ଜଣ ପିଲାଙ୍କର ରନ୍ଧାବଢ଼ା କରେ । ଅଚ୍ଛା ହୋଇଛି, ଯେମିତ ଯାଇଛି ସେମିତ ତାର ଫଳ ପାଉ । ଅଚ୍ଛା,ସତରେ କଣ ସେ କଳାକାଠ ହୋଇଗଲାଣି ?" ବୁଢା କହିଲେ, ତୁମେ ସେଦିନ ମୋତେ ସେଠିକି ଯିବାକୁ ମନା କଲ, ସେ ଦିନଠୁଁ ମୁଁ ତାକୁ ଦେଖି ନାହିଁ ।" ବୁଢ଼ୀ ଚିଡିକରି କହିଲେ,"କେମିତିକା ମଣିଷ ମ ତୁମେ ? କଥା ଶୁଣ, ମୁଁ କୁଆଡ଼େ କୋଉ ଦିନ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବାକୁ ମନା କରିଥିଲି ।"ବୁଢା ଭୟରେ ଆଉ ସେ ବିଷୟରେ କିଛି ଉଚ୍ଚବାଚ୍ୟ କଲେ ନାହିଁ । ବୁଢୀ ପୁଣି କହିଲେ, "ଆଜି ଏତେ ବଡ଼ ଦିନଟା ଟଲା, କିଛି ଯାଇ ଦେଇ ଆସିଲ ନାହିଁ ?" ଉତ୍ତରରେ ବୁଢା କହିଲେ, "ଆଜି ଦିନ ତ ଗଲାଣି, ନୂଆ ବରଷ ଦିନ ଯାଇ ଦେଇ ଆସିବି ।"

ନୂଆ ବରଷ ଆସିଲା । କିନ୍ତୁ ବୁଢା ବୁଢୀ କାମିନୀ ସକାଶେ ଯାହା କରିବେ ବୋଲି ଭାବିଥିଲେ, ତାହା ଆଉ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ବଡ଼ଦିନ ଯିବାର ଦୁଇଦିନ ପରେ ବୁଢାଙ୍କୁ ଜ୍ୱର ହେଲା ଏବଂ ନୂଆ ବରଷ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ

ସାମୟିକ

ଅଛି, ଦେହରେ ବସନ୍ତ ବାହାରିଲା । ଯେ ଚାକରାଣୀ କାମ କରୁଥିଲା, ଏ ବିପଦ ଦେଖି ସେ ମଧ୍ୟ ତା ପିଲାଙ୍କ ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ ବୋଲି କହି ଆଉ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଘରେ ଜଣେ ଲୋକ ନାହିଁ, ଯେ ଏ ବିପଦରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ବାହାରର ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦିନ ଭିତରେ ଥରେ ଦୁଇ ଥର ଡାକ୍ତର ଆସି ଦେଖିଯାଏ । ଘରର ଯୋଉ ଜିନିଷ ଯୋଉଠି ପଡ଼ିଛି, ସେଇଠି ପଡ଼ି ରହିଲା । ବୁଢ଼ୀ ଖିଆପିଆ ଛାଡ଼ି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ରହିଲେ । ଆଖିରେ ନିଦ ନାହିଁ, ଅଛି କେବଳ ବ୍ୟାକୁଳତା ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତର ଆଶଙ୍କା । କେହି ଗୋଟିଏ ପଚାରିବାକୁ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଅନେଇଲେ ସେ ଆଡ଼ ଅନ୍ଧାର ।

ଆଜି ତା ୩୧ ରିଖ ଡିସେମ୍ବର । "ଉଜାଗର ରାତି ।" ରାତି ଉଜାଗର ରହି ସାହିର ଆବାଳବୃଦ୍ଧବନିତା ପୁରୁଣା ବର୍ଷକୁ ବିଦାୟ ଦେବେ, ନୂଆବର୍ଷର ଅଭିନନ୍ଦନ କରିବେ । ସେଦିନ ସକାଳୁ ସାହିର ଯୁବକମାନେ ଗ୍ରାମର ଉପାସନା-ମନ୍ଦିର ସଜାଇବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ, ଘରେ ଘରେ ମା ଭଉଣୀମାନେ ପିଠାପଣାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ମୁରବିମାନେ ଛୁଟି ପାଇ ଏକାଠି ବସି ଦୁଃଖସୁଖ ହେଉଛନ୍ତି । ଆନନ୍ଦ ସବୁଆଡେ । ଅଜି ଏ ଆନନ୍ଦର ଦିନରେ ପଧାନଙ୍କ ଘର ସାହିର କୋଣରେ ଏକକରିକିଆ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ଆଜି ସାତ ପାହାନ୍ତାରୁ ପଧାନେ ଜ୍ୱରରେ ପ୍ରଳାପ ବକୁଛନ୍ତି । ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଆକାଶ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଛି । ଆଉ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ କ୍ରନ୍ଦନର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ନାହିଁ, ଭିତରେ ଶୋକ ପ୍ରସ୍ତରକଠିନ ବରଫ ପରି ଘନୀଭୂତ ହେଉଛି—ଆବରଣ ଭାଙ୍ଗି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଦାନବଗଳିତ ଧାରା ବହି ପ୍ରାଣର ଏ ଗୁରୁଭାର ଲାଘବ କରିବ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ପାଖରେ ବୁଢ଼ୀ ହାତଗୋଡ଼ ଯୋଡ଼ି ଚୁପ୍‌ଚାପ ବସିଛନ୍ତି, ସମୟର ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ । କାମିନୀ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଶ୍ୱାସରେ ଆସି ଘର ଭିତରେ ପଶିଗଲା । ବୁଢ଼ୀଙ୍କି କହିଲା, 'ମା, ବାବାଙ୍କର ଏତେ ସଙ୍କଟ ହେଲାଣି, ମତେ ଟିକେ ଖବର ଦେଲ ନାହିଁ ? ତୁମେ ଭାବନା କର ନାହିଁ, ଈଶ୍ୱର ଏତେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହେବେ ନାହିଁ ।' ଉତ୍ତରରେ ବୁଢ଼ୀ 'କାମି ଲୋ' କହି କାମିନୀ କୋଳରେ ମୂର୍ଚ୍ଛା ଗଲେ । ବୁଢ଼ୀଙ୍କର ଚେତା

ବଣ୍ଡଲେକ

ଜସଇ ଖୁଆଇ ପିଆଇ ବିଶ୍ରାମର ଆୟୋଜନ କରିଦେଇ ଆସି କାମିନୀ ବୁଢାଙ୍କ ଶୁଶ୍ରୁଷାରେ ଲଗିଗଲା । ତାର ସେବାନିପୁଣ ହସ୍ତରେ ଘରର କଲ୍ୟାଣ ଫେରି ଆସିଲା । ପନ୍ଦର ଦିନର ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମରେ ବୁଢା ସେ ଯାତ୍ରା ବଞ୍ଚିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ଅତ୍ୟଧିକ ପରିଶ୍ରମରେ ସେବାର ଏ ଜୀବନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି ଦୁର୍ବଳ ଭାଙ୍ଗି ପଡିଲା । କାମିନୀ ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ ହେଲା । ବୁଢାବୁଢୀ ବିଛଣାର ଦୁଇପାଖରେ ବସି ତାର ଦୁଇଟି ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଶିଥିଳ ହାତ ସେମାନଙ୍କର କୋଳ ଉପରେ ରଖି କହୁଲେ, ତତେ ଆଉ ଯିବାକୁ ଦେବା ନାହିଁ ।" ଶ୍ରାନ୍ତିବିଜଡିତ ସ୍ୱରରେ କାମିନୀ କହିଲା, "ତୁଳସୀପୁରର କବରକୁ ବି ଛାଡିବ ନାହିଁ ?" ପଧାନେ କହୁଲେ, "ଈଶ୍ୱର ଯେତେବେଳେ ପୁଣି ଆଣି ତୋତେ ଆମ କୋଳରେ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ସେ କୋଳ ଖାଲି କରିବେ ନାହିଁ ।" ତା ପରେ ଦୁହେଁ ଦେଖିଲେ, ଶ୍ରାନ୍ତ ଆଖି ଦୁଇଟି ବୁଜି ହୋଇ ପଡିଛି, ମ୍ଳାନମୁହଁରେ ହସଟିକେ ଲଗି ରହିଛି, କ୍ଳାନ୍ତଶିଶୁ ପରି ସେମାନଙ୍କର କୋଳରେ ହାତ ରଖି କାମିନୀ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଶୋଇଛି ।

ଖିପିଲ୍‌ର ଦଣ୍ଡ

ପାରସ୍ୟ ରାଜା ସାହ୍‌ପେସ୍ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଘର ବନାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ଏବଂ ରାଜ୍ୟର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କାରିଗର ଖିପିଲ୍‌କୁ ଏହି ଘର ବନାଇବାକୁ ହୁକୁମ ଦେଲେ । ଅନେକ ଅନେକ ବର୍ଷ ବିତିଗଲା, ତଥାପି ଘରବନା କାମ ଶେଷ ହେଲା ନାହିଁ । ନଈକୂଳରେ ଯେଉଁଠି ଏହି ଘର ବନା ହେଉଥିଲା, ଦିନେ ସାହ୍‌ପେସ୍ ସେଠିକି ଘର ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ । ଦେଖିଲେ, ଖିପିଲ୍ ଗୋଟାଏ ମାର୍ବଲ ପଥର ଉପରେ ବସିଛି । ଛୋଟବଡ଼ ଅନେକ ମାର୍ବଲ ପଥର ଏଣେ ତେଣେ ଛିତରେଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି, ଖିପିଲ୍ ଚାରିପାଖରେ ମିସ୍ତ୍ରି, ପଥରକଟାଳୀ ଓ ମୂଲିଆମାନେ ମହା ଆରାମରେ ଲମ୍ବଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଉପଭୋଗର ତୃପ୍ତି ଦେଖାଉଛି ମୁହଁର ମୃଦୁହାସ୍ୟର ବକ୍ରରେଖା । କାରଣ ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁସାରେ ଖିପିଲ୍ ସେମାନଙ୍କୁ ନାନା ଅଦ୍ଭୁତ ଗଳ୍ପ ଶୁଣାଉଛି ଏବଂ ଏହି ଗଳ୍ପସବୁକୁ ମଝିରେ ମଝିରେ କାବ୍ୟକବିତାର ଅଂଶମାନ ଉଦ୍ଧୃତ କରି ସରସ କରୁଛି ।

ରାଜା ସେତିକିବେଳେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଏବଂ ଖିପିଲ୍‌କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ, "ଖିପିଲ୍, କେଉଁଠି ରାଜବାଟି ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି ଦେଖାଅ; କାରଣ ତାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଦର୍ଶନଲାଳସା ପରିତୃପ୍ତ କରିବାକୁ ଆଜି ଆମ୍ଭେ ଇଚ୍ଛା କରିଅଛୁ ।"

ଖିପିଲ୍ ସାହ୍‌ପେସ୍‌ଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆପଣାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ଏବଂ ଅବନତ କରି କହିଲା, "ହେ ବନ୍ଦୁକଆର ମାଲିକ, ରାଜଅଟ୍ଟାଳିକା ଏଇଟି ଉଠିଥିବ ହୋଇଛି,

ଖିପିଲ୍‌ର ଦଣ୍ଡ

ଏଇଟି ଯେଉଁଟି ମଣିମାଙ୍କର ପାଦସ୍ପର୍ଶରେ ଧରଣୀ କୃତାର୍ଥ ଏବଂ ଅମୃତ ଭୂଷଣରେ ଏ ଦୀନ ଦାସର କଣ୍ଠଧାରଣ ସାର୍ଥକ । ଗୃହନିର୍ମାଣ ପୂର୍ବରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ନିର୍ମାଣକାରୀର ପ୍ରଧାନ ଏବଂ ପ୍ରଥମ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ବିଷୟ । ଏ ସ୍ଥାନ ଯେ ଉପଯୁକ୍ତ, ତହିଁରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏ ସ୍ଥାନରେ ନିର୍ମିତ ଗୃହ ଯେ କେବଳ କ୍ଷିତି ଅପ୍ ତେଜ ମରୁତ୍ ଏବଂ ବ୍ୟୋମ ଉପରେ ଆପଣାର ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିବ ତାହା ନୁହେଁ, ଏହାର ନିର୍ମାଣକୌଶଳର ଖ୍ୟାତି ଶୁଣି ତୁରଙ୍ଗସ୍ଥାନର ରାଜା ଏବଂ ସୁଲତାନମାନେ ହିଂସାରେ ଜଳିପୋଡ଼ି ମରିବେ ଏବଂ ହେ ପାରସ୍ୟର ଭାଗ୍ୟବିଧାତା, ଏହି ନିର୍ମିତ ଗୃହର ଖ୍ୟାତି ପରିବ୍ରାଜକମାନଙ୍କ ମୁଖରେ ଲାଗି ରହିବ ଏବଂ କବିମାନଙ୍କର କଳ୍ପନାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାମଗ୍ରୀ ହେବ ।"

ସାହାପେସ୍ ଟିକେ ହସିଲେ ଏବଂ କହିଲେ, "ସ୍ଥାନଟି ଚମତ୍କାର । ଆମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭ ବାସ୍ତବବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ରହିପାରୁ ନାହୁଁ ଏବଂ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କବି ଇବ୍ନ ବସ୍‌ରାଙ୍କର ଜ୍ଞାନଗର୍ଭ ଉକ୍ତିର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ରହିପାରୁ ନାହୁଁ, ଯେଉଁଟି ସେ କହିଛନ୍ତି—

ଧର୍ମ ଯେଉଁଠାରେ କେବେ ନ ପାରଇ ରହି,
ନିଶ୍ଚୟ ନିଶ୍ଚୟ, ଭାଇ,
ତାର ପୂଜା ପାଇଁ
ମହାର୍ଘ ମନ୍ଦିର ଲୋକେ ତୋଳିବେ ରେ ତହିଁ ।
ଦିନ ଓ ରଜନୀ ତହିଁ ଝାଞ୍ଜ ଘଣ୍ଟା ଧ୍ୱନି,
ତାର ପୂଜାର ଆରତି
ଉଠିବ ରେ ନିତି
(ଯହିଁ) ମୂକ ରହିଥାଏ ଧର୍ମ ଦିବସ ରଜନୀ ।"

ତା ପରେ କହିଲେ, "ଖିପିଲ୍, ଗୋଟିଏ ଚଷା ଥିଲା, ସେ ବାହୁନ ବୁଣିବା ସମୟରେ ହେଳା କରି ବାହୁନ ବୁଣିଲା ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ଫସଲ ଅମଳ

କରିବାର ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା, ନିଜ ଜମିର ଉର୍ବରତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋ-ସାଙ୍କ ଗାଇବୁଲିଲା ଏବଂ ଜମି ଯେ ଉର୍ବର, ତାର ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱରୂପ ଯାହାରେ ସାହାକୁ ପାଇଲା, ତାକୁ ନେଇ ଜମି ଉପରେ ବଢିଉଠିଥିବା ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ କଣ୍ଟା ଏବଂ ଘାସବଣ ଦେଖାଇ ବୁଲିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ହେ ଶିଳ୍ପ, ଏହି ସର୍ବାଙ୍ଗ-ସୁସମନ୍ନ ପ୍ରାସାଦର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଆମ୍ଭ ସମ୍ମୁଖରେ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ କର ଏବଂ ତୁମ୍ଭର ରଚନା-କୌଶଳ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଆମ୍ଭର ନୟନ ରଞ୍ଜନ କର ।"

ଉତ୍ତରରେ ଖିପିଲ୍ କହିଲା, "ମଣିମାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାଇ ମୋ ନିକଟରେ ଆଦେଶ ।"

ଖିପିଲ୍ ସାହେବଙ୍କୁ ନେଇ ରାଜପ୍ରାସାଦର ଅସମାପ୍ତ ରଙ୍ଗମହାଲ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଏବଂ ଛାଦବିହୀନ କକ୍ଷ ସବୁର ମଧ୍ୟଦେଇ ଏବଂ ଅର୍ଦ୍ଧସମାପ୍ତ ପ୍ରସ୍ତର ସ୍ତମ୍ଭ ସବୁର ପାଖ ଦେଇ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ଏଯାବତ୍ ସେ ରାଜାଙ୍କର ଯେ ସବୁ କଥା ଶୁଣିଥିଲା, ସେଥିରେ ଟିକେ ହତବୁଦ୍ଧି ହୋଇଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜା ତାକୁ ପ୍ରଶଂସାରେ ଆକାଶକୁ ଟେକିଦେଲେ; ତାର ଶିଳ୍ପ-ନୈପୁଣ୍ୟ, ବିରାଟ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବାରେ ଯେ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ସମୟ ସେ ବ୍ୟୟ କରିଥିଲା, ଏ ସବୁର ଯଥେଷ୍ଟ ସାଧୁବାଦ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜଣାଗଲା, ଯେପରି ତାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ତ୍ରୁଟି ଏବଂ ଅବହେଳା ପ୍ରତି ରାଜାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ ।

ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ସେମାନେ ଘୂରୁଣିଆ ଶିଡି ଦେଇ ମାର୍ବଲ ପଥରର ଛାତ ଉପରକୁ ଆସିଲେ । ରାଜା କହିଲେ, 'ଖିପିଲ୍; ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭର ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏ ପ୍ରକାର ବିଶ୍ୱସ୍ତତା ଏବଂ ତତ୍ପରତା ଦେଖାଇଅଛ ଯେ, ତାହାର ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ଆମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସମ୍ମାନିତ କରିବା । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିଦର୍ଶନ କଲାବେଳେ ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭର ପଛରେ ନ ରହି ସମ୍ମୁଖରେ ରହିବ ।

ଖିପିଲ୍‌ର ଦଣ୍ଡ

ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଗ୍ବଲିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ପାଇ ଖିପିଲ୍ ଆପଣାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ମାନିତ ମନେକଲା । ଏହାପରି ଛାଦ ଉପରେ ଅଳ୍ପଦୂର ଯାଇ ଖିପିଲ୍ ହଠାତ୍ ଅଟକିଗଲା ଏବଂ କହିଲା, "ମହିମା, ଜଣାଯାଉଛି ଯେପରି ଛାତର ଏହି ଅଂଶଟାରେ ଟିକେ ଫାଙ୍କ୍ ରହିଯାଇଛି । ଅତଏବ ଏ ଦିଗରେ ଆଉ ବେଶି ଦୂର ଅଗ୍ରସର ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।"

ସାହୁପେସ୍ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, "ଏ ଗୃହର କୌଣସି ଅଂଶ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ନାହିଁ, ସମସ୍ତ ଅଂଶହିଁ ସୁସମ୍ପନ୍ନ; ଆଉ ଅଗ୍ରସର ହେବାରେ ତୁମ୍ଭେ ଯେ ବିଳେମାତ୍ର ବିଳମ୍ବ କରିବ, ଏହା ଆମ୍ଭର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ ।"

ଖିପିଲ୍ ଭୟରେ ଏକରକମ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲା, "ମହାରାଜ, ଏ ଯେ ବଡ଼ ବେଶି ରକମର ଫାଙ୍କ୍ ଏବଂ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ, ମହିମାଙ୍କର ପ୍ରାସାଦର ଏ ଅଂଶ ଏକାବେଳେକେ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।"

ସାହୁପେସ୍ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, "ଖିପିଲ୍, ଆମ୍ଭେ ଏ ଗୃହର କୌଣସି ଏକ ଅଂଶ ଅନ୍ୟ ଅଂଶ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖୁ ନାହୁଁ । ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସୁଗଠିତ ! ବିଶେଷତଃ ଯେଉଁ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ବହୁ ବରଷ ଲାଗିଛି, ତାହାର କୌଣସି ଅଂଶ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହି ନ ପାରେ । ଅତଏବ ଆମ୍ଭର ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଅ ।" ତଥାପି ଖିପିଲ୍ ଇତସ୍ତତଃ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । କାରଣ ସମ୍ମୁଖର ବ୍ୟବଧାନ ଅତିକ୍ରମ କରିବା ଖିପିଲ୍‌ର ସାଧ୍ୟାୟତ୍ତ ନ ଥିଲା । ତଳେ ମସ୍ତବଡ଼ ଖାଲ ପାଣିରେ ଭର୍ତ୍ତି, ଖିପିଲ୍ ପହଁରିବା ଜାଣି ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସାହୁପେସ୍ ନିଜର ଶରୀରରକ୍ଷୀ ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀମାନଙ୍କୁ ଖିପିଲ୍‌କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଧନୁ କଷିବାକୁ ହୁକୁମ ଦେଲେ । ଖିପିଲ୍ ତଡ଼ବଡ଼ କରି ଆଗକୁ ବଢିଲା, ଫାଙ୍କରେ ଗଳି ପଡିଲା ଏବଂ ଏକଦମ୍ ପାଣିର ତଳକୁ ବୋଲି ବୁଡିଗଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ଯେତେବେଳେ ଢବେଇ ଢୁବେଇ ହୋଇ ଉଠିଲା, ତାକୁ କୂଳକୁ ଟାଣିଆଣିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସେ ଥରୁଛି ପତ୍ର, ଭୟରେ ଏବଂ ଶୀତରେ ଦାନ୍ତକୁ ଦାନ୍ତ

ବାଢ଼ିଯାଉଛି । ସାହପେସ୍ ଖିପିଲ୍‌ର ପ୍ରଶଂସା କରି କହିଲେ, "ଖିପିଲ୍, ଅନପେକ୍ଷିତ ଭାବରେ ଗାଧୋଇବା ପାଇଁ ଅତି ଚମତ୍କାର କୌଶଳ କରିଛ । ପ୍ରତିଦିନ କଥା କହି କହି କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇଗଲେ ଏହିପରି ପୁରସ୍କାର ଯେପରି ପାଅ, ତାହାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଆମ୍ଭେ କରିଦେବା ।"

ତା ପରେ ଖାସ୍‌ଦରବାରକୁ ଯିବାକୁ ଖିପିଲ୍‌କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ସେଠି ପହଞ୍ଚି ସାହପେସ୍ କହିଲେ, "ଖିପିଲ୍, ତୁମ୍ଭର କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ଆମ୍ଭେ ଯେ ଯଥେଷ୍ଟେ-ନାସ୍ତି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଅଛୁ ଏବଂ ତାହାକୁ ଯେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦର ସହିତ ଅନୁମୋଦନ କରୁଅଛୁ, ତାହାର ପ୍ରମାଣ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ତୁମ୍ଭକୁ ପୁରସ୍କୃତ କରିବା । ଏହି ଦରବାର ଗୃହରେ ଆମ୍ଭ ନିମନ୍ତେ ଏହି ଯେଉଁ ଶଙ୍ଖମଲ ପଥରର ସିଂହାସନ ନିର୍ମିତ କରିଅଛ, ଆମ୍ଭର ଉପସ୍ଥିତି ସତ୍ତ୍ୱେ ତୁମ୍ଭକୁ ତାହା ଉପରେ ପ୍ରଥମ କରି ବସିବାକୁ ଆମ୍ଭେ ଅନୁମତି ଦେଉଛୁ ।" ଖିପିଲ୍ ଚଞ୍ଚଳ କମ୍ପି କମ୍ପି ଉଠିଲା, "ସିଂହାସନ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ନାହିଁ ।" ସାହପେସ୍ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, "ଯଦି ତାହା ହୋଇ ନ ଥାଏ, ତାହାହେଲେ ତୋର ମୁହଁର ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ସକାଶେ ତୋତେ ଏହି ପଥର ଚଟାଣ ଉପରେ ପିଟି ଲମ୍ବ କରିଦେବା ।" ଖିପିଲ୍ କହିଲା, "ହେ ସର୍ବସଦ୍‌ଗୁଣାଳଙ୍କୃତ ମହିମାମଣ୍ଡିତ ମହାରାଜ, ଅନ୍ଧ ମୁଁ ପ୍ରଥମ କରି ଦେଖିପାରି ନ ଥିଲି; ମଣିମାଙ୍କର ସିଂହାସନ ରତ୍ନପ୍ରଦୀପ ପରି ଏଇ ଯେ ସେଠି ଜଳୁଛି ପରା ।" ଖିପିଲ୍ ରାଜାଙ୍କ ଭୟରେ ଯେଉଁଠି ସିଂହାସନ ରହିବା କଥା, ସେଠିକି ଯାଇ ରାଜାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଅନାଇ ଶୂନ୍ୟ ଉପରେ ଏପରି ଭାବରେ ବଙ୍କେଇ ବସିଲା, ଯେପରି କି ସତେ ଚଉକି ଉପରେ ବସିଛି ।" ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ରାଜାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା କୌତୁକ କରିବାକୁ; ଅତଏବ ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛାରେ ବାଧା ଦେବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ସାହପେସ୍ କହିଲେ, 'ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ସିଂହାସନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଅଛ, ତାହା ଆମ୍ଭ ଇଚ୍ଛାର ଅନୁରୂପ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଆମ୍ଭେ ଯେ ଏହି ସିଂହାସନ ଦେଖି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଅଛୁ, ତାହାର ନିଦର୍ଶନ

ଖିପିଲ୍‌ର ଦଣ୍ଡ

ସ୍ୱରୂପ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ସିଂହାସନ ଉପରେ ଦେବା ଦ୍ୱିପ୍ରହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସି ରହିବାର ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦାନ କଲୁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ତିଳ ପରିମାଣରେ ଏପାଖ ସେପାଖ ଘୁଞ୍ଚାଘୁଞ୍ଚି କରିବା ଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭେ ଯଦି ଆପଣାକୁ ଏ ସମ୍ମାନର ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କର, ତାହାହେଲେ ଆମ୍ଭର ଏହି ପଚାଶ ଜଣ ଶରୀରରକ୍ଷୀ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଶରବିଦ୍ଧ କରି ମାରିବେ ।”

ତତ୍ପରେ ରାଜା ନିଜର ଶରୀରରକ୍ଷୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପଚାଶ ଜଣଙ୍କୁ ଖିପିଲ୍ ପାଖରେ ଛାଡ଼ିଗଲେ । ସେମାନେ ଗୁଣରେ ଶରସଂଯୋଗ କରି ଖିପିଲକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଘେରି ଛିଡ଼ାହେଲେ । ତାଙ୍କ ଭୟରେ ଖିପିଲ ଟିକେ ହଲ୍‌ଚଲ୍ ହେବାକୁ ମଧ୍ୟ ସାହସ କଲା ନାହିଁ । ଖିପିଲ୍ ରାଜାଙ୍କ ସିଂହାସନ ଉପରେ ବସିଛି, ଏ ଖବର ସହରର ସବୁଆଡ଼େ କୁଠାଗଦାରେ ନିଆ ଲାଗିଲା ପରି ବ୍ୟାପିଗଲା । ଉକ୍ତ ରାଜ-ବାଟୀର କାରିଗରମାନେ ଏବଂ ସହରର ଲୋକେ ପିମ୍ପୁଡ଼ିପଲ ପରି ଆସି ଖିପିଲ୍‌କୁ ଘେରିଗଲେ । ଖିପିଲ୍‌କୁ ଶୂନ୍ୟ ଉପରେ ଚକ୍ରକରେ ବସିଲା ପରି ଏବଂ ଶରୀର-ରକ୍ଷୀଙ୍କର ଧନୁଶର ଭୟରେ ଥରିବାର ଦେଖି ସେମାନେ ହସି ହସି ସେ ଘରର ଚଟାଣ ଉପରେ ଗଡ଼ିଗଲେ । ନିରୂପିତ ସମୟରେ ରାଜା ପୁଣି ସେଠାକୁ ଆସିଲେ । ଖିପିଲର ସେତେବେଳକୁ ହାତଗୋଡ଼ ଅବଶ ହୋଇଗଲାଣି । ସାହେବ୍ କହିଲେ, “ଖିପିଲ, ତୁମ୍ଭର ସ୍ଥାନ ଆଜି ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଏବଂ ଏ ସମ୍ମାନ ତୁମ୍ଭେ ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତା ସକାଶୁ ଅର୍ଜନ କରିଅଛ; କାରଣ ଆଜି ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରମାଣ କରିଅଛ ଯେ, ଯାହା ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସକାଶେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଅଛ, ତାହା ତୁମ୍ଭ ବ୍ୟବହାର ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇଅଛି ।” ତାପରେ ଯେଉଁଟି ପ୍ରମୋଦ ଉଦ୍ୟାନ ସମ୍ମୁଖ କାଢ଼ିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ, ସେଟିକି ବାଟ କଟେଇ ନେବାକୁ ରାଜା ଖିପିଲ୍‌କୁ କହିଲେ । ଖିପିଲ୍‌ର ଅବସ୍ଥା ନ ଯଯୌ ନ ତସ୍ଥୌ—ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ହାତଗୋଡ ଚଳିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛୁକ; କିନ୍ତୁ କୌଣସିମତେ ସେମାନଙ୍କୁ ଟାଣି ଓଟାରି ନେବାକୁ ହୁଏ, ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାକୁ କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ କୁହାଯାଇପାରେ—

ସାମୟିକ

ଶକ୍ତି ଭୟାବହ ମୋତେ ପଛରୁ ଠେଲଇ,
ଆଗରେ ଓଗାଳେ ପଥ
ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତର ବର୍ତ୍ତିକା-ଛାଇ ।

ସେମାନେ ଆସି ଉଦ୍ୟାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ; କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲେ ବେଳକୁ ବଗିଚାଯାକ ଅଗର ଓ କଣ୍ଟାବୁଦାରେ ଭରି । ଫୁଲଗଛ ସବୁ ଶୁଖିକରି ପଡ଼ିଛି । ଗୋଟିଏ ଭଲ ଜାତିର ଗଛ ଦେଖିବାକୁ ସାତ ସ୍ୱପନ । ଜାଗା ଦିଶୁଛି ଶୁଖିଲା ଠାଉ ଠାଉ, ଯେପରି ମରୁଭୂମି । ସାହ୍ନପେସ୍ କହିଲେ, "ଖିପିଲ, ରାଜୋଦ୍ୟାନକୁ ଏ ଯେଉଁ ଚମତ୍କାର ଅବସ୍ଥାରେ ରଖିଛ, ତାହା ସକାଶେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଯେ ଯଥେଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧି ଖରଚ କରିବାକୁ ହୋଇଛି, ସେଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏଥି ନିମନ୍ତେ ଆମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭ ନିକଟରେ ଏକପ୍ରକାର ଋଣୀ । ଆହା, ଝରଣାସବୁ କିପରି ଏ ସ୍ଥାନର ବାୟୁକୁ ଶୀତଳ କରି ରଖିଛି, ଦୃଶ୍ୟକୁ ମନୋ-ରମ ଏବଂ ସତେଜ କରିଛି ! ଆଉ ଏଠି ଯେଉଁସବୁ ଫୁଲ ଫୁଟିଛି, ଏ ତ ନନ୍ଦନର ପାରିଜାତ ! ଦୟାକରି ଏହି ଫୁଲର ଗୋଟିଏ ତୋଡ଼ା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ଏବଂ ଆଘ୍ରାଣ କରି ତାହାର ଗନ୍ଧ ଆମ୍ଭ ନିକଟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।"

ଖିପିଲ୍ ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ଗୋଛାଏ କଣ୍ଟା ଭୁଙ୍ଗି ନାକ ଆଗରେ ଧରିଲା । ସରୁ ସରୁ ନରମ କଣ୍ଟା ନାକ ଭିତରେ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ପଶିଯିବାରୁ ନାକ ସଲସଲ ହେଲା । କୁଣ୍ଡେଇବାର ଇଚ୍ଛା ଜାତ ହେଲା । ଇଚ୍ଛା ଅନଉ ଅନଉ ପ୍ରବଳ ହୋଇଉଠିଲା । ଶେଷକୁ ଏପରି ଅସମ୍ଭାଳ ହେଲା ଯେ, ଖିପିଲ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଏହି କଣ୍ଡୁୟନ ପ୍ରବୃତ୍ତି ପୂର୍ତ୍ତି କରିବାକୁ ଦ୍ୱିଧା କଲା ନାହିଁ । ରାଜା ମଧ କବିଙ୍କର ବାକ୍ୟ ଉଦ୍ଧୃତ କରି ତାକୁ ସୁଙ୍ଘିବାକୁ ଏବଂ ଛିଙ୍କିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କଲେ । ରାଜା କହିଲେ—

"ବାଳକ କୋମଳ-ମତି, ଅଧୀର ପ୍ରଣୟୀ,
ଉଭୟ ଅଟଇ ମୂର୍ଖ—ମନେ ହୁଏ ମୋର—

ଝିପିଲ୍‌ର ଦଣ୍ଡ

ପୁଷ୍ପର ସୌରଭେ ଯେବେ ଦୁଃଖ ମୁଁ ଭୁଲଇ
(ଯେବେ) ଗନ୍ଧମଦସ୍ୱରେ ହୁଏ ନିଦ୍ରାତୁର ଘୋର ।

ଯେ ପ୍ରେମ ଜାଗତ କରେ ଅନ୍ତରେ ମୋହର
କୁସୁମ ସ୍ତବକ, ନୁହେଁ ନାଶ ଯୋଗ୍ୟ ତାର;
ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ପୁଷ୍ପ ପରି ଶୁଚି ଓ ସୁନ୍ଦର
ଅଧର କି ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ ଦେଖିଛ କାହାର ?"

ରାଜା କହିଲେ, "ଝିପିଲ୍, କଣ କହୁଛ? ମୁଁ ଠିକ୍ ଅଂଶଟି ଉଦ୍ଧୃତ କରିଛି ଏବଂ ଏହା ତୁମର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାର ଅନୁରୂପ ହୋଇଛି ଓ ତୁମର ମନର ଅବସ୍ଥାକୁ ବିଶଦ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି, ନା?" ଝିପିଲ ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ମହାରାଜ, ଆପଣ ଯାହା ଆବୃତ୍ତି କଲେ, ତାହାର ଚମତ୍କାରିତା ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ଏବଂ ଅର୍ଥ ଅତି ବ୍ୟାପକ; କିନ୍ତୁ ନାକ ମଳିବାରେ ଯେ ଆନନ୍ଦ, ସେ ବିଷୟରେ କିଛି ଉଲ୍ଲେଖ କରାହୋଇ ନାହିଁ ।" ସାହେବ ହସି ହସି କହିଲେ, "ଖବରଦାର, ନାକ ମଳିବା କିଛି ଭଲ କଥା ନୁହେଁ ଏବଂ ଭଦ୍ରଜନୋଚିତ ନୁହେଁ । ଏହି ଫୁଲର ତୋଡ଼ା ତୁମର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ତୁମେ ଉପହାର ଦେଇପାର । ଏହା ପାଇଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ତୁମକୁ ଆଦରରେ ପୋଷି ପକାଇବ । ଆମ୍ଭେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ତୋଡ଼ାକୁ ତୁମ ନାମରେ ତୁମ ସ୍ତ୍ରୀ ନିକଟକୁ ପଠାଇଦେବା ଏବଂ ଖବର ଦେବା ଯେ ଫୁଲ ପହଞ୍ଚିବାର ଅନତିବିଲମ୍ବରେ ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବ । ଆଉ ତୁମର ନାକର ଗଲୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମନେରଖ, ଯଦି କେବେ ସେ ଇଚ୍ଛା ତୁମକୁ ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଆକ୍ରମଣ କରେ, ସେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରିବାକୁ ତୁମର ହାତକୁ ବାରଣ କରାଗଲା; କିନ୍ତୁ ତୁମ ନିକଟରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଲୋକ ତୁମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ ।" ରାଜା ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରି ଝିପିଲ୍ ସହିତ ପଠାଇଲେ ଏବଂ ପୁନର୍ବାର ଉଦ୍ୟାନକୁ ଫେରିଆସିବାକୁ ସମୟ ନିରୂପଣ କଲେ ।

ଆମନ୍ତ୍ରିତ

ନିରୂପିତ ସମୟରେ ଖିପିଲ୍ ଯେତେବେଳେ ଆସି ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଛିଡ଼ାହେଲା, ଦେଖାଗଲା ମଉଳି ପଡିଛି, ବଡ ବିମର୍ଷ ଦେଖାଯାଉଛି । ଛିଭ ଲୁଗାର ଜଭ ପରି ପ୍ରାୟ ପାଟିରୁ ଓହଳି ପଡୁଛି । ସେ ଦିଶୁଥିଲା ଯେପରି କିଏ ତାକୁ ଗୋଟାକେତେ ଖୁବ୍ ଛେଚିଛି । ରାଜା ପଚାରିଲେ, "ଖିପିଲ୍, ତୁମର ଫୁଲତୋଡ଼ା ଉପହାର କିପରି ଗୃହୀତ ହେଲା ।" ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ମହାରାଜ, ମୋହର ସ୍ତ୍ରୀ ମୋତେ ଦେଖି ରାଗରେ ଗରଗର ହେଲା ଏବଂ ତାହାର ବ୍ୟବହାର ମୋ ପ୍ରତି ବଡ ଲଜ୍ଜାଜନକ ହୋଇଅଛି ।" ରାଜା ପଚାରିଲେ, "ଆଉ ତୁମର ନାକ ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା ବିଷୟରେ ଆମ୍ଭେ ଯେଉଁ ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲୁ ?" ଖିପିଲ କହିଲା, "ମହାରାଜ, ମୁଁ ମୋ ନିକଟରେ ଯାହାକୁ ପାଇଲି, ଏ ବିଷୟରେ ତା ନିକଟରେ ମୋର ଦରଖାସ୍ତ ପେସ କରିବାରେ କସୁର କରି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଭଦ୍ରତାର ସହିତ ବହୁ ଅନୁନୟ ବିନୟ କଲି । କାରଣ ନାକ ମଳିବା ପାଇଁ ମୋ ପ୍ରାଣ ବ୍ୟାକୁଳିତ ହେଲା । ନାକମଳାର ଆନନ୍ଦ ପାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ଇଚ୍ଛା ମୋ ଭିତରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇଉଠିଲା । ଆଉ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ମଳି ଦେଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ମୋ ଦେହର ସେହିସବୁ ଅଂଶରେ ନୁହେଁ, ଯେଉଁ ସବୁ ମର୍ଦ୍ଦନ ଖୋଜୁଥିଲା, ମାତ୍ର ଯେଉଁସବୁ ଅଂଶ ମର୍ଦ୍ଦନକୁ ଘୃଣା କରୁଥିଲା ।" ସାହପେସ୍ ହସି ହସି କହିଲେ, "ଏ କଥା ବଡ ସତ୍ୟ ଯେ ରାଜାମାନଙ୍କର ବଦାନ୍ୟତା ସୂର୍ଯ୍ୟ ପରି ଅବା ଆକାଶରୁ ଯେଉଁ ବୃଷ୍ଟି ପଡେ, ତାହାର ପରି କେଉଁଟି ଶସ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରେ, କେଉଁଟି ଅବା କଣ୍ଟା ଅଗସ୍ତି ଗଛର ସଂଖ୍ୟା ବଢାଏ । ଖିପିଲ୍, ତୁମ୍ଭେ ଗୋଟିଏ କଣ୍ଟାବୁଦା; ସେଥିପାଇଁ ଆମ୍ଭର ଅନୁଗ୍ରହ ତୁମ୍ଭର ଶାସ୍ତି ସ୍ୱରୂପ ହୋଇଛି ।"

ଏହିପରି ସମ୍ମାନ ଦେବା ଅବା ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଛଳରେ ରାଜା ଖିପିଲର ତାଡ଼ନା ବନ୍ଦ କଲେ ନାହିଁ । ଦିନକର ଦିନ ରାସ୍ତା ଖିପିଲ୍ ପିଇବାକୁ ପାଣି ନ ପାଇ ଧଇଁଇଲ ହେଲା ରାଜାଙ୍କର ବଗିଚାରେ ଯେଉଁ ପାଣିର

ଖିପିଲର୍ ଦଣ୍ଡ

ଝରଣ ତିଆରି କରିଥିଲା, ସେହି ଶୁଖିଲା ଝରଣା ପାଖରେ; କାରଣ ରାଜାଙ୍କର ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ସେହି ଶୁଷ୍କପ୍ରସ୍ରବଣରେ ତୃଷା ନିବାରଣ କରିବାର ସମ୍ମାନ ସେ ପାଇଥିଲା : ସାତଦିନ ସାତରାତି ବଗିଚାରେ ଗଛର ଡାଳ ପରି ଦୁଇ ହାତ ମେଲାଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଲା; ଆଉ ପ୍ରତ୍ୟେକ ହାତରେ ଗୋଟାଏ ଲେଖାଏଁ ଡାଳିମ୍ବ ଟୁଆ ହୋଇଥାଏ । ସହରରୁ ଲୋକ-ମାନେ ଆସି ଏହି ଅଦ୍ଭୁତ ଡାଳିମ୍ବ ଗଛ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହିପରି ରାଜାଙ୍କର ଜ୍ଞାନବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରଶଂସା ରାଜ୍ୟଯାକ ବ୍ୟାପିଗଲା । ଲୋକମାନେ ବୁଝିପାରିଲେ, ଦଣ୍ଡବିଧାନର କଳାବିଦ୍ୟାରେ ରାଜା ଅନନ୍ୟପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ରାଜ୍ୟର ଯାବତୀୟ ବିଭାଗରେ ବାକ୍ୟବାଗୀଶଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବଢି-ଯାଇଥିଲା; ସେଥିପାଇଁ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟର ଗତି ବଡ଼ ମନ୍ଥର ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଖିପିଲର ଦଣ୍ଡବିଧାନ ପରେ ସାହପେୟଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ଲୋକ କାର୍ଯ୍ୟ ବାଦ କେବଳ ବାକ୍ୟାଡମ୍ବରରେ ରାଜ-ଅନୁଗ୍ରହ ଲାଭ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ।

Printed by B. K. Kar, at the Saraswata Press, Cuttack. 1937